

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL IX, Nr. 11—12

NOIEMBRIE—DECEMBRIE, 1964

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL IX, Nr. 11—12

NOIEMBRIE—DECEMBRIE, 1964

Redacția și Administrația: ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ — SIBIU

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

APARE CU BINECUVÎNTAREA ȘI SUB ÎNDRUMAREA
ÎNALT PEA SFÎNȚIEI SALE

D. D. NICOLAE COLAN

Arhiepiscop și Mitropolit

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

Arhiepiscopia Ortodoxă Română Sibiu, strada 1 Mai nr. 24

Secretar de redacție: Pr. prof. dr. GRIGORIE MARCU

CUPRINSUL:

Pag.

- † NICOLAE, Mitropolitul Ardealului: Pastorală la Nașterea Domnului, 1964 . 751—756
† TEOFIL, Episcopul Clujului: Pastorală la Nașterea Domnului, 1964 . 757—761
† VALERIAN, Episcopul Oradiei: Pastorală la Nașterea Domnului, 1964 . 762—768

LA CENTENARUL MITROPOLIEI NOASTRE

REDACȚIA: Acum o sută de ani — și azi . . . . . 769—773

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANIVERSĂRI

Prof. Dr. IORGU D. ÎVAN: A XVII-a aniversare a Republicii Populare
Române . . . . . 774—785

BISERICA ȘI PROBLEMELE VREMII

GRIGORIE MARCU: Pacea cheazășuiește propășirea . . . . . 786—792

STUDII

Teologie exegetică

Diacon GHEORGHE PAPUC: Preoția creștină este slujire . . . . . 793—813

Teologie istorică

Asistent MIRCEA PĂCURARIU: 100 de ani de la reînființarea Mitro-
poliei Ardealului . . . . . 814—840

Pr. Prof. Dr. SOFRON VLAD: Din viața Mitropoliei ardelenе în cei 100
ani de existență . . . . . 841—863

(Continuare în p. III a copertei)

Teologie sistematică

Pr. Prof. Dr. ISIDOR TODORAN: Har și dar . . . . . 864—876

Teologie practică

Pr. Prof. Dr. DUMITRU BELU: Cu privire la textul predicii . . . . 877—898

VIAȚA BISERICESCĂ

Prot. IOAN VLAD: Conferințele preoțești de orientare din luna noiembrie 1964, în Arhiepiscopia Sibiului . . . . . 899—901

Prot. Dr. VASILE COMAN: Binecuvântarea bisericii din Târlungeni . 902—903

INSEMNĂRI

M. ȘESAN și R.: Teologia la Montreal 1963. — Congresul Alianței Mondiale Reformate. — Confederația internațională pentru Dezarmare și Pace (ICDP). — Pentru enciclica „Pacem in Terris”. — Comisia pentru „Credință și Organizație”. — Cîntec înfrăiț. — Voința învinge. — Preoți adormiți întru Domnul în anul 1964 . . . . . 904—908

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

Orice corespondență privitoare la revistă (inclusiv cărțile și revistele de schimb) se trimite pe adresa: *Arhiepiscopia Ortodoxă Română, Sibiu, strada 1 Mai, nr. 24*, cu mențiunea: pentru redacția (sau: administrația) revistei „Mitropolia Ardealului”.

Colaboratorii sînt rugați să trimită manuscrise (autografe sau, de preferință, dactilografiate în 4 exemplare), scrise citeț, pe o singură pagină a filei, respectînd noua ortografie a Academiei Republicii Populare Române.

Cîțatele și trimiterile, numele proprii și indicațiile cifrice să fie scrise deslușit, atît cele în românește, cit și cele în limbi străine.

Pentru uniformizarea indicării citatelor și trimiterilor (a celor biblice, mai ales), colaboratorii sînt rugați să se orienteze după materialele pe care le publică revista.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

† NICOLAE

**Din mila lui Dumnezeu Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Ortodoxe
Române de Alba-Iulia și Sibiu și Mitropolit al credincioșilor
ortodocși din Ardeal, Crișana și Maramureș.**

*Iubițului cler și dreptcredincioșilor noștri creștini :
Har, milă și pace de la Dumnezeu-Tatăl și de la Domnul
nostru Iisus Hristos.*

„Iată vestesc vouă bucurie mare, care
va fi la tot poporul! Că s-a născut vouă
astăzi Mântuitor, care este Hristos Dom-
nul, în cetatea lui David”.

Luca 2, 10—11

Iubiții mei fii sufletești,

Crăciunul este *praznicul bucuriei creștinești*. Așa l-a rînduit
să fie — dintru început și pînă la sfîrșitul veacurilor — atotmi-
lostivul Tată ceresc. Bucurie mare a vestit El, prin îngerul Său,
păstorilor care-și păzeau turmele de mioare în preajma peșterii
din Vifleem. Bucurie negrăită ne împărtășesc nouă, credincioși-
lor, strădalnicii colindători care din Ajun și pînă dincolo de
Crăciun nu ostenesc a glăsuși cu viers înfiorat de simțiri cerești:

Noi umblăm să colindăm,
Veste bună să vă dăm!

. . . . .
Veniți, toți, la Vifleem,
Lucru mare să vedem:
Pe al lumii împărat
În iesle, pe fîn, culcat.

Bucurie neîmpuținată de fireștile griji ale vieții de toate
zilele vă vestesc și eu, zicîndu-vă din plinul inimii mele de pă-
rinte suflesc al vostru:

Celui ce azi ne-nchinăm,
Credincioșii să-i strigăm:

Nașterea Ta să ne fie
Tuturor spre bucurie!

Să ne fie spre bucurie ca păstorilor și crailor de la Răsărit care s-au învrednicit a se închina Pruncului dumnezeisc „în scu-tece-nfășat, în iesle culcat“. Să ne fie spre bucurie ca nesfârșitelor șiraguri de creștini care de douăzeci de veacuri străbat an de an — întru înfrînare și rugăciune — calea postului, ca să întâmpine întru curăție deplină acest mare și dumnezeiesc praznic. Să ne fie spre bucurie mai cu osebire fiindcă „Împăratul cerurilor, *pentru iubirea de oameni* pe pământ s-a arătat și cu oamenii a petrecut“. ¹ Cu adevărat, dragii mei, mai ales aceasta este nașterea Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos: arătarea desăvîrșitei iubiri a Tatălui din ceruri față de noi, fapăturile Sale cuvîntătoare. Mare lucru spune Sfîntul Apostol Ioan cînd scrie în Evanghelia sa că „așa a iubit Dumnezeu lumea, încît și pe Fiul său cel unul născut l-a dat, ca tot cel ce crede într-însul să nu piară, ci să aibă viață veșnică“. ²

Vinovată a fost neascultarea cea dintîi a omului: ea l-a prăbușit în genunea păcatului și a pierzaniei sufletești, dar n-a putut stinge pămîntul iubire a Tatălui ceresc față de noi. Grea a fost neascultarea de Proorocii prin glasul cărora omul a fost chemat de atîtea ori la căință și la îndreptarea spre cele bune, dar nici ea n-a fost în stare să împuțineze milostivirea iubitoare a Celui de Sus față de noi, fiii Săi neascultători.

E drept că, pe urma alunecării dintru început, omul cel dintîi a cunoscut sudorile zbaterilor neroditoare și povara multor descumpăniri sufletești. Dar lăsîndu-l să se încredințeze din propria-i pățanie cît de amarnică-i „plata păcatului“, același Dumnezeu atotbun nu l-a lipsit niciodată pe om de mîngăitoarea nădejde în izbăvirea care avea să vină „la plinirea vremii“. Dimpotrivă, cînd ceasul celei mai-nainte de veci plănuită noastre răzbiri din întunericul păcatului la „lumina cunoștinței“ a bătut, „Răsăritul cel de Sus“ s-a pogorît pe pământ ca să înalțe pe om întru slavă.

Dumnezeu fiind, Hristos-Domnul s-a făcut om ca să ne ridice iarăși la scaunul cereștii vrednicii întru carele ne-a așezat Tatăl la început.

Sălășluind întru mărirea cea neapropiată, Fiul lui Dum-

¹ Din Dogmatica glasului opt.

² Ioan 3, 16.

nezeu s-a făcut asemenea nouă — afară de păcat — ca pe noi să ne facă asemenea Lui.

Stăpînind toate cele ce sînt — ca cel ce este Ziditor a toate — *a ascultat*, ca să ne deprindă și pe noi a gusta fără conținere neasemuita dulceață a ascultării de Dumnezeu și de mairii noștri.

Slobod fiind, a luat „chip de rob” ca să ne slobozească pe noi din cătușele păcatului și din robia morții. Precum zice colindul: „Cum e robul s-a smerit, și pe noi ne-a mîntuit”.

În sfîrșit, fiind însași „viața cea fără de moarte”, a primit să moară, ca să ne facă iarăși părtași vieții celei veșnice.

Iubiții mei fii sufletești,

Toată pebecerea Fiului lui Dumnezeu pe pămînt este o pilduire neasemuită a rodniciei fără de margini a oricărei jertfe curate. Jertfă este întruparea Sa; jertfă sînt binefacerile de care i-a împărlășit pe cei ce pătimeau în felurite chipuri cînd Cel ce umple cerurile a luat smerit trup omenesc; jertfă sînt pătimirile și moartea Sa; jertfă necurmată este dumnezeiasca hrană pe care ne-o dă cu prisosință, pînă la sfîrșitul veacurilor, prin Sfînta Cuminecătură, — jertfă iubitoare cum numai Dumnezeu poate aduce.

Dar nu acesta este lucrul cel mai de seamă, ci acela că de roadele jertfei Fiului lui Dumnezeu întrupat ne putem împărlăși, în toată vremea viețuirii noastre vremelnice, toți fiii Bisericii pe care El a întemeiat-o, El o călăuzește pe calea mîntuirii, El o înzestrează cu darurile duhovnicești care înfrumusețează și luminează viața bunilor creștini.

Iubiții mei fii sufletești,

Bucuria Crăciunului nu trebuie să ne stăpînească sufletele numai o zi-două. Ea se poate sălășlui în sufletele noastre pe timp mai îndelungat; ea poate și trebuie să fie *statornică*; ea poate și trebuie să fie prefăcută în bucurie trainică, de-o viață întreagă. Și aceasta e voia lui Dumnezeu, care ne spune prin graiul Fiului Său: „Inima voastră se va bucura și bucuria voastră nimeni nu o va lua de la voi”.³ Aceasta ne este și nouă cu priință, precum de mult ne-a încredințat înțeleptul de Dumnezeu luminat care zice: „Departa de la tine alungă întristarea, căci aceasta pe mulți i-a omorît și nu este folos întru ea”; „veselia

inimii este viața omului și bucuria omului este îndelungarea zilelor lui. Nu este bucurie mai mare decât bucuria inimii“. „Fața veselă este semn că inima întru cele bune petrece“. ⁴ Obraz luminat se cuvine să arate credinciosul creștin semenilor săi în toată bunăvremea tocmai fiindcă în sufletul său stăpânește deplin și necurmat voia lui Dumnezeu. Iar voia lui Dumnezeu aceasta este: sfîntirea noastră, să ne ferim de orice înfățișare a răului, umblînd „cu pază“ în toate zilele vieții noastre.

A umbla „cu pază“, dragii mei, înseamnă a ne purta totdeauna așa cum ne povățuiește Sfînta noastră Biserică. A umbla „cu pază“ înseamnă a așeza *înțelepciunea* la cîrma vieții noastre și a *trăi în pace* cu toții oamenii.

Multe și de mult preț sînt darurile Duhului Sfînt: atîtea cîte trebuințe de Dumnezeu încuviințate are omul credincios. Între ele strălucesc mai cu osebire șapte, iar fruntea lor — cum ne încredințează de Dumnezeu luminatul Prooroc Isaia (11, 2) — este *înțelepciunea*. Ea cumpănește gîndurile noastre și caută făgașuri drepte pașilor noștri, faptelor noastre. „Înțelepciunea este luminată și neînserată și cei ce o iubesc o văd ușor și cei ce o caută o găsesc“. ⁵ „Înțelepciunea înalță pe fiii săi și primește pe cei ce o caută. Cel ce o iubeste, iubeste viața și cei ce mîneacă de la ea se vor umplea de veselie“. ⁶ „Căile înțelepciunii sînt plăcute și toate cărările ei sînt căile păcii. Pom al vieții este ea pentru cei ce o stăpînesc, iar cei care se sprijinesc pe înțelepciune sînt fericiți“. ⁷

Dacă *înțelepciunea* este dar duhovnicesc, pacea este roadă a Duhului Sfînt, — precum ne încredințează dumnezeiescul Apostol Pavel. Nu singură, ci împreună cu dragostea, bucuria, îndelunga-răbdare, bunătatea, facerea de bine, credința, blîndețele, înfrînarea poftelor⁸ celor vătămătoare oricărei vieți înțelepțește trăită, în căile Domnului și în frățietate cu toți oamenii.

Înțelepciunea luminează și îndreptează viața noastră, iar pacea o păzește de orice întîmplare rea, o cruță de atîtea suferințe grele și de umiliri nemeritate. Noi, credincioșii creștini, sîntem încredințați că „Dumnezeu n-a făcut moartea și nu se bucură de pieirea celor vii. El a zidit toate lucrurile spre viață...

⁴ Iisus Sirah 30, 23. 24. 22. 16; 13, 31.

⁵ Înțel. lui Solomon 6, 12.

⁶ Iisus Sirah 4, 12—13.

⁷ Pildele lui Solomon 3, 17—18.

⁸ Vezi Galateni 5, 22—23.

și moartea n-are putere asupra pământului“. „Dumnezeu a zidit pe om spre nestrăicuire și l-a făcut după chipul ființei sale. Iar prin pizma diavolului, moartea a intrat în lume și cei ce sînt de partea lui vor ajunge s-o cunoască“.⁹

Din fericire, dragii mei, tot mai puțini și tot mai neputincioși sînt în zilele noastre „cei ce seamănă vrajbă între frați“,¹⁰ iar puterea „făcătorilor de pace“ crește zi de zi, o dată cu numărul lor. Războaiele care au pusuit nu de prea multă vreme, în două rînduri, fața lumii, încă n-au fost date uitării. Chiar acum de curînd — cînd s-a împlinit o jumătate de veac de la izbucnirea celui dintîi și un pătrar de veac de cînd s-au stîrnit vîlvătaile nimicitoare ale celuiilalt — pe tot Pămîntul s-a făcut auzită strigarea: Ce-a fost, să nu mai fie! Destul bir — greu bir — a plătit omenirea de astăzi lipsei de înțelepciune și de bunăvoire din trecutul atît de apropiat de noi!

Dar primejdia încă nu-i înlăturată cu totul. Viața omenescă continuă să fie pîndită de pierzanie. Oamenii de știință, de cîte ori se adună la sfătuirile lor luminate, nu conținesc a ne preveni că astăzi sînt îngrămădite pe Pămînt atîtea unelte de război atomic încît ele ar putea nimici de cîteva ori orice urmă de viață și de vietate din lume. De-o astfel de primejdie fără seamăn, numai dezarmarea ne poate feri.

Păstrîndu-ne neumbrită de nimic bucuria vieții și încrederea neîmpuținată în înțelepciunea ocîrmuitorilor de popoare, să nu conținem a ne ruga „pentru pacea a toată lumea“. La rugile noastre să adăugăm fără conținere și fără slăbire toată strădania noastră cinstită de apărare a păcii, ca să vedem cît mai curînd înstăpînită temeinic pe Pămînt bunăvoirea cîntată de cetele cerești pogorîte în noaptea cea sfîntă deasupra peșterii din Vifleem.

Iubiții mei fii sufletești,

„Roadă a Duhului“ fiind, p a c e a odrăslește la rîndul ei belșug și bunăstare, înfrățire și fapte de într-ajutorare iubitoare. Cei douăzeci de ani trecuți de cînd poporul nostru harnic și vrednic — ocîrmuit înțelepțește — își întemeiază o viață nouă, stau mărturie despre binefacerile păcii și ale bunăvoirii celei dintre noi.

⁹ Înțel. lui Solomon 1, 13—14; 2, 23—24.

¹⁰ Pildele lui Solomon 6, 19.

În acest răstimp binecuvîntat de Dumnezeu cu înfăptuiri deosebite, Biserica noastră a avut bucuria de a-și vedea refăcută unitatea sfîșiată oarecînd prin amăgiri neîncuviințate de cugețul drept al înaintașilor noștri în credința cea dreaptă și-n dragostea de neam nefățărită. Prin actul de unificare bisericească a fost desăvîrșită și așezarea lăuntrică a *Mitropoliei noastre ortodoxe ardelene*, de la a cărei reînviere se împlinesc tocmai în sărbătorile Crăciunului o sută de ani. Dumnezeu să facă parte de odihna cea veșnică pururea pomenitului Mitropolit Andreiu Șaguna și tuturor celor ce — călăuziți de dreapta lui sfințită — s-au străduit din greu și îndelung pentru înfăptuirea acestei lucrări înțelepte.

Cu părintească dragoste vă îndemn, pe voi toți, să ascultați de poruncile dumnezeiești și de învățătura Sfintei noastre Biserici dreptmăritoare, ca unii care știți că „Dumnezeu întoarce omului după faptele lui și se poartă cu fiecare după purtarea lui”.¹¹

Stați tari, iubiții mei, în alipirea față de ocîrmuitorii țării noastre dragi, pentru ca toți împreună „să petrecem viață pașnică și liniștită, întru toată cuvioșia și buna cuviință”.¹²

Împrumutînd graiul colindului,

Noi vă zicem: să trăiți

Și ca pomii să-nfloriți

Și ca ei să-mbătrîniți!

O dată cu arhieriești binecuvîntări, rog pe bunul Dumnezeu să vă învrednicească să petreceți sfintele Sărbători ale Crăciunului, Anului Nou și Bobotezei în pace, cu sănătate și bucurie deplină și a le ajunge întru mulți și fericiți ani!

Harul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi cu toți.

Al vostru al tuturor, de tot binele voitor,

† NICOLAE

arhiepiscop și mitropolit

Data în reședința Noastră mitropolitană din Sibiu, la praznicul Nașterii Domnului din anul 1964.

¹¹ Iov 34, 11.

¹² I Timotei 2, 2.

† T E O F I L

*DIN MILA LUI DUMNEZEU EPISCOP AL EPARHIEI
VADULUI, FELEACULUI ȘI CLUJULUI*

*Iubitului cler și binecredincioșilor creștini le doresc
din inimă har și pace de la Dumnezeu-Tatăl și de
la Domnul nostru Iisus Hristos.*

„Iar dacă a venit plinirea vremii a trimis Dumnezeu pe Fiul Său, născut din femeie ... ca să ne răscumpere și să dobândim înfierea“ (Galateni IV, 4—5).

Iubiții mei fii sușlelești,

Mulțumesc bunului Dumnezeu că m-a învrednicit să ajung la voi, din nou, pe această cale a cuvîntului meu pastoral. „Acest praznic luminat eu cu drag l-am așteptat“. Cu părintească dragoste vă binecuvintez pe toți și iarăși vă vestesc prin graiul slintelor cîntări bisericești: „Hristos se naște, măriți-l; Hristos din ceruri întîmpinați-l; Hristos pe pămînt înălțați-vă; cîntați Domnului tot pămîntul!“.

Pruncul ce se naște în Betleem are tot dreptul la proslăvirea noastră. Cel ce se coboară din ceruri „pentru noi și pentru a noastră mîntuire“ cade-se a fi întîmpinat de întreaga noastră dragoste. Venirea lui — să o recunoaștem — are ca țintă înălțarea noastră. Ca unui Domn a toate, cîntări de laudă, tot pămîntul să-i aducă! Hristos vine la noi ca un mare făcător de bine. El se apropie de noi ca să înceapă sublima lucrare a răscumpărării noastre. Hristos coboară la noi pe pămînt ca să ne înalțe pe noi la ceruri. El vine să săvîrșească un schimb neînchipuit de măreț și de prețios pentru noi. Hristos împrumută de la noi firea omenească și ne îmbie nouă firea Lui dumnezeiască. El se face fiu al omului cu scopul ca pe om să-l facă fiu al lui Dumnezeu. „Căci toți sîntem fiii lui Dumnezeu prin credință în Iisus Hristos“ (Galateni III, 26).

Hristos se face fiu al omului dar rămîne totuși Fiul lui Dumnezeu. „Singurul (unicul) Fiu al lui Dumnezeu“ (Ioan I, 18).

Firea lui dumnezeiască, natura cu care s-a născut din Tatăl, Hristos nu și-o părăsește întrupându-se. Într-o singură persoană — a doua persoană din Sfînta Treime — Hristos unește două naturi: natura dumnezeiască și natura omenească. Prin această unire El ajunge să fie Dumnezeu adevărat și om adevărat în același timp. Făcîndu-se om Hristos s-a înfrățit cu toți oamenii pămîntului pe latura naturii sale omenești. Recunoștință adîncă datorăm noi față de „*Cel ce, fiind în chipul lui Dumnezeu, n-a lînut ca la o pradă la egalitatea sa cu Dumnezeu, ci s-a golit pe sine, a luat chip de rob, făcîndu-se oamenilor asemenea și la înfățișare dovedindu-se ca un om*” (Filipeni II, 6—7). Dar înțelepciunea și bunătatea dumnezeiască, nu se poate opri aici. Hristos a venit ca să se înfrățească cu omul și în latura firii sale dumnezeiești. Hristos voiește și țintește să ne facă — prin harul cel neprețuit al îndreptării — părtași la firea Lui dumnezeiască. Învățătura Sfîntului Apostol Petru iată ce ne spune: „*El nê-a dat săgăduințele Lui nespuse de mari și scumpe ca prin ele să vă faceți părtași firii dumnezeiești*” (II Petru I, 4).

Iubiți credincioși,

Se ivește de la sine întrebarea: în ce fel ne face Mîntuitorul nostru părtași la firea Lui dumnezeiască. Răspunsul îl găsim „cercelînd Scripturile” care ne spun că lucrarea tainică a Sfîntului Duh așează în sufletul omenesc o sămînță nestricăcioasă și nemuritoare care este harul sfințitor: „*voi sînteți născuți a doua oară — ne asigură același apostol, Sfîntul Petru — nu din sămînță stricăcioasă, ci din nestricăcioasă, prin cuvîntul lui Dumnezeu, cel viu și dăinuitor în veac*” (I Petru I, 23).

Prin lucrarea tainică a Sfîntului Duh se săvîrșește în sufletul nostru o naștere de sus, o naștere la o viață nouă spirituală, dumnezeiască, nevăzută cu ochii cei trupești.

Trebuința acestei nașteri din nou prin Cuvîntul lui Dumnezeu și prin Sfîntul Botez a descoperit-o Mîntuitorul Hristos lui Nicodim învățacelul său ascuns. Cu acel prilej Domnul Hristos a spus, între altele: „*Ce este născut din trup, trup este și ce este născut din Duh, duh este. Nu te mira (Nicodime) că ți-am zis: Trebuie să vă nașteți de sus. Vîntul suflă unde vrea și vîietul lui îl auzi dar nu știi de unde vine și nici încotro merge; așa este cu oricine este născut din Duhul*” (Ioan III, 6—8).

Odată cu harul sfințitor, odată cu sămînța ce nu putre-

zește, Dumnezeu sădește în sufletul omenesc cele trei virtuți religioase — virtuți suprafirești sau insuflate — credința, nădejdea și dragostea. Prin dobândirea acestui har sfințitor cu care se săvârșește nașterea cea duhovnicească din Dumnezeu, ne facem noi fii adoptivi, ne facem copii înfiați ai lui Dumnezeu. Plin de înduioșare Sfântul Ioan Evanghelistul, apostolul iubirii, îi face atenți, despre aceasta, pe ucenicii săi, scriindu-le: „*Și acum copiii mei... vedeți câtă iubire ne-a arătat nouă Tatăl, ca să ne numim fii ai lui Dumnezeu; și așa sîntem*” (I Ioan III, 1).

Iubiții mei fii duhovnicești,

Din cele ce le-ați auzit reiese în chip vădit că în noi creștinii, se desfășoară o viață duhovnicească. Aceasta este viața pe care Dumnezeu — precum am văzut — ne-o împărtășește prin harul Său, după ce Cuvîntul care trup s-a făcut, a dobîndit-o pe seama noastră. Este o viață care se adaugă celei trupești, o depășește pe aceasta, o înobilează, o înnoiește: „*căci dacă este cineva în Hristos, este o făptură nouă; cele vechi au trecut, iată că toate lucrurile s-au făcut noi*” (II Corinteni V, 17).

Viața cea dumnezeiască a harului trebuie să stăpînească și să facă plăcută lui Dumnezeu toată activitatea noastră. Ea are trebuință să fie păzită și alimentată ca și cea trupească. Să nu uităm că această comoară prețioasă a harului sfințitor, această viață peste fire, noi o purtăm în vase slabe, de lut și o putem pierde prin săvîrșirea de păcate grele, prin căderea în greșeli de moarte. Această viață peste fire ca pe o flacăra de felinar o poate stinge vîntul potrivnic al ispitelor. De aici, din această realitate izvorăște îndemnul stăruitor al cerescului nostru dascăl: „*Privighiași și vă rugați ca să nu cădeți în ispită, duhul este plin de rîvnă dar trupul este neputincios*” (Marcu XIV, 38).

Intrînd în lumea noastră pămîntească Cuvîntul întrupat a purces cu rîvnă la împlinirea desăvîrșită a voii Tatălui ceresc și a rînduielilor Lui atotîntepte, precum ni se arată în Sfînta Carte: „*Atunci am zis: Iată viu! În sulul cărții scris este pentru mine ca să fac, Dumnezeule, voia ta*” (Evrei X, 7). Voia Părintelui ceresc a vădit-o cu glas mare, o mulțime de oaste cerească, care unindu-se cu îngerul cel binevestitor, a lăudat pe Dumnezeu zicînd: „*Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoie*” (Luca II, 14).

De la noi, copiii lui cei înfiați și frații lui Hristos, Părintele ceresc așteaptă să purcedem în toată vremea și în tot locul la împlinirea voii Lui de pace, de dragoste frățească și într-ajutorare. Bucurându-ne că rîndurile iubitorilor de pace și de apropiere între națiuni și state se măresc, se strîng și se impun din ce în ce mai tare, să întărim rugăciunile noastre „pentru pacea a toată lumea”. Glasurile noastre din zi în zi să răsune tot mai hotărîte pentru păzirea și întărirea păcii în lume. Voința neclintită a poporului nostru de a trăi în pace și colaborare cu toate popoarele să o facem cunoscută în cercuri cît mai largi.

Facă bunul nostru Mîntuitor ca prăznuirea nașterii sale și gustarea din pîinea vieții care este trupul și sîngele Său preacurat, să îndepărteze tot ce micșorează viața cea dumnezeiască din sufletele noastre. Fie ca prăznuirea Nașterii Domnului să ne aducă aminte de demnitatea noastră de fii ai lui Dumnezeu, de frați cu Hristos, îndatorați să urgisească păcatul care-i înjosește, care le răpește această demnitate. Fie ca prăznuirea Nașterii Domnului să înfrîngă toate patimile noastre cele rele și de suflet pierzătoare: mînia și dușmănia cu frații noștri, lenea și nepăsarea, lăcomia și toată necumpătarea.

Binele obștesc pe care îl promovează cu multă stăruință conducătorii înțelepți ai Patriei noastre iubite cere de la noi toți unirea eforturilor și sporită grijă pentru împlinirea îndatoririlor fiecăruia la locul său de muncă. Dimpreună cu Sfîntul Apostol Pavel mă îndrept și eu către cei ce mă ascultă cu rugămîntea: „...faceți-mi bucuria deplină și aveți o simțire, o dragoste, un suflet și un gînd. Nu faceți nimic din duh de ceartă... fiecare să se uite nu la foloasele lui ci și la foloasele altora” (Filipeni II, 2—4).

Dumnezeu voiește — și alături de El toți îngerii, toți sfinții voiesc și se roagă — ca venirea lui Hristos să nu rămînă fără roadă. Ori marele nostru Dumnezeu și Mîntuitor Iisus Hristos pe pămînt s-a arătat și cu oamenii împreună a petrecut, „ca să ne răscumpere de orice fărădelege și să-și curățească un norod care să fie al Lui, plin de rîvnă pentru fapte bune” (Tit II, 14).

Sîntem creștini, și pentru aceasta, rîvna pentru orice faptă bună se ține de noi și ne asigură adevărata fericire pe care o doresc tuturor din toată inima.

Stăpînit de asemenea adevăruri, unit în cuget și în simțiri cu voi cu toți, rog pe Pruncul cel dumnezeiesc să vă binecuvînteze pe toți cu alese daruri de mîntuire, cu sănătate, cu pace sufletească și întru toate bună sporire.

Al vostru al tuturor voitor de bine și pururea către Domnul rugător,

† TEOFIL

Episcop al Vadului, Feleacului și Clujului

Data în reședința Noastră episcopală din Cluj, la praznicul Nașterii Domnului din anul 1964.

Nr. 6560/1964.

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

„Vrăjmășie voi pune între tine și între femeie, între seminția ta și între seminția ei; aceasta îți va zdrobi capul, iar tu îi vei mușca călcîiul“ (Facere III, 15).

† VALERIAN

DIN MILOSTIVIREA LUI DUMNEZEU EPISCOP AL ORADIEI

*Iubîtului de Hristos cler și tuturor binecredincioșilor creștini,
din această de Dumnezeu păzită Eparhie, har și îndurare de
la Dumnezeu, Părintele nostru al tuturor, iar de la smerenia
Noastră arhierescă binecuvîntări!*

Iubiții mei fii duhovnicești,

Intreaga creștinătate sărbătorește astăzi cu bucurie venirea la noi pe pămînt a lui Iisus Hristos, Mesia cel proorocit de demult, care la plinirea vremii s-a născut din Fecioară în Betlemul Iudeii, în revărsarea luminoasă a razelor unei stele minunate și-n cîntarea preafrumoasă a îngerilor, care anunțau supremul ideal al umanității: Pacea pe pămînt și bunăvoința între oameni!

Din slăvile senine ale Cerului s-a pogorît la noi Fiul celui Preaînalt și luînd trup omenesc a arătat fapturii omenești calea mîntuirii. „Taina cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută”, s-a descoperit și dragostea cea nemărginită a Creatorului pentru făptura Sa s-a dovedit cu prisosință. În chipul unui copil neprihănit, Hristos a venit să ne aducă neprihănirea și pacea sufletului și să întărească dragostea omului pentru om, precum cîntă colinda:

„Impăratul păcii noastre,
Vin din zările albastre,
Pacea să ne dăruiești,
Dragostea -să ne-ntărești!”.

Pe marginea acestui mare praznic creștin, vom poposi pentru a desprinde dintr-însul învățăturile trebuitoare sufletelor noastre.

Iubiții mei fii sufletești,

Tragedia ființei umane a stat în mândria, lăcomia și neascultarea sa. În Eden omul a putut să se bucure de toate bunătățile și de toată fericirea, dar plin de trufie și călcînd porunca ascultării, el a căzut în stare de întunecare și nefericire, cunoscînd suferința și moartea și ajungînd, cum spune Scriptura: „*Vrednic de plîns și sărac și orb și gol!*” (Apocalips III, 17). Dar Dumnezeu în marea Sa dragoste pentru om, știind că prin propriile forțe el nu se poate mîntui, dintru început i-a făgăduit un Mîntuitor, atunci cînd a blestemat pe diavol, spunînd: „*Vrăjmășie voi pune între tine și între femeie, între seminția ta și seminția ei, aceasta îți va zdrobi capul, iar tu îi vei mușca călcîiul*” (Facere III, 15). Profeția aceasta dintru început a arătat pe noua Evă — Fecioara Maria — al cărui fiu, Iisus Hristos, a zdrobit capul șarpelui, mîntuind pe om de păcat și moarte.

Strămoașa noastră Eva s-a făcut vinovată mai întîi de a da urmare ispitei diavolului, precum grăiește Sfînta Scriptură: „*Și nu Adam a fost amăgit, ci femeia amăgită fiind, s-a făcut călcătoare de poruncă*”. „*Dar se va mîntui prin naștere de fii, dacă slăruiește cu deplină înțelepciune, în credință, în iubire și sfințenie*” (I Timotei II, 14—15). „*De la femeie este începutul păcatului și prin ea toți murim!*” (Iisus Sirah XXV, 27).

Dar tot așa de adevărat este faptul că și mîntuirea tot prin femeie a venit, prin Fecioara Maria, care a născut pe Mîntuitorul Hristos, precum a proorocit Isaia: „*Iată fecioara în pîntece va lua și va naște fiu...*” (Isaia VII, 13). Privitor la aceasta Sfîntul Grigorie de Nisa ne scrie așa: „Se cuvenea ca acela care intră în viața omenească spre a aduce pe toți oamenii la nevinovăție, să se nască din neîntinată Fecioară în sînul căreia se formă. Căci de obicei ceea ce este fecioară se mai numește nevinovată și curată”. De asemenea Sfîntul Ciril al Ierusalimului învață: „Prin o fecioară Eva, a venit moartea. Tot prin fecioară a trebuit să se manifeste viața, ca precum cea dintîi a fost amăgită de șarpe, de asemenea cea de a doua să primească înștiințare de la Gavriil” (Cateheza XII, 15). La fel ne învață și Sfîntul Irineu al Lionului, cînd spune: „Pentru că fecioara Eva a fost neascultătoare lui Dumnezeu, de aceea Fecioara Maria s-a adîncit întru ascultarea lui Dumnezeu, ca să fie mijlocitoare pentru fecioara Eva”.

Preacurata Maria, prin virtuțile sale, s-a învrednicit să ajungă „vasul” de cinste prin care s-a pogorît Dumnezeu. Ea este

steaua care ne arată pe soarele Hristos, care a venit să lumineze „pe cei ce ședea în umbră și în întuneric”. Ea a șters lacrimile Evei, și i-a așezat din nou pe frunte cununa cinstei, și demnității care o avusese mai înainte de păcat.

Preacurata Fecioara Maria reprezintă pentru noi începătura și mijlocirea mântuirii noastre, așa cum o preamărim în slujba Acatistului, unde este numită: „Deschizătoarea ușilor raiului”, „limanul celor ce umblă cu corăbiile acestei vieți”, „scară cerească pe care a coborât Dumnezeu”, „pod care trece la cer pe cei de pe pământ”, „corabia celor ce vor să se mântuiască”, „cheia împărăției lui Hristos”, „nădejdea bunătăților celor veșnice”.

Prin rînduiala minunată a slujbelor de la Crăciun, imnologia Bisericii creștine au închinat Sfintei Fecioare rugăciuni și cîntări, din care se desprinde rolul măreț și dragostea ei de mîină împreună cu cele mai mari sacrificii. „O, fericit este pîntecele tău, fiica lui Dumnezeu — spune cîntarea bisericească — care în chip înțelegător, mai mare decît cerul te-ai arătat. Că Aceia pe care cerul nu-l încap, tu îl cuprinzi, purtîndu-l! O, fericit este sînul tău Fecioară, din care se hrănește cel ce hrănește toată suflarea...” (*Mineiul lunii decembrie, ziua 24*). „Acum Fecioara este mai desfătăată decît cerurile; că a răsărit lumină celor întunecați și pe cei smeriți i-a înălțat...” (*Litia 25 decembrie*).

Astfel femeia cea de demult se schimbă într-o alta nouă, plină de virtute, înțelepciune și sfințenie. Greșala Evei se îndreaptă prin vrednicia Sfintei Fecioare Maria: „Raiul ni s-a deschis și șarpele s-a surpat, că pe aceea pe care mai înainte o a amăgit, o a văzut acum Maica Ziditorului... Prin naștere a pecelluit fecioria, prin scutece legăturile păcatelor a dezlegat și cu pruncia a vindecat durerile Evei, cele cu întristare...” (*Stihovna Nașterii Domnului*).

Același lucru îl învățăm și din colindele noastre care spun:

„Raiul cel închis
Azi iar s-a deschis,
Șarpelui cumplit
Capul i-a zdrobit
Și strămoșii iară
Prin Sfînta Fecioară,
Iar s-au înnoit”.

Pe firul de aur al proorociilor privind venirea lui Hristos, s-au brodat în cultul Bisericii și în colindele creștinești, floricele

duhovnicești gingașe și tălmăciri prețioase, pline de învățăminte. Proorocia lui Ioil este tălmăcită astfel în slujba de Crăciun: „Sîngele, focul și fumegarea de fum sînt semnele pe care mai înainte le-a văzut Ioil pe pămînt; sîngele este întruparea, focul dumnezeirea, iar fumegarea de fum este Duhul Sfînt, care s-a pogorit peste Sfînta Fecioară” (*Laude XII, 26*).

Glasurile colindătorilor întîmpină astfel pe Maica lui Dumnezeu:

„Tu ești lumina cea sfîntă,
Precistă blagoslovită,
Că ai născut pe Fiul Sfînt,
Oamenilor pe pămînt.
Mai întîi și mai cinstită,
Decît soarele mai sfîntă.

„Intru totul ești sfințită,
De David ești proorocită,
De înțeleptul Solomon
Și de sfîntul Ghedeon.
Ești ieslea sălășluită.
Și cartea pecetluită”.

(Colinde, culese de Gh. Breazu, p. 98)

Meritul Maicii Preacurate se arată în toate aceste cîntări bisericești și creștinești, din care se desprind cele mai puternice impresii și din care se vede menirea ei sfîntă de Maică a Fiului lui Dumnezeu. În drumul ei de mamă, Preacurata a trebuit să treacă prin cele mai grele încercări, dureri și suferințe, pricinuite de ura și răutatea omenească. În ceasul cel greu al nașterii se găsea fără de nici un sprijin și nici un adăpost, precum cîntă colinda:

„Sfînta Fecioară Maria
Va să nască pe Mesia,
Și umblă din casă-n casă
Și nimenea nu o lasă.

„Dar iată că pe înserat
Într-un grajd s-a așezat
Și-a născut pe uscat
Prunc frumos și luminat”.

De cîtă groază și înspăimîntare a fost cuprinsă inima Preacuratei, cînd a trebuit să fugă cu copilul în Egipt, din calea urgiei și teroarei sîngerosului rege Irod. În Nazaretul Galileei caută să dea Copilului Sfînt cea mai bună creștere și îngrijire, ferindu-l de toate greutățile și primejdiile vieții, așa cum spune colinda:

„Neaua ninge, nu-l atinge,
Vîntul bate, nu-l răzbate.
Și de-acum pînă-n vecie
Milă Domnului să fie!”.

Maica Sfîntă a fost alături de Fiul său în tot cursul vieții sale pămîntești, stînd alături de el nu numai în momentele de

bucurie, ci și-n cele de necazuri și durere și mai ales în acestea din urmă: „Sabia durerilor” i-a străpuns inima, precum i-a proorocit bătrînul Simeon, atunci cînd răstignitorii l-au ridicat pe Golgota. Alături de Fiul ei, Preacurata a simțit din plin toată gama durerilor de pe cruce, cum atît de mișcător o exprimă inima miloasă a credincioșilor în colinde:

„Pe Iisus cînd l-a zărit
Sus pe cruce răstignit,
Maica sfîntă-a suspinat,
Inima i-a sîngerat
Plînge Maica lui Hristos
De s-aude plînsul jos,
Ș-așa plînge de cu jale
Pentru-a lumii-ntregi greșale,

Maica plînge și se frînge,
Inima-i înnoată-n sînge,
Multe lacrimi îi curgea
Și la Tatăl se ruga.
Plînge Maica și suspină
De dureri inima-i plină
Și se roagă neîncetat
Pentru-al lumii-ntregi păcat”.

Toate acestea ne arată, iubiții mei, chemarea și misiunea înaltă a Preacuratei Maici a lui Dumnezeu și rolul ei însemnat în opera de mîntuire a neamului creștinesc ca și Născătoare de Dumnezeu și mijlocitoare a noastră înaintea Dreptului Judecător. Sacrificiile ei de mamă și contribuția ei la nașterea, creșterea și la toată activitatea Fiului ei pe pămînt, precum și înalta înțelegere arătată față de lucrările lui Dumnezeu pentru mîntuirea noastră, îi dau loc de frunte în opera mîntuitoare.

Făgăduința unui Mîntuitor, care să zdrobească capul șarpeului, adică risipirea puterii diavolului și a morții, s-a împlinit întocmai prin Fecioara Maria. Pentru aceea, Biserica îi închină Maicii Preacurate rugăciuni și cîntări din cele mai alese, ca un semn al dragostei și recunoștinței noastre pentru meritele ei mari în izbăvirea noastră sufletească, cum se arată în această colindă:

„O, Prea lăudată,
Maică Preacurată,
Doamnă-nenuntită,
Fecioară slăvită.
Ceea ce pe Sfîntul
Dumnezeu Cuvîntul,
L-ai născut în lume,
Mai presus de nume,
Pe cei ce-n viață
Îți cînt cu dulceață,

Ceata creștinească
Și duhovnicească,
Cu milă-i adapă
Și de rele-i scapă
Cu bine-ngrădește-i
Maică, și-ntărește-i
Și-n a Ta mărire,
Cea-ntru nemurire,
Dă-le lor cunună,
Cu sfinții-mpreună”.

(Colinde, culese de Gh. Breazu, p. 302)

Dragii mei fii întru Hristos Domnul,

Din viața și faptele Maicii lui Dumnezeu desprindem învățătura că ea și-a îndeplinit cu sfințenie nu numai misiunea ei de Maică a lui Dumnezeu, ci și îndatoririle ei de fiică a patriei sale pămîntești. Din Nazaretul Galileei ea face o călătorie nespuse de grea și de lungă pentru starea ei binecuvîntată, pe timp de iarnă, în stare grea, numai ca să îplinească o poruncă a conducerii statului de atunci, porunca de a merge să se înscrie în cetatea lui David, Betleem. Oare n-am putea și noi să învățăm ceva din exemplul Sfintei Fecioare Maria, adică felul cum trebuie să ne purtăm în dubla noastră calitate de fii ai Bisericii și de buni cetățeni ai Patriei?

Patria în care ne-am născut și trăim — Republica Populară Romîna — trebuie să ne unească pe toți în aceleași idealuri înalte și sfinte și-n aceeași dragoste de muncă, de înfrățire, de pace, de bună propășire și bunăstare pentru toți și toate.

Să ne împlinim fiecare cu tragere de inimă datoria la locul de muncă unde sîntem rînduiți, ajutînd la ridicarea țării noastre și așezarea ei pe temelii solide ale păcii, înfrățirii și dreptății pentru toți oamenii și popoarele.

Să ne iubim țara ca pe o comoară scumpă, de care ne leagă alîtea amintiri dragi, fiecare colțișor al ei vorbindu-ne în graiul său tainic și frumusețile ei desfătîndu-ne inima ca un templu divin.

Iubiții mei fii duhovnicești,

La acest popas senin al praznicului Nașterii Domnului și-n pragul Anului Nou 1965, care se apropie, cuvine-se să ne înălțăm cu adîncă smerenie și caldă recunoștință, inimile către Cel Atotputernic, care a pus hotar vieții și anilor și poartă grijă no- roadelor, să primească de la noi florile iubirii și mulțumirii pentru toată îndurarea și binefacerea pe care a revărsat-o cu îndes- tulare asupra țării noastre și să nu-și retragă de la noi nici de acum înainte mila lui cea bogată și binecuvîntarea lui cea prea- înaltă, pentru ca să putem mai departe spori întru dreapta cre- dință, întru dragostea frățească și întru tot lucrul bun și fo- lositor.

Anul Nou, în care vom intra numai peste 8 zile, să ne aducă tuturor liniște și pace, cu mulțumire sufletească și cu îndestu-

larea tuturor bunătăților, ca să se împlinească cântarea îngerilor de deasupra peșterii din Betleem:

„Ingeri și păstori cântare i-au adus,
Și noi să-i cântăm: „Mărire întru cei de sus!”
Pace și bunăvoință pe pământ,
Că azi s-a născut în iesle Domnul Sfânt!”.

De ziua Nașterii Domnului, să plecăm genunchii inimii noastre și din adâncul sufletului să ne rugăm așa:

Ajută-ne Doamne să umblăm întru lumina Ta și să scăpăm de apăsarea păcatelor. Ajută-ne să împlinim poruncile Tale și cele plăcute Ție să facem, sporind în dragostea către Tine și către aproapele, în dragostea către Patria noastră română și către toți oamenii și toate popoarele.

Dorindu-vă tuturor un praznic îmbelșugat și un An Nou care să vă aducă tuturor toate bunătățile trupești și sufletești, rog pe bunul Dumnezeu să vă păzească de tot răul, făcându-vă parte numai de bine, sănătate, noroc și fericire în Noul An 1965!

Al vostru rugător către Dumnezeu!

Biblioteca Mitropolitană Sibiu
† VALERIAN ZAHARIA
Episcopul Oradei

Data în reședința Noastră episcopală din Oradea cu prilejul sărbătorilor Nașterii Domnului din anul 1964.

Nr. 5030/1964

ACUM O SUTĂ DE ANI — ȘI AZI

Credincioșii români din Ardeal, de „lege” ortodoxă răsăriteană, aveau organizație bisericească proprie din vremuri îndepărtate. La confluența veacurilor XVI—XVII — când Mihai Viteazul a unificat vremelnice sub sceptrul său toate cele trei provincii ale teritoriului locuit de români — Biserica Ortodoxă Română din Ardeal era deja organizată, la rang de mitropolie.

Mitropolia românilor ortodocși din Ardeal a dispărut, precum se știe, în valbura evenimentelor stîrnite la 1700 și după aceea de „trădania” renegatului vlădică Atanasie Anghel. Răsculata cancelariei habsburgice, rezervată minorității trecută la unirea cu Roma papală, a fost corespunzătoare decepției pricinuite de reușita precară a acțiunii de la 1698—1700: din mitropolit ortodox al Ardealului, Atanasie Anghel a devenit episcop al unei eparhii aservită umililor ierarhiei locale romano-catolice. Această situație avea să se mențină — spre nemulțumirea celor uniți cu Roma — vreme de mai bine de un veac și jumătate: după străduințe de durată și de amploare, în anul 1853 episcopia unită din Ardeal a fost ridicată la rangul de mitropolie.

Între timp, credincioșii români rămași fideli Ortodoxiei răsăritene — și aceștia constituiau majoritatea populației — au fost lipsiți de vlădică propriu mai mult de-o jumătate de veac. Neajunsul acesta, departe de a-i înstrăina de făgașul în care persistase „neam de neamul lor”, i-a înverșunat și mai cu dinadinsul în apărarea credinței din străbuni. O statistică oficială înaintată curții din Viena, la 17 iulie 1762, de organul competent trimis anume la fața locului, constata că, la vremea aceea, în Ardeal, 2.250 de preoți uniți păstoreau 25.223 de familii unite, iar 1.365 de preoți neuniți păstoreau 128.653 de familii de români ortodocși. Ortodoxia nu dispăruse în Ardeal în urma unirii de la 1700. Dimpotrivă, transformată fiind, silnic, în „turmă fără păstor”, lupta și revendica. Lupta ei netîniștea ocîrmuirea

imperială habsburgică și fracțiunea unită cu Roma papală, iar revendicările ei se impuneau din ce în ce mai vădit ca întru totul îndreptățite. La 1761 — după ce s-a încredințat că nu mai poate potoli altcum frământările masei de credincioși ortodocși români din Ardeal — curtea imperială habsburgică a consimțit să trimită un administrator Bisericii ortodoxe române din Ardeal, în persoana episcopului sârb din Buda, Dionisie Novacovici (1761—1767). Cu întreruperi de durată — și, de aceea, cu atât mai costisitoare pentru bunul mers al Bisericii ortodoxe ardelenene — românii ortodocși din Ardeal au avut de-acum încolo vlădică propriu, la început de „neam străin”, iar în veacul XIX ridicat din mijlocul lor, în persoana episcopului Vasile Moga (1810—1845). Cu prilejul alegerii lui, a fost reluată exercitarea dreptului pe care-l aveau preoții români din vechime — drept recunoscut și întărit prin lege, în 1579, apoi pierdut prin unirea cu Roma — de a-și alege vlădică din „neamul” lor și de „legea” lor.

Lui Vasile Moga i-a urmat — ca vicar general și apoi ca episcop — arhimandritul Andreiu Șaguna.

A găsit aci o viață bisericească ferecată în obezile celor 19 puncte — tot atâtea îngrădiri umilitoare — care au paralizat atâtea intenții curate de bune înfăptuiri ale înaintașului său în scaun. Biserica ortodoxă ardelenă se înfățișa ca „o dieceză număroasă, dar de multe și felurite fatalități zguduită”. Cum însuși spunea, „religia răsăriteană era luată la goană ca o erezie, sau batjocorită ca o sumă de credințe băbești” de către oficialitatea habsburgică, orientată în sens catolicizant. Poporul, împilat și disprețuit după cunoscutele năravuri ale stăpînitorilor săi vrăjelnici, adulemeca adierile vîntului de libertate care se stîrnie în țările apusene. Spiritul revoluționar zgîlția zăvoarele împărăției împilatoare a pajurei cu două capete și furtuna anilor 1848—1849 era pe punctul de-a se dezlănțui ca o pedeapsă răzbunătoare împotriva fărădelegilor unui sistem politic tiranic, pornit pe povîrnișul descompunerii.

Greutățile cu care a avut de luptat tînărul vlădică au fost demne de nebiruita sa energie. În cuvîntarea rostită cu prilejul hirotonirii întru arhieru, în catedrala din Carloviț, și-a condensat programul arhipăstoresc. Strădanțiile sale ulterioare au fost îndreptate exclusiv în această direcție. Biruind împotriviri grele și de durată, a izbutit să-și realizeze năzuințele, deoarece a iubit

poporul credincios și i-a hărăzit o preoțime luminată, zeloasă, pătrunsă de însemnătatea chemării ei.

La împlinirea unei jumătăți de veac de la moartea acestui vrednic „dăător de legi și datini” al Bisericii Ortodoxe Române din Ardeal, Mitropolitul Nicolae Bălan scria:

„Șaguna a fost mai presus de toate preot.

Nu teolog, nici om al școalei, nici bărbat al vieții publice, ci înainte de toate el a fost un caracter de preot clădit întru totul pe temelia Evangheliei. Din conștiința clară și profundă a acestei misiuni divine a izvorât belșugul de fapte mărețe, pe care — de la locul de păstor al Bisericii — l-a revărsat pe toate țărmurile vieții poporului nostru. Această conștiință a fost simbul central al personalității sale, și cine nu vede acest centru de lumină în sufletul lui, acela nu poate vedea bine nici razele pe care le-a trimis în toate părțile”. („Revista Teologică”, Sibiu, nr. 6—7/1923, p. 178).

Conștiința sa preoțească l-a determinat să poarte cu inteligență și măiestrie o luptă grea și de durată pentru ridicarea culturală și materială a credincioșilor ortodocși, între roadele căreia figurează la loc de frunte sute de școli confesionale, de nivel elementar și mediu.

Conștiința preoțească l-a îndemnat pe Șaguna să se ocupe de instruirea tinerilor adulți „care n-au învățat în pruncia lor”. Ocupându-se de organizarea lor, în circulara din 19 X 1870 scria, între altele: „...în fiecare comună tinerimea înaintată în ani (de sexul bărbătesc și femeiesc) ... care n-au învățat în pruncia lor, să se adune la anumite zile, în Dumineci și sărbători, sau și în toate serile de iarnă la un loc potrivit, d. e. în școala noastră, unde învățătorii noștri sau chiar preoții vor fi îndatorați a le propune citirea, scrierea și calculul” (socotitul). În continuare, așterne acest elogiu adus setei de învățătură a poporului nostru: „Cum-că poporul este pătruns de însemnătatea învățămîntului ... despre aceasta nu mai încapă nici o îndoială; aceasta o dovedesc proverbele lui despre puterea științei ... este dar la noi, la preoțime și preste tot la inteligența națională (scil.: la intelectuali), ca să ne facem datorința, toate să cercăm, toate mijloacele, să le întrebuițăm spre a înlesni poporului nostru luminarea spiritului său”.

Relațiile sale cu ocîrmuitorii celorlalte culte ardelenе — sașii luterani în primul rînd — dovedesc că în materie de înfrățire și conlucrare interconfesională el ne-a fost precursor.

Marea faptă a generației de bisericieni ortodocși de-acum o sută de ani a fost reînființarea Mitropoliei noastre și organizarea ei — pe baze canonice — prin „Statutul Organic”. Ea a devenit fapt împlinit în pragul sfintelor sărbători ale Nașterii Domnului din anul 1864.

Speculînd greutățile cu care avea de luptat Episcopul Andreiu, cercurile imperiale vieneze — în spatele cărora se afla Vaticanul — au lăsat să se înțeleagă că problema reînființării Mitropoliei ardeleni s-ar rezolva fără dificultăți dacă vîldicul ortodox de la Sibiu ar consimți să devină mitropolit român unit cu Roma papală. Sugestia aceasta a fost respinsă prompt și hotărît: pentru „un blid de linte”, Episcopul Andreiu nu înțelegea să se rupă de comunitatea bisericilor ortodoxe răsăritene. Consecința a fost că uniții au căpătat mitropolie proprie la Blaj, dar nici episcopul sibian nu s-a lăsat pînă n-a obținut ridicarea episcopiei sale la rangul de mitropolie, unsprezece ani după aceea.

Preluînd după cuviință opera ce se săvîrșise și pe făuritorul ei, Gh. Barițiu spune că Șaguna „a croit un plan alît de larg și de mare încît urmașii săi au să lucreze cel puțin o sută de ani pentru ca să-l realizeze întreg”. (Citat la T. V. Păcățianu: *Cartea de Aur*. Vol. I, ed. 2, Sibiu 1904, p. 169).

Conținutul turnat de mitropoliții ortodocși ardeleni de după aceea — și îndeosebi de pururea pomenitul Nicolae Bălan (1920-1955) — în cadrele organizației bisericești, concepută și realizată acum o sută de ani, confirmă justețea prevederii exprimate de Gh. Barițiu.

S-a împlinit un veac de-atunci.

Între timp — și anume, în zilele noastre — Mitropolia ortodoxă romînă a Ardealului, reînviată la 1864, a fost reîntregită așa cum era înainte de 1700. Prin unificarea bisericească săvîrșită în octombrie 1948 — după un pătrar de mileniu de dezbinare a fraților de același neam și de aceeași limbă — s-a desăvîrșit lucrarea de reparație istorică începută acum un veac.

Sîntem iarăși una, așa cum eram înainte de-a fi fost aruncată în sufletele înaintașilor noștri sămînța înveninată a zîzaniei pricinuitoare de învrăjbiri costisitoare.

Principiile de organizare bisericească ardelenă care stau la baza „Statutului Organic” au fost extinse și adaptate la în-

treaga noastră viață bisericească din cadrele Patriarhiei Ortodoxe Române.*

Viața nouă, liberă și înfloritoare, pe care și-o cucerește poporul nostru de douăzeci de ani încoace a înlesnit, pe plan bisericesc, curmarea vrajbei dintre frați și solidarizarea noastră, a tuturor celor ce mărturisim dreapta credință ortodoxă răsăriteană, în participarea loială și statornică la desfășurarea tuturor acțiunilor patriotice contemporane de pace și propășire.

Năzuințele nutrite de generația care a realizat acum un veac reînvierea Mitropoliei noastre, pe plan bisericesc, național-social și cultural sînt astăzi înfăptuite întru totul. Intregul nostru popor, angajat în munca avîntată de dezvoltare a cuceririlor sale din ultimele două decenii, luptă cu elan și destoinicie pentru înflorirea necurmată a Patriei noastre iubite.

REDACȚIA

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

---

* Datele istorice valorificate în cuprinsul acestui articol sînt împrumutate din: I. Lupaș: Mitropolitul Andreiu Șaguna, ed. II, Sibiu 1911; Același: Istoria bisericească a romînilor ardeleni, Sibiu 1918; Gh. Tulbure: Mitropolitul Șaguna, Sibiu 1938 și S. P. Gherman: Școala șaguniană — școală a poporului, Sibiu 1946.

A XVII-A ANIVERSARE A REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

Ziua de 30 decembrie, începînd din anul 1947, este întîmpinată în fiecare an, de întregul nostru popor, cu deosebită bucurie, pe de o parte pentru evenimentul important pe care-l amintește, iar pe de altă parte pentru urmările favorabile pe care acest eveniment le-a avut pentru dezvoltarea vieții noastre sociale.

Intr-adevăr, la 30 decembrie 1947, clasa muncitoare din Patria noastră, aliată cu țărănimea muncitoare, a realizat o măreață victorie, prin înlăturarea monarhiei, ultimul stîlp al reacțiunii și proclamarea Republicii Populare Romîne, ca formă de stat a dictaturii proletariatului.

Căci dacă istoricul act de la 23 August 1944 — a cărui a XX-a aniversare a fost sărbătorită anul acesta cu un tumultos entuziasm, explicat numai de mărețele realizări ce împodobesc cuprinsul Patriei și asigură un tot mai îmbelșugat trai poporului — a deschis o eră nouă în viața poporului romîn, „proclamarea Republicii Populare Romîne marchează momentul istoric al cuceririi întregii puteri de către clasa muncitoare, sprijinită de țărănimea muncitoare și de toți oamenii muncii, punctul de plecare al procesului de dezvoltare a țării pe drumul construirii socialismului”.¹

La 6 martie 1945 a fost adus la cîrma țării, prin forța de nestăvilire a maselor populare, guvernul democratic, prezidat de eminentul jiu al poporului nostru, înflăcăratul patriot și strălucitul om politic și de stat, Dr. Petru Groza, de la nașterea căruia s-au împlinit, la 7 dec. anul acesta, 80 de ani.

Acest guvern a trecut la înfăptuirea unor profunde reforme și a unor măsuri cu caracter democratic, care au dus la întărirea legăturilor sale cu masele. Dintre aceste măsuri, o însemnătate deosebită a avut legiferarea reformei agrare la 23 martie 1945, înfăptuită practic, în mare parte, prin lupta maselor, încă înainte de 6 martie. Prin reforma agrară, țărănimea muncitoare a primit 1.111.000 ha de pămînt, fiind împroprietăriți 918.913 țărani fără pămînt sau cu pămînt puțin.

Treplat, s-au creat premisele favorabile și pentru doborîrea ultimului pilon al claselor exploatare: monarhia.

Dînd expresie avîntului maselor, în urma alungării regelui, Adunarea deputaților aleasă în noiembrie 1946 a adoptat legile din 30 decembrie 1947: Legea nr. 363/1947 pentru constituirea Statului Romîn în Republica Populară Romînă și Legea nr. 364/1947 pentru numirea membrilor Prezidiului Republicii Populare Romîne. Aceste legi conțin norme fundamen-

---

¹ Dezvoltarea construcției de stat a Republicii Populare Romîne în lumina prevederilor constituționale, în rev. „Studii și cercetări juridice”, nr. 4/1962, p. 603. Edit. Acad. R.P.R.

lale caracteristice, referitoare la organizarea statului dictaturii proletariatului în perioada de la proclamarea Republicii Populare Române și pînă la adoptarea constituției de tip socialist; ele sînt norme cu valoare și forță constituțională.

Oglindind schimbarea intervenită în raportul de forțe dintre clasele sociale în favoarea clasei muncitoare, aceste legi au consacrat rezultatul victoriei maselor în această primă etapă: cucerirea deplină a puterii de către clasa muncitoare.

Dar, instaurarea dictaturii proletariatului a pus în fața clasei muncitoare sarcini multiple și complexe, pentru transformarea socialistă a societății, ca: dezvoltarea forțelor de producție, lichidarea proprietății private asupra mijloacelor de producție și transformarea lor în proprietate socialistă, desființarea exploatării omului de către om, generalizarea și consolidarea relațiilor socialiste în întreaga economie, precum și în toate celelalte domenii ale vieții sociale, înfăptuirea revoluției culturale.

Proiectul primei Constituții a Republicii Populare Române, după ce a fost cercetat și dezbătut multilateral în adunări populare, a fost adoptat, ca prima Constituție a Republicii Populare Române, la 13 aprilie 1948, de către Marea Adunare Națională, aleasă prin victoria forțelor democratice în alegerile de la 28 martie 1948, cînd Frontul Democrației Populare (F.D.P.) a întrunit 93,2% din totalul voturilor exprimate.

Acestei prime Constituții a Republicii Populare Române i s-a acordat, pe bună dreptate, o deosebită importanță istorică și politică. Prin ea, poporul muncitor și-a exprimat hotărîrea nestrămutată de a rupe definitiv cu trecutul întunecat al exploatării și asupririi pe plan intern, al aservirii economice și politice față de capitalismul monopolist, pe plan extern și de a-și construi, prin munca sa, pînă aci exploatată, un viitor fericit.

Pornind de la ce este fundamental în orînduirea socialistă, adică de la proprietate, Constituția din 1948 a consacrat proprietatea socialistă de stat, prevăzînd, în art. 5, că mijloacele de producție aparțin fie Statului, ca bunuri ale întregului popor, fie organizațiilor cooperatiste, fie particularilor: persoane fizice sau juridice.

Sectorul proprietății de stat a constituit un element important în dezvoltarea economiei naționale. Pentru a putea pune toate forțele productive ale țării în slujba ridicării poporului nostru, prin legea din 11 iunie 1948, au fost naționalizate toate întreprinderile industriale, miniere, bancare, de asigurări și de transport. Existența sectorului socialist a creat condițiile și necesitatea conducerii planificate a economiei naționale și a constituit premiza industrializării socialiste.

În sistemul organelor Statului prevăzute de Constituția din 1948, locul principal a revenit organelor puterii de stat: Marea Adunare Națională și Sfaturile Populare, ca organe reprezentative alese de masele largi populare și strîns legate de ele.

Pînă la Legea din 6 septembrie 1950, prin care a fost înfăptuită împărțirea administrativă a teritoriului și s-au prevăzut primele norme pentru alegerea deputaților Sfaturilor Populare, atribuțiile Sfaturilor Populare și ale Comitetelor Executive au fost exercitate de către Comitetele provizorii, înființate prin Legea nr. 17/1949, adoptată în baza dispozițiilor constituționale referitoare la Sfaturile Populare.

Alcătuirea și modul de funcționare a organelor reprezentative constituie dovada grăitoare a participării oamenilor muncii la exercitarea puterii de stat.

În componența și activitatea Sfaturilor Populare se reflectă toate trăsăturile fundamentale ale democratismului construcției noastre de stat: alianța muncitorească-țăărănească sub conducerea clasei muncitoare și unitatea moral-politică a tuturor oamenilor muncii; participarea permanentă și activă a maselor muncitoare la conducerea construcției economice și culturale, strinsa legătură a aparatului de stat cu masele populare; deplina egalitate a tuturor cetățenilor; rolul mobilizator al organelor puterii de stat și caracterul lor de cea mai largă organizație obștească. Astfel, Marea Adunare Națională este alcătuită din 465 de deputați, dintre care 78% sînt muncitori și țărani, iar 22% sînt intelectuali. Din totalul deputaților, 77 sînt femei, iar 61 sînt oameni ai muncii aparținînd minorităților naționale.

Sfaturile populare — care sînt o vie expresie a democratismului orînduirii noastre de stat și sociale și, în același timp, cea mai cuprinzătoare organizație de masă — au în prezent, în componența lor, peste 140.000 de deputați, dintre care 78% sînt muncitori și țărani, aproape 18% intelectuali; peste 27% din numărul total al deputaților sînt femei.

Întreaga activitate a organelor puterii de stat se desfășoară într-o legătură strînsă cu masele. În întreaga țară sînt organizate 16.373 de comisii permanente ale Sfaturilor populare, care cuprind peste 125.000 de deputați și atrag în jurul lor un activ format din circa 130.000 de cetățeni. Aceste comisii efectuează controlul asupra secțiunilor Sfaturilor Populare, pregătesc materialele de analiză a unor probleme privind dezvoltarea economiei locale, ajutarea activității social-culturale și sanitare a populației, întărirea legalității populare, ocrotirea drepturilor cetățenilor, etc. Una din formele cele mai răspîndite de participare a maselor la rezolvarea treburilor obștești și de sprijinire a activității Sfaturilor populare o constituie Comitele cetățenești, al căror număr se ridică în prezent la peste 153.000, cuprinzînd un activ de circa 700.000 de oameni.

Caracteristic pentru natura democrației socialiste este faptul că ea se extinde nu numai asupra domeniului politic, ci și asupra conducerii economiei și culturii. Gradul participării efective a maselor la înfăptuirea acestei conduceri crește continuu. Milioane de muncitori, țărani și intelectuali participă efectiv și în cunoștință de cauză la elaborarea și aplicarea obiectivelor planului de stat. A devenit o practică dezbaterii de către masele largi de muncitori, tehnicieni, ingineri din diferite sectoare de activitate a problemelor majore ale industrializării socialiste și ridicării nivelului de trai; dezbaterii de către masele de țărani a problemelor legate de dezvoltarea agriculturii socialiste; dezbaterii de către masele de intelectuali de toate categoriile a problemelor esențiale ale învățămîntului, științei și culturii, ale creației literare, artistice și răspîndirea bunurilor culturale în mase.³

Prefacerile politice, sociale și economice realizate după punerea în vigoare a Constituției din 1948, trecerea în proprietatea socialistă de Stat

2 Sfaturile Populare. Edit. Academiei R.P.R. București 1964, p. 23.

3 „20 de ani de la eliberarea Romîniei”. Edit. Politică, București 1964, p. 77--79.

a principalelor mijloace de producție, crearea unei puternice industrii socialiste și începuturile transformării socialiste a agriculturii, precum și schimbările însemnate în structura de clasă a societății, constituiau dovada evidentă a schimbării esențiale în raportul de forțe dintre clase, în favoarea alianței muncitorești-țăranesti și reclamau o nouă lege fundamentală, care să consacre cuceririle oamenilor muncii în lupta pentru construirea socialismului. În acest scop a fost elaborat proiectul unei noi Constituții care a fost supus unei largi discuții publice. La discutarea acestui proiect au participat peste 10.000.000 de cetățeni, care au jăcut 18.836 de propuneri și amendamente, consultarea maselor devenind în acest mod un adevărat referendum popular.

La 24 septembrie 1952, Marea Adunare Națională a adoptat cea de a doua Constituție a Republicii Populare Romine, a cărei însemnătate istorică a fost subliniată de către dl Gheorghe Gheorghiu-Dej în raportul prezentat Marii Adunări Naționale, spunind: „Poporul muncitor, adevăratul și realul stăpin al țării, a văzut în proiectul de Constituție tabloul vieții sale noi, al cuceririlor sale istorice, al celor mai înalte năzuințe ale sale. Pe drept cuvint, el a numit noua Constituție, Constituția construirii socialismului și a fărurii fericirii și bunăstării celor ce muncesc”.⁴ În capitolul său introductiv această Constituție a statornicit direcția și scopul suprem al întregii activități sociale și de stat, precizînd că: „politica statului nostru este îndreptată spre lichidarea exploatării omului de către om și construirea socialismului”. „Procesul lichidării chiaburimii s-a jăcut printr-o rezolvare originală, proprie ocîrmuirii conducerii noastre de stat, care și-a găsit în cele din urmă o expresie în Decretul nr. 115/1959 pentru lichidarea rămășițelor oricăror forme de exploatare a omului de către om în agricultură în scopul ridicării continue a nivelului de trai material și cultural al țărănimii muncitoare și al construcției socialiste. În primul rînd, această cale specifică a desființării clasei chiaburilor a constatat în stabilirea condițiilor trecerii în sectorul socialist a țolosinței suprafețelor depășind posibilitatea de a fi muncite de proprietari prin munca lor proprie și a membrilor din familie cu care duceau gospodăria. În al doilea rînd, această cale a constatat în desființarea obligațiilor legale, de natură economică sau fiscală, a ucelor proprietari care, în urma trecerii excedentului de pămînt în țolosința organizațiilor socialiste, nu mai exploatau muncă străină. În felul acesta, țostii chiaburi au intrat în categoria socială corespunzătoare noii lor stări social-economice”.⁵

Un capitol deosebit de important al Constituției din 1952 este capitolul care cuprinde dispozițiile prin care se consacră și se garantează drepturile fundamentale ale cetățenilor: libertățile politice, libertatea conștiinței și libertatea religioasă, cu dreptul cultelor de a se organiza și funcționa liber, potrivit doctrinei, tradiției și canoanelor respective, libertatea cuvîntului, libertatea presei, a mitingurilor și adunărilor, dreptul de a alege și de a fi ales, drepturile sociale, dreptul la muncă — asigurîndu-se oricărui cetățean un loc de muncă —, dreptul la odihnă, la asigurarea materială la bătrînețe și în caz de boală sau în caz de pierdere a capacității

4 Gheorghe Gheorghiu-Dej, Articole și Cuvîntări, ed. IV ESPLA 1955, p. 514.

5 „Studii și cercetări juridice”, nr. 4/1962, p. 615.

de muncă; egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor, fără deosebire de rasă, religie sau naționalitate, egalitatea în drepturi a femeii cu bărbatul în toate domeniile vieții de stat, economice și culturale.

Evidențiind, alături de aceste drepturi fundamentale ale cetățenilor, un alt principiu fundamental al Constituției — principiul legalității populare — care impune o strictă respectare a legilor și celorlalte acte normative de către organele și organizațiile de stat, organizațiile cooperatiste și cele obștești, de către funcționari și ceilalți angajați, precum și de toți cetățenii, se înțelege de ce, după adoptarea Constituției din 1952, oamenii muncii au continuat cu deosebită vigoare acțiunea pentru construirea bazei economice a socialismului, îndeplinind în termen și depășind sarcinile planurilor, cu care înțeleapta noastră ocîrmuire de stat a dirijat activitatea armonioasă a tuturor sectoarelor vieții sociale, economice și culturale.

Intr-adevăr „ținînd seama de sarcinile construirii socialismului și studiînd posibilitățile reale ale țării noastre, ocîrmuirea noastră de stat a stabilit linia dezvoltării economice în fiecare etapă, indicînd proporțiile, ritmul de creștere al tuturor sectoarelor și ramurilor economiei naționale, veghind cu consecvență la dezvoltarea cu precădere a industriei grele cu pivotul ei — construcția de mașini — ca temelie a reorganizării pe baze socialiste a întregii economii naționale”.⁶

O trăsătură caracteristică a procesului de industrializare a țării noastre o constituie orientarea spre folosirea consecventă a tehnicii înaintate care ține seama de cele mai noi realizări pe plan mondial. Aceasta explică ritmul ridicat în care Republica Populară Romînă și-a mărit dinamica producției industriale, revenind un procent de peste 13%, în medie, anual, cu începere din 1950 pînă în prezent; iar dacă se iau în calcul numai primii 4 ani ai planului șesenal (1960—1963), ritmul de creștere este de 15%, ritm care situează țara noastră pe unul din primele locuri din Europa și în lume.

O realizare de o importanță deosebită obținută în opera de industrializare a țării noastre este industria constructoare de mașini, a cărei producție a fost în anul 1963 de peste 9 ori mai mare decît în 1950, depășind nivelul prevăzut în planul șesenal pentru anul 1964. În opera de industrializare socialistă, un loc important îl deține electrificarea țării, producția de energie electrică trebuind să crească în permanență, cu un pas înaintea celorlalte ramuri ale economiei. Prin construirea unui important număr de centrale înzestrate cu generatori electrice de mare putere, industria energiei electrice a crescut de la circa 501.000 Kw în 1938 la 2.099.000 Kw în 1962, iar prin realizarea și depășirea planului de 10 ani de electrificare și a sarcinilor prevăzute pentru anii 1960—1963, producția de energie electrică este de peste zece ori mai mare decît în 1938.

În rîndul importanțelor obiective energetice aflate în construcție, un loc de frunte ocupă centralele de termoficare de la Brazi și Craiova, centrala hidroenergetică de pe Argeș și altele.

Pe linia utilizării resurselor hidroenergetice amintim, cu accentuare deosebită, lucrările de construcție ale marii hidrocentrale de la Porțile de

6 „Justiția Nouă”, nr. 8/1964. p. 11.

Fier, obiectiv care prezintă un interes deosebit pentru Republica Populară Română și Republica Socialistă Federativă Iugoslavia, realizarea acestui obiectiv constituind totodată o dovadă a prieteniei și colaborării frățești dintre cele două țări vecine. Din producția de energie electrică, de circa 10 miliarde Kwh, cit va produce anual, în total, această hidrocentrală, fiecare din cele două țări, participante la construirea ei, va beneficia de jumătate.

O atenție deosebită s-a acordat, de asemenea, industriei chimice, ramură căreia îi revine un excepțional rol în valorificarea resurselor naturale ale țării și în promovarea progresului tehnic în întreaga economie. În anul 1963 Republica Populară Română a exportat în 65 de țări produse chimice, cu o valoare de 10 ori mai mare decât în 1950.

În condițiile dezvoltării planificate a economiei naționale, s-au creat noi legături economice între regiunile, raioanele și centrele industriale ale țării noastre. Regiuni, în trecut prin excelență agrare, ca: Oltenia, Argeș, Mureș-Autonomă Maghiară, Dobrogea, ocupă astăzi o pondere crescândă în producția chimică, de energie electrică, produse de lemn, bunuri de consum, etc. Astăzi, oriunde ne-am îndrepta privirile, în cuprinsul Patriei, vom întâlni aceleași mărturii de continuu progres, rezultat al forței transformatoare a industrializării. Noi obiective industriale sînt amplasate în așa fel încît să se obțină eficiența economică maximă, prin folosirea condițiilor economice și naturale favorabile ale fiecărei regiuni și să se asigure ridicarea economică a tuturor regiunilor.

Incheierea procesului de cooperativizare a agriculturii consfințit ca un eveniment de însemnătate istorică deosebită, prin lucrările sesiunii extraordinare a Marii Adunări Naționale, deschisă la 27 aprilie 1962 și la care au participat 11.000 de invitați, fruntași în agricultură sau avînd merele deosebite în viața socială și de stat, a confirmat în mod strălucit justelea liniei ocîrmuirii noastre de stat pentru transformarea socialistă a agriculturii. În anul 1963, primul an după încheierea cooperativizării, deși în multe regiuni ale țării condițiile climaterice au fost nefavorabile, s-a realizat o producție de cereale de 10,4 milioane de tone, cu 700.000 mai mult decât în anul precedent. Rezultatele înlocuirii agriculturii fără-milă — cum era în 1948, cînd existau peste 3.000.000 de gospodării individuale, cu pămîntul sfîrtecat în peste 20.000.000 de parcele — cu marea agricultură socialistă mecanizată se pot deduce din valoarea mărfurilor vîndute cu amănuntul populației din mediul rural. Astfel în anul 1963, cînd agricultura țării noastre s-a sprijinit pe activitatea desfășurată de 637 gospodării agricole de stat, 4.870 cooperative agricole de producție și 258 de stațiuni de mașini și tractoare, s-au vîndut populației din mediul rural mărfuri cu amănuntul în valoare de peste 14 miliarde lei, față de mai puțin de 3 miliarde în 1950.

Ca urmare a veniturilor sporite ale țărănimii cooperatiste, numai în ultimii 4 ani la sate s-au construit peste 348.000 de locuințe.

Considerînd mecanizarea multilaterală a agriculturii ca un mijloc principal de sporire a producției agricole, de ridicare a productivității muncii și de reducere a prețului de cost al produselor, ocîrmuirea noastră

de stat nu s-a limitat numai la înzestrarea agriculturii cu tractoare și mașini agricole — al căror număr arată că în această ramură s-a produs o adevărată revoluție tehnică⁸ — și nici la creșterea chimizării agriculturii⁹ — un alt mijloc principal care contribuie la intensificarea producției agricole — ci a trecut la lărgirea continuă a suprafețelor arabile, prin lucrări de hidroameliorații. Astfel în 1963 au fost redade agriculturii 97.000 ha în zona inundabilă a Dunării, iar anul acesta s-au alocat, pentru a fi cheltuiți în același scop, aproape 500.000.000 lei. Cu această înțeleaptă îndrumare a ocirmuirii noastre de stat, procentul ritmului de creștere a producției agricole nu va rămâne în urma procentului de creștere a populației.

Experiența a dovedit că această cale a imbinării armonioase a diferitelor ramuri ale producției, constituie calea cea mai bună pentru valorificarea resurselor materiale și de muncă. De aceea, astăzi cultura cerealelor ca ramură principală, de bază, a producției vegetale deține aproape 70% din totalul suprafeței cultivate, iar producției zootehnice i-a revenit în anul 1963, un procent de 33% din totalul producției agricole.

„Reorganizarea conducerii agriculturii, impusă de condiții noi create în urma încheierii cooperativizării agriculturii, înființarea consiliilor agricole, din care fac parte cele mai calificate cadre care lucrează nemijlocit în producție, asigură o conducere unitară, competentă și operativă, în stare să rezolve cu succes problemele mari și complexe ale producției agricole. De la constituirea lor, consiliile agricole desfășoară o activitate intensă pentru valorificarea marilor posibilități de care dispun unitățile socialiste pentru creșterea considerabilă a producției agricole, întărirea lor economico-organizatorică și creșterea veniturilor țăranimii”.¹⁰ În 1963 fondurile bănești pentru retribuirea țăranilor cooperatori în raport cu zilele efectuate au fost cu aproape 1 miliard mai mari ca în 1962 — anul când s-a încheiat cooperativizarea.

Ca urmare a dezvoltării în ritm susținut a producției industriale și agricole, a creșterii neconținute a productivității muncii și reducerii cheltuielilor de producție, venitul național a crescut de 3,3 ori din 1950 până în 1963, cunoscând — după cum constată unul din buletinele economice pentru Europa ale O.N.U. —, „unul din cele mai înalte ritmuri de creștere din cîte au fost înregistrate în Europa de după război într-o perioadă comparabilă, depășind cu mult ritmul pe care România l-a cunoscut între cele două războaie mondiale”.

În baza sporirii venitului național au putut fi sporite sistematic și veniturile oamenilor muncii. Deși numărul salariaților a sporit cu 935.400

8 La sfîrșitul anului 1963, agricultura dispunea de 65.000 de tractoare, de 61.000 semănători mecanice, peste 32.000 de combine pentru păioase, precum și alte mașini agricole moderne, fabricate de industria noastră socialistă; iar în anul 1964 a primit încă 10.000 de tractoare și un mare număr de alte mașini și utilaje.

9 În anul 1964 s-a livrat agriculturii circa 1.000.000 de tone de îngrășăminte chimice cu azot și fosfor, ceea ce reprezintă o creștere de circa 4 ori față de 1959. Prin intrarea în funcțiune a combinatelor ce se construiesc acum la Craiova, Turnu Măgurele și Tg. Mureș, industria noastră va asigura agriculturii o producție anuală de îngrășăminte de circa 2.500.000—3.000.000 tone.

10 „20 de ani de la eliberarea României”, p. 60.

de persoane în perioada 1950—1959 și cu încă 870.000 în cei patru ani ai șesenalului, ajungând la 4.000.000 de salariați, creșterea venitului național a îngăduit guvernului să hotărască, în iunie 1964, o nouă majorare a salariilor la toate categoriile de salariați, diferențiată pe ramuri și categorii de calificare, între 8 și 12%, ceea ce face ca veniturile salariaților să sporească la nivelul unui an întreg cu 6,8 miliarde lei.

Creșterea rapidă a volumului de mărfuri desfăcute prin comerțul socialist la orașe și la sate reflectă nu numai puterea de cumpărare sporită a populației, ci și ridicarea nivelului de trai.

În locuințele oamenilor muncii pătrund tot mai mult realizările tehnicii și științei contemporane, făcând viața mai bună, mai frumousă, mai bogată în conținut.¹¹

Peste 800.000 de persoane s-au mutat în locuințe noi, în ultimii ani, Republica Populară Română aflându-se printre țările europene cu cel mai mare număr de locuințe construite anual, în raport cu mărimea populației. Numai în primii 4 ani ai șesenalului (1960—1963) au fost construite 161.801 de apartamente, depășind astfel, cu mult, numărul de apartamente — 124.666 — construite înainte, în nouă ani (1951—1959).

Dar nivelul de trai al oamenilor muncii din țara noastră este determinat nu numai de veniturile lor bănești, ci și de cheltuielile din ce în ce mai mari pe care le face statul pentru nevoile social-culturale.¹²

În planul acțiunilor social-culturale, un loc important a ocupat ocrotirea sănătății oamenilor muncii. Progresul realizat în acest domeniu își găsește expresia clară în menționarea citorva cifre. Astfel, dacă în 1938 un medic revenea la 1895 de locuitori, iar în 1959 la 735 locuitori, în 1963 s-a ajuns ca un medic să revină la 699 locuitori. De asemenea numărul paturilor de asistență medicală a crescut de la 2,2 la mia de locuitori câte erau în 1938, la 7,4 în 1963. Iar de unde în 1938 nu se putea vorbi de trimiterea oamenilor muncii la odihnă și tratament, după 1948 numărul lor a crescut an de an, ajungând la 532.500 în 1959 și la 744.200 în 1963. Ocrotirea sănătății celor mici a fost trasată ca o sarcină deosebită de către ocimuirea noastră de stat. Sini concludente și în această privință cifrele. Astfel dacă în 1938 în unitățile de ocrotire a sănătății s-au înregistrat 13.047 nașcuți vii, în 1962 numărul lor a fost de 232.197. În același an, 1938, în mediul rural nu exista nici o casă de naștere, în timp ce în 1963 cifra acestora a atins 9.388. Chiar înainte de a veni pe lume, țara întreagă se interesează de copil. Căci mama care așteaptă un copil este permanent vegheată de medici și de surori, e ferită de oboseală de către tovarășii ei de muncă, este ocrotită de legi.¹³

Ridicarea nivelului de trai al poporului, în general, și măsurile luate în domeniul ocrotirii sănătății oamenilor muncii, în special, au făcut ca vârsta medie a populației în țara noastră, să crească de la 42 de ani cât era în 1932, la 66 de ani în momentul de față.

11 În ultimii 4 ani (1960—1963) populația de la orașe și sate a cumpărat 21.440 de aparate de radio, 231.295 de televizoare, 162.788 de frigidere, 204.554 de mașini electrice de spălat rufe.

12 De la 3.400.000.000 lei, la cît s-au ridicat cheltuielile statului pentru acțiunile social-culturale în 1950, s-au ridicat la 12.100.000.000 lei în 1959 și la aproape 19 miliarde lei în 1963.

13 Ziarul „România Liberă”, nr. 6102 din 31 mai 1964.

Nu pot fi lăsate neevidențiate succesele remarcabile obținute de ocîrmuirea noastră de stat în domeniul învățămîntului public. Aceste succese pot fi deduse cu ușurință tot din cîteva cifre comparative. Astfel, în anul școlar 1938—1939 numărul elevilor din școlile de cultură generală era de 1.604.481, ajungînd la 3.058.339 în 1963—1964; numărul elevilor din școlile medii de cultură generală era de 29.004 în 1938—1939 și de 376.620 în 1963—1964; numărul elevilor din școlile profesionale s-a ridicat de la 39.250 cîți erau în anul 1938—1939 la 188.287 în anul 1963—1964; numărul elevilor din școlile tehnice și tehnice de maiștri era de 14.746 în 1938—1939 și de 71.925 în 1963—1964.

De o atenție deosebită s-a bucurat dezvoltarea învățămîntului superior. În prezent pe cuprinsul țării funcționează 13 centre universitare cu 171 de facultăți, în care învață 112.611 studenți, față de 26.489 cîți au fost în anul 1938—1939, în 33 de facultăți.

Numărul cadrelor didactice a crescut de patru ori față de anul 1938, ajungînd la peste 125.000. Tineretului din țara noastră, indiferent de naționalitate, îi este asigurată deplină egalitate alături în școală cît și după terminarea ei, în muncă și în viața socială. În țara noastră astăzi este asigurată gratuitatea completă a învățămîntului de toate gradele.

Începînd din anul școlar 1960—1961 a fost introdusă gratuitatea manualelor pentru elevii claselor I—VIII inclusiv, beneficiînd anual de această gratuitate peste două milioane și jumătate de copii.

În planul editorial pe anul 1965 s-a prevăzut tipărirea a 716 manuale, din care 423 pentru învățămîntul de cultură generală, 93 pentru învățămîntul profesional și tehnic și 200 pentru învățămîntul superior, cu un tiraj total de aproximativ 25 milioane exemplare.¹⁴

Pentru transformarea culturii într-un bun al maselor, editurile, așezămintele culturale, presa, radioul, cinematograful, au luat o dezvoltare extraordinară, în raport cu ceea ce era sub regimurile trecute. Ele contribuie prin forme diferite la răspîndirea culturii în cele mai largi mase ale poporului. Numai în 1962 editurile din țara noastră au publicat peste 3.300 de cărți și broșuri cu un tiraj total de 62.000.000 de exemplare. Față de 18 teatre și instituții muzicale cîte existau în 1938, în prezent funcționează 126 de teatre dramatice, de operă, operetă, de estradă, orchestre simfonice, teatre de păpuși și marionete ș. a., iar numărul cinematografelor a crescut de la 338, cîte erau în 1938, la 5.391 în anul 1963. De peste zece ori a crescut numărul abonaților la radio, ajungînd de la 252.000 cîți erau în 1938, la 2.549.000 în 1963.

De asemenea, cluburile sindicale, căminele culturale, casele raionale de cultură, echipele culturale ale diferitelor organizații de masă îndeplinesc o funcție de mare însemnătate în asigurarea unei intense vieți culturale. Astăzi, în orașele și satele Romîniei populare își desfășoară activitatea peste 30.000 de colective artistice, reunind circa 1.000.000 de artiști amatori. Prestigiul cîștigat de Republica Populară Romînă pe plan mondial datorită realizărilor sale economice și sociale, a determinat un interes sporit pentru cultura poporului romîn, pentru creația oamenilor noștri de literă, a artiștilor și savanților romîni, ca și pentru comorile artei noastre populare.¹⁵

¹⁴ Ziarul „Scînteia”, nr. 6467 din 11 dec. 1964.

¹⁵ „20 de ani de la eliberarea Romîniei”, p. 74—75.

Acest prestigiu rezultă din însuși marele număr de opere literare și lucrări științifice ale scriitorilor, poezilor, compozitorilor și oamenilor noștri de știință, care au fost traduse și sînt apreciate în țări cu vechi tradiții culturale și științifice, ca și din numărul oamenilor de știință romîni care au fost cinstiți cu alegerea ca membri ai diferitelor instituții științifice și Academii străine.¹⁶

Dar prestigiul țării noastre pe plan internațional a crescut în același timp datorită înțelepciunii și demnității cu care ocîrmuirea noastră de stat a îndrumat relațiile Republicii Populare Romîne, pe de o parte cu țările socialiste ca și cu toate țările care și-au dobîndit independența, indiferent de sistemul social politic adoptat, iar pe de altă parte pentru contribuția pe care țara noastră a adus-o, prin reprezentanții ei, în diferite foruri și congrese internaționale, la afirmarea și lărgirea în conștiința obștii mondiale a celor mai importante probleme ale contemporaneității, ca: problema păcii și dezarmării generale și totale, problema eliberării tuturor popoarelor de sub jugul colonial și neocolonial și a dreptului acestor popoare de a-și adopta sistemul social politic pe care-l socotesc cel mai corespunzător intereselor proprii, ca și obligația tuturor popoarelor de într-ajutorare, pentru a sprijini statele noi, cu o industrie și o economie slab dezvoltate de a se organiza într-un timp cit mai scurt cu putință cu o industrie și economie proprie.

Într-adevăr, dacă la baza tuturor transformărilor structurale și a realizărilor mărețe pe care le-a cunoscut țara noastră de-a lungul celor 17 ani ce au trecut de la proclamarea Republicii Populare Romîne a stat politica servirii celor mai vitale interese ale poporului, ocîrmuirea noastră de stat n-a precupețit nici un efort, pe de o parte pentru lărgirea și întărirea colaborării Republicii Populare Romîne cu toate țările socialiste — întemeind relațiile cu aceste țări pe principiile independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi, avantajului reciproc, într-ajutorării covârșești, neamestecului în treburile interne și respectării integrității teritoriale — iar pe de altă parte pînă la colaborarea economică cu toate statele, indiferent de sistemul lor social, din convingerea că astfel se promovează coexistența pașnică între state cu orînduiri sociale diferite și se îmbunătățește climatul internațional, în vederea realizării deslinderii și întăririi păcii în lume.

Promovînd o politică consecventă de apărare a păcii, militînd pentru triumful principiilor coexistenței pașnice în relațiile dintre țările cu sisteme social-politice diferite, pentru rezolvarea problemelor internaționale litigioase pe calea tratativelor, pentru înfăptuirea dezarmării generale și pentru dezvoltarea relațiilor normale de prietenie și colaborare cu toate statele și popoarele, Republica Populară Romînă este tot mai apreciată și mai solicitată pentru a-și aduce aportul competenței ei în soluționarea unor asemenea importante probleme.

16 Numărul statelor cu care Republica Populară Romînă întretine schimburi organizate pe tărîm cultural-științific și sportiv este de aproape 100, cu 27 dintre ele colaborarea desfășurîndu-se pe bază de acorduri, înțelegeri, convenții. Aproximativ 1.000 de oameni de știință, artă și cultură, precum și numeroase ansambluri artistice din R.P. Romînă au participat numai în 1963 la peste 330 de manifestări cu caracter internațional (cf. „20 de ani de la eliberarea Romîniei”, p. 25).

In 1963 schimburile noastre comerciale cu străinătatea, incluzind peste 80 de țări, au atins un volum aproximativ de 7 ori mai mare decât cel realizat în 1948. Dorința României de a-și spori continuu aportul la normalizarea comerțului mondial și-a găsit o nouă expresie în importanțele propuneri prezentate de delegația noastră la Conferința O.N.U. pentru comerț și dezvoltare, care a avut loc între 23 aprilie și 15 iunie 1964 la Geneva.

În mesajul adresat acestei Conferințe, dl Gheorghe Gheorghiu-Dej, Președintele Consiliului de Stat al Republicii Populare Române, scria: „Omenirea dispune în prezent de imense resurse materiale care alături de cuceririle extraordinare ale științei, constituie suficiente posibilități pentru a face să dispară de pe planeta noastră fenomenul de subdezvoltare economică — sursă a sărăciei, analfabetismului și maladiilor... Conferința Națiunilor Unite pentru comerț și dezvoltare este chemată să-și aducă contribuția la atingerea acestor obiective, să răspundă năzuințelor legitime ale milioanele și milioanele de oameni din toate regiunile globului pământesc...”

Poziția constructivă pe care a avut-o delegația Republicii Populare Române la Conferință s-a bucurat de o prețuire deosebită și a avut un viu ecou în rîcările reprezentanților a numeroase țări. Prețuirea propunerilor prezentate de delegația noastră s-a exprimat prin însăși includerea acestor propuneri în diferite documente ale Conferinței.

Poziția activă a Țării noastre pe arena mondială, în lupta pentru apărarea păcii și pentru dezvoltarea colaborării între țări și popoare, indiferent de sistemul social, înflorirea economică și culturală pe care a obținut-o, în atît de scurt timp, de cînd, din calea străduințelor poporului, au fost înlăturate piedicile pe care le puneau reacțiunea grupată în iurul monarhiei, au adus Țării noastre un binemeritat prestigiu internațional. Este pentru noi o mîndrie să vedem că pe ordinea de zi a celei de a XIX-a sesiuni a Organizației Națiunilor Unite, care și-a început lucrările la 1 dec. 1964, figurează, cu recomandarea de a fi discutate cu precădere, două propuneri făcute de dl Gheorghe Gheorghiu-Dej, Șeful delegației R.P.R. la cea de-a XV-a sesiune, din 1960, și anume: „Acțiuni pe plan regional în vederea îmbunătățirii relațiilor de bună vecinătate între state europene aparținînd unor sisteme social-politice diferite” și „Măsuri pentru promovarea în rîndurile tineretului a idealurilor păcii, respectului reciproc și în-

17 Reprezentantul Kenyei la Conferință sintetizează astfel situația economică a marelui grup de țări subdezvoltate: „Rapoartele specialiștilor și manualele de economie politică continuă să vorbească de un venit mediu pe locuitor de 20.60 sau 100 dolari în țările în curs de dezvoltare, dar aceste statistici nu-ți permit să-ți dai seama de condițiile de trai extrem de grele de care au parte milioane de oameni din aceste țări. Există milioane de ființe omenești care nu au nici un venit. Ele nu știu cine le va procura masa următoare, nici unde-și vor pune capul cînd se va lăsa noaptea”.

Iar reprezentantul Guineei la Conferință, întrebîndu-se „ce este subdezvoltarea”, răspunde: „Dacă economiștii nu s-au pus încă de acord pentru a degaja o definiție precisă, toți admit însă manifestările ei esențiale: proastă nutriție cronică, dimensiuni reduse ale nivelului de trai, productivitate agricolă foarte slabă, industrie cvasi-inexistentă, igienă rudimentară, proporție enormă a analfabeților, folosire incompletă cronică a forței de muncă, dezechilibru permanent al schimburilor cu exteriorul, etc.” (v. rev. „Lumea”, nr. 26 din 26 iunie 1964, p. 19).

„îelegerii între popoare”, propunere discutată amplu, însușită și recomandată cu căldură de către (U.N.E.S.C.O.) Organizația Națiunilor Unite pentru educație, știință și cultură.

Amintind numai o parte din frumoasele realizări obținute de poporul nostru muncitor, sub înțeleapta îndrumare a ocîrmuirii noastre de stat democrat populare, în cei 17 ani ce au trecut de la proclamarea Republicii Populare Romîne, nu putem lăsa neexprimată, cu ocazia acestei aniversări și bucuria realizărilor înfăptuite, în domeniul său specific, de instituția căreia îi aparținem, în calitatea noastră de credincioși, Biserica Ortodoxă Romînă.

Beneficiind de drepturile și libertățile ce s-au acordat cultelor religioase din Republica Populară Romînă, prin Constituția din 13 aprilie 1948 și prin Legea pentru regimul general al cultelor religioase, din 4 august 1948, Biserica Ortodoxă Romînă, prin înțeleapta îndrumare a Sfințului Sinod și a Prea Fericitului Patriarh Justinian — a cărui alegere a avut loc la numai cîteva luni, după proclamarea Republicii — și-a dat legiuirile cele mai corespunzătoare misiunii ei și a desfășurat o rodnică activitate, ale cărei rezultate constituie, de asemenea, un vădit progres față de situația anterioară. Această activitate a adus Bisericii noastre un nelăgăduit prestigiu și prețuire, deopotrivă, înăuntrul țării, în raporturile cu celelalte culte religioase, ca și în afară, în raporturile cu celelalte Biserici ortodoxe surori sau cu diferite organizații creștine, ce au ca scop al activității lor fie apropierea Bisericilor creștine, în vederea realizării unirii Bisericii — cum este „Consiliul Mondial al Bisericilor” de la Geneva — fie afirmarea lor solidară în probleme de importanță capitală pentru viața omenirii — cum este „Mișcarea Creștină pentru Pace” de la Praga ș. a.

La oricare din Congresele sau Adunările Generale ale unor asemenea organizații au participat delegații Bisericii noastre — împreună cu reprezentanții celorlalte culte religioase din R.P.R. — contribuția adusă de ei în discuții și în hotărîri, a fost substanțială și unanim recunoscută.

*

Prețuind, cu justificată mîndrie, realizările mărețe obținute de Patria noastră, în toate domeniile de activitate — economic, social-cultural și științific — în cei 17 ani trecuți de la Proclamarea Republicii, se cuvine să închinăm un gînd de recunoștință ocîrmuitorilor Țării noastre, care s-au străduit neconținut și au îndrumat cu înțelepciune Țara pe calea cea mai corespunzătoare intereselor, suveranității și demnității ei, ca și milioanelor de oameni ai muncii, care — în fabrici, uzine, biblioteci, laboratoare și pe ogoare — înjugă ziua cu noaptea, pentru ca Patria noastră să fie tot mai frumoasă, mai bogată și mai prețuită.

Întîmpinarea celei de a XVII-a aniversări a Republicii Populare Romîne, în entuziasmul și bucuria cu care o întîmpină întregul nostru popor, să fie pentru noi un prilej de hotărîre de a munci, cu tot mai multă stăruință, pentru luminarea minții, cumpănirea cugetului și întărirea brațelor, ca să fim vrednici s-o păstrăm, s-o întărim și la nevoie s-a apărăm, cu jertfelnicia celor care au făurit-o. În aceste sentimente, să zicem, din toată inima: „Trăiască și în veci să înflorească, puternică, liberă și pe soartă-i stăpînă, Republica Populară Romînă!”. -Prof. IORGU D. IVAN

PACEA CHEZĂȘUIEȘTE PROPĂȘIREA

Dacă în anumite perioade întunecate ale istoriei omenirii s-au putut ivi capete înfierbîntate care să cuteze a eticheta războaiele ca „factori de progres”, oamenilor de bunăcredință — și aceștia formau majoritatea în toate vremurile — nu le-a fost greu să descopere în astfel de susțineri sălbătice răbufniri cu totul răzlețe, cu respirație scurtă, fără ecou în mase, ale unor concepții filozofice dezaxate, ale unor ideologii politice țîșnite din străfundurile tenebroase ale trufiei și urii de oameni. Experiențelor făcute de atîtea generații, le vin în ajutor cercetările științifice, mîgăloase și de durată, care demască fără cruțare dedesupturile încăierărilor periodice dintre semințiile lumii și măsoară cu unități fabuloase pagubele pricinuite de ele atît participanților la desfășurarea lor, cit și contemporanilor neangajați direct în viltoare de prăpăd și foc și, de cele mai multe ori, chiar urmașilor unora și a celorlalți.

Din orice perspectivă le-ai privi, *războaiele sînt costisitoare*. Constatarea aceasta este suficientă spre a trezi convingerea că *prohibirea* lor este cea mai rentabilă „afacere” ale cărei beneficii și le poate oferi omenirea. Convingerea aceasta, în zilele noastre, este deosebit de *trează* — și continuă să cîștige în profunzime și în extensiune. Mai ales datorită ei, viața internațională cîștigă an de an în echilibru și stabilitate, cu toate cutremurele neînțelegerilor și ciocnirilor armate care se semnalează din cînd în cînd într-o parte sau alta a planiglobului. Omenirea contemporană este încredințată că războiul nu este inevitabil și că sămînța veninoasă a celor ce scontează profituri de nu importă ce natură de pe urma lui este din ce în ce mai rară și mai slabă ca putere de germinație. Conștiința răspunderii colective pentru chezășuirea unui viitor de pace și propășire pe seama tuturor oamenilor tinde în spre proporții universale. Nicicînd, în trecut, masele populare nu participau atît de substanțial și atît de intens, ca astăzi, la dirijarea istoriei în spre țeluri convenabile intereselor obștești — și lucrul acesta face ca nădejile ce ni le punem în temeluirea unei vieți de pace și propășire pentru toate popoarele lumii, să se convertească pe zi ce trece în *certitudini*.

Bunăstarea materială și dezvoltarea cultural-spirituală cresc în raport direct proporțional cu progresele pe care le înregistrează astăzi lupta pentru apărarea și întărirea păcii. Am putea spune că țările și popoarele care deslășoară în acest sens strădanii mai intense și mai consecvente, culeg cele mai îmbelșugate roade, încă de-acum, de pe urma politicii lor de pace și înțelegere internațională.

Țara noastră se află de două decenii în rîndurile prime ale apărătorilor convinși și consecvenți ai păcii. Bilanțul realizărilor ei de-a lungul celor 20 de ani care au trecut de la eliberarea Romîniei de sub jugul fascist, este corespunzător voinței de pace care însușește întregul nostru popor. Am exprimat cu felurite prilejuri recunoștința noastră destoinicei ocîrmuirii de stat a Republicii noastre populare pentru înțelepciunea cu care a conceput și îndrumat energiile obștești în spre dobîndirea acestor realizări și tresăltăm de mîndrie ori de cîte ori ne este dat — și ne este dat ades — să auzim străinătatea extaziindu-se în fața „miracolului romînesc” de construcție pașnică, socialistă, sau elogiind luciditatea și consecvența politicii de pace și bunăvoințe pe care țara noastră o promovează și acasă, și în forurile internaționale contemporane.

Perioada de sfîrșit a anului solar în curs a prilejuit ocîrmuirii noastre de stat noi confirmări ale neșovăitoarei voințe de pace și colaborare internațională care însușește guvernul și poporul romîn.

Răspunzînd mesajului din 17 octombrie a. c. și declarației guvernului R.P. Chineze cu privire la experiența cu bomba atomică — prin a cărei efectuare marea țară asiatică a intrat în rîndul puterilor nucleare — șeful guvernului romîn, dl Ion Gheorghe Maurer, a relevat cu deosebită satisfacție poziția guvernului chinez care se pronunță pentru interzicerea generală și distrugerea totală a armelor nucleare. Reținînd declarația solemnă prin care China se angajează să nu folosească prima arma nucleară niciodată și în nici o situație, președintele Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Romîne continuă astfel: Guvernul romîn împărtășește părerea exprimată în mesajul guvernului chinez, potrivit căreia „preîntîmpinarea războiului nuclear și distrugerea armelor nucleare sînt dorințe comune ale tuturor statelor și popoarelor iubitoare de pace și că trebuie depuse în continuare toate eforturile pentru a se ajunge la interzicerea și distrugerea armelor nucleare.

Pornind de la răspunderea care revine tuturor statelor pentru apărarea păcii, Republica Populară Romînă militează cu fermitate pentru realizarea dezarmării generale și totale, pentru destinderea încordării internaționale, pentru menținerea și consolidarea unui climat de pace în lume.

Considerăm că pe această cale trebuie înaintat cu răbdare și perseverență, adoptându-se orice măsuri de natură să ducă la înlăturarea pericolului izbucnirii unui război termonuclear.

Guvernul Republicii Populare Române, exprimând năzuințele poporului român pentru pace, privește favorabil convocarea unei conferințe a șefilor tuturor statelor lumii pentru discutarea problemei interzicerii generale și distrugerii totale a armelor nucleare, care în prima etapă ar avea ca obiectiv realizarea unui acord privind interzicerea folosirii armelor nucleare”.

Poziția guvernului țării noastre față de problema armelor nucleare este definită aci complet și cît se poate de deslușit.

Lucrările celei de-a 19-a sesiuni a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite au dat prilej guvernului român să definească încă o dată poziția țării noastre față de toate problemele actuale ale vieții internaționale, a căror rezolvare este cerută și așteptată de popoarele lumii. Prin graiul șefului delegației române, dl ministru al Afacerilor Externe, Corneliu Mănescu, guvernul țării noastre a arătat la O.N.U. că chează stăbilirii unui climat de pace și a unei lumi ferite de pericolul războaielor rezidă în respectul și fidelitatea față de principiile pe temelia cărora este clădită Organizația Națiunilor Unite. Aceste principii au fost înscrise acum 19 ani în Charta O.N.U. Îmbogățite și dezvoltate prin experiența acumulată în acest răstimp, ele își păstrează în întregime actualitatea și viabilitatea. În fruntea regulilor de conduită internațională, Charta situează respectarea egalității suverane a statelor, principiu care este considerat, pe drept cuvînt, piatra de încercare în relațiile internaționale. Garanția unor relații de bună vecinătate și de cooperare între state guvernul și poporul român le găsesc în aplicarea întocmai a acestui principiu și a consecințelor pe care le implică: respectarea suveranității și integrității teritoriale, dreptul fiecărui popor de a-și alege în mod liber sistemul politic și economic și de a-și vedea respectată personalitatea în viața internațională. În felul acesta, este exclusă posibilitatea promovării unor interese unilaterale, în detrimentul popoarelor și al liberei afirmări a voințelor lor. Încălcarea acestui principiu vine în contradicție cu interesele legitime ale popoarelor, creînd astfel focare de tensiune și situații periculoase pentru pacea și securitatea omenirii.

Președintele Consiliului de Stat al R.P. Române, dl Gheorghe Gheorghiu-Dej, arăta recent că „există astăzi condiții incomparabile cu cele din trecut ca popoarele să-și asigure o dezvoltare independentă, suverană, să se bucure de egalitate în relațiile internaționale, să-și organizeze așa cum doresc viața politică, socială și economică, să pășească pe calea cea mai

corespunzătoare intereselor lor fundamentale". Țara noastră, respectuoasă față de principiile călăuzitoare ale O.N.U., condamnă intervențiile armate străine în afacerile interne ale oricărei țări, condamnă apartheidul și orice manifestare de discriminare rasială, se pronunță pentru lichidarea rămășițelor colonialiste și a practicilor neocolonialiste și stăruie pentru primirea R.P. Chineze în O.N.U., încredințată fiind că acestei mari și puternice țări socialiste îi revine un rol important în lupta pentru consolidarea păcii.

Ferm atașată principiilor de coexistență pașnică, consacrate de Carta O.N.U., țara noastră consideră că tratativele reprezintă singura cale rațională de soluționare a problemelor internaționale litigioase. „România — a spus dl ministru C. Mănescu — acordă noțiunii de coexistență pașnică un sens activ. Noi înțelegem coexistența pașnică nu ca o așezare simultană pe harta lumii a unor entități care se ignoră reciproc. Fiecare stat, ținând seama de ceea ce este specific fizionomiei sale, poate avea de dat și de primit în cadrul unei circulații continue de valori materiale și spirituale. Expresia acestei concepții a guvernului român este politica de dezvoltare continuă a relațiilor țării noastre cu toate statele, pe baza principiilor respectului și avantajului reciproc. Activitatea Republicii Populare Române în cadrul O.N.U., propunerile sale făcute în această organizație sînt îndreptate spre aplicarea în relațiile internaționale a principiilor Chartei și găsirea de soluții realiste problemelor internaționale”.

Pornind de la convingerea că orice îmbunătățire a relațiilor pe plan regional contribuie la crearea unui climat de încredere în ansamblul relațiilor internaționale, guvernul român a adus în atenția Adunării Generale a O.N.U. problema: „Acțiuni pe plan regional în vederea îmbunătățirii relațiilor de bună vecinătate dintre statele europene aparținând unor sisteme social-politice diferite”. Prin propunerile sale din 1957 și 1959, țara noastră și-a exprimat din bunăvreme, răspicat, voința sa de-a contribui la statornicirea în Balcani a unor relații de bună vecinătate și de colaborare pașnică, pe baza interesului reciproc. În același scop au fost inițiate și cunoscutele demersuri privind promovarea în rîndurile lineretului a idealurilor de pace, respect reciproc și înțelegere între popoare. Ideea aceasta a cîștigat an de an teren și a dobîndit adeziunea unui mare număr de state, iar conferințe și organizații internaționale au recomandat adoptarea ei.

O atenție specială acordă țara noastră politicii de destindere internațională și de adoptare a programului de dezarmare generală și totală, preconizat de Uniunea Sovietică și susținut de celelalte țări socialiste și de toate statele iubitoare de pace. Realizarea acestui program ar avea o însem-

nătaie istorică pentru întreaga omenire. Până atunci, crearea unor zone denuclearizate și împiedicarea diseminării armelor nucleare se impun cu necesitate stringentă.

În condițiile în care ideile coexistenței pașnice între toate statele, fără deosebire de regim social, se afirmă cu o forță mereu crescândă, împărțirea lumii în blocuri militare apare anacronică și artificială. Încheierea unui pact de neagresiune între organizația Tratatului de la Varșovia și N.A.T.O. ar fi o măsură tranzitorie salutară în vederea desființării tuturor blocurilor militare.

Convingerea fermă și statornică a guvernului și poporului român este că în prezent e mai necesar ca oricând de a nu lăsa neexplorată nici o cale și nici o posibilitate care ar putea duce la normalizarea relațiilor internaționale, la întărirea păcii și dezvoltarea colaborării între țări și popoare. Stabilirea de relații economice frecvente și corecte, extinderea schimburilor comerciale cu toate țările, indiferent de sistemul lor social-economic, se înscriu în repertoriul principalelor mijloace de acest fel; de asemenea, așezarea cuceririlor științei exclusiv în slujba păcii.

Cea mai importantă din acestea este fără îndoială energia nucleară. Savanții vremii noastre au fost *descoperitorii* ei. Faptul acesta, de covârșitoare însemnătate istorică, a trecut deja în domeniul *cunoștințelor* despre succesele vremii noastre. *Preocuparea* de căpetenie a tuturor oamenilor de bunăcredință, din zilele noastre, se îndreaptă spre *utilizarea* formidabilei energii nucleare. Aceasta depinde de cei ce o minuiesc și de scopurile pe care le urmăresc. Dezarmarea ar pune capăt preocupărilor primejdioase. Energiei atomice îi-au fost găsite deja multiple utilizări pacifice. Pe măsură ce trece vremea și se consolidează capacitatea omului de a o stăpîni, ea va fi înhămată din ce în ce mai temeinic la carul de foc al unei propășiri care se întrevede a fi uluitoare în efectele și înlăturarea ei.

Se prevede astfel că, spre exemplu, în anul 1980 energia atomică va fi folosită pentru extragerea minereurilor din fundul mărilor și pentru călătoriile navelor cosmice spre Lună. Expedierea unor roboți acționați de energia nucleară în misiune de explorare în planetele Marte, Venus și Mercur va deveni un lucru obișnuit. Anumite explozii nucleare care produc foarte puțină radioactivitate vor permite traducerea în viață a numeroase proiecte cu caracter pașnic — de la construirea unor șosele prin munți și pînă la deschiderea unor mine. Desalinizarea apei de mare cu ajutorul energiei nucleare va permite irigarea deșerturilor și transformarea lor în grădini înfloritoare. Toate navele de mare tonaj vor funcționa cu motoare atomice, o singură încărcătură nucleară fiind suficientă pentru întreaga perioadă de existență a navei.

Revista noastră săptămînală de politică externă, „Lumea” (nr. 50/1964), ne informează că aceste previziuni, precum și multe altele, au fost înfățișate participanților la lucrările Forum-ului atomic industrial, care și-a desfășurat lucrările la San Francisco, de către dl. Glenn T. Seaborg, președintele Comisiei pentru energia atomică a Statelor Unite ale Americii. „Este încă posibil — a declarat dsa — ca schimbările cele mai extraordinare să fie tocmai acelea pe care nu le putem prevedea și nici măcar imagina în prezent”.

Pe măsură ce omenirea vremii noastre se pătrunde de volumul și îneditul utilizărilor posibile ale energiei nucleare în scopuri pașnice, constructive, aversiunea față de armele atomice și capacitatea ei de prevenire a unui război nuclear vor crește. E ceea ce se urmărește și de majoritatea covârșitoare a savanților contemporani, și de conducătorii politici conștienți, și de organizațiile de fetele profiluri și orientări.

Dar intensificarea și accelerarea așezării tot mai vădite a energiei nucleare în slujba păcii și propagării necesită mijloace economice-financiare remarcabile. Aceste mijloace există. Ele trebuie doar eliberate din strunsoarea în care le țin ferecate cheltuielile fabuloase pentru marmări. La 7 decembrie a. e., în ședința plenară a Adunării Generale a O.N.U., guvernul sovietic — printr-un Memorandum cu privire la măsurile în vederea destinderii continue a încordării internaționale și limitării cursei înarmărilor — a propus, între altele, să se reducă cu 10—15 la sută bugetele militare ale statelor. Propunerea a suscitat interes deosebit, iar previziunile ce se fac cu privire la adoptarea ei sînt optimiste.

*

Biserica noastră a sprijinit cu toată osîrdia, prin mijloacele ei specifice, politica de consecventă apărare și întărire a păcii, pe care o duce guvernul țării noastre. Clerul și credincioșii ei — laolaltă cu toți ceilalți fi ai poporului nostru — sînt mîndri că această politică sănătoasă a rodit, pe plan intern, realizările fără precedent din cei 20 de ani de la eliberare, iar pe plan extern în Republica Populară Romînă în atenția pozitivă a opiniei publice internaționale, care nu-i precupește elogiile și recunoștința ei.

Biserica noastră este încredințată demult și definitiv că *pacea chează șuește propășire*. Recent, acestei convingeri i s-a dat expresie în telegrama adresată ocîrmuirii noastre de stat de către Sfîntul Sinod, întruait în sesiune ordinară în a doua jumătate a lunii decembrie a. e., la palatul patriarhal din București.

Așa cum s-a arătat în telegramă, Biserica Ortodoxă Romînă, clerul și credincioșii ei — recunoșcătoare pentru tot ceea ce ocîrmuirea Patriei

noastre înfloritoare a făcut și face în scopul propășirii multilaterale a țării și poporului nostru, — este hotărâtă să-și aducă și de-acum înainte, loial și cordial, aportul ei la sprijinirea întru cuvânt și faptă a programului social al Statului de democrație populară.

Pe vatra consistentă a înfăptuirilor excepționale de pînă acum, vedem ridicîndu-se edificiul impunător al țării noastre prospere de mîine. Propășirii și întăririi ei îi închinăm cele mai bune năzuințe și putințe, toți fiii poporului nostru, în nebiruită solidaritate patriotică și avînt constructiv.

GRIGORIE MARCU

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

PREOȚIA CREȘTINĂ ESTE SLUJIRE

„Nu nesocoti harul care este întru tine”
(I Tim. 4, 14)

Orice creștin adevărat cunoaște dragostea nemărginită pe care Dumnezeu o are pentru făpturile Sale. Intruparea Mântuitorului nostru Iisus Hristos este exemplul cel mai grăitor în această privință, căci El pentru binele nostru s-a făcut asemenea nouă, pentru ca noi toți „viață să avem și încă din belșug”, precum însuși ne spune (Ioan 10, 10).

O asemenea dragoste pentru orice om cere Mântuitorul și de la noi, creștinii, și cu deosebire de la cei care îl propovăduiesc de la amvon, de la cei învestiți în mod special cu vestirea Sa în lume, de la Apostoli, episcopi, preoți și diaconi. Exemplu evident în această privință este dialogul pe care Mântuitorul Iisus Hristos l-a avut, după Învierea Sa, cu Sf. Apostol Petru, la Marea Tiberiadei (Ioan 21, 15—17). Comentînd acest loc, Sf. Ioan Gură de Aur spune: „Hristos, vorbind cu Petru, l-a întrebat: „Petre, mă iubești?”. Petru a mărturisit că da. Atunci Hristos a adăugat: „Dacă mă iubești, paște oile mele!”. Învățătorul îl întreabă pe ucenic dacă îl iubește. Nu-l întreabă ca să afle că este iubit de Petru — cum putea face asta Hristos, care cunoaște gîndurile tuturor? — ci ca să ne arate cît de mult îi este la inimă purtarea de grijă de oile Sale cele cuvîntătoare. Hristos — continuă Sf. Părinte — n-a vrut să arate cît de mult îl iubea Petru pe El, ci a vrut să-i arate lui Petru și nouă tuturor cît de mult își iubește El Biserica Sa, pentru ca și noi să o iubim mult”.¹

Sf. Petru precum și ceilalți Apostoli au înțeles acest lucru — munca și viața lor ne stau pilde de netăgăduit în această privință — și ei înșiși au cerut urmașilor lor: episcopi, preoți și

¹ Sf. Ioan Gură de Aur: Despre preoție, Cartea doua, cap. I. Trad. de Pr. D. Fecioru. în rev. Biserica Ortodoxă Română. nr. 10 (octombrie) 1957.

diaconi să dovedească aceeași râvnă pentru lucrul Domnului, o fierbinte dragoste față de credincioșii încredințați lor spre păstorie și față de toți oamenii, o conștiință permanent trează asupra lucrului pe care îl au de împlinit, asupra funcției în care au fost investiți prin Taina hirotonirii. Acestea îl făceau pe Sf. Apostol Pavel, de pildă, să-i amintească lui Timotei, episcopul Efesului: „*Nu nesocoti harul care este întru tine, care ți s-a dat prin prorocie, cu punerea mâinilor preoției*” (1 Tim. 4, 14).

La „harul” acesta cugetînd, la marea dragoste și responsabilitate față de Dumnezeu și față de oameni pe care le implică, Sf. Simeon, arhiepiscopul Tesalonicului, are despre preoție cuvinte ca acestea: „Prin taina preoției am devenit stătători înaintea lui Dumnezeu și organe prin care alții sînt în legătură cu Creatorul, am devenit calea și povățuitori altora.

Prin taina preoției, preotul devine însuși serafimul care vede direct tainele lui Dumnezeu, se apropie de ele, se face părtaș lor, le deține și le săvîrșește. Căci noi sîntem deținători și ispravnici ai tainelor lui Dumnezeu.

Prin taina preoției noi sîntem îngerii care liturghisesc pe pămînt Liturghia, pe care îngerii o slujesc în ceruri. Căci prin noi cei care sîntem din firea cea smerită și căzută ia loc în lume Cel ce toate le cuprinde și El însuși este necuprins. *Prin noi se vede și se pipăie* Cel nevăzut, se pricepe Cel neajuns de minte.

Deci noi, preoții — conchide cutremurător Sf. Simeon — sîntem mîntuitori și ziditori de suflete și povățuitori către cer și lumină și viață și părinți și păstori și păzitori, cărora ne-a dat să avem pe pămînt puterea Lui cea cerească”.²

Aceste adevăruri despre lucrarea preoțească ne sînt, desigur, în bună parte cunoscute. Despre ele s-a scris și se scrie adesea în revistele noastre bisericești, fără să putem spune totuși că s-a insistat sau s-a scris destul în această privință. De aceea, a ni le reaminti, a mai zăbovi cîtuși de puțin asupra a ceea ce numim *conștiință preoțească*, asupra a ceea ce Sf. Apostol Pavel îi cere lui Timotei cînd îi scria să „nu uite harul care este întru” el, nu poate fi niciodată un lucru de prisos.

În această intenție ne vom călăuzi după unele izvoare ortodoxe, lăsînd să ne vorbească cu deosebire Sf. Ioan Gură de Aur

² Sf. Simeon, Arhiepiscopul Tesalonicului: Cuvînt despre preoție, la Prof. Dr. Sp. Cîndea: Chipul preotului după Sfînta Scriptură și Sfîntii Părinți, în rev. Mitropolia Ardealului, nr. 1—3/1961, p. 104—105.

și Sf. Grigorie de Nazianz, acești doi neîntrecuți grăitori despre frumusețea și măreția lucrării preoțești.

1. „Să fie (preoții) sfinți ai Dumnezeuului lor și să nu pîngărească numele Dumnezeuului lor” (Levitic 21, 6).

Precum vedem din acest text și din altele, încă din Vechiul Testament preoții erau obligați să aibă o viață aleasă, o conduită deosebită, ca unii care erau ridicați din sânul poporului Israel spre a purta o sarcină cu totul deosebită, în care scop erau unși „cu mirul de ungere al Domnului” (Levitic 10, 7). Astfel, în Deuteronom 18, 13 i se cere preotului să fie „fără prihană înaintea Domnului Dumnezeuului” său, iar la Isaia cap. 49 preotul este numit „lumina” poporului Israel. Ungerea cu mir a preoților Vechiului Testament avea, după Sf. Ioan Gură de Aur, și un sens moral. El zice: „De aceea și preoții din Legea Veche se ungeau cu mir, invederînd prin aceasta simbolul virtuții, că adică preotul trebuie să reverse din el mir plăcut, pentru că nimic nu este mai dezgustător ca păcatul”.³ Încă în Vechiul Testament deci se afirmă convingerea că preotul trebuie să aibă o conduită deosebită, ca unul care, prin cuvintele și prin purtarea sa, angajează pe Dumnezeu, în numele Căruia vorbește și lucrează.

Acest lucru însă s-a accentuat în chip deosebit prin instituirea de către Mîntuitorul nostru Iisus Hristos a preoției Noului Legământ sau a Noului Testament.

Să ne gîndim, de pildă, mai întîi la rugăciunile care se rostesc atît la sfințirea diaconului, cît și a preotului și a episcopului, care, desigur, ne-au mișcat pe fiecare din noi în clipele mărețe ale hirotonirii. „Tu, Stăpîne al tuturor ... umple-l de toată credința, dragostea, puterea și sfințenia, prin venirea Sfîntului și de viață făcătorului Tău Duh ... să se înfățișeze Ție curat în ziua cea înfricoșată a judecării Tale” (la hirotonirea diaconului). „Binevoiește să primească acest mare har al Sfîntului Tău Duh întru viață curată ... avînd purtare vrednică de această mare cinste preoțească” (la hirotonirea preotului). „Vădește neprihănită arhieria lui, înfrumusețîndu-l cu toată cucernicia și sînt îl arată pe dînsul” (la hirotonirea episcopului).

Desigur, este greu de presupus că aceste rugăciuni au ajuns pînă la noi în formulare apostolică. Cu siguranță însă că astfel de idei, ca aceea a angajării totale a vieții candidatului la hi-

3 Sf. Ioan Gură de Aur: Omilia II la ep. I către Timotei.

rolonire, n-au putut lipsi din rugăciunile pe care Sfinții Apostoli le rosteau cu prilejul „punerii mâinilor” peste primii diaconi, preoți și episcopi ai Bisericii creștine. Acest lucru rezultă și din scrierile ajunse pînă la noi, provenind din anii cînd Sf. Apostol Ioan de pildă încă mai trăia, precum și din timpul imediat post-apostolic. Astfel, în „Invățătura celor doisprezece Apostoli” (cap. XV), compusă pe la anul 80 d.Hr., se spune: „Alegeți-vă episcopi (preoți) și diaconi vrednici de Domnul, bărbați blînzi și neiuibitori de argint, adevărați și încercați”. Iar Sf. Policarp, episcopul Smirnei, în epistola către Filipeni, cap. VI, are următoarele îndemnuri cu privire la viața preoților: „Preoții să fie buni la inimă și milostivi către toți, să întoarcă la calea cea dreaptă pe rătăciți, să cerceteze pe toți cei bolnavi, să fie cu grijă față de văduve, orfani și lipsiți”. În continuare, Sf. Policarp subliniază cu deosebire că preoții „pururea să se gîndească la ceea ce este bun înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor, să se ferească de toată mînia, pîrtinirea, judecata nedreaptă, să stea departe de orice iubire de argint”.

Acestea făceau pe Sf. Ioan Gură de Aur, cu darul lui neîntrecut de pătrundere în înțelesul superior al preoției creștine, să spună că rostul preotului „nu este de a căuta onoare, nici slavă din partea păstoriților, ci mîntuirea lor și pentru aceasta a face totul, iar cel care caută astfel de lucruri nici că se poate numi dascăl, ci tiran. Nu doar pentru aceasta te-a pus Dumnezeu peste dînșii, pentru ca tu să te bucuri de o mai mare îngrijire, ci pentru ca cele ale tale să fie date la o parte, iar cele ale lor să fie bine îngrijite și edificate”.⁴ Aceste spuse ale Sf. Ioan Gură de Aur ne poartă gîndul la tabloul cu acei nedemni păstori ai lui Israil, descris de profetul Iezechil, care nu au luat seama la oia slabă pentru a o întări, nici la cea bolnavă pentru a o lecuî, nici la cea rănită pentru a o lega, nici la cea pierdută pentru a o căuta, ci „s-au păstorit pe ei înșiși” (Iez. 34, 2. 4).

De aceea, tot Sf. Ioan Gură de Aur atrage atenția că trebuie să fie cu multă grijă „aceia de care depinde mîntuirea altora. Ei au nevoie de o virtute îmbelșugată, pentru ca s-o poată revărsa asupra celorlalți oameni”.⁵ Dar nu de orice fel de virtute, căci o astfel de slujire „cere o virtute de înger”,⁶ pentru că „sufletul preotului trebuie să fie mai curat decît înseși razele soa-

⁴ Idem: Omilia VIII la ep. către Efeseni.

⁵ Idem: Omilia XV la Matei.

⁶ Idem: Despre preoție, Cartea a șasea, cap. I.

relui”.⁷ De aceea „este nevoie ca preotul să fie înfrînat, treaz. să aibă ochii în patru pentru că el nu trăiește numai pentru sine”,⁸ ci, în primul rînd, pentru păstoriții săi, ai căror ochi sînt permanent ațintiți asupra sa. Din acest motiv „nu-i cu putință — ca să urmărim tot constatările Sf. Ioan Gură de Aur — să rămînă ascunse păcatele preotului. Dimpotrivă, ies iute la iveală chiar cele mai mici păcate”. În continuare, Sf. Părinte exemplifică spusele sale, arătînd că „un atlet atîta vreme cît stă în casă și nu se luptă cu nimeni, poate să-și ascundă slăbiciunile, de-ar fi cel mai slab atlet, dar dacă se duce să lupte i se vădesc repede slăbiciunile”. Cu atît mai mult deci se vor vădi slăbiciunile preotului, care este permanent pe arenă, ca să folosim o imagine din același sector de activitate omenească. Pentru astfel de motive, conchide tot Sf. Ioan, „trebuie ca frumusețea sufletului preotului să strălucească în toate împrejurările din viața lui, pentru ca să poată, în același timp, și bucura și lumina sufletele celor care îl privesc”.⁹

Între sfaturile pe care Sf. Apostol Pavel le dă stăruilor ucenicului său iubit, episcopului Timotei, revine și acela ca Timotei să se străduiască spre o viață nepătată, să se „nevoiască a se arăta lucrător neprihănit” (II Tim. 2, 15). Același Sf. Apostol rînduiește între primele condiții pe care un candidat la preoție trebuie să le îndeplinească: frumusețea morală sau neprihănirea, precum și trezvia (I Tim. 3, 1). Aceste cuvinte ale Sf. Apostol Pavel, Sf. Ioan Gură de Aur le tălmăcește în sensul că preotul trebuie să aibă privirea ageră, să fie neadormit, mereu muncind și slujind spre binele păstoriților săi, dar mai ales să fie „sămînța care produce fruct mult și bun”,¹⁰ împodobit adică cu o viață aleasă, încărcată de roadele tuturor faptelor bune.

Dacă preotului i se cere integritate trupească pentru slujba înaltă pe care o desfășoară, cu atît mai mult i se cere o cît mai deplină integritate sufletească, o viață morală cît mai superioară. Despre acest lucru ne grăiește și un alt pătrunzător al Tainei preoției, care ne spune că preotul „trebuie să fie în toate împrejurările, în tot locul și timpul, întocmai ca aurul și argintul, curat, fără sunet fals și fără amestec de alte metale”.¹¹

⁷ Idem, ibidem, Cartea a șasea, cap. II.

⁸ Idem, ibidem, Cartea a treia, cap. XII.

⁹ Idem, ibidem, Cartea a treia, cap. XIV.

¹⁰ Cf. Sf. Ioan Gură de Aur: Omilia X la ep. I către Timotei.

¹¹ Sf. Grigorie de Nazianz: Apologia sau cuvîntarea în care arată motivele care l-au determinat să fugă de preoție. Trad. de Pr. N. Donos, Huși 1931, p. 54.

Orice creștin în general și desigur în primul rînd noi, preoții, nu trebuie să ducem o viață statică, manifestată în a ne feri de rău, ci una dinamică, de continuă depășire, de permanentă urcare pe scara virtuților creștine. „Chiar dacă s-ar păstra cineva — ne spune tot Sf. Grigore de Nazianz — pe cît se poate curat de orice păcat, cu toate acestea cred că aceasta nu-i de ajuns dacă vrea să fie pentru alții profesor de virtute. Pentru cel ce primește această sarcină (preotul), nu-i de ajuns numai să nu fie rău — căci a fi rău este lucru rușinos și pentru mulți cei conduși de el — ci să se distingă prin bine, conformîndu-se poruncii: „Depărtează-te de rău și fă binele” (Ps. 36, 27).

Preotul — continuă Sf. Grigore — „nu numai că trebuie să izgonească din inima sa pornirile cele rele, ci să și sădească în locul lor pe cele bune, pentru ca să se impună păstoriților mai mult prin virtutea sa, decît prin rangul cu care este investit. Să nu se mulțumească să fie bun, ci să progreseze mereu în bine; să nu socotească drept cîștig binele pînă la care s-a înălțat, ci mai degrabă să socotească pagubă ceea ce-i mai lipsește. Să măsoare meritele sale în raport cu porunca iar nu în raport cu părerea celor din jurul său”.¹²

Virtutea pe care trebuie să ne-o impropriem mai cu deosebire este desigur dragostea de Dumnezeu, din care izvorăște și dragostea către semenii noștri. „Înainte de toate — ne învață Sf. Ioan Gură de Aur în una din omiliile sale la epistola către Romani — dascălul adevărat trebuie să aibă dragoste. De aceea zice Hristos lui Petru: „De mă iubești, paște oile mele!” (Ioan 21, 16), pentru că cel ce iubește pe Hristos, iubește în același timp și turma Lui. Și pe Moise atunci l-a pus Dumnezeu peste poporul iudeu, cînd Moise a arătat dragoste către el. Și David a luat împărăția numai după ce s-a arătat mai întii iubitor de iudei”.

În sfîrșit, prin viața noastră neîntinată și virtuoasă trebuie să dovedim permanent că noi, preoții cu toții sîntem trimiși Celui care a spus: „Eu sînt lumina lumii” (Ioan 8, 12), noi înșine avînd chemarea de a fi lumină și sare a pămîntului (Matei 5, 13—14).

2. „*Cel ce va face și va învăța, acela mare se va chema în împărăția cerurilor*” (Matei 5, 19)).

Pe lîngă o viață curată, preotul lui Iisus Hristos trebuie să și învețe, trebuie să propovăduiască. Pentru împlinirea acestei

¹² Idem, ibidem, p. 55—56.

îndatoriri a chemării sale, are nevoie de știință, de cât mai multă știință teologică și din cât mai multe domenii. De fapt, nici nu se poate concepe preoție fără cunoașterea adevărurilor fundamentale ale credinței noastre creștine. Preotul creștin are rolul nobil și înălțător de a fi răspînditor de lumină în rîndul credincioșilor, lumina cea neînserată a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Cum va îndeplini acest rost al său dacă el însuși nu va fi luminat? „A-ți propune să înveți pe alții — ne spune Sf. Grigore de Nazianz — cîtă vreme tu însuți nu ești destul de învățat, sau, cum spune proverbul: Să înveți olăria începînd a face vase mari, adică să cauți să sădești pietatea în suilele altora înainte de-a o avea tu însuși, mie mi se pare că este un lucru nebunesc și șemet; nebunesc pentru că nu-ți dai seama de neștiința ta și șemet, pentru că te apuci de un lucru pe care abia îl pricepi”.¹³

Și tot acest Sf. Părinte se adresează foarte explicit în altă parte preotului: „Firește, este de neapărată trebuință să lii mai întîi tu însuși curățit și apoi să poți curăți și pe alții, să te înțelepțești tu mai întîi și pe urmă să înțelepțești pe alții, să devii tu mai întîi lumină, pe urmă să luminezi pe alții, mai întîi să te apropi tu de Dumnezeu, pe urmă să apropi și pe alții de El, în sfîrșit, să ai mîini ca să conduci și minte pentru a da sfaturi altora”.¹⁴

Învățătura creștină este întinsă și adîncă, mai mult chiar decît ni se pare uneori, de aceea acest lucru reclamă din partea noastră, a celor care o vestim în lume, preocuparea permanentă de a zăbovi mereu asupra ei, de a-i pătrunde cât mai bine sensurile ei profund umane, în vederea însănătoșirii cât mai depline a vieții credincioșilor noștri. Pentru că un preot cu credință luminată înseamnă păstoriți cu credință clară, înseamnă credincioși optimiști, harnici și cinstiți, iubitori și lucrători a tot ceea ce este bine și frumos, orientați în problemele vieții, buni cetățeni ai Țării, iubitori de pace și de Patrie.

De aceea, și în această privință încă în perioada Vechiului Testament se cereau „păstori cu credință și pricepere” (Ier. 3, 15). Sau cum spune profetul Maleahi: „Buzele preotului cuprind știința și din gura lui căutăm să iasă învățătura, căci el îngerul Domnului Savaot este” (Mal. 2, 7). Asemănarea cu îngerii —

¹³ Idem, ibidem, p. 75.

¹⁴ Idem, ibidem, p. 92.

rolul cărora este, precum știm, de a vesti voia lui Dumnezeu — implică din partea preotului o extraordinară răspundere ca și o viață curată, cu adevărat îngerească. Din acest motiv, Psalmistul atrage atenția preoților, spunându-le: „Luați învățătură, ca nu cumva să se mînie Domnul și să rătăciți de la calea cea dreaptă” (Ps. 2, 11).

Pentru o păstorire rodnică, pe lângă o viață exemplară, în-sușirea de cît mai multe cunoștințe și propovăduirea lor cere preotului cu deosebire Mîntuitorul Iisus Hristos, prin cuvintele: „Cel ce va face și va învăța, acela mare se va chema” (Matei 5, 19), text pe care Sf. Ioan Gură de Aur îl tâlcuiește în felul următor: „Dacă prin „a învăța” Hristos ar fi înțeles „a face” n-ar mai fi trebuit să spună: „Și va învăța”, ci ar fi fost de ajuns să spună atît: „Cel ce va face”. Dar așa, din pricină că a vorbit separat de amîndouă, a arătat că altceva este a face și altceva este a învăța cu cuvîntul și că este nevoie de amîndouă pentru o desăvîrșită zidire sufletească”. Pentru că — tîlmăcește în continuare Sf. Ioan Hrisostom — „atunci ești un învățător desăvîrșit cînd și prin cele ce faci și prin cele ce înveți duci pe ucenicii tăi, pe credincioși, la viața fericită pe care a poruncit-o Hristos”.¹⁵

Marii tîlcuitori ai sensului preoției creștine compară adesea lucrarea preotului cu aceea a medicului, care se străduiește să apere sănătatea trupească a oamenilor și s-o refacă atunci cînd ea a fost tulburată. Astfel, pentru a demonstra mai ciar necesitatea predicii și deci asimilarea de cît mai multe cunoștințe, Sf. Ioan Gură de Aur se folosește de următoarea asemănare: „Un somn binefăcător venit la timp peste bolnav scapă adesea pe doctor de orice osteneală” — ceea ce vrea să spună, desigur, că odihna, un somn liniștit, reconfortează pe cel bolnav, făcîndu-l de multe ori să treacă cu bine peste situații critice, cărora uneori cu greu le pot face față medicii. „Dar pentru cei care vindecă trupul lui Hristos — continuă Sf. Părinte — pentru preoți, nu s-a născocit nimic asemănător. Afară de pilda prin faptă, preoții n-au decît un singur mijloc, o singură cale de vindecare, învățătura cu cuvîntul, predica. Aceasta este instrumentul, aceasta este hrana, aceasta este cel mai bun aer. Aceasta ține locul de medicament, aceasta ține loc de cauterizare, ține loc de bisturiu”. Predica deci este medicamentul, este aerul curat, este bisturiul

¹⁵ Sf. Ioan Gură de Aur: Despre preoție, Cartea a patra, cap. VIII.

preotului, pentru că prin ea „ridică sufletul deznădăjduit, prin predică smerim sufletul cel îngîmfat, prin predică tăiem ce-i de prisos, prin predică împlinim cele de lipsă, prin predică lucrăm pe toate celelalte cîte ne ajută la însănătoșirea sufletului. Viața îmbunătățită a unuia poate să îndemne pe altul la o viață îmbunătățită asemănătoare, dar cînd sufletul se îmbolnăvește de învățăturile cele rele (credințe deșarte, superstiții, etc.), atunci este mare trebuință de predică”.¹⁶

Ca oarecînd Apolo, preotul trebuie să fie „meșter la cuvînt”, pe cît îi permit talanții, și cu deosebire „tare în Scripturi” (F. Ap. 18, 24). Trebuie să cunoaștem în primul rînd cît mai bine și cît mai adînc cartea noastră de căpătîi,¹⁷ Sfînta Scriptură, iar apoi, pe cît se poate, scrierile Sf. Părinți, comori inepuizabile, izvoarele limpezi și permanent actuale ale Ortodoxiei noastre. Cu acestea îndeosebi trebuie să se „hrănească” — după cuvîntul Sf. Apostol Pavel — preotul sau „sluga cea bună a lui Iisus Hristos” (Cf. I Tim. 4, 6). Numai făcînd astfel vom putea pregăti predici bune, pline de conținut, care să zidească, să edifice, să lumineze, să determine la lucrul cel bun, la efecte practice, pozitive, pentru că de astfel de predici au nevoie credincioșii noștri, nu de vorbe goale, care să gîdile auzul, sau să le stîrnească lacrimi și nimic mai mult.¹⁸ Aceasta ne învață și Iisus Sirah, cînd ne spune: „Pregătește cuvîntul tău și așa vorbește” (Înțelepciunea lui Iisus Sirah 33, 4), sau: „Mai înainte de a vorbi, învață!” (Idem, 18, 19). Aceasta înseamnă că trebuie să ne studiem sau să ne pregătim cu toată conștiinciozitatea predica sau cuvîntul pe care îl avem de rostit în fața credincioșilor noștri.

Gîndind îndelung asupra cuvîntului nostru, documentîndu-ni-l și clarificîndu-ni-l deplin, la rostire va fi rupt din ființa noastră, din căldura și convingerea noastră creștinească, ele-

¹⁶ Idem, ibidem, Cartea a patra, cap. III.

¹⁷ În legătură cu această temă a se vedea studiul P. C. Prof. Dr. Grigorie Marcu: Cunoașterea aprofundată a Sf. Scripturi, îndatorire de căpetenie a preotului zilelor noastre, în rev. Studii Teologice, nr. 3—4 (martie—aprilie) 1952, precum și altul mai recent: Cunoașterea preoțească a Noului Testament, în rev. Mitropolia Ardealului, nr. 9—10 (septembrie—octombrie) 1963.

¹⁸ Foarte instructive sînt în această privință și „Cele 10 porunci ale predicatorului”, formulate de I. P. Sf. nostru Mitropolit Nicolae Colan al Ardealului, tipărite și afișate în altarul fiecărei biserici din Arhiepiscopia Sibiului, din care reținem cîteva: 1. În predica ta propovăduiește Evanghelia Domnului; 2. Afirmă cu putere învățătura ortodoxă, nu te pierde în critică stearpă; 4. Lămurește-ți învățătura predicii cu pilde, mai ales din Sf. Scriptură; 6. Cuvîntul tău să fie limpede, cald și însuflețit; 8. Dacă nu ai darul vorbirii slobode, scrie-ți predica și învață a o ceti frumos etc.

mente care nu vor rămâne fără de ecou în sufletele ascultătorilor noștri.

La mai buna înțelegere și aprofundare a adevărilor creștine, preotul are un bun ajutor și în viața sa cinstită și curată pe care se străduiește s-o ducă. De acest lucru ne încredințează și Fer. Augustin, care arată că „adevăratul tâlcuitor al Scripturii va fi înzestrat cu o inimă curată, care îi va lumina calea, îi va ușura osteneala în descifrarea adevăratului sens al Scripturii”.¹⁹

Dar, tot Fer. Augustin ne spune — și experiența zilnică ne confirmă mereu acest adevăr — în aceeași lucrare citată (De doctrina christiana II, 16), că preotul trebuie „să se bucure, de asemenea, de o cultură generală, să posede bogate cunoștințe de istorie și geografie” etc., căci în Sf. Scriptură sînt amintite multe fapte, întîmplări și locuri despre care va trebui să-și dea seama și care îi vor ajuta la înțelegerea lucrurilor pe care urmărește să le explice. Cunoștințele despre natura animalelor, despre proprietățile plantelor, ale arborilor și ale altor lucruri, precum și cunoștințele din domeniul gîndirii, ca acelea de filozofie, retorică, logică și astronomie îi sînt foarte utile pentru aprofundarea înțelesului Sf. Scripturi — conchide Fericitul Părinte.

Anii noștri înscriu în istoria lor mari cuceriri științifice: energia atomică, zborurile cosmice etc., pe care este bine să le cunoaștem întrucît ele ne umplu inima de bucurie nu numai pentru că — folosite bine, și numai așa trebuie folosite — îmbogățesc și ușurează viața omenească, ci și pentru că, pe de o parte, ne demonstrează capacitatea de creație pe care numai mintea omenească o are, iar pe de altă parte ne arată minunatele taine pe care această planetă le ascunde, precum și frumusețea de nedescris a Universului, înțeleapta lui întocmire, elemente care ne duc cu mintea la Dumnezeu, făuritorul lor cel atotperfect.

Știință teologică și cunoștințe multiple din cît mai variate domenii, cu deosebire din disciplinele sociale și umaniste, trebuie să aibă preotul și pentru evidentul motiv că el lucrează cu oamenii, „cu făpturile cele mai pretențioase” după spusa Sf. Grigore de Nazianz, iar asemenea lucrare este „arta artelor și știința științelor”.²⁰ „Cît de mult trebuie să luptăm și cît de mare trebuie să fie știința noastră cînd avem de vindecat pe alții și pe noi înșine, cînd avem de îndreptat pe cei răi și de supus car-

19 Fer. Augustin: De doctrina christiana I, 38, la D. Abrudan: Vechiul Testament: în scrierile Fer. Augustin, rev. Studii Teologice, nr. 3—4/1963, p. 152.
20 Sf. Grigore de Nazianz: op. cit., p. 57.

nea spiritului” — se întreabă vădit mișcat de măreția chemării preoției creștine Sf. Grigore de Nazianz.²¹ Să ne gândim de pildă la scaunul șpovedaniei, decît care nimic parcă nu pune mai mult la încercare înțelepciunea, dragostea de oameni, știința și în general toată priceperea preotului.

3. „*Înainte de toate, să faceți rugăciuni, cereri, mijlociri și mulțumiri pentru toți oamenii*” (I Tim. 2, 1).

Liturghisirea sau săvîrșirea Sf. Taine și a altor slujbe bisericesti este una din îndatoririle de seamă ale lucrării preoției creștine. Ca și celelalte îndatoriri ale acestei sfinte lucrări, liturghisirea reclamă din partea preotului aptitudini, însușiri și calități deosebite, aceeași conștiință trează pe care Sf. Apostol Pavel o cerea ierarhului Timotei (Cf. I Timotei 4, 14). Prin această latură a slujirii preoțești, preotul vine în legătură directă și concretă, în contact nemijlocit cu Iisus Hristos, Mîntuitorul nostru. Din acest motiv, la începutul rugăciunii pe care o citim în timpul cîntării Heruvicului se spune răsplat: „Nimeni din cei legați cu poște și cu desfătări trupesti nu este vrednic să vie, să se apropie sau să slujească Ție, Împărate al slavei, căci a sluji Ție este lucru mare și înfricoșat chiar pentru Puterile cerești”.²² Dar, în același timp, noi preoții sîntem și mijlocitorii credincioșilor noștri către Dumnezeu, purtătorii lor de cuvînt. De aceea, într-o altă rugăciune pe care o rostim înainte de Heruvic, spunem: „Fă-ne să fim vrednici a-ți aduce rugăciuni, cereri și jertfe fără sînge pentru tot poporul Tău și ne învrednicește pe noi, pe care ne-ai pus întru această slujbă a Ța, cu puterea Duhului Tău celui Sfînt, ca fără de osîndă și fără de sminteală, întru mărturia curată a cugetului nostru să te chemăm pe Tine în toată vremea și în tot locul”.²³ În această privință este bine să ne amintim că încă în Vechiul Testament Nadab și Abiud, cei doi fii ai lui Aaron, au fost arși de vii pentru că au adus jertfă nevrednici fiind (Cf. Levitic 10, 1—2), precum și de cuvintele profetului Ieremia, care spune: „Blestemat tot cel care săvîrșeste lucrul Domnului cu nepăsare” (Ier. 48, 10).

21 Idem, ibidem: p. 64.

22 Cf. Liturghier cuprinzînd dumnezeieștile Liturghii ale Sfinților noștri Părinți: Ioan Gură de Aur, Vasile cel Mare și Liturghia celor mai înainte sfințiți, București 1956, p. 131.

23 Idem: p. 129.

„Socotești oare că mai ești printre oameni și că mai stai pe pământ când vezi că Domnul stă jertfit pe Sf. Masă?” — se adresează Sf. Ioan Gură de Aur preotului în calitatea sa de liturghisitor la altar. Ba mai mult, îl situează chiar mai presus de îngeri atunci când slujește Sf. Liturghie și mult mai presus de profeții Vechiului Testament, căci ne spune mai departe: „Vrei să vezi și dintr-o altă minune cât este de mare sfințenia preoției? Inchipuie-ți că vezi pe Ilie prorocul. Nenumărat popor stă împrejurul lui; jertfa este așezată pe pietre; toți ceilalți stau liniștiți în adîncă tăcere și numai prorocul Ilie se roagă. Apoi, dintr-odată, vezi că se coboară de sus o flacăară. Minunate și pline de uimire sînt toate cele săvîrșite de Ilie! Dar mută-te acum cu mintea de la cele făcute de Ilie la cele ce se săvîrșesc de preot pe Sf. Masă. Vei vedea nu numai fapte minunate, ci și fapte care depășesc orice uimire. Preotul stă în fața Sf. Mese, nu coborînd foc ci pe Duhul Sfînt”.²⁴ De aceea, tot Sf. Ioan Gură de Aur întreabă: „Spune-mi, te rog, unde-l vom pune pe preot când cheamă Duhul cel Sfînt, când săvîrșește înfricoșata jertfă și când atinge neconținut pe Stăpînul obștesc al tuturor? Cît de mare curăție, cît de mare evlavie îi vom cere? Gîndește-te, cum trebuie să fie mîinile acelea care slujesc, cum trebuie să fie limba aceea care rostește acele cuvinte?”²⁵

Intr-adevăr, de o imensă răspundere — dar, în același timp, și de o inexprimabilă măreție — este preoția creștină mai ales în slujirea ei de liturghisitoare. Cît de măreț și înălțător lucru este, pe de o parte, să fii slujitor Părintelui ceresc, atotputernicului, atotștiutorului și veșnicului nostru Dumnezeu, să ții în palmele tale trupul și sîngele Său, să legi și să dezlegi în numele Lui, să fi ambasadorul Lui direct între oameni, iar pe de altă parte, să cuprinzi în inima ta pe toți credincioșii tăi și pe toți oamenii, să te rogi pentru toți, să dorești și să lucrezi pentru binele tuturor. Pentru că în inima preotului lui Iisus Hristos nimeni nu trebuie să stea strîmtoat, ci toți credincioșii săi trebuie să se simtă ca la ei acasă. „Deoarece sînt legat de voi prin dragostea părintească — spune Sf. Ioan Gură de Aur, parafrazînd unele cuvinte ale Sf. Apostol Pavel — și pentru că dragostea toate le cutează, toate le îndrăznește, apoi eu (Pavel) nu numai în biserică, ci și acasă mai înainte de orice fac către Dumnezeu

²⁴ Sf. Ioan Gură de Aur: Despre preoție, Cartea a treia, cap. IV.

²⁵ Idem, ibidem, Cartea șasea, cap. IV.

rugăciunea mea pentru sănătatea voastră trupească și sufletească”. Aplicînd aceste cuvinte ale Sf. Apostol Pavel la chemarea preoțească, Sf. Ioan continuă: „Altă rugăciune nici nu este mai bună pentru preot decît a se ruga lui Dumnezeu pentru păstoriții săi, mai înainte de a se ruga pentru sine”.²⁶ Tot acest lucru avîndu-l în vedere, Sf. Ioan Gură de Aur se întreabă în altă parte: „Ce fel de om trebuie să fie cel care se roagă pentru toată cetatea — dar pentru ce spun pentru toată cetatea? — pentru toată lumea, care se roagă să facă pe Dumnezeu îndurător față de păcatele tuturor, nu numai ale celor vii, ci și ale celor morți”.²⁷

Preotul, deci, și în această latură a activității sale trebuie să aibă o conștiință permanent trează, străduindu-se continuu a pătrunde sensul slujbei pe care o săvîrșește. Căci numai înțelegînd-o poate s-o săvîrșească cu tot cutremurul său sufletească, cu toată convingerea și cu toată căldura inimii sale. Căci, așa după cum frumos spunea P. C. Prof. Gheorghe Șoima preoților brașoveni cu prilejul prezidării conferinței preoțești din septembrie a. c., „nu este indiferent la ce temperatură sufletească rostim cuvintele: Pentru pacea lumii... Pentru țara aceasta... Pentru toate orașele și satele, Domnului să ne rugăm”.²⁸ Cu adevărat, numai atunci slujbele noastre își vor atinge țelul lor de ușurare sufletească pe care trebuie s-o simtă credincioșii noștri, de apropiere și înfrățire a lor, de îmboldire la rugăciune, la muncă, la cinste, la tot ce este bun și frumos —, cînd vor fi în primul rînd sincere și calde. Căci este verificat că după o slujbă frumoasă, după o predică luminată, credincioșii ies din biserică mai odihniți, mai buni, mai calzi, mai încrezători în viață, mai entuziasmați, mai gata să pornească din nou la treburile care-i așteaptă. Ba mai mult, după o slujbă sinceră și curată, chiar și preotul se simte mai așezat sufletește și trupește. Un exemplu grăitor în această privință ni l-a dat de curînd un preot de 83 de ani care ne-a declarat că după Sf. Liturghie este mai odihnit decît înainte de începerea ei.

Așa cum o oglindă adună razele soarelui într-un focar, la fel și preotul trebuie să-și adune în timpul slujirii, cu ajutorul

26 Idem, Omilia IV la ep. II către Tesaloniceni.

27 Idem, Despre preoție, Cartea a șasea, cap. IV.

28 A se vedea procesul verbal luat cu prilejul conferinței de orientare a preoților din protopopiatul Brașov, ținută în 7 septembrie 1964.

minunatelor rugăciuni din Liturghier, atunci cînd slujește de pildă Sf. Liturghie, toate gîndurile sale în focarul Sf. Altar, în focarul serviciului divin pe care îl oficiază. În felul acesta vom fi mereu proaspeți, mereu fierbinți, mereu cu emoția caracteristică momentelor hirotonirii. Altfel, „îndeplinirea mecanică, formală a slujirii, săvîrșirea cultului fără participarea sufletească, fără căldură, fără adeziune interioară, fără fior sfînt, fără sentimente de evlavie, de emoție, de înălțare, care fac din cult rugăciune, adică gînd și simțire îndreptate spre Dumnezeu”²⁹ — cum potrivit subliniază un teolog de-al nostru, nu este decît formalism, profanare, ofensă adusă lui Dumnezeu și credincioșilor în numele cărora servim, lucruri care nu au nimic comun cu preoția creștină. Trebuie deci să avem mereu fiorul sfînt al lucrului pe care îl săvîrșim, să fim permanent atenți la ținuta noastră, la gesturile noastre, la privirile noastre, la cuvintele noastre,³⁰ avînd în vedere și aceea că biserica, așa după cum ne spune Sf. Ioan Gură de Aur, „nu este frizerie, nici dugheană cu mirodenii sau vreo altă prăvălie din târg, ci loc al îngerilor, loc al arhanghelilor, palatul lui Dumnezeu, însuși Cerul”.³¹

Sf. Apostol Pavel ne cere ca la rugăciune să ridicăm „mîini curate, fără mînie și fără gîlceavă” (I Tim. 2, 8), căci trebuie să recunoaștem, că mai sînt și astfel de urîte simțăminte mai ales printre preoții care servesc mai mulți la același altar, deși la baza lor stau adesea motive dintre cele mai minore. În această privință este bine să luăm aminte la unele cuvinte ale lui Samuș Micu, care spune în Teologia sa moralicească, că orice preot „carele numai pentru aceia slujeaște orice taină sfîntă, ca să ia plată, acela face păcatul simoniei”. Tot în această ordine

²⁹ Prof. Teodor M. Popescu: Sfințenia și răspunderile preoției. In rev. „Studii Teologice”, nr. 3—4 (martie—aprilie) 1952, p. 164.

³⁰ Și în acest sens I. P. Sf. nostru Mitropolit Nicolae a formulat alte „10 porunci” pe care preotul să le respecte la „Sf. Slujbă”, din care reținem: 1. Sf. Masă să fie curată, iar lucrurile de pe ea să fie așezate în bună rînduială; 2. Să ai (preotule) ținută cuvioasă și veșnic trează; 3. Nu te răzima cu coatele pe Sf. Masă; 4. Fii cu gîndul la rugăciune, nu altundeva; 5. În decursul slujbei nu te lăsa tulburat de nimeni; 7. Lasă-ți glasul cu răsnetul său firesc și nu-1 sili; nici nu face cu el cotituri prea îndrăznețe; 9. Slujba să nu-ți fie nici grabnică, nici zăbavnică ș. a.

La acestea am mai adăuga una privind ținuta vestimentară a preotului și anume aceea ca cel puțin cînd slujește să aibă reverendă, costumul nostru îndătinat, căci am văzut adesea preoți care pînă și Sf. Liturghie o servesc cu cravată la gît și încă în culori din cele mai țipătoare, ceea ce, desigur, nu cadrează, nu se armonizează cu veșmintele preoțești.

³¹ Sf. Ioan Gură de Aur: Omilia XXXVI la ep. I către Corinteni. La acest lucru este bine să ia seama mai ales preoții care în timpul cununiei de pildă își permit unele glume, care nu pot decît să diminueze importanța acestei Sf. Taine.

de idei să luăm seama și la unele constatări triste ale harnicului mitropolit Antim Ivireanul, care spune în una din cuvântările sale: „Sînt mulți în lume de să numesc că sînt păstori și zic cum că poartă grijă de oi, ci o zic, ticăloșii, numai cu cuvîntul, iar cu fapta sînt departe cîtu e ceriul de pămînt, pentru căci nu poartă grijă pentru folosul oilor, ci să nevoiesc numai pentru folosul lor, căroră nu se cuvine să le zică nescine (cineva) păstori, ci năimiți, sau, mai vîrtos, furi și tîlhari”.³²

4. *„Te fă pildă credincioșilor cu cuvîntul, cu purtarea, cu dragostea, cu duhul, cu credința, cu curăția”* (I Tim. 4, 12).

Experiența de veacuri a omenirii a formulat în multe domenii adevăruri permanent valabile. Ea a încheșat și inaxime ca acestea: „Un exemplu bun este faptul cel mai bun”, sau: „Exemplul este o lecție pe care orice om o poate învăța”, sau: „Exemplul este cel mai mare educator”, sau: „Exemplul cîntărește mai mult decît sfatul”, sau: „Drumul sfatului este lung, al exemplului este scurt”, sau: „Cuvintele te învață, exemplele te pun în mișcare” ș. a.

Și în lucrarea preotului, exemplul vieții sale este un mijloc hotărîtor de formare religioasă-morală a credincioșilor. Numai atunci vom zidi cu adevărat cînd vom învăța pe credincioșii noștri nu numai cu cuvîntul, ci și cu fapta noastră. Ba mai mult, s-a contatat adesea că prin predica tăcută a vieții noastre învățăm mai mult decît cu cuvîntul. Este semnificativă în acest sens replica unui necreștin de pe continentul american, dată unui misionar creștin în astfel de cuvinte: „Tu spui lucruri care întrec priceperca noastră și pe care noi nu le putem înțelege din cuvîntări. Dar, dacă tu vrei să locuiești în acest ținut, noi vom vedea cum servești pe acest Dumnezeu la care te închini și modul în care trăiești tu. Văzînd noi felul vieții tale, vom învăța din exemplul tău într-un an mai mult decît în douăzeci de ani de ascultare de cuvîntări. Comparînd noi viața noastră cu viața ta superioară, este ușor de înțeles că noi vom lua-o pe a ta, părăsind-o pe a noastră”.³³ Această replică este într-un totu intemeiată, pentru că este un lucru constatat că totdeauna „cei ce se învață au privirile îndreptate spre cei ce-i învață”, după cum ne spune

³² Antim Ivireanul: *Predici*, București 1962, p. 203.

³³ Pr. Petre Vintilescu: *Preotul în fața chemării sale de păstor al sufletelor*, București 1934, p. 143.

Sf. Ioan Gură de Aur, ucenicul adică privește la dascăl și este aplecat totdeauna a-i urma pilda. Din acest motiv „nu ar fi nevoie de multe cuvinte dacă viața noastră ar lumina așa după cum se cuvine” — după spusa aceluiași Sf. Părinte.³⁴

Ca Dumnezeu atotștiutor, Mîntuitorul Iisus Hristos cunoaște aceste valențe ale sufletului omenesc. De aceea, în timpul petrecerii Sale pe pămînt a îmbinat în chip armonios, în mod perfect, predica cuvîntului cu aceea a vieții Sale. Tîlcuind cuvintele Sf. Evanghelist Matei: „Și deschizîndu-și gura sa îi învăța pe ei” (Matei 5, 2), Sf. Ioan Gură de Aur ne spune: „Pentru ce Evanghelistul consemnează această împrejurare: „Și deschizîndu-și gura sa”. Pentru ca să ne spună că Iisus învăța oamenii nu numai prin vorbele Sale, ci și prin tăcerea Sa. Uneori îi învăța vorbindu-le, alteori le vorbea cu vocea faptelor și cu pilda Sfintei Sale vieți”.³⁵ De altfel, Mîntuitorul Iisus Hristos a subliniat și direct acest lucru, atunci cînd, după ce a spălat picioarele Apostolilor Săi — act de-o deosebită importanță în edificarea Apostolilor prin puterea exemplului — a ținut să le amintească Ucenicilor și, desigur, urmașilor lor direcți: „Pildă am dat vouă, ca precum am făcut eu să faceți și voi” (Ioan 13, 15), cuvinte pe marginea cărora Sf. Grigore de Nazianz ne spune: „El — Hristos — pretinde ca dîșii (Apostolii și urmașii lor) să fie virtuoși, simpli și modești, într-un cuvînt să fie niște făpturi cerești, care să proovăduiască Evanghelia și cu vorba, dar mai ales cu pilda lor cea bună”.³⁶

Răsunetul pe care cuvîntul și, în primul rînd, exemplul vieții lor l-au avut în sufletele contemporanilor, constituie dovada cea mai grăitoare că Sf. Apostoli au urmat pilda pe care dumnezeiescul lor Învățător le-a pus-o viu și concret în față. Aceasta mai cu seamă — spune Sf. Ioan Gură de Aur — „i-a făcut pe Apostoli să fie Apostoli, că au învățat pe alții și cu faptele și cu cuvîntului”.³⁷ Înțelegînd ei importanța covârșitoare a puterii exemplului în viața creștină, au cerut la rîndul lor celor pe care cu grijă își puneau mîna hirotonirii să fie icoane vii de trăire creștină. Să ne amintim în această privință îndemnul Sf. Apostol Petru: „Păstoriți turma lui Dumnezeu cea dată vouă, purtînd grijă de dînsa, nu din silă, ci de bunăvoie, nu pentru agoniseli

³⁴ Sf. Ioan Gură de Aur: Omilia X la Ep. I către Timotei.

³⁵ Idem: Omilia XV la Sf. Evanghelie după Matei.

³⁶ Sf. Grigore de Nazianz, op. cit., p. 91.

³⁷ Sf. Ioan Gură de Aur: Omilia XXXII la Ep. I către Corinteni.

urite, ci cu osîrdie, nici ca și cum ați fi stăpîni peste moștenirea (lui Dumnezeu), ci pilde făcîndu-vă turmei“ (I Petru 5, 2—3).

Sf. Apostol Pavel nu concepea ca ucenicul și episcopul de el hirotonit, Timotei, să păstorească fără a nu oferi turmei sale exemplul unei vieți creștine multilateral realizată. De aceea îi poruncește unele ca acestea: „Te fă pildă credincioșilor, cu cuvîntul, cu purtarea, cu dragostea, cu duhul, cu credința, cu curăția“ (I Tim. 4, 12). Aceeași poruncă, aproape la fel formulată, o dă și altui episcop, Tit, cînd îi scrie: „Intru toate arată-te pe tine pildă de fapte bune, în învățătură, în curăție, în cinste, în cuvînt sănătos și fără de prihană“ (Tit 2, 7—8) — text pe care Sf. Ioan Gură de Aur îl tilcuiește în sensul de a fi „prototip al vieții, stînd înaintea păstoriților ca o icoană vie, ca o lege însuflețită, ca un dreptar, ca un monument viu al bunei viețuiri, căci așa trebuie să fie cel ce învață pe alții”.³⁸ Pentru că, după cum același Sf. Părinte ne spune, dovada dată prin fapte este mult mai evidentă, mult mai edificatoare „decît aceea din vorbire”, oricît de sunătoare ar fi ele,³⁹ din care pricină „dascălul adevărat trebuie să fie dascăl mai mult al vieții, adică al purtării în lume decît al cuvîntului”,⁴⁰ avînd obligația clară „de a face singur ceea ce zice și învață pe alții”.⁴¹

Reiese limpede din cele de mai sus, precum și din experiența pe care aproape zilnic o facem fiecare, că o pastorație cu folos, o pastorație rodnică se poate face numai atunci cînd uoi înșine ne străduim să facem mai întîi ceea ce învățăm pe alții, numai atunci cînd oferim credincioșilor noștri un prim model, un prim mod de aplicare a învățăturii creștine. Cuvîntul de „părinte” cu care în general este agrăit preotul are un inexprimabil cuprins, care angajează profund viața preotului înaintea păstoriților săi. Credincioșii — spune marele nostru povestitor Ion Creangă, el însuși diacon o bună parte din viața sa — „pronunță cu drag cuvîntul de părinte, prin urmare toți văd în păstorul lor suflătesc un tată iubit și bun”, din care pricină preotul trebuie „să fie un model de moralitate și de muncă, fără de care misiunea lui nu va produce roade bune”.⁴² Intr-adevăr, cu nimic nu se poate compara mai bine rostul preotului în mijlocul păs-

38 Idem, Omilia XIII la Ep. I către Timotei.

39 Idem, Omilia VI la Ep. I către Corinteni.

40 Idem, Omilia XX la Ep. I către Corinteni.

41 Idem, Omilia V la Ep. II către Tesaloniceni.

42 Ion Creangă: Opere complete, București 1944, p. 292.

toriților săi decât cu rolul pe care părinții îl au în familie, în formarea copiilor lor. Oricît de frumos ar vorbi părinții copiilor lor, rezultate pozitive pe linia formării bunelor deprinderi nu vor obține decât atunci cînd ei înșiși vor face ceea ce pretind copiilor lor să facă. Făcînd noi înșine ceea ce învățăm și cerem de la alții să facă, cuvîntul nostru primește un puternic suport și vom fi sculiți și de replica pe care ușor ne-o poate da oricine: „Doctore, vindecă-le pe tine însuși!”.

Folosul care rezultă dintr-o trăire cît mai autentică a Evangheliei Domnului este uriaș, atît pentru preot cît și pentru păstorii săi. Trăind creștinește, preotul dovedește că el însuși crede ceea ce învață, că el însuși se străduiește să-și mîntuiască viața sa. Pe de altă parte, s-a constatat că fiecare gest al preotului, fiecare faptă a sa, bună sau rea, stîrnește ecouri puternice în sufletele credincioșilor, bune sau rele, după natura faptei pe care a săvîrșit-o. „Indeobște — ne învață Sf. Ioan Gură de Aur — mulțimea păstorilor se uită la purtările conducătorului lor, ca la un model, și caută să se asemene în purtări cu el”.⁴³ De aceea, „prin păcatul său preotul nu mărginește paguba sufletească numai la el, ci vatămă și sufletele credincioșilor mai slabi care îl văd”.⁴⁴

Este absolut necesar deci ca mai întîi de toate noi înșine să fim așa cum am dori să-i facem pe alții. „Drept aceea — își sfătuiă preoții marele mitropolit A. Ivireanul — să cade omului celui sufletească, adecă celui besericesc să fie mai cu omenie decât mireanul, pentru ca să ia pildă și învățătură fieșticine de la el, văzînd faptele lui cele bune”.⁴⁵ Pentru a avea rezultate pozitive în munca lor așadar, preoții sînt primii chemați să dea viață învățăturii de ei propovăduite, în toate sectoarele de manifestare a vieții, în viața familială, în viața socială, în viața cetățenească etc., cultivînd cu osîrdie dragostea, credința, munca, bunătatea, modestia, corectitudinea, pacea și alte bune însușiri care fac din preot un exemplu demn de urmat.

Pentru a nu fi nici într-un caz pricină de cădere sau de sminteală pentru alții, preotul — după sfatul înțelept al Sf. Ioan Gură de Aur — întocmai ca o cetate din vechime „trebuie să se întărească din toate părțile, ca și cu niște arme de oțel, cu zel mare și cu neîntreruptă supraveghere a vieții sale”,⁴⁶ avînd mereu la

43 Sf. Ioan Gură de Aur: Despre preoție, Cartea a treia, cap. XIV.

44 Idem, ibidem, Cartea a șasea, cap. XII.

45 Antim Ivireanul, op. cit., p. 193.

46 Sf. Ioan Gură de Aur: Despre preoție, Cartea a treia, cap. XIV.

suprafața conștiinței sale deviza pe care Sf. Grigore de Nazianz și-a propus s-o respecte îndată după intrarea sa în ierarhia bisericească, exprimată astfel: „Nu pot suferi să se smintească întru mine cineva din cei care cercetează cu atenție faptele mele, după ce Dumnezeu a binevoit să însemnez și eu ceva între creștini”.⁴⁷

5. „Care dintre voi va vrea să fie mai mare, să vă fie slugă, precum și Fiul Omului n-a venit ca să i se slujească lui, ci ca să slujească” (Matei 20, 26. 28).

Lucrarea și viața preotului nu pot fi despărțite de viața obștească a parohiei, a comunei, a orașului și a țării în care trăiește. Indemn avem de la însuși Mântuitorul nostru Iisus Hristos, atunci când ne spune că în orice loc de muncă am fi, dar mai ales atunci când însemnăm ceva în viața oamenilor, toată energia, priceperea și forța noastră de muncă să le punem în slujba semenilor noștri, în folosul obștei din care facem parte; că om mare cu adevărat este acela care aduce mai multe servicii semenilor săi — dându-se chiar pe Sine drept pildă când ne spune că n-a venit „să i se slujească, ci ca să slujească”. Explicînd cuvintele Sf. Apostol Pavel din Epistola I către Timotei 2, 1—4, Sf. Ioan Gură de Aur ne spune în acest sens, că „preotul este ca un părinte obștesc, din care pricină se cuvine ca el să se îngrijească de toți, fără excepție, ca și Dumnezeu căruia el îi slujește”,⁴⁸ „interesul obștesc” trebuind să fie mereu înaintea privirilor sale mai mult decît cel personal, după cum ne arată în altă parte. De altfel, așa după cum am văzut și la începutul acestor rînduri, Mântuitorul arată Apostolilor și urmașilor lor direcți, că grija de oile Sale cuvîntătoare, grija de păstoriți este dovada supremă a dragostei pe care i-o purtăm.

Se știe că termenul de „mîntuire”, cu care noi creștinii ne întîlnim foarte des, nu are numai un sens spiritual, de mîntuire sufletească, de săltare deasupra răului moral, ci și acela de ridicare a omului din răul fizic, din suferință, din lipsuri și din tot felul de neajunsuri care apasă și știrbesc demnitatea ființei omenești. În această privință putem spune că trăim zile în care omeneirea se lărmîntă să-și găsească forme mai sănătoase de viață, bazate pe egalitate între toți oamenii și toate popoarele fără deosebire, de dreptate și bunăstare pentru toți cei care trudesc

47 Sf. Grigore de Nazianz: op. cit., p. 48.

48 Sf. Ioan Gură de Aur. Omilia VI la Ep. I către Timotei.

— într-un fel sau altul — în a făuri bunuri materiale și spirituale și, mai ales, pe o pace dreaptă și statornică. Căci, pe de o parte, fără pace toate aceste nobile idealuri nu pot fi realizate, iar, pe de altă parte, zăzaniile și războaiele au adus atâtea suferințe oamenilor încât pacea a devenit astăzi idealul cel mai scump al oamenilor de pretutindeni, lupta pentru apărarea și deplina ei statornicire în lume devenind nu numai o mișcare imensă de mase, ci și o cauză creștină de prim ordin.

De aceea, ca slujitor al „Domnului păcii” (Rom. 15, 33), precum și pentru liniștea și prosperitatea credincioșilor săi, preotul trebuie să fie, cu mijloacele sale specifice, un stegar de seamă al acestei mișcări pentru pace.⁴⁹ „Ca și cum ar fi tatăl tuturor oamenilor — ne spune în această privință Sf. Ioan Gură Aur — așa se apropie preotul de Dumnezeu, rugându-se să se stingă războaiele de pretutindeni, să înceteze tulburările și cerînd, atît în rugăciunile de acasă cît și în rugăciunile de la biserică, pace, an îmbelșugat, izbăvire grabnică de toate necazurile care supără pe fiecare”.⁵⁰ Dar nu numai prin rugăciune, ci prin toată activitatea sa, prin sfaturile sale, prin exemplul său, prin participarea sa la orice lucrare de folos obștesc, preotul trebuie să fie un factor activ pentru liniște și pace, pentru muncă și cinste în parohia sa și în mijlocul credincioșilor săi. Pentru toată această activitate el trebuie să aibă „voinicia ostașului, îngrijirea păstorului și sîrguința lucrătorului de pămînt (agricultorului)” — ca să folosim tot cuvintele unui Sf. Părinte.⁵¹

*

A vorbi despre preoție nu este desigur un lucru ușor, avînd în vedere dimensiunile multiple și de culme pe care această sfîntă chemare își desfășoară lucrarea. Atrăgînd atenția lui Timotei asupra acestui lucru, Sf. Apostol Pavel îi cere să nu nesocotească „harul care este întru” el, să fie, adică, cît mai treaz, cît mai conștient, cît mai cu grijă față de harul pe care l-a primit prin Taina sau prin „punerea mîinilor preoției”.

Cîteva căi, poate cele mai de seamă, prin care urmăm îndemnul Sf. Apostol Pavel de a nu nesocoti harul care este întru noi preoții și de a ni-l ține mereu aprins, de a ni-l fructifica permanent, — putem desprinde și din rîndurile de mai sus.

49 Pe linia acestor preocupări în rev. Pentru apărarea Păcii, nr. 10 (octombrie) 1964, p. 22, citim interesanta informație că în localitatea Tihange-lez-Huy (Belgia) a fost inaugurată Universitatea Păcii, fondată din inițiativa reverendului Dominique Pire, laureat al Premiului Nobel pentru pace.

50 Sf. Ioan Gură de Aur, Despre preoție, Cartea a șasea, cap. IV.

51 Idem, Omilia XXI la Ep. I către Corinteni.

Străduindu-ne mereu să realizăm în noi o viață cit mai curată, cit mai nepătată, cit mai frumoasă și mai cinstită, urcînd permanent scara împlinirii virtuților creștine;

Preocupîndu-ne și lucrînd neconținut în a ne însuși cit mai bogate cunoștințe teologice și o cit mai întinsă cultură generală, pregătindu-ne pe-ndelete și cu toată atenția predici luminate, ziditoare și stîrnitoare de fapte bune, pe care să le încingem cu flacăra dragostei noastre de Dumnezeu și de oameni;

Liturghisind cu toată evlavie, cu toată sinceritatea, căldura și conștiința lucrului pe care îl îndeplinim;

Ostenind să oferim credincioșilor noștri o pildă vie și concretă de trăire creștină, de aplicare în viața noastră zilnică a învățăturii evanghelice;

Urmărind și dîndu-ne fără rezervă aportul nostru în toate problemele de interes obștesc, în tot ceea ce interesează prosperitatea și bunul mers al parohiei noastre, al satului, al orașului și al țării în care viețuim, precum și al lumii întregi;

Ca și prin alte asemenea căi ne dovedim a nu fi nebăgători de seamă, ne dovedim a „nu nesocoti harul” care este întru noi, ci, dimpotrivă, ni-l înmulțim spre mîntuirea păstoriților noștri și a noastră.

Astfel de străduințe cer, desigur, multă osteneală, un susținut efort, dar tocmai în aceasta constă măreția preoției.

Este important a ne făuri ceea ce îndeobște numim conștiință preoțească, conștiință care trebuie să fie mereu trează în noi, spunîndu-ne permanent, în toate împrejurările vieții noastre: Sînt preot, sînt reprezentantul lui Iisus Hristos — Domnul nostru — în lume, sînt vestitorul poruncilor lui Dumnezeu și deci voi face numai ceea ce este demn de această înaltă chemare pe care o am, de această sublimă misiune.

De aceea, ca încheiere, este bine să ne amintim rugăciunea fierbinte a Sf. Efreem Sirul: „Vă rog în genunchi, cu lacrimi și cu suspine, să cinstiți acest tezaur al preoției”.⁵² Această pătrunzătoare rugăciune ne este adresată nouă, tuturor preoților creștini.

Diacon GHEORGHE PAPUC

52 La Pr. Petre Vintilescu, op. cit., p. 60.

100 DE ANI DE LA REÎNFIINȚAREA MITROPOLIEI ARDEALULUI

După ce în anul 1701 mitropolitul Atanasie Anghel a fost din nou hirotonit ca episcop unit, vechea Mitropolie ortodoxă a Ardealului a încetat să mai existe, luîndu-i locul o episcopie unită, supusă arhiepiscopului romano-catolic din Estergom.

Preoții și credincioșii ortodocși au rămas vreme de 60 de ani fără un cîrmuitor sufletec. Abia în 1761, în urma nenumăratelor plîngeri și memorii adresate Curții din Viena, ca să li se dea un vlădică, a fost numit ca administrator al Bisericii ortodoxe romîne din Ardeal episcopul sîrb al Budei, Dionisie Novacovici. El a păstorit pe credincioșii romîni în împrejurări destul de grele pînă la moartea sa, în 8 decembrie 1767. În locul său a fost numit ca administrator al Bisericii ortodoxe din Ardeal episcopul Vîrșetului, Ioan Gheorghievici, la 7 octombrie 1768, dar peste o lună, la 11 noiembrie 1768, acesta a ajuns administrator și apoi mitropolit al Carlovițului. În 1770 a fost numit episcop al Ardealului Sofronie Chirilovici. În 1774 acesta ajunsese însă episcop de Buda, iar în 1781 la Timișoara, avînd însărcinarea să hirotonească preoți și pentru bisericile din Ardeal, care rămaseră sub conducerea unui vicar, protopopul Ioan Popovici din Hondol. La 30 septembrie 1783 a fost numit episcop Ghedeon Nichitici, egumenul mănăstirii Șisatovaț, instalat la Sibiu în iunie 1784. Tot în 30 septembrie 1783 Episcopia ortodoxă romînă a Ardealului a fost supusă în chestiunile spirituale și dogmatice Mitropoliei din Carloviț. În același an și Episcopia romînească a Bucovinei a fost supusă Mitropoliei din Carloviț. La 8 decembrie 1786 amîndouă aceste eparhii romînești au fost puse sub jurisdicția Mitropoliei de Carloviț și în problemele administrative. Astfel episcopiile ortodoxe romîne din Ardeal și Bucovina au ajuns sufragane Mitropoliei ortodoxe sîrbești din Carloviț.

După moartea lui Nichitici (20 noiembrie 1788) împăratul a numit ca episcop ortodox al Ardealului pe egumenul Bezdinului, Gherasim Adamovici, la 31 martie 1789. Sîrb de neam, el a fost totuși unul din apărătorii drepturilor poporului român, înaintînd Curții din Viena, împreună cu episcopul Ioan Bob de la Blaj, cunoscuta cerere a romînilor intitulată „Supplex Libellus Valachorum”, în 1791. După moartea sa (13 aprilie 1796), deși mitropolitul Carlovițului ceruse numirea ca vicar a învățatului preot rășinărean Sava Popovici, totuși guvernul a numit pe Ioan Popovici din Hondol, iar după moartea acestuia, în 1805, pe protopopul Nicolae Huțovici din Hunedoara. Abia la 1 octombrie 1810, deci după o vacanță de 14 ani, a fost ales episcop al Ardealului preotul din Sebeș, Vasile Moga. Acesta a fost primul român care a condus Biserica ortodoxă din Ardeal după unirea de la 1698—1700. El a păstorit în împrejurări destul de grele pînă la moartea sa, în 17 octombrie 1845. În 1846 a fost numit vicar Andrei Șaguna, ales episcop la 1 decembrie 1847, hirotonit în 18 aprilie 1848 la Carloviț.

Din cele de mai sus reiese limpede că Biserica ortodoxă din Ardeal a avut un sprijin statornic în Biserica soră sîrbă în toată jumătatea a doua a secolului XVIII.

Credincioșii romîni din părțile Aradului și din Banat de asemenea au ajuns în legături cu ierarhia sîrbească. Cete de sîrbi fugiți de frica turcilor s-au așezat în părțile Tisei și ale Mureșului, între romîni, încă de la sfîrșitul veacului XIV. Cel mai însemnat exod sîrbesc în părțile noastre a avut loc în anul 1690, sub conducerea patriarhului Arsenie III Cernoevici. Împărații Habsburgi au ocrotit pe sîrbi prin așa-numitele „privilegii ilirice”, acordîndu-le o largă autonomie bisericească și administrativă. Sub conducerea patriarhului Arsenie s-a organizat și viața bisericească a credincioșilor sîrbi așezați pe pămîntul românesc. La începutul veacului XVIII ia naștere chiar și o episcopie la Arad, în fruntea căreia au stat numai vlădici sîrbi pînă la începutul veacului XIX, deși majoritatea covîrșitoare a păstoritorilor lor era formată din romîni. Scaunele vlădicești de la Vîrșeț (Caransebeș) și Timișoara, unde înainte vreme fuseseră vlădici romîni, acum au fost ocupate de vlădici sîrbi, deși credincioșii erau în majoritate romîni. Toate aceste episcopii erau sufragane Mitropoliei Carlovițului. Insuși mitropolitul de Carloviț se intitula „al sîrbilor și al romînilor”, arătînd grijă față de credincioșii de neam român. La acești vlădici sîrbi au cerut

ajutor în prima jumătate a veacului XVIII chiar și credincioșii ortodocși români din Ardeal, atunci când împrejurările nu le mai îngăduiau să treacă în Țara Românească și Moldova. Mulți tineri ardeleni au primit taina preoției prin punerea mâinilor acestor vlădici sârbi.

Dar, dacă în cursul veacului XVIII, aceștia au fost un sprijin pentru credincioșii români, spre sfârșitul acestui veac oblăduirea suflătească a vlădicilor sârbi asupra credincioșilor români nu mai corespundea cu dezvoltarea Bisericii române și a conștiinței naționale române. Din această pricină au început încă din primul deceniu al veacului XIX luptele credincioșilor români din Banat și Crișana pentru alegerea de episcopi români în scaunele amintite, îndeosebi a celui de la Arad, luptă purtată vreme îndelungată și terminată cu izbînda acestora.

În urma biruinței obținute în 1810 de credincioșii ortodocși din Ardeal prin alegerea episcopului român Vasile Moga, a început și lupta credincioșilor din părțile Aradului și din Banat ca să li se dea episcopi din neamul lor. În 1812 ei au izbutit să deschidă o școală normală în Arad, iar în 1822 un institut teologic. Profesorii acestor școli, precum și alți cărturari (Paul Iorgovici, Dimitrie Țichindeal, Constantin Diaconovici-Loga, Ioan Mihuțiu ș. a.) s-au pus în fruntea celor care cereau episcop român la Arad. D. Țichindeal a și dus la Viena o petiție intitulată: „Supplex Libellus Valachorum dioecesis Aradiensis Francisco I-mo collato mense iulii 1814”. La 17 august 1817, la scurtă vreme după moartea ultimului episcop sârb de la Arad, Pavel Avacumovici, credincioșii arădani au trimis la Viena o nouă petiție prin care cereau să se interzică mitropolitului din Carloviț să numească un nou episcop la Arad. Sînt trimiși apoi la Viena luptătorul pentru drepturile românilor Moise Nicoară și vicarul protopopesec Popovici-Șerbu, care înaintară Curții un nou memoriu în 27 noiembrie 1815. Moise Nicoară a rămas mai mulți ani în Viena prezentînd noi memorii în care expunea dorințele credincioșilor arădani. Credincioșii din eparhia Timișoarei s-au alăturat de asemenea mișcării de la Arad, cerînd, la 1 septembrie 1823, să li se dea vlădici români. Abia în 1829 mitropolitul Carlovițului, Ștefan Stratimirovici, a acceptat alegerea — în sinodul de la Carloviț — a unui episcop român la Arad. Acesta a fost egumenul mănăstirii Bezdin, făgărășanul Nestor Ioanovici. Printr-o diplomă imperială s-a stabilit să nu se mai aleagă pentru scaunul de la Timișoara decît episcopi care cunoșteau limba

română. Astfel, după ce mai bine de 100 de ani credincioșii români din părțile Aradului au fost cîrmuiți de vlădici sîrbi, au ajuns să vadă pe acest scaun un ierarh din neamul lor. Credincioșii bănățeni au continuat apoi lupta pentru a dobîndi și ei un episcop român, în fruntea lor aflîndu-se învățatul Eftimie Murgu.¹

Deci, o primă etapă, aceea a alegerii romînilor în scaunele vlădicești de la Sibiu și Arad, se încheiase. Credincioșii ortodocși români și conducătorii lor au început acum a doua etapă a luptei și anume aceea a reînființării vechii Mitropolii ortodoxe a Ardealului și a deplinei autonomii a Bisericii ardelene. Trebuie să spunem aci că această problemă a preocupat și pe fruntașii romînilor în 1848, căci în cererea întocmită în numele poporului român la Adunarea de pe Cîmpia Libertății din Blaj, punctul 2 avea următorul cuprins: „Națiunea romînă pretinde ca Biserica romînă fără distincțiune de confesiune, să fie și să rămînă liberă, independentă de oricare altă Biserică — egală în drepturi și foloase cu celelalte Biserici din Transilvania. Ea cere restabilirea Mitropoliei romîne și a sinodului general anual după vechiul drept, în care sinod să fie deputați bisericești și și mirenești. În același sinod să se aleagă și episcopii romînești, — liber, prin majoritatea voturilor, fără candidațiune”.² Deși acest punct era redactat în termeni generali, totuși el exprima destul de limpede dorința romînilor de a li se reînființa vechea Mitropolie ortodoxă, așa cum a fost înainte de 1698—1701. Cei ce formulaseră acest punct se gîndeau la faptul că Episcopia ortodoxă de la Sibiu atîrna de Mitropolia din Carloviț, iar Episcopia unită de la Blaj de arhiepiscopul romano-catolic de la Estergom. Curtea de la Viena, interesată însă să mențină dezbinarea religioasă între romîni din Ardeal, a aprobat ridicarea Episcopiei Blajului la rangul de Mitropolie în 1850, hotărîre confirmată și de papa în 1853, pe cînd reînființarea Mitropoliei ortodoxe a fost mereu amînată pînă în 1864.

În Adunarea romînilor bănățeni ținută la Lugoj, în 15/27 iunie 1848, s-a cerut despărțirea ierarhică de Biserica sîrbească,

1 Damaschin Ioanovici, Cîteva momente din lupta pentru episcop românesc la Arad, în *Revista Teologică*, an. X, Sibiu 1916, p. 166—191 și 239—275; Dr. Gh. Ciuhandu, Episcopul Nestor Ioanovici, Arad, 1929; Triumful ortodoxiei la Arad, Arad 1929; Istoria Bisericii Romîne. Manual pentru Institutele Teologice, vol. II, București 1958, p. 452—461.

2 Nicolae Popea, Vechea Mitropolie ortodoxă romînă a Transilvaniei, Suprimarea și restaurarea ei, Sibiu 1870, p. 155—156; Dr. Ilarion Pușcariu, Mitropolia romînilor ortodocși din Ungaria și Transilvania, Sibiu 1900, p. 10 (anexe); Teodor V. Păcățianu, Cartea de aur, vol. I, ed. II, Sibiu 1904, p. 330; Istoria Romîniei, vol. IV, București 1964, p. 136.

precum și refacerea vechii Mitropolii românești a Timișoarei. În același timp au fost numiți doi vicari români și anume proto-popul Dumitru Stoichescu-Petrovici pentru scaunul vlădicesc de la Timișoara și protopopul Ignatie Vuia la Caransebeș.³

Cel care a izbutit să realizeze o parte din dorințele exprimate de români în anul revoluționar 1848 în problemele bisericești a fost episcopul Andreiu Șaguna de la Sibiu. El a luptat încă de la începutul păstoririi sale pentru emanciparea Bisericii ortodoxe și egalitatea ei cu celelalte confesiuni, pentru despărțirea ierarhică de Biserica sârbească, pentru reînființarea vechii Mitropolii autonome a Ardealului și organizarea ei pe baze constituționale. După unele informații, chiar la venirea sa în Ardeal ar fi rostit, către delegația care-l întâmpina, aceste cuvinte: „Pășesc pe pământul clasic al străvechii Mitropolii române ortodoxe; Vă făgăduiesc sărbătorește că voi lucra neobosit pentru înființarea ei. Așa să-mi ajute Dumnezeu”.⁴ Într-adevăr, vreme de mai bine de 15 ani el n-a lăsat nici un prilej potrivit în care să nu stăruiască și să nu lupte pentru realizarea acestei dorințe, care frământa și pe alți conducători ai românilor. El a întâmpinat în tot acest timp împotrivirea cercurilor conducătoare habsburgice, mai ales în perioada absolutismului (1849—1860).

Prin petiția generală a națiunii române înaintată împăratului la 13/25 februarie 1849, la Olmütz, de către o delegație condusă de episcopul sibian, se cerea printre altele și deschiderea unui congres al românilor, care să aibă și misiunea de a alege un „cap ecleziastic de sine stătătoriu ... și sub care vor sta ceilalți episcopi naționali”.⁵ La 5 martie 1849 aceeași delegație aflată la Olmütz adresa Ministerului imperial un memorandum în care, vorbind despre numirea unui „cap ecleziastic” pentru români, arăta că prin aceasta nu se cere nimic nou, întrucât românii au avut din vechime o Mitropolie la Alba Iulia.⁶ Murind episcopul Ștefan Popovici al Vîrșețului, a fost adresată la 20 iulie 1849 o petiție către Ministerul cultelor, cerînd să fie numit ca episcop românul Patrachie Popescu, întrucât din cele 300 de parohii ale eparhiei numai în 30 erau credincioși sîrbi. Cereau de asemenea să se interzică mitropolitului sîrb Iosif Ra-

3 N. Popea, op. cit., p. 156; T. V. Păcățianu, op. cit., p. 350—353; Istoria României, IV, p. 141—142.

4 Dr. Ioan Lupaș, Mitropolitul Andrei Șaguna. Monografie istorică (c. II, Sibiu 1911, p. 269—270.

5 N. Popea, op. cit., p. 157; II. Pușcariu, op. cit., p. 12 (anexa).

6 N. Popea, op. cit., p. 157; II. Pușcariu, op. cit., p. 18 (anexa).

iacici, care în 1848 primise titlul de patriarh, orice amestec în treburile Bisericii ortodoxe române. Cereau în sfârșit să li se dea voie românilor „de a ține un congres pentru constituirea lor eclesiastică și la alegerea episcopilor și a unui mitropolit”.⁷

La 12/24 octombrie 1849 delegații români înaintară Ministerului cultelor din Viena un lung memoriu în vederea despărțirii ierarhice de Biserica sîrbă. Memoriul, iscălit de reprezentanți ai românilor în frunte cu protopopul Ioan Popasu, arăta că românii ortodocși din Ardeal au avut pînă în 1699 un mitropolit. „Dreptul Bisericii române — spunea memoriul — de-a avea un atare cap se razimă pe propria ei constituțiune, întemeiată pe ritul Bisericii răsăritene, care constituțiune cere ca Biserica unei națiuni în privința administrativă să fie de sine stătătoare și independentă de Biserica oricărei alte națiuni. Apoi, Biserica răsăriteană este și națională, pentru că cultul dumnezeiesc și administrațiunea ei se fac în limba națională și cu toate că Biserica răsăriteană are numai un drept canonic, însă administrațiunea ei se întemeiază și pe indigențele, uzanțele și datinile proprii ale națiunilor...”. Iar în partea finală a memoriului se cerea: „un mitropolit cu totul independent de supremația sîrbească și să se dea voie ca acest mitropolit să se aleagă într-un congres convocat de națiunea romînă...”.⁸ La nici unul din aceste memorii nu s-a primit nici un răspuns.

În primăvara anului 1849, pe cînd se afla la Viena, episcopul ortodox de la Sibiu tipări acolo, apoi la Sibiu, o broșură — în nemțește și romînește — cu titlul: „Promemorie despre dreptul istoric al autonomiei bisericești naționale a românilor de religie răsăriteană”. Această broșură (de 15 p.) avea scopul să convingă cercurile conducătoare despre existența Mitropoliei ortodoxe romîne de Alba Iulia, bazat pe afirmațiile istoricilor: Al. Geanoglu-Lesvioldax (*Istoria sa bisericească*), Engel (cele 6 volume din *Istoria Ungariei*) și Petru Maior (*Istoria sa bisericească*). Broșura se încheia cu rugămintea de a se îngădui convocarea unui sinod al românilor din episcopiile Ardealului, Bucovinei, Timișoarei, Aradului și Vîrșețului. Broșura nu s-a învrednicit însă de un răspuns din partea Curții din Viena.

Episcopul Andrei avusese de gînd încă din 1848 să înceapă lucrările de organizare a Bisericii sale, dorind să deschidă, în

⁷ Ibidem, p. 24—25 (anexa); T. V. Păcățianu, op. cit., I, p. 622—623.

⁸ N. Popea, op. cit., p. 157—161; Il. Pușcariu, op. cit., p. 25—28; T. V. Păcățianu, op. cit., I, p. 623—627.

septembrie 1848, un sinod la care să ia parte 44 de preoți și 56 de mireni. Izbucnind revoluția, sinodul proiectat nu s-a mai putut întruni.⁹ Abia la 12 martie 1850 s-a putut convoca la Sibiu un sinod format din 25 de preoți și 20 de mireni, printre care și Avram Iancu. În cuvîntarea de deschidere a sinodului ierarhul locului făcea un scurt istoric al Bisericii ardelenene din cele mai vechi timpuri pînă la el, făcînd cunoscute apoi toate demersurile făcute în vederea restaurării Mitropoliei. Sinodul aduse hotărîrea de a adresa o cerere către Curtea din Viena în vederea restaurării Mitropoliei, cerînd și convocarea unui sobor (sinod), „unde eparhiile romîne să fie reprezentate prin trimișii săi preoți și mireni care apoi să pășească la consolidarea Mitropoliei și la alegerea mitropolitului, a episcopilor și a celorlalți dignitari bisericești”.¹⁰

Începînd cu ziua de 23 iulie 1850 s-a ținut și la Arad un sinod diecezan, sub conducerea episcopului Gherasim Raț, format din 19 preoți și 7 mireni. Sinodul a adresat împăratului o petiție în 11 puncte, la punctul 7 cerîndu-se reînființarea Mitropoliei ortodoxe.¹¹

În 1850, episcopul sibian completă Promemoria cu o nouă broșură, tipărită tot în ambele limbi la Sibiu. Ea avea titlul: „Adaos la promemoria despre dreptul istoric al autonomiei bisericești naționale a romînilor de relegea răsăriteană” (23 p.). În această broșură aducea noi dovezi despre vechimea Mitropoliei Ardealului, reproducînd patru diplome ale regilor Ungariei, Matia și Vladislav (tipărite de August Treboniu Laurian în Magazinul istoric pentru Dacia, vol. III), din care reieșea existența unui arhiepiscop sau mitropolit al romînilor ortodocși din Ardeal încă în sec. XV. Făcea apoi un scurt istoric al Bisericii ardelenene în sec. XVI—XVII, încheind broșura cu o listă a mitropoliților Ardealului pînă la 1698 și apoi a episcopilor ortodocși de la 1783 (Ghedeon Nichitici) pînă la el, dar cu unele lacune și mici imprecizuni cronologice.

La 20 aprilie 1851 adresa ministerului cultelor un nou memoriu sub titlul: „Memorial, prin care se lămurește cererea ro-

9 I. Lupaș, op. cit., p. 96.

10 Actele soboarelor Bisericii gréco-răsăritene din Ardeal din anii 1850 și 1860, Sibiu 1860, p. 38—41.

În memorandumul înaintat Curții din Viena la începutul anului 1850 prin care cerea drepturi pe seama romînilor, Șaguna punea și problema reînființării Mitropoliei, cf. Il. Pușcariu, op. cit., p. 46—55 (anexa) și T. V. Păcățianu, op. cit., I, p. 658—667.

11 Il. Pușcariu, op. cit., p. 114.

mînilor de religiunea reseriteană în Austria pentru restaurarea Mitropoliei lor din punct de vedere al sfintelor canoane”. Broșura a fost scrisă la Viena în timpul vacanței de Paști a conferinței episcopilor ortodocși din Austria ținută din 15 octombrie 1850 pînă în 3 iulie 1851. A fost tipărită în Viena în nemțește, apoi și în romînește (23 p.).¹² La argumentele istorice din primele două broșuri aducea acum argumente de ordin canonic în vederea reînființării Mitropoliei. Arăta apoi cum s-a stins vechea Mitropolie a Bălgradului, cum au ajuns românii ortodocși sub jurisdicția Bisericii sîrbe și care au fost raporturile dintre cele două Biserici în cursul veacului XVIII. El își încheia memoriul prin cuvintele: „Atît în drepturile istorice și canonice care le-am desfășurat în cele două broșuri ale mele și în acest tractat, și care vorbesc în favoarea romînilor, precum și din praxa Bisericii orientale, ese la lumină că cererile romînilor de religiunea răsăriteană privitoare la Biserica lor care în repețite rînduri s-au așternut la prea înaltul tron și la înalta stăpînire împărătească, nu cuprind altceva decît cererea ca trebile lor bisericești să se organizeze și orînduiască în înțelesul canoanelor Bisericii răsăritene și al învățăturilor ss. părinți — ca prin urmare Biserica lor să se ridice la demnitatea cuvenită în Stat și să se coordoneze în privința jurisdicțiunii ierarhice asemenea sîrbilor. Implinirea acestei cereri drepte și cuviincioase a romînilor de religiunea ortodoxă răsăriteană, nu numai va contribui îndeobște foarte mult la pacea Bisericii și va avea urmările cele mai binecuvîntate pentru cultura religioasă și morală a pomeniților romîni, ci și asupra stărei lor materiale ar revărsa o îmbunătățire favorabilă” (p. 22—23).¹³

Încă din 16/28 martie 1849, pe cînd se afla la Viena, episcopul Andrei adresează o scrisoare patriarhului Iosif Raiacici al Carlovițului — cel care-l hirotonise episcop — prin care-l ruga să admită desfacerea Bisericii romînești de cea sîrbească. Printre altele, îi scria: „Să nu cugeți, rogu-te, că prin așa o faptă loială vei desbina Biserica; nu, nu o vei desbina, ci prin aceasta o vei lega cu mult mai tare decît își poate cineva închipui. Eu sub autonomia romînilor în privința religiei nimica alta nu înțeleg decît regîmea sau guvernarea cea din lăuntru a ierarhiei romîne

12 A apărut în romînește ca anexă la Actele soboarelor din 1850 și 1860 și în extras (Sibiu 1860). Este reproducă și de Il. Pușcariu, op. cit., p. 38—97 (anexe).

13 Aprecieri critice asupra celor trei broșuri vezi la Șt. Lupșa, *Vechea Mitropolie a Ardealului. Contribuții la istoria ei în secolele XV și XVI*, Sibiu 1948, p. 5—10.

de tot independentă de cea sîrbească, iar ierarhiile acestea amîndouă să fie o Biserică după religie, după credință și după dogme, așa cît în privința acestora, care compun ființa Bisericii răsăritene, o ierarhie fără de cealaltă nimica să nu judece nici să nu decidă, și ca urmare a legăturii aceștia bisericești și a armoniei să fie împreunarea credinței și împărtășirea Sf. Duh pentru care noi chemați și datori sîntem a lucra. În privința stării politice, doresc ca și neamul meu cel românesc să capete existența sa în politică după principiul egalității. Jur pe Dumnezeu cel viu că îndemnul acestii scrisori a mele nu e oarecare deșertăciune, ci singura strădanie care o am ziua-noaptea, ca să folosesc Bisericii și creștinătății noastre întregi, fără deosebire de limbă și seminție”. Iar mai departe scria: „pentru aceea încă o dată Te rog să binevoiești a mîngăia ierarhia romînă cu o rînduală grabnică, care să răspundă spiritului timpului și lipsei Bisericii și a recunoaște independența Bisericii noastre romîne și a sădi prin aceasta piatra cea din capul unghiului, piatra frățietății creștine, cele neputincioase în Biserica noastră a le întări și cele necovîrșite a le covîrși”.¹⁴

Episcopul Aradului, Gherasim Raț, încă a adresat la 5 noiembrie 1849, din Cuvin, o scrisoare patriarhului Iosif, în care se pronunța pentru reînființarea Mitropoliei autonome a romînilor ardeleni: „...romînii să aibă precum au avut cîndva ierarhia romînă deschilinită de cea sîrbească, metropolit romîn în în-sași acea pusăciune în privința romînilor precum au fost și încă este metropolitul, acum patriarhul sîrbesc de la Carloviț, în privința poporului sîrbesc și romîn ... națiunea romînă (să) fie dăruită cu metropolit din sînge romîn, carele să tragă cătră sine diecesele romîne, precum și acele în care romînii fac majoritatea credincioșilor Bisericii răsăritene”.¹⁵

Problema autonomiei Bisericii ardeleni a fost ridicată și în sinodul (conferința) ierarhilor ortodocși din Austria, întrunit la Viena între 15 octombrie 1850 și 3 iulie 1851, însă datorită lui Iosif Raiacici, sub președinția căruia se țineau lucrările, sinodul s-a ocupat numai cu chestiuni mărunte, omițînd mereu problema ridicată de episcopul Ardealului.¹⁶

14 N. Popea, op. cit., p. 126—128 și Il. Pușcariu, op. cit., p. 33—39 (anexe).

15 Il. Pușcariu, op. cit., p. 43—45 (anexe).

16 Amănunte la Il. Pușcariu, op. cit., p. 114—121.

În această vreme, vlădica de la Sibiu a adresat numeroase memorii și Curții din Viena, în același scop. Aici a întâmpinat însă împotrivire și rea voință din partea ministrului cultelor și instrucțiunii publice, Leo Thun. În vreo 5 ani el înaintase Curții 11 petiții, în sensul hotărîrilor sinodului eparhial din 1850, la care fie că îi soseau răspunsuri evazive, fie că nu primea nici un răspuns.¹⁷

Prin intermediul guvernatorului Ardealului, Schwarzenberg, ei adresa, în 1 decembrie 1855, un lung memoriu către împărat, în care se plîngea de alitudinea lui Leo Thun față de Biserica ortodoxă română, expunîndu-și apoi doleanțele în 9 puncte. Cel mai însemnat era punctul ultim, privitor la reînființarea Mitropoliei. El își exprimă nemulțumirea că noul mitropolit al Blajului, Alexandru Șterca-Șuluțiu, se intitula într-o circulară „mitropolit de Alba Iulia”, vestind întregului „popor român” — nu numai credincioșilor săi — că prin înființarea Mitropoliei Blajului s-ar fi restaurat vechea Mitropolie de pînă la 1700. După ce amintea pe scurt trecutul Mitropoliei ardelenе și felul în care a fost suprimată, episcopul Andrei scria: „Pătruns pînă în inimă de răspunderea cea grea cu care sum datoriu lui Dumnezeu, înaintea căruia odinioară voi avea a da seamă pentru toți pașii cei ce i-am făcut ori nu i-am făcut, ridic ca episcop, protest sărbătoresc în contra oricărei supozițiuni, sub orice formă, că Mitropolia cea nou înființată gr. catolică a Făgărașului s-ar putea cumva socoti și privi ca o restaurare a Arhiepiscopiei și Mitropoliei celei vechi greco-orientale din Alba Iulia în Ardeal”. Arăta apoi starea vitregă în care era ținută Biserica ortodoxă față de celelalte confesiuni din Ardeal: „Biserica noastră oftează în profundă întristare, pe cînd celelalte Biserici în țară se bucură. Catolicii privesc plini de încredere veselă la concordat, care libertatea Bisericii lor o asigură pe bază fermă; protestanții de confesiune augustană primiră o instrucțiune nouă pentru reprezentanța și administrațiunea Bisericei lor; greco-catolicii se veselesc pentru înființarea unei Mitropolii și a două episcopii nouă; numai noi nu ne putem ridica ochii întru bucurie, deoarece noi trebuie să simțim în toate zilele că religiunea noastră este încă numai suferită”.¹⁸ Nici acest memoriu n-a avut vreun rezultat.

17 I. Lupaș, op. cit., p. 104.

18 Memoriul — fragmentar — la N. Popea, Arhiepiscopul și Mitropolitul Andrei Șaguna, Sibiu 1879, p. 88—102 (cit. la p. 101—102); în întregime la IL Puș-

Alte încercări în vederea reînființării Mitropoliei s-au mai făcut abia în anul 1860, când s-au ivit timpuri mai favorabile, în urma căderii regimului absolutist de stat, căruia i-a luat locul așa zisul „regim liberal”. În 1860, episcopul Andrei cu Alexandru Mocioni și Nicolae Petrino, ca reprezentanți ai românilor din Ardeal, Banat și Bucovina în senatul imperial din Viena, au început o acțiune comună în vederea restaurării Mitropoliei. Ei au avut acum prilejul să discute această problemă cu patriarhul Iosif Raiacici și cu alți reprezentanți ai clerului și poporului sîrb aflați atunci la Viena. Împreună cu aceștia au ținut două conferințe — în 28 și 30 iunie 1860 — în care au discutat felurite probleme legate de viața Bisericilor ortodoxe din Austria. Ele n-au avut însă nici un rezultat, pentru că Raiacici stăruia ca eparhiile ortodoxe din Ardeal, Bucovina și Dalmația să rămînă și pe mai departe sub jurisdicția Carlovîțului. El a înaintat și împăratului un memoriu în acest sens tot atunci. La rîndul lor, episcopul ardelean cu ceilalți doi reprezentanți ai românilor înaintară un protest către împărat la 21 august 1860, invocînd dreptul istoric al românilor ortodocși din Ardeal de a-și avea propria Mitropolie. Ei cereau restaurarea vechii Mitropolii care să cuprindă pe credincioșii ortodocși romîni din diecezele Ardealului, Timișoarei, Vîrșetului și Aradului, precum și permisiunea de a convoca o „adunare a episcopilor și bărbaților de încredere din memoratele episcopii sub președința celui mai bătrîn episcop”. Cereau de asemenea permisiunea pentru convocarea unei adunări de preoți și mireni din Bucovina, în vederea reglementării situației din această eparhie.¹⁹

La acest memoriu s-a dat o rezoluție imperială, la 27 septembrie 1860, privitoare la restaurarea Mitropoliei, îngăduindu-se să se întrunească un sinod al episcopilor ortodocși din Austria care să înainteze apoi împăratului propunerile sale, în-deosebi cele privitoare la situația bisericească a românilor ortodocși. Se arăta, printre altele, că împăratul „nu este neaplecăt înființării unei Mitropolii romîne gr. neunite, însă deslegerea legămîntului ierarhic de pînă acum, enunțat prin deciziunile prea

cariu, op. cit., p. 122—161 (anexe); numai punctul 9 la N. Popea, *Vechea Mitropolie*, p. 177—179.

Saguna mai înaintase un protest la 24 mai 1855 împotriva circularului mitropolitului Șulut prin care acesta pretindea că noua Mitropolie unită era continuatoarea celei desființate în 1701. Ibidem, p. 174—177 și Idem, *Mitropolitul Andrei*, p. 110—115.

19 N. Popea, *Vechea Mitropolie*, p. 185—187; II. Pușcariu, op. cit. p. 166—167 (anexe); *Actele soboarelor din 1850 și 1860*, p. 91—94; T. V. Păcățianu, op. cit., II, p. 100—102.

înalte din 30 septembrie și 9 octombrie 1783, s-ar putea analiza numai pe baza opiniei unui sinod regular”.²⁰ Această a fost prima rezoluție ce s-a dat din partea Curții din Viena la numeroasele cereri și memorii făcute de românii ortodocși timp de 12 ani în vederea restaurării Mitropoliei.

Ținând seama de această rezoluție, episcopul Andrei a convocat cel de al doilea sinod al eparhiei sale la Sibiu, în 24—26 octombrie 1860, spre a vedea care erau părerile și dorințele credincioșilor săi în această chestiune. El a informat pe membrii sinodului de toate demersurile făcute în ultimii ani în vederea rezolvării acestei vechi dorințe a credincioșilor ardeleni. În în-suflețita cuvîntare de deschidere a sinodului el spunea că acea zi era „o zi mare, o zi însemnată, o zi de mult dorită, o zi de sărbătoare a Bisericii noastre din Ardeal ... căci ea ne prevestește reînvierea Mitropoliei noastre celei împiedecate de una sută șasezeci de ani din partea politico-civilă...”. Iar mai departe spunea: „Așa dară ziua de astăzi ne este nouă ca și ajunul reînvierii Mitropoliei noastre, care în decurgerea veacului al 17 și 18 au devenit sub goane politice lipsindu-se de episcopiile și de mănăstirile sale și de moșiile lor și rămînînd numai metropolitul, până apoi acesta au căzut jertfa ispitelor lumești și au trecut la anul 1700 la altă religie cu unii din cler și popor și atunci de tot nu numai săracă și gonită, dar încă și împedecată în renașterea sa rămăsese Metropolia noastră, așa încît nu numai toată averea sa din țară o au pierdut, ci se lipsise și de moșia Merișanilor din România, ce îi dăruise Ioan Constantin Basarabă, domnul Țării Românești. Însă pronia lui Dumnezeu n-au părăsit Metropolia noastră, căci deși ea era împedecată politicește, totuși încălzea cu puterea sa duhovnicească inimile fiilor săi; îi mîngăia pre ei și îi întărea în răbdarea și în nădejdea spre Dumnezeu zicîndu-le că cu evlavie vor cîștiga cele înalte și cu sărăcia vor moșteni cele bogate și astfel într-armați cu virtuți duhovnicești se vor învrednici de cununa nevestejită a răbdării sufletești și de ziua reînvierii dulcii lor maice Mitropolii, carele reînviind va aduna sub aripele sale pre toți fiii săi, precum adună găina cea îngrijitoare pre puii săi”.²¹

20 N. Popea, *Vechea Mitropolie*, p. 190—191, rezoluția din 1860 la p. 192—193; II. Pușcariu, *op. cit.*, p. 167—168 (anexe); iar rezoluțiile din 1783 la p. 1—2 (anexe); T. V. Păcățian, *op. cit.*, II, p. 102—103.

21 N. Popea, *Mitropolitul Andrei*, p. 134—135; *Actele soboarelor din 1850 și 1860*, p. 71—91 (cit. la p. 71—72).

Actele sinodului ne arată că membrii săi au fost informați de ierarh despre toate demersurile pe care le făcuse pînă atunci în vederea restaurării Mitropoliei.²² Sinodul a adresat, la 26 octombrie 1860, un nou memoriu către împărat în sensul restaurării Mitropoliei, afirmînd printre altele că românii ortodocși din Austria „nu vreau să introducă în Biserica lor nici o noutate, cînd doresc ca să-și aibă ierarhia lor legală, națională-bisericească, ci vreau numai să restaureze acea ierarhie sau metropolie a lor, ce au avut și pînă la an. 1700, dar apoi li s-a oprit în urma sistemii leopoldine și iosefine și s-a subordonat ierarhiei sîrbe prin ordinațiunile mai înalte din 30 septembrie și 9 octombrie 1783, în contra pozitivelor canoane a Bisericii ortodoxe răsăritene și așa românii ortodocși din Austria prin restaurarea ierarhiei lor vreau să dovedească o ascultare fiiască către canoanele și instituțiunile pozitive ale religiunii lor și vreau să rămîna credincioși religiunii străbunilor lor”. Memoriul cerea reînființarea Mitropoliei, invocînd trecutul istoric al Bisericii ortodoxe din Ardeal, precum și canoanele care îndreptățesc orice Biserică națională de a avea în fruntea ei un conducător nesubordonat altuia dinafară.²³

Tot în ședința din 26 octombrie 1860 s-a adresat un memoriu sinodului mitropolitan din Carloviț, în care, după o scurtă expunere a istoriei Bisericii ardeleni se cerea separarea ierarhică a celor două Biserici și ridicarea episcopiei ardeleni la treapta mitropolitană „ca apoi amîndouă Mitropoliile ca două surori bune să funcționeze spre binele vremelnice și veșnic al creștinilor săi...”²⁴

Amintim aci că sinodul a adresat o scrisoare și domnitorului Alexandru Ioan Cuza, rugîndu-l să acorde viitoarei Mitropolii moșia Merișani din Argeș, care la 13 iunie 1700 fusese dăruită de Constantin Brîncoveanu Mitropoliei Bălgradului, dar apoi pierdută prin actul unirii din 1700—1701.²⁵

Sinodul a hotărît ca în cazul cînd nu s-ar da rezoluția în vederea restaurării Mitropoliei pînă la sărbătoarea Sf. Gheorghe 1861, episcopul să convoace din nou sinodul pe data de 1 mai 1861, spre a se consulta asupra celor ce urmează să se facă.

²² Ibidem, p. 56—58.

²³ Ibidem, p. 101—112; Popea, *Vechea Mitropolie*, p. 195—202; Il. Pușcariu, *op. cit.*, p. 168—173 (anexe); T. V. Păcățian, *op. cit.*, II, p. 121—127.

²⁴ Actele soboarelor din 1850 și 1860, p. 114—120; N. Popea, *Vechea Mitropolie*, p. 202—206; Il. Pușcariu, *op. cit.*, p. 173—176 (anexe).

²⁵ Scrisoarea către Cuza în Actele soboarelor din 1850 și 1860. p. 123—126 și N. Popea, *Vechea Mitropolie*, p. 207—208.

Acest proiectat sinod n-a mai fost însă convocat, deși Mitropolia nu se reînființase.

Acest sinod a adresat o scrisoare și episcopului Eugenie Hacman al Bucovinei, arătându-i — pe baze canonice — că într-o țară se cade să fie o singură Mitropolie pentru credincioșii aparținând aceluiași neam.²⁶ Intenția sa era aceea de a constitui o singură Mitropolie pentru toți românii ortodocși din Austria. Această Mitropolie nu putea să fie decât a Ardealului, continuatoarea vechii Mitropolii a Bălgradului. O Mitropolie a Bucovinei nu era justificată nici din punct de vedere canonic și nici istoric, de vreme ce episcopia bucovineană era numai urmașa vechii episcopii de Rădăuți, căci foșta Mitropolie a Sucevei își avea acum scaunul la Iași. Dar episcopul Eugenie Hacman a zădărnicit planurile colegului său din Sibiu și ale reprezentanților clerului și credincioșilor bucovineni care voiau să existe o singură Mitropolie românească în Ardeal, căreia să-i fie subordonată și Episcopia Bucovinei. Episcopul Eugenie a convocat la 7/19 februarie 1861 un sinod de preoți, la Cernăuți, cărora li s-a prezentat o propunere privitoare la înființarea unei Mitropolii a Bucovinei cu doi episcopi sufragani, alegerea mitropolitului urmînd să se facă într-un sinod provincial mixt care să aleagă trei candidați, din care apoi împăratul să numească pe unul. De teama episcopului, aproape toți preoții au semnat propunerea prezentată. Din porunca sa a fost tipărită apoi și o broșură în acest scop, cu titlul: „Dorințele dreptcredinciosului cler din Bucovina în privința organizării canonice a diecesei și a ierarhiei sale...”, în care se cerea ridicarea eparhiei bucovinene la rangul de Mitropolie.²⁷ În astfel de împrejurări, ierarhul de la Sibiu a fost nevoit să publice mai multe articole polemice în „Telegraful Român” și în cele din urmă broșura polemică intitulată: „Anthonismos sau deslușiri comparative la dorințele clerului din Bucovina” (Sibiu 1861). El combătea propunerile broșurii bucovinene și sinodul de preoți convocat de episcopul Hacman, arătînd drepturile istorice ale Mitropoliei ardelenе și necesitatea ca românii ortodocși din Austria să aibă o singură Mitropolie și apărînd principiul sinodalității în Biserică.²⁸

²⁶ Actele soboarelor din 1850 și 1860, p. 95—99; Il. Pușcariu, op. cit., p. 177—180 (anexe).

²⁷ Ibidem, p. 80. La 9/21 februarie 1861 George Hurmuzaki îi scria lui Șaguna plîngîndu-se de atitudinea episcopului Hacman și de sinodul său de preoți. Vezi scrisoarea în Ibidem, p. 182—185 (anexe).

²⁸ Eparhia Bucovinei a fost ridicată la treapta de mitropolie abia la 23 ianuarie 1873, dîndu-i-se ca sufragane două eparhii slave din Dalmația: Zara și Cat-

Lucrările privitoare la reînființarea Mitropoliei Ardealului au mers și pe mai departe cu încetineala cunoscută în cercurile conducătoare habsburgice. În 1862 a murit patriarhul Iosif Raciaci, care, după cum am văzut, era împotriva acordării autonomiei Bisericii ardelen. În locul său a fost numit ca administrator al scaunului patriarhal din Carloviț episcopul Timișoarei, Samuil Mașirevici. A început acum și o polemică în presă pe această temă în diferite ziare românești și sârbești. Merită să fie reținut faptul că din partea sârbească doar o parte a clerului — și îndeosebi episcopatul — mai stăruia în atitudinea potrivnică față de Biserica românească, pe când mireni sârbi au început să-și dea seama de cererile îndreptățite ale românilor și să-i sprijine în vederea realizării lor.²⁹ Astfel, ziarul sârbesc „Vidovdan”, care apărea la Belgrad, în numărul său din 15 februarie 1862 scria că „mitropolitul român nu trebuie să fie nici într-o privință supus patriarhului sârbesc, deși demnitatea patriarhală este mai mare decât cea mitropolitană. Patriarhul sârbesc va fi căpetenia bisericească a sârbilor, iar mitropolitul român al românilor; amândoi pot sta lângăolaltă foarte frumos”. Iar mai departe scria: „Este nedrept a scurta pe români în câștigarea ierarhiei lor; este nedrept a-i ține cu sila în uniunea ce atinge administrațiunea bisericească; și de aceea de ar avea sârbii orice drepturi, trebuie să se abată de la ceea ce nu e drept...”. Ziarul „Srbski Dnevnik” scria că „românii au avut Mitropolia lor care a încetat cu unirea. Însă un popor nu poate pierde dreptul său pentru greșelile capilor săi, nici independența sa de mai înainte, cum și neputința unui popor nu dă altui popor sau căpeteniei lui bisericești dreptul spre o tutelă veșnică... Dacă despărțirea totală ar fi chiar în contra canoanelor, viața poporului și reținerea caracterului național este mai presus de toate canonele...”.³⁰

În aceste împrejurări favorabile, credincioșii români din eparhiile bănățene și Arad au ținut două conferințe la Timișoara, în 21 ianuarie și 10 februarie 1862, în care au hotărât trimiterea unei delegații de clerici și credincioși la Viena spre a-și

taro, care din punct de vedere istoric, geografic sau etnic nu aveau nimic comun cu Mitropolia românească din Bucovina. Episcopul Eugenie Hacman n-a avut norocul să fie înscăunat ca mitropolit. căci a murit la 31 martie 1873. Primul mitropolit a fost Teofil Bendela, hirotonit în Sibiu în ianuarie 1874.

29 N. Popea, *Vechea Mitropolie*. p. 210.

30 Reprodus după I. Lupaș, *op. cit.*, p. 272—273. Asupra campaniei dusă în presa română, sârbă, maghiară și germană pentru și împotriva înființării Mitropoliei, vezi *ibidem*, p. 272—278 și N. Popea, *Vechea Mitropolie*, p. 228—241.

supune doleanțele în legătură cu reînființarea Mitropoliei.³¹

De fapt, s-a și constituit o delegație de clerici și credincioși români din Ardeal, Banat și Bucovina, care s-a prezentat la Viena în 24 februarie 1862. La 3/15 martie 1862 delegația s-a prezentat la locțiitorul împăratului, arhiducele Rainer, depunând un lung memoriu privitor la reînființarea Mitropoliei. Delegația s-a prezentat apoi la câțiva miniștri și la cancelarii aulici ai Transilvaniei și Ungariei. O parte din delegație — în frunte cu episcopii de la Sibiu și Arad — a așteptat sosirea împăratului la Viena, prezentându-i și acestuia dorințele credincioșilor ortodocși români. Memoriul prezentat de această delegație scotea în evidență dreptul istoric al românilor ortodocși de-a avea o Mitropolie, cerînd despărțirea ierarhică de sîrbi. În partea finală a memoriului se cerea ca să se permită românilor ortodocși din Austria ținerea unui congres bisericesc format din 40 de preoți și 60 de mireni din Ardeal, Bucovina, Banat și din cele două dieceze sîrbești din Banat, (a Timișoarei și a Vîrșetului), în vederea organizării lor bisericești și a alegerii mitropolitului, conducerea acelui congres urmînd să se încredințeze episcopului din Sibiu, urmînd ca tot el să se ocupe cu conscrierea comunităților bisericești romîne din Banat și cu alegerea de deputați în congres, întrucît credincioșii români de aici nu aveau nici un episcop.³²

Abia la 29 iunie 1863 Cancelaria aulică transilvană a trimis rescriptul imperial cu data de 25 iunie 1863, prin care împăratul se declara de acord cu desfacerea de ierarhia sîrbească și cu restaurarea Mitropoliei ortodoxe romîne. Cancelaria cerea însă să i se răspundă la mai multe întrebări, anume dacă noua Mitropolie urma să cuprindă pe toți credincioșii ortodocși români din Austria, sau numai pe cei din Ungaria; care va fi reședința noii Mitropolii, care vor fi episcopiile sufragane și reședințele lor.³³ Răspunsul dat la 26 iulie 1863 de ierarhul ortodox român de la Sibiu arăta că el se declară pentru o Mitropolie a tuturor românilor ortodocși din Austria, — deci să-i cuprindă și pe cei din Bucovina — iar reședința să fie la Sibiu. Ca episcopii sufragane, pe lîngă cele existente (a Aradului și Bucovinei), cerea să se mai înființeze alte trei noi, la Timișoara, Caransebeș și Cluj,

31 Ibidem, p. 210—218; Il. Pușcariu, op. cit., p. 136—137.

32 Memoriul la N. Popea, *Vechea Mitropolie*, p. 219—226 și Il. Pușcariu, op. cit., p. 200—205 (anexe).

33 Ibidem, p. 208—209 (anexe).

ultima prin scindarea episcopiei Ardealului de atunci, arhidieceza rămânind cu 400.000 credincioși, iar episcopia Clujului cu 300.000. Cerea apoi să se acorde Bisericii noastre și patru mănăstiri, care pe atunci aparțineau Bisericii sârbe, dar care pe vremuri fuseseră românești: Hodoș-Bodrog, Bezdin, Sîngeorgiu și Mesici. Cerea să se acorde eparhiilor române și partea cuvenită din fondurile comune ale eparhiilor sârbești, întrucît și credincioșii romîni au contribuit prin daniile lor la formarea acestor fonduri. Arăta apoi că alegerea mitropolitului trebuie să se facă de un congres bisericesc format din preoți și mireni din întreaga Mitropolie, iar a episcopilor sufragani de către sinoadele eparhiilor respective. În același răspuns arăta că prin desfacerea celor două ierarhii, Biserica sîrbă nu va suferi nici o păgubire și nici o nedreptate, căci credincioșii sîrbi din Banat vor rămîne și pe viitor sub cîrmuirea duhovnicească a episcopilor lor.³⁴

Cercurile conducătoare se vede însă că n-au fost de acord cu propunerea de încorporare a tuturor romînilor din Austria în aceeași Mitropolie. De aceea, la 28 martie 1864 cancelaria aulică dispunea să se consulte sinodul Episcopiei ardelenе dacă noua Mitropolie nu s-ar putea extinde numai asupra credincioșilor romîni din Ardeal.³⁵

Sinodul s-a și întrunit la Sibiu înainte de a se fi dat această dispoziție, și anume la 22 martie 1864. Episcopul a informat și de data aceasta pe membrii sinodului de toate demersurile făcute în ultimii patru ani în vederea reînființării Mitropoliei. S-a adresat acum un nou memoriu către împărat, în care se cerea „a ne concede cît mai curînd reînființarea Mitropoliei noastre cu estinderea acum îndată asupra tuturor conaționalilor și coreligionarilor noștri din țările amintite(=Ardeal, Banat, Ungaria și Bucovina n.n.) ca așa să ne putem și noi constitui o dată bisericește în sensul canoanelor noastre”.³⁶

Acest sinod are o deosebită însemnătate, căci acum s-a elaborat — pe baza unui proiect întocmit de episcop — un regulament de organizare a afacerilor eparhiale (în 174 paragrafe). Regulamentul — dar mai ales proiectul — a servit ca material, în 1868, la elaborarea Statutului Organic.³⁷

34 Ibidem, p. 210—216 (anexe).

35 Ibidem, p. 216—218 (anexe).

36 Memoriul în Actele sinodului Bisericii greco-răsăritene în Ardeal din anul 1864, Sibiu 1864, p. 276—283; N. Popea, *Vechea Mitropolie*, p. 243—247; II. Pușcariu, *op. cit.*, p. 218—221 (anexe).

37 Ibidem, p. 146.

La 1 august 1864 s-a deschis la Carloviț sinodul episcopesc, precum și congresul pentru alegerea patriarhului sîrb. Reprezentanții credincioșilor ortodocși romîni din părțile Aradului și din Banat s-au prezentat și ei la Carloviț, dar nu pentru a lua parte la lucrările congresului, ci ca să facă declarații în numele credincioșilor romîni că ei nu pot socoti pe noul ales ca arhiepiscopul și mitropolitul lor, deci nu pot să participe nici la alegerea lui, ci așteaptă să li se acorde, potrivit dorinței exprimate de ani de zile, propriul lor mitropolit. Poziția romînilor a fost scoasă în relief mai ales prin cuvîntarea ținută de cunoscutul om politic Vincentiu Babeș, în ședința din 5 august 1864. Ei înaintară în acest sens și un memoriu către împărat — în care expuneau pe larg toate încercările făcute în vederea restaurării Mitropoliei — și un alt memoriu către generalul Iosif Philippovici de Philippsberg, comisarul imperial care conducea lucrările congresului.³⁸ Congresul a ales ca patriarh pe episcopul Timișoarei, Samuil Mașirevici, care administrase și pînă atunci scaunul din Carloviț. După întărirea noului ales, s-a ținut — din 13 august 1864 — și sinodul episcopilor ortodocși din Austria. La 13 august împăratul a adresat noului conducător al Bisericii sîrbești o scrisoare, prin care-i cerea să discute în sinod și problema Mitropoliei ortodoxe romîne. La lucrările sinodului a participat și episcopul ortodox al Ardealului. Noul patriarh sîrb, spre deosebire de înaintașul său, Iosif Raiacici, s-a pronunțat de la bun început pentru organizarea credincioșilor ortodocși romîni într-o Mitropolie proprie, îndemnînd și pe ceilalți vlădici sîrbi din sinod să adopte aceeași atitudine. În cuvîntul pe care l-a rostit în sinod, episcopul de la Sibiu arăta motivele pentru care credincioșii romîni doresc să aibă Mitropolia lor autonomă, citînd și hotărîrea adusă în această privință de sinodul eparhial întrunit în acel an. Sinodul episcopilor ortodocși din Austria s-a învoit în unanimitate cu înființarea unei Mitropolii pentru romîni ortodocși din Ardeal, Banat și Ungaria. S-a hotărît ca episcopia Aradului, care avea credincioși romîni, să devină sufragănă a noii Mitropolii. S-au mai luat în dezbatere și alte chestiuni privind noua Mitropolie romînească: hotărîrea ca primul mitropolit să fie numit de împărat, să se despartă parohiile și protopopiatele formate din credincioși romîni și sîrbi, numirea

³⁸ Cele două memorii și cuvîntarea lui Babeș în Ibidem, p. 222—238 (anexe) și la N. Popea, *Vechea Mitropolie*, p. 249—271.

noilor episcopi sufragani să se facă de noul mitropolit și episcopul de la Arad. S-a propus să se înființeze episcopii noi la Caransebeș, Ineu și Oradea, dar la propunerea lui Procopie Ivăciovici s-a lăsat în seama viitorului mitropolit libertatea de a propune ce episcopii sufragane să se înființeze. S-a pus și problema repartizării unei părți din averea comună bisericească și a mănăstirilor, lucrînd rapoarte în acest scop — în luna octombrie 1864 — episcopul Procopie Ivăciovici și Vincentiu Babeș.

Amintim că s-a hotărît tot atunci, la Carloviț, crearea unui sinod permanent format din patriarhul sîrb și mitropolitul român cu sufraganii lor, care să discute „asupra dogmelor credinței, cestiunilor canonice, cărților simbolice și asupra tuturor acelor obiecte bisericești de cari depinde unitatea și identitatea religiunii greco-orientale, de care se țin amîndouă aceste națiuni”. Sinodul urma să fie convocat din 6 în 6 ani și în caz de nevoie și mai des, o dată la Carloviț, o dată la Sibiu, președinția avînd-o cu rîndul întîistătătorii celor două Biserici, iar dezbaterele să aibă loc în romînește și sîrbește.³⁹ Hotărîrea n-a fost însă pusă în aplicare.

Menționăm aici și faptul că la ultimele ședințe ale sinodului a participat și episcopul Eugenie Hacman, care a propus din nou înființarea unei mitropolii în Bucovina, cu doi episcopi sufragani, un român și un rutean. Prin uneltirile sale el a făcut ca eparhia Bucovinei să nu fie alipită la noua Mitropolie a Ardealului.⁴⁰

Sinodul episcopesc de la Carloviț a înaintat Curtii din Viena hotărîrile luate în problema înființării Mitropoliei romîne. Totuși, rezolvarea definitivă a avut loc abia peste patru luni. În acest timp, problema Mitropoliei romîne a continuat să fie tratată prin corespondență cu diferiți oameni de răspundere.

Abia la 12/24 decembrie 1864, printr-un autograf imperial s-a încuviințat înființarea Mitropoliei ortodoxe a Ardealului. Autograful, adresat Episcopului Andrei, avea următorul cuprins: „Ascultînd rugările romînilor gr. or. din Transilvania și Ungaria, în consonanță cu intențiunea manifestată prin rezoluțiu-

39 Hotărîrile sinodului în broșura *Acte oficiale privitoare la înființarea Mitropoliei gr. răsăritene a romînilor din Transilvania, Ungaria și Banat, Sibiu 1867*, p. 3—22; N. Popea, *Vechea Mitropolie*, p. 272—277; Il. Pușcariu, *op. cit.*, p. 148—151 și p. 285—295 (anexe).

40 La reîntoarcerea sa în eparhie credincioșii i-au adresat o scrisoare prin care-și exprimau nemulțumirea față de atitudinea sa de-a nu accepta ca eparhia sa să devină sufragana a Mitropoliei Ardealului. Vezi scrisoarea la N. Popea, *Vechea Mitropolie*, p. 280—291 și Il. Pușcariu, *op. cit.*, p. 295—305 (anexe).

nile mele din 27 septembrie 1860 și din 25 iunie 1863, am încuviințat ca pentru dânșii să se înființeze o Mitropolie independentă, coordonată cu cea sârbească și ca Biserica episcopescă din Transilvania să se ridice la demnitatea mitropolitană. Totodată aflu a Te denumi pe Domnia Ta de Arhiepiscop și Metropolit al românilor gr. orientali din Transilvania și Ungaria".⁴¹

Astfel, după ce firul istoric al Mitropoliei Ardealului fusese întrerupt prin vitregia vremurilor peste un veac și jumătate și după ce 15 ani s-au făcut diferite încercări pentru dobândirea Mitropoliei ortodoxe române, credincioșii ardeleni, în frunte cu arhipăstorul lor, și-au văzut visul realizat. De aceea, chiar în ziua de Crăciun 1864, vlădica Andrei a adresat o pastorală clerului și credincioșilor săi în noua calitate de arhiepiscop și mitropolit. Pornind de la cuvintele psalmistului: „Bine este a ne mărturisi Domnului și a căuta numele Tău preainalt, a vesti dimineța mila Ta și adevărul Tău în toată noaptea", el aducea păstoriților săi vestea ridicării Episcopiei Ardealului la treapta de Mitropolie. Pe lângă cele cuprinse în autograful imperial, circulara arhierească mai cuprindea unele amănunte în legătură cu epărhiile sufragane, pe care le reproducem aici:

IV. ..., Mitropolia noastră are a consta din eparchiile cele de pînă acum a Ardealului și Aradului, cu luarea afară a comunei bisericești sârbe din Arad și apoi din comunele române care se țin acum de eparchiile Timișoarei și Vîrșetului.

V. Comunele bisericești române din protopopiatele Caransebeșului, Mehadii, Lugojului, Făgetului, Vărădiei, Jebelului, Vîrșetului, Palancei, Panciovei și Ciacovei au a se face o eparchie cu locul reședinței episcopului în Caransebeș, iar

VI. Comunele bisericești din protopopiatele Hasiașului, Lipovei, Timișoarei, Cianadului, Chichindei și Becicherecului au a se întrupa în eparchia Aradului.

VI. În privința comunelor mestecate din diecezele Aradului, Timișoarei și a Vîrșetului are a se urma după hotărârile sinodului din Carloviț care lasă în voia unor asemenea comunități a se declara de care Mitropolie vreau să se țină și apoi oficiolatele subordonate vor tracta astfel de lucruri și le vor așterne spre finala decisiune la cancelaria aulico-ungară sau la ministeriul de resbel".⁴²

41 N. Popea, Mitropolitul Andrei, p. 146; Idem, Vechea Mitropolie, p. 295—296; Il. Pușcariu, op. cit., p. 153 și 305 (anexe).

42 N. Popea, Vechea Mitropolie, p. 304—307; Il. Pușcariu, op. cit., p. 312—314; Gh. Tulbure, Mitropolitul Șaguna, Sibiu 1938. p. 235—238,

Vedem deci că dorința credincioșilor ortodocși din Ardeal ca noua Mitropolie să aibă mai multe eparhii sufragane nu s-a putut realiza, căci au fost acordate numai două: a Aradului și a Caransebeșului, care urma să se înființeze.

Cu prilejul sărbătorilor Crăciunului din 1864 și ale Anului Nou 1865 s-au înălțat în toate bisericile rugăciuni de mulțumire către Dumnezeu pentru binefacerea cea mare revărsată asupra credincioșilor ardeleni. Din toate părțile se îndreptau spre Sibiu scrisori și deputațiuni care să felicite pe noul arhiepiscop și mitropolit. Printre cei care l-au felicitat a fost și patriarhul sîrb, Samuil Mașirevici, care scria printre altele: „poftesc de la Domnul Dumnezeu din adîncul inimii mele ca Metropolia Ta să fie norocoasă și spre mulți ani și concomitată de binecuvîntările aceluia popor în fruntea căruia stai acum ca căpetenie spirituală...”⁴³

O scrisoare impresionantă i-au adresat în ianuarie 1865 numeroși preoți și credincioși din Bucovina, în care își exprimau bucuria pentru reînființarea Mitropoliei, dar totodată și nemulțumirea că Episcopia lor nu i-a devenit sufragană. Reieșea din scrisoare adîncă nemulțumire față de episcopul Eugenie Hacman, care a împiedicat realizarea acestei dorințe a credincioșilor săi.⁴⁴

„Telegraful Român” din 1865 a publicat mai multe articole asupra acestui act istoric, unele reproduse după periodicele românești de peste munți, precum și unele dintre scrisorile de felicitare primite de noul mitropolit.

În memoriile sale pentru anul 1864, mitropolitul de la Sibiu scria: „Acest an 1864 al mîngăierii și al bucuriei supreme, este pentru noi toți românii de religia greco-răsăriteană în Transilvania și Ungaria de cea mai mare însemnătate și epocală; căci după ce în luna lui iulie s-a ales de mitropolit sîrbesc Samuil Mașirevici în locul lui Iosif Raiacici și s-a rînduit ținerea unui sinod episcopesc, în care să ia parte și episcopul nostru din Ardeal, — și în acest sinod era menit a da corul episcopesc părerea sa pentru înființarea Mitropoliei romîne, în ce s-a și învoit unanim corul episcopesc sîrbesc, — a urmat în 12/24 decembrie rezolvarea prea înaltă a Mitropoliei noastre și denumirea mea de

⁴³ N. Popea, *Vechea Mitropolie*, p. 302; II. Pușcariu, *op. cit.*, p. 314—315 (anexe).

⁴⁴ N. Popea, *Vechea Mitropolie*, p. 299—301.

Arhiepiscop al Ardealului și de Mitropolit al tuturor românilor greco-răsăriteni din Ungaria și Ardeal”.⁴⁵

Deși se făcuseră pregătiri pentru instalarea îndătinată în scaunul mitropolitan — și anume: în biserica mare din Rășinari — lucru dorit de credincioși, totuși ea nu a mai avut loc, căci diplomele cerute pentru reînființarea Mitropoliei și numirea noului mitropolit au întârziat mereu, așa că el funcționând mai multă vreme în noua calitate, s-a considerat de fapt și instalat.⁴⁶

O dată cu autograful împărătesc pentru reînființarea Mitropoliei române, s-a dat un alt autograf și către patriarhul sîrb, Samuil Mașirevici, prin care i se cerea să convoace congresul național-bisericesc sîrb care să discute problema împărțirii averii comune a Patriarhiei din Carloviț.⁴⁷ O instrucțiune dată la 29 decembrie 1864 comisarului imperial la congres, Iosif Philipovici, prevedea ca să lucreze două comisii, una formată din patriarhul, episcopii și deputații sîrbi, iar cealaltă din mitropolitul român, episcopul Aradului și deputații români din congres.⁴⁸

Din Viena — unde fusese să mulțumească pentru restaurarea Mitropoliei⁴⁹ — noul mitropolit ortodox al Ardealului s-a dus de-a dreptul la Carloviț, cu o parte din membrii delegației, spre a lua parte la aceste lucrări. La 8/20 februarie 1865 comisia românească și-a și început activitatea. Ea cerea ca din așa-numitele fonduri „clerical” și „inalienabil”, care se ridicau la 1.256.447 fl. respectiv 749.447 fl., să se dea Bisericii române 556.500 fl.+318.600 fl. adică în total 875.100 fl. plus o parte din fondurile mai mărunte. Cerea apoi să i se mai dea acestei Biserici și cele patru mănăstiri: Hodoș-Bodrog, Bezdin, Sîngeorgiu și Mesici. Comisia și-a încheiat lucrările la 16/28 februarie 1865, prezentînd protocolul ședințelor comisarului imperial și rămînînd în continuare la Carloviț pentru a primi răspunsul comisiei sîrbești. Abia la 5/17 martie 1865 patriarhul Samuil a convocat și pe reprezentanții Bisericii române la o ședință comună. Merită atenție deosebită documentata cuvîntare ținută de mitropolitul român în această ședință comună, prin care invoca,

45 Memoriile lui Șaguna, Sibiu 1923, p. 95—96.

46 Dr. Il. Pușcariu, Chestiunea instalării lui Andrei Șaguna în scaunul mitropolitan, în *Revista Teologică*, an. II, nr. 3, 1908, p. 97—99 și nr. 4, p. 146—150.

47 N. Popea, *Vechea Mitropolie*, p. 295 și Il. Pușcariu, *op. cit.*, p. 305—306 (anexe).

48 N. Popea, *Vechea Mitropolie*, p. 312.

49 Cf. N. Popea, *Vechea Mitropolie*, p. 308—311; Il. Pușcariu, *op. cit.*, p. 320—322 (anexe).

cu argumente istorice, dreptul Bisericii sale de a primi o parte din fondurile Bisericii sîrbe, precum și dreptul de a i se restitui cele patru mănăstiri foste romînești înainte de întinderea jurisdicției Bisericii sîrbești asupra credincioșilor romîni. Mitropolitul reduse în cele din urmă pretențiile sale și ale comisiei romîne la suma de 400.000 fl. Reprezentanții Bisericii sîrbe n-au voit însă să acorde decît 200.000 fl.; iar dintre mănăstiri nici una. Fiind informat că și împăratul avea interesul să nu se ajungă la nici o înțelegere în această chestiune, mitropolitul cu ai săi au părăsit Carlovițul, urmînd ca regimul să hotărască asupra averii lor comune. Inaugurîndu-se însă peste puțin timp sistemul de stat dualist, chestiunea s-a transpus dietei Ungariei, care a dat-o apoi în competența instanțelor judecătorești.⁵⁰ Abia în 1873, după multe tratative, Biserica ortodoxă romînă din Ardeal a primit 230.000 fl., iar dintre mănăstiri doar Hodoș-Bodrogul — fiind pe teritoriul Episcopiei romînești a Aradului — a ajuns sub jurisdicția acesteia.

*

Am văzut mai sus că în urma reînființării Mitropoliei ortodoxe ardelenene i s-au dat ca episcopii sufragane cele de la Arad și Caransebeș, ultima urmînd să se înființeze acum. Mitropolitul, împreună cu episcopul Aradului, au discutat la Carloviț, în 6 martie 1865, problema alegerii unui episcop la Caransebeș. S-a discutat asupra arhimandritului Ioan Popasu, protopopul Brașovului și asupra protosinghelilor Nicolae Popea din Sibiu și Miron Romanul din Arad, hotărînd să fie ales și propus pentru întărire Ioan Popasu.⁵¹

Printr-o rezoluție imperială (din 6 iulie 1865) s-a decis ca începînd cu ziua de 15 iulie 1865 despărțirea ierarhică de sîrbi să fie socotită încheiată și să înceapă funcționarea eparhiilor romînești a Aradului și Caransebeșului. Totodată arhimandritul Ioan Popasu era recunoscut ca episcop al noii eparhii bănațene. Printr-o diplomă împărătească (cu data de 8 iulie 1865) se fixa teritoriul eparhiei Aradului, de la care se luau parohiile

⁵⁰ Ibidem, p. 311—323; Acte oficiale privitoare la înființarea Mitropoliei, p. 23—127; Il. Pușcariu, op. cit., p. 156—161 și 322—375 (anexe).

Amintim aci că cei 4 deputați romîni la acest congres, toți din Banat, au adresat o petiție împăratului la 28 februarie 1865, prin care cereau înființarea unei episcopii la Timișoara, în suburbiul Fabric, cu conducerea căreia să fie încredințat în mod provizoriu Procopie Ivacicovici. Se spune că nu s-a putut înființa tocmai din cauza acestuia, nevoind să i se ia nimic din eparhia sa. Cf. George Ardelean, *Istoricul Episcopilor noui. Studiu istoric*, Sibiu 1901, p. 15—17.

⁵¹ Vezi protocolul alegerii la Il. Pușcariu, op. cit., p. 375—378 (anexe)).

sîrbești din dreapta Mureșului, adăugîndu-i-se parohiile romînești din stînga acestui rîu și anume din protopopiatele: Hasaș, Lipova, Timișoara, Cenad, Chichinda mare și Becicherec. În aceeași zi s-a dat a doua diplomă privitoare la înființarea Episcopiei Caransebeșului, care urma să cuprindă toate parohiile romînești din protopopiatele Caransebeș, Mehadia, Lugoj, Făget, Oravița, Jebel, Vîrșeț, Palanca, Panciova și Ciacova.⁵² Prin aceasta s-a rezolvat și despărțirea faptică a parohiilor romînești de cele sîrbești, urmînd să se mai rezolve numai despărțirea credincioșilor din parohiile mixte, lucru care a durat însă mai mult timp. Pentru că despărțirea faptică era fixată pe 15 iulie 1865 și nou-alesul episcop al Caransebeșului nu era încă hirotonit, a preluat mitropolitul de la Sibiu administrarea eparhiei bănățene pînă la hirotonirea și instalarea lui Popasu. Hirotonirea acestuia s-a făcut abia peste o lună, la 15 august 1865, în biserica mare din Rășinari, de către mitropolitul Andrei și episcopul Procopie. Inscăunarea i s-a făcut la 31 octombrie 1865 de către episcopul Procopie, ca mandatar mitropolitan. Noul episcop a avut mult de luptat cu greutățile începutului, dar prin munca sa stăruitoare a izbutit să înființeze un Institut pedagogic-teologic, o tipografie, un organ oficial eparhial cu titlul „Foaia Diecezană” și să ridice o reședință vlădicească.⁵³

În 1867, după inaugurarea sistemului dualist, s-a lucrat pentru inarticulară Mitropoliei Ardealului, de teama ca ea să nu fie spulberată de dieta Ungariei. De aceea, s-a stăruit ca existența Mitropoliei să fie asigurată printr-un articol special de lege adus în dieta constituțională a Ungariei. Ministrul Cultelor, Iosif Eötvös, a supus dietei ungare încă la 24 aprilie 1868 un proiect de lege pentru reglementarea situației Bisericii ortodoxe din Ungaria, asupra căruia au luat cuvîntul numeroși deputați romîni, maghiari și sîrbi. Primit în dietă, proiectul a fost dezbătut și în Casa magnaților la 4/16 mai 1868, vorbind în cauza Mitropoliei titularul ei. Proiectul a fost promulgat în dietă la 24 iunie, iar în Casa magnaților la 30 iunie 1868 și apoi sancționat de împărat (articolul de lege IX din 1868). Prin aceasta

⁵² Textul latinesc al diplomelor în Ibidem, p. 396—398 (anexe), în trad. rom. la N. Popea, *Vechea Mitropolie*, p. 324—326.

⁵³ Ibidem, p. 326 și Il. Pușcariu, op. cit., p. 162; la 18 august 1865 Șaguna adresase o circulară preoților și credincioșilor din eparhia Caransebeșului vestindu-le alegerea și hirotonirea lui Ioan Popasu ca episcop, Gh. Tulbure, op. cit., p. 236—240.

s-a asigurat existența și autonomia Mitropoliei ortodoxe române și în cadrul statului dualist austro-ungar.⁵⁴

După aceasta, mitropolitul a obținut învoirea pentru convocarea unui congres național bisericesc al românilor ortodocși din întreaga Mitropolie. Făcându-se alegeri de deputați în toate trei eparhiile, și anume câte 10 preoți și 20 de mireni, Congresul s-a deschis la Sibiu în 16/28 septembrie 1868 cu 90 deputați (30 clerici și 60 mireni). Lucrările au fost deschise de mitropolit, care a rostit o lungă și însuflețită cuvîntare, prin care își exprima bucuria că a putut vedea realizată reînființarea Mitropoliei și deschiderea primului congres național bisericesc al românilor ortodocși din Ardeal și Ungaria. El și-a început cuvîntarea prin cuvintele: „Innoiește-te, înnoiește-te noue Ierusalime, că ți-au venit ție iarăși lumina și mărirea Domnului peste tine a răsărit. Această casă Tatăl o au zidit; această casă Fiul o au întărit; această casă Duhul Sfînt o au înnoit. Cu această cîntare bisericească (pe) care o cîntăm în fiecare an în 13 septembrie, cînd serbăm amintirea înnoirii Bisericii de la mormîntul Domnului — cu această cîntare bisericească, zic, vă salut pre domniile voastre astăzi, cînd noi ca membrii ai nou reînființatei noastre Metropolii de relegea greco-răsăriteană din Ungaria și Ardeal ne-am adunat înțîia oară la congresul național bisericesc român. Pentru că precum Biserica de la mormîntul Domnului s-au ruinat în urma unei ursite invidioase și apoi încetînd aceasta, prin lățirea și întărirea christianismului s-au zidit iarăși Biserica deasupra mormîntului Domnului; așa tocmai și Mitropolia noastră s-au ruinat în urma unei ursite invidioase și nimicindu-se aceasta prin lățirea și întărirea spiritului luminătoriu și adevărat creștinesc al secolului nostru s-a reînființat iarăși vechea noastră Mitropolie”.

După o scurtă expunere a trecutului Bisericii ardelene, arăta demersurile făcute pentru reînființarea Mitropoliei și convocarea congresului. Arăta apoi că deși a condus Biserica ardeleană vreme de 20 de ani fără să aibă vreun statut de organizare, totuși n-a introdus „vreun absolutism ierarhic, care eu totdeauna l-am combătut și despre care există în afacerile mele cele mai lămurite dovezi. Dară astăzi — spunea el în continuare — cînd ți-au venit ție, noue Ierusalime earăși lumina și mărirea Dom-

54 Amănunte la Popea, *Vechea Mitropolie*, p. 327—336; Idem, *Mitropolitul Andrei*, p. 149—153; Il. Pușcariu, *op. cit.*, p. 163—166; I. Lupaș, *op. cit.*, p. 284—287.

nului preste tine au răsărit, — depun cu desăvârșită odihnă suflatească toată competența legislativă și administrativă a Bisericii noastre naționale în mâinile congresului present și ale celor viitoare congrese, care singure sînt reprezentanțele legale și canonice a întregii noastre provincii metropolitane, prin urmare competente de a duce și conduce trebile administrative-economice, bisericești, școlare și fundamentale. De astăzi încolo depun și responsabilitatea pentru ulterioara soartea Bisericii în mâinile acestui congres și a celor viitoare și mă mîngăiui, căci citez să zic: că nu în deșert am alergat, nici în deșert m-am ostenit (Filip. II, 16), că n-am alergat ca și cum n-aș fi știut unde alerg, nici am dat război ca și cum aș fi bătut văzduhul (I Cor. IX, 26), ci luptă bună m-am luptat, curgerea am plinit și credința am păzit (II Tim. IV, 7) și că astăzi pot să mă rog lui Dumnezeu ca acum să mă slobozească pre mine în pace că văzură ochii mei mîntuirea carea au pregătit înaintea feței tuturor romînilor de relegea gr. răsăriteană din Ungaria și Ardeal (Luca II, 29—31).⁵⁵

Congresul a durat 22 de zile, adică pînă în 7/19 octombrie, ținîndu-se 12 ședințe, în care s-au dezbătut cele mai de seamă probleme ale organizării noii Mitropolii. La loc de frunte era problema adoptării unui regulament de organizare a Bisericii ardelen. Mitropolitul a prezentat Congresului un „Proiect de regulament pentru organizarea trebilor bisericești și școlare și fundamentale romîne de religiunea greco-orientală”. O comisie a congresului, formată din 27 membri (3 clerici și 6 mireni de fiecare eparhie), a studiat acest proiect, care — cu unele mici modificări a fost primit de Congres sub numele de „Statutul organic al Bisericii ortodoxe romîne din Ungaria și Transilvania”. Statutul a fost sancționat și de împărat la 28 mai 1869. S-a ridicat acum în Congres și problema înființării a două noi episcopii sufragane: la Oradea și Timișoara.

La 1/13 octombrie 1870 s-a întrunit un nou congres național-bisericesc, primul convocat pe baza Statutului organic. Statutul a fost primit acum ca lege obligatorie pentru întreaga Mitropoliie. Din acest an au început să se țină sinoade eparhiale în fiecare an și în cele două eparhii sufragane: a Aradului și Caransebeșului.⁵⁶

⁵⁵ Cuvîntarea lui N. Popea. Mitropolitul Andrei, p. 153—158; Idem, Vechea Mitropolie, p. 338—344; vezi și Protocolul congresului național bisericesc romîn de rel. gr. răsăriteană, Sibiu 1868, p. 4 urm.

⁵⁶ Il. Pușcariu, op. cit., p. 168—172; I. Lupaș, op. cit., p. 284—290.

La 16/28 iunie 1873 primul arhiepiscop și mitropolit al reînființatei Mitropolii a Ardealului închidea ochii, mulțumit că strădaniile pe care le-a depus din clipa venirii sale pe pământul Ardealului au fost încununate cu succes. El lăsa o Biserică bine organizată, înzestrată cu cele mai de seamă instituții care să-i asigure o bună dezvoltare și în viitor.

Dar dorința exprimată pe Cîmpia Libertății de la Blaj la 3/15 mai 1848 de-a exista o singură Mitropolie pentru toți românii ardeleni s-a realizat abia cu 100 de ani mai târziu, prin actul reîntregirii Bisericii ortodoxe române din Ardeal din octombrie 1948.

Acum, la împlinirea unui veac de la reînființarea Mitropoliei Ardealului, clerul și credincioșii ei își aduc prinosul lor de recunoștință și mulțumire față de toți aceia care au muncit pentru restaurarea și buna ei organizare și față de toți aceia care au slujit-o în curgerea acestui veac.

MIRCEA PĂCURARIU

Asistent la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

DIN VIAȚA MITROPOLIEI ARDELENE IN CEI 100 ANI DE EXISTENȚĂ

Se împlinesc 100 de ani de la evenimentul important, cînd românii ortodocși din Transilvania au reușit să reînființeze vechea Mitropolie ardeleană, de care au fost lipsiți timp de 164 ani. Am putea spune că această instituție a format obiectul asupra căreia, după numirea sa ca episcop, Andrei Șaguna și-a concentrat toată atenția și pentru realizarea căreia n-a cruțat nici o osteneală. El a prețuit-o în mod deosebit, pentru capitalul intelectual și energia cheltuită timp de 15 ani spre a o readuce la viață. Pentru aceea înțelegem de ce zilele aniversare ale reînființării Mitropoliei erau pentru marele vlădică de o deosebită importanță și îi producea supărare sufletească atitudinea celor care subapreciau importanța acestui fapt.

Autograful împăratului, din 1864, prin care îl anunța că s-a aprobat reînființarea Mitropoliei ortodoxe din Transilvania, încă nu asigura existența acestei instituții și mitropolitul sibian a trebuit să lupte cu stăruință pentru ca ea să fie recunoscută printr-o lege de stat și să-i dea o organizație care a devenit apoi „Constituția bisericească” a acestei mitropolii, cunoscută sub numele de „Statutul Organic”.

Schimbările politice produse după 1864 — ca hotărîrea adusă în dieta din Cluj, în 1865, de alipire a Transilvaniei la Ungaria și constituirea dualismului în 1867 — au creat noi dificultăți pentru recunoașterea existenței Mitropoliei ortodoxe transilvane printr-o lege de stat. Pentru obținerea acestui lucru, mitropolitul ortodox al Ardealului era avizat de aci înainte la bunăvoința oamenilor de stat din Budapesta. Numai datorită tactului său politic și legăturilor personale pe care le-a avut cu ministrul de culte, Iosif Eötvös, om cu concepții liberale, a reușit ca în 1868 să se asigure printr-o lege de stat (art. IX) ceea ce i s-a promis prin autograful împăărătesc din 24 XII 1864, adică

existența legală a Mitropoliei românilor ortodocși din Transilvania.¹

Asigurarea autonomiei pe seama Bisericii strămoșești din Transilvania era un lucru deosebit de important, dacă ținem seama că nici sîrbii și nici romano-catolicii, cu toate privilegiile acordate de stat, nu aveau asigurată o autonomie asemenea celeia care se acorda prin legea din 1868 pe seama Mitropoliei ortodoxe din Transilvania. „Nici privilegiile națiunii ilirice nu aveau asemănarea unei adevărate autonomii bisericești. Ba acele privilegii cuprind principii chiar contrare acestora: așa-numitul „Declaratorium Illyricum” din anul 1779 stabilește principiul că ... pe timpul văduviei mitropoliei, împăratul are dreptul de a denumi administrator, congres se poate ține numai cu preaînalta permisiune. Același normativ al națiunii ilirice spune, că nu se poate excomunica nici un credincios din sînul Bisericii fără concesiune regească; episcopii nu pot face repartiții de bani la eparhioții lor”. Sistemul consistorial dat de împăratul Iosif II în 1782 înzestra tronul „cu puterea unui for apelatoriu”, dat fiind faptul că după sistemul acestui împărat „Biserica e numai un instrument al statului, pe episcopi îi considera drept funcționari ai statului. Confesiunea romano-catolică, ce e drept, încă nu a avut autonomie, dar a avut aproape aceleași drepturi ca și de prezent și cu toate acestea și azi dorește să-și dobîndască autonomia”.²

După asigurarea existenței și a autonomiei Mitropoliei ortodoxe printr-o lege a statului, mitropolitul Ardealului prezintă Congresului Național bisericesc din 1868 proiectul de Statut Organic — care era o amplificare a Regulamentului din 1864 — pentru a fi discutat și aprobat. Prin acest proiect a voit să asigure posibilitatea dezvoltării credincioșilor ortodocși, în mod liber, pe toate tărîmurile de activitate: religios-moral, cultural, material și național.

Constituția dată Bisericii ortodoxe din Transilvania a fost dintre cele mai democratice, ridicîndu-se ca o piramidă pe bazele largi ale sinodalității, unde să conlucreze în mod armonic clerici și laici deopotrivă, combinînd spiritul libertății cu spiritul

Prescurtări: Protocolul Congresului național bisericesc=Prot. Congr. naț. bis.; Omagiu Înalt Prea Sfinției Sale Dr. Nicolae Bălan Mitropolitul Ardealului la 20 de ani de arhipăstorire. Sibiu, 1940=Omagiu; Telegraful Român=Tel. Rom.

1 I. Lupaș: Mitropolitul Andrei Șaguna, Monografie istorică, Sibiu 1909, p. 343—347.

2 Semicentenarul reînființării Mitropoliei noastre. Tel. Rom. 1914, p. 526—7.

autorității, conservatismul bisericesc cu spiritul progresului pe toate tărîmurile.⁴

În cuvîntarea ținută la deschiderea Congresului Național bisericesc din 1868, în care trebuia să se discute și să se aprobe Statutul Organic, mitropolitul spunea: „Iată Domnilor! Timpul încetării acelei sarcini grele, care de 20 ani zăcea pe umerii mei, și care trebuia să o suport singur, după pozițiunea mea cea ce o ocup în organismul sfintei mamei noastre Biserici, căci n-am putut să ne organizăm pînă acum bisericește... Dacă cîteodată am făcut întrebuintare de octroiuri (impuneri), aceea am făcut după porunca împrejurărilor ... dar nici decum n-am făcut cu intențiunea de a exercita sau a stabili în lucrurile noastre bisericești vreun absolutism ierarhic ... pe care eu totdeauna l-am combătut, despre care există în scrierile mele cele mai lămurite dovezi. Dară astăzi ... depun cu desăvîrșită odihnă sufletească toată competența legislativă și administrativă a Bisericii noastre naționale în mîinile congresului prezent și ale celor viitoare congrese care singure sînt reprezentanțele legale și canonice ale întregii noastre provincii mitropolitane, prin urmare competente de a aduce și conduce trebile administrative, economice, bisericești, școlare și fundamentale. De astăzi încolo depun și responsabilitatea pentru ulterioara soartă a Bisericii în mîinile acestui congres și a celor viitoare...”⁴

După ce proiectul de Statut Organic a fost discutat și însușit de Congresul Național bisericesc din 1868 — cu unele modificări, la care s-au mai adăus unele schimbări și cu ocazia traducerii lui în limba ungurească — și a fost sancționat în 1869 de împărat, care era și rege al Ungariei, s-a dat Bisericii ortodoxe ardelenice o organizare democratică, cum nu aveau alte Biserici. Iată ce spunea mitropolitul în cuvîntarea rostită în fața membrilor Congresului Național bisericesc din 1870: „Eu aceasta citez să o afirm, căci eu astăzi nu cunosc și nu știu în Biserica noastră ecumenică, ca vreo parte a ei să fie organizată și reglementată cu observarea strictă a instituțiilor biblice și a canoanelor bisericești, precum este Mitropolia noastră națională cu părțile ei constitutive organizată și reglementată.

...Nu cunosc și nu știu nicio parte a Bisericii noastre ecumenice, care ca Mitropolia noastră în sensul Statutului său Or-

3 Prot. Congr. naț. bis., 1898, p. 8—9 .

4 Tel. Rom. 1868, nr. 75, p. 297—8.

ganic, ar înălța pe clerul și poporul său credincios la acea demnitate individuală și socială ca să poată zice: toți sîntem împreună lucrători ai lui Dumnezeu... Nu cunosc în nicio parte a Bisericii noastre ecumenice, unde elementele organice bisericești ar fi așa regulate (organizate) ca în Mitropolia noastră ... și acelea s-ar lăsa a funcționa după pozițiunea ce o ocupă în organismul bisericesc ca la Mitropolia noastră, care și-a luat de îndreptari învățătura biblică din I Cor. 12, 14—17" (unde este vorba de mădulare cu funcțiuni diferite, care alcătuiesc împreună unitatea trupului omenesc).

Nu cunosc nicio parte a Bisericii noastre ecumenice, unde cu atîta căldură, cu atîta predilecție și cu atîta consecvență rațională, s-ar îmbrățișa vreo nație și naționalitatea creștinilor ortodocși, precum în Mitropolia noastră se îmbrățișează nația și naționalitatea romînă și de aceea ea se numește pe drept, Mitropolia națională de religiunea gr. răsăriteană a Romînilor din Ungaria și Transilvania..."⁵

Prin organizația dată Mitropoliei ortodoxe din Transilvania, pe baza Statutului Organic, s-au asigurat cadre largi de acțiune pentru cele două elemente constitutive ale Bisericii: clerici și mireni, trasîndu-se — după cum spunea istoricul Gh. Barițiu — „un plan atît de larg și măreț, încît succesorii” aveau „să lucreze cel puțin 100 de ani, ca să-l vadă realizat întreg”.⁶

Vom încerca acum să arătăm unele din ideile care au frămîntat organele conducătoare ale Mitropoliei, de la reînființarea ei și pînă la sfîrșitul primului război mondial, ca: desăvîrșirea organizației, progresul religios-moral, cultural, material, și apărarea autonomiei, precum și ceea ce s-a realizat pe aceste tărîmuri de la sfîrșitul primului război mondial și pînă în zilele noastre.

Intrucît se plănuise ca noua Mitropolie să cuprindă șase eparhii sufragane, din care însă s-au aprobat numai două (Arad și Caransebeș), o problemă care a preocupat forul suprem al Mitropoliei, Congresul Național bisericesc, începînd din 1870⁷ și pînă la sfîrșitul războiului mondial, a fost înființarea episcopioilor noi proiectate încă de întîiul mitropolit.⁸ S-a studiat în mod constant această problemă, prin strîngerea de date,⁹ pînă cînd s-a ajuns să se stabilească teritoriile pe care aveau să le cu-

5 Prot. Congr. naț. bis. 1870, p. 4—7.

6 I. Lupas: op. cit., p. 397.

7 Prot. Congr. naț. bis. 1870, p. 19.

8 " " " " 1878, p. 125—6; 224—227.

9 " " " " 1881, p. 78.

prindă episcopiile noi,¹⁰ apoi împărțirea fondurilor care urmau să le cedeze eparhiile din al căror teritoriu se înființau noile eparhii.¹¹ Astfel, la sfârșitul primului război mondial, proiectul pentru înființarea celor două episcopii: Timișoara și Oradea, ca și al înființării episcopiei a treia, cea a Clujului, erau terminate,¹² ele așteptând numai punerea în practică a proiectului. Curând după reînființarea Mitropoliei au fost puse bazele unui fond pentru înființarea noilor episcopii, care chivernisit cu chibzuință, a sporit în continuu, încît în 1903 el a ajuns la frumoasa sumă de 600.000 coroane.¹³

În 1916, Congresul Național bisericesc aprobă chiar cumpărarea unei case potrivite la Oradea Mare, care să servească pentru birourile consistorului și ca locuință a vicarului, mai apoi a viitorului episcop.¹⁴

Prin Statutul Organic s-a stabilit cadrul larg pentru o organizare unitară a Bisericii din întreaga mitropolie. Acestui Statut a trebuit însă să i se adauge în continuu precizări și să i se aducă îmbunătățiri.¹⁵ Congresele Naționale bisericești, pînă la sfârșitul primului război mondial, s-au preocupat în continuu de organizarea unitară a Mitropoliei, compunînd și votînd o serie de regulamente diferite.¹⁶ Congresele Naționale bisericești s-au preocupat în același timp și de împărțirea fondurilor între episcopii,¹⁷ de stolele și dotarea clerului,¹⁸ de înființarea de case

10 Prot. Congr. naț. bis. 1895, p. 66; 1900, p. 56—59.

11 " " " " 7895, p. 66.

12 " " " " 1909, p. 41—47; 1916, p. 54—55.

13 " " " " 1903, p. 68.

14 " " " " 1916, p. 55.

15 " " " " 1891, p. 43—58.

16 Astfel votează Regulamentul pentru parohii, Regulamentul afacerilor interne ale Consistorului mitropolitan, Statutul pentru un fond mitropolitan, Regulamentul afacerilor interne ale congresului, Regulamentul pentru procedura judecătorească în cauze matrimoniale (Prot. Congr. naț. bis. din 1878, Anexele C, F, H, M, N, P. Regulamentul pentru procedura judecătorească în cauze disciplinare în mitropolie... (Prot. Congr. naț. bis. 1886, anexa L). Regulament pentru administrarea și manipularea fondurilor și fundațiunilor Mitropoliei... Regulament pentru procedura la alegerea de protopresbiter (Prot. Congr. naț. bis., 1888, anexele D. E.); Regulament pentru organizarea învățămîntului în școlile populare (Prot. Congr. naț. bis. 1870, anexa D.; 1878, anexa P; 1895, anexa H.; 1916, anexa I.). Plan de învățămînt pentru școlile populare; 1916, anexa M. și Plan de învățămînt pentru Institutele pedagogice, anexa N. Regulament pentru administrarea afacerilor episcopiei (Prot. Congr. naț. bis. 1897, anexa M.). Regulament pentru calificățiune învățătoarească (Prot. Congr. naț. bis. 1906, anexa N.) și multe alte Regulamente pentru administrarea fondurilor și fundațiunilor diferite. Unele din Regulamente au fost modificate și completate după nevoile timpului, după cum se poate constata din diferite protocoale ale Congresului național bisericesc din anii 1891, 1900, 1906, 1909 etc.

17 Prot. Congr. naț. bis. 1881, p. 83—86.

18 " " " " 1886, p. 86.

pentru protopopi,¹⁹ de felul alegerii acestora, de promovarea preoților distinși în parohii,²⁰ de redactarea „Telegrafului Român” ca foaie pentru întreaga mitropolie,²¹ de ținerea în regulă a matricolelor,²² precum s-a preocupat și de introducerea calendarului nou în administrația bisericească, pentru ușurarea corespondenței cu organele statului,²³ ca și de unitatea ritului pe întreaga Mitropolie.²⁴ Astfel s-a ajuns la unitatea de organizare a eparhiilor sufragane, fiecare eparhie păstrându-și autonomia sa în cadrul Mitropoliei.

O altă preocupare constantă a forurilor conducătoare ale Mitropoliei a fost îmbunătățirea situației materiale a slujitorilor altarelor. Preoțimea Mitropoliei din acel timp era susținută de credincioșii parohiilor în care slujea și veniturile ei variau după starea materială a credincioșilor din acele parohii. Veniturile preoților erau de cele mai multe ori foarte modeste. Din 1861, Statul a acordat și el o sumă de 24.000 florini, pe seama Arhidiecezei, pe care ierarhul o împărțea între preoții săraci. Statul însă, începînd cu 1875, n-a mai lăsat pe seama ierarhului decît 4.000 florini, pe care să-i distribuie el preoțimii, restul sumei distribuind-o Ministerul Cultelor, după cum socotea de cuviință.²⁵ Abia din 1899 s-a acordat o dotație regulată de la Stat, dar cu condiția ca ea să fie distribuită direct de către Ministerul Cultelor, ierarhii putînd face doar recomandări, de care ministrul putea să țină sau să nu țină seamă. Toată lupta dusă de organele Mitropoliei ca acest ajutor de la Stat să fie distribuit prin mijlocirea ierarhilor, nu a dus la nici un rezultat.²⁶ În astfel de împrejurări, cînd satele sărace nu-și puteau susține preoții din contribuțiile proprii, ele erau ajutate din fondurile eparhiilor. Cu toate acestea, multe parohii rămîneau totuși fără preoți.²⁷ O preocupare constantă a forurilor conducătoare ale Mitropoliei a fost deci suplinirea lipsei de preoți, care se datoră situației materiale slabe a credincioșilor.²⁸

Forurile superioare bisericești ale Mitropoliei s-au preocupat constant și de îmbunătățirea stării culturale a preoțimii, prin

19	Prot. Congr. naț. bis.	1886,	p. 91.
20	" "	" "	1871, p. 91.
21	" "	" "	1870, p. 53.
22	" "	" "	1895, p. 58.
23	" "	" "	1891, p. 42—3.
24	" "	" "	1870, p. 114.
25	" "	" "	1886, p. 99—103.
26	" "	" "	1898—9, p. 69—78.
27	" "	" "	1878, p. 74.
28	" "	" "	1886, p. 173.

școlile teologice care funcționau la Sibiu, Arad și Caransebeș. Începînd din 1878, Congresul Național bisericesc a discutat și problema înființării unei școli preoțești superioare, a unei Academii teologice, lucru care n-a ajuns să se realizeze în timpul perioadei de care ne ocupăm.²⁹

O problemă care — începînd de la 1870 — a preocupat în mod constant aproape toate Congresele Naționale bisericești, a fost „cultura poporului”. Fiindcă după sistemul din acel timp confesiunile își aveau școlile lor proprii și dreptul acesta a fost asigurat prin Statutul Organic și Mitropoliei ardelenе — și fiindcă singurele școli în care cunoștințele necesare puteau fi predate elevilor în limba romînă, erau școlile confesionale ale Bisericii — Mitropolia ortodoxă transilvană a făcut toate eforturile pentru sporirea și menținerea școlilor populare inferioare și a școlilor populare superioare (capitale și normale),³⁰ destinate pentru cultura poporului. În măsura în care Biserica s-a îngrijit de aceste școli, s-a preocupat în continuu și de organizarea școlilor pentru creșterea învățătorilor de care se simțea lipsă³¹ și pentru înființarea unei școli pentru pregătirea învățătoarelor.³²

Fiindcă învățătorii și învățătoarele de la școlile confesionale erau susținuți de către parohii, o luptă continuă s-a dus pentru îmbunătățirea salarizării de mizerie a acestora.³³

Legile Statului impunînd o salarizare unitară a învățătorilor confesionali cu a celor de Stat, Biserica a trebuit să facă eforturi dintre cele mai mari, strîngînd fonduri pentru a satisface această lege.³⁴ La fel a trebuit să facă eforturi susținute pentru a ținea în stare bună edificiile școlare, care în caz că nu corespundeau, puteau fi închise.³⁵ Organele Mitropoliei, pentru a satisface legile Statului au creat fonduri de ajutorare și pensionare pentru învățătorii confesionali. Acolo unde satele sărace nu puteau să susțină o școală, interveneau centrele eparhiale cu ajutoare speciale.³⁶

Datorită efortului făcut de forurile conducătoare ale Mitropoliei s-a ajuns ca în anul 1897, din cei 223.488 de băieți și fete

29 Prot. Congr. naț. bis. 1878, p. 74; 1886, p. 144.

30 „ „ „ „ 1886, p. 68.

31 „ „ „ „ 1886, p. 68.

32 „ „ „ „ 1881, p. 46 și 1886, p. 142.

33 „ „ „ „ 1895, p. 60—62.

34 „ „ „ „ 1895, p. 98 și 1897, p. 114.

35 „ „ „ „ 1912, p. 32.

36 „ „ „ „ 1878, p. 93; 1895, p. 98; 1897, p. 114.

obligați a frecventa școala, să frecventeze 128.669, pe întreaga Mitropolie existând 1.510 edificii școlare proprii și 131 închiriate, având 1.539 de învățători. Numai în Arhidieceza Sibiului — după cum se poate constata din diferitele rapoarte generale, prezentate congreselor naționale bisericești între 1882—1913 — au fost școlarizați peste 1½ milion copii între 6—12 ani, în limba maternă. Pe lângă aceste școli, mai funcționau și 937 grădini de pomărit.³⁷

Multe școli, în cursul anilor — din lipsă de edificii corespunzătoare și de învățători calificați, de dotații corespunzătoare pentru învățători — au fost închise din partea organelor de stat. Astfel dintre cele 111 școli care au fost închise în anul 1912, un număr de 92 școli se aflau în comitatul Hunedoarei, unde aveam parohiile cele mai sărace.³⁸ Fondul cultural al Arhidiecezei, înființat în 1908 pentru susținerea școlilor, a acordat, între 1907—1912, 349.000 coroane pentru susținerea școlilor sărace. Tot în acest interval de timp s-au zidit 177 de edificii școlare noi și s-au adaptat 117 edificii școlare vechi, cheltuindu-se 1.700.000 coroane, date în cea mai mare parte de credincioși, iar în parte de fondul cultural al Arhiepiscopiei. Acest lucru l-au făcut și celelalte eparhii, fără să mai fie nevoie să mai prezentăm date.³⁹ Tot în acest timp, mai ales în partea a doua a acestei perioade, s-a dus o luptă crâncenă pentru păstrarea caracterului confesional și național al acestor școli și în același timp pentru păstrarea autonomiei Bisericii,⁴⁰ asigurată prin Statutul Organic.

Autonomia Bisericii, însă, a fost adeseori încălcată și pe urma acestei încălcări a suferit școala confesională națională-populară și cu ea, și dascălii săi. Aici trebuie să amintim că forurile conducătoare ale Mitropoliei au stăruit în continuu pentru întemeierea și organizarea de biblioteci.⁴¹ Ele s-au preocupat, în tot acest interval, să asigure catehizarea elevilor în școlile confesionale, ca și catehizarea acelor elevi care studiau în școli străine și aceasta să fie făcută în limba românească, limba liturgică a Bisericii noastre.⁴²

Încă din 1871, Sinodul eparhial al Aradului a decis tipărirea cărților de cult cu litere latine. Congresul Național biseri-

37 Prot. Congr. Naț. bis. 1897, p. 146—7.

38 " " " " 1912, p. 115.

39 " " " " 1912, p. 115.

40 " " " " 1879, p. 114—149; 151 și 1886, p. 5—6.

41 Prot. Congr. naț. bis. 1903, p. 28.

42 Prot. Congr. naț. bis. 1891, p. 37; 1903, p. 29—30; 1909, p. 114 și 323—334.

cesc din 1878, constatînd necesitatea cărților de cult, solicită sinodul ierarhilor să ia o hotărîre în această chestiune. Intrucît Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Romîne a hotărît revizuirea cărților bisericești (după originalele din care s-au tradus) și tipărirea lor cu litere latine și cirilice, Congresul îndrumă comisiunea din Mitropolia Ardealului, care se ocupa cu această chestiune, să se informeze și să accepte textul așa cum va fi revizuit la București și pentru tipărirea cărților cu litere latine din Mitropolia noastră.⁴³ Același for superior bisericesc, după stabilirea ortografiei Academiei Romîne, hotărăște ca aceasta să fie folosită de aci înainte în întreaga Mitropolie.

Constatăndu-se lățirea sectelor, Congresul Național bisericesc hotărăște ca ierarhii să aleagă dintre preoții cei mai vrednici pe unii, care după ce se vor pregăti în mod special, să fie întrebuințați ca misionari și trimiși în parohiile unde s-ar simți nevoia de o activitate specială din partea lor, pentru stăvilirea prozelitismului.

În tot intervalul acestei perioade forurile superioare au fost preocupate și de o activitate socială a Bisericii, în cadrul Mitropoliei.⁴⁴ S-au luat măsuri speciale pentru a se distribui ajutoare văduvelor și orfanilor de învățători, ca și distribuirea de ajutoare pentru alte văduve, orfani și săraci și înființarea chiar a unui orfelinat la Sibiu, pentru orfanii de război.⁴⁵

Forurile superioare bisericești s-au preocupat la fel și de lecuirea plăgilor sociale, ca: alcoolismul și concubinajul, îndemnînd preoțimea la o activitate specială pentru asanarea acestor rele.⁴⁶

Autonomia bisericească a fost un bun ce s-a cîștigat prin eforturi susținute și stăruințe îndelungate. Pentru aceea, forurile conducătoare ale Mitropoliei s-au dovedit deosebit de sensibile față de orice încercare de a încălca acest drept. În toată această perioadă s-au depus stăruințe mari atît din partea ierarhilor, cît și din partea Congreselor Naționale bisericești, pentru menținerea intactă a autonomiei asigurate prin Statutul Organic, aprobat de către Stat.

În perioada aceasta s-au făcut în cuprinsul Mitropoliei transilvane, în ciuda tuturor greutăților de natură politică și materială, progrese simțitoare pe toate tărîmurile.

43 Prot. Congr. naț. bis. 1881, p. 20—22, 36; 1895, p. 28.

44 Prot. Congr. naț. bis. 1891, p. 82; 1912, p. 28—30.

45 Prot. Congr. naț. bis. 1886, p. 220 și 1916, p. 48.

46 Prot. Congr. naț. bis. 1891, p. 69; 1912, p. 100—102.

De la 1864 și pînă la 1873, Arhidieceza Sibiului a fost condusă de arhiepiscopul și mitropolitul Andrei. El a continuat în acest timp să sporească nu numai bunurile materiale ale Arhiepiscopiei, ci și activitatea sa culturală bogată de mai-nainte.

I-a urmat în scaun Procopie Ivacicovici, numai pentru scurt timp și pentru aceea, de o activitate specială a acestui ierarh în cadrele Mitropoliei nu se poate vorbi.

De la 1874 pînă la 1898 Arhiepiscopia este condusă de Miron Romanul, avînd și calitatea de mitropolit. În acest timp se observă un spor material simțitor la centrul eparhial. Sub el s-a clădit un local mare pentru Institutul teologic-pedagogic, ca și clădirea unde se află în prezent tipografia și birourile arhiepiscopiei. În timpul acesta se dezvoltă și o activitate literară deosebită din partea vicarului Nicolae Popea, a lui Ilarion Pușcariu și a altor profesori de la Institutul teologic-pedagogic din Arhidieceză.

De la 1898 pînă la 1916 Arhiepiscopia este cîrmuită de Ioan Mețianu, în timpul căruia se ridică Catedrala și noul edificiu al Institutului teologic-pedagogic și se achiziționează — prin priciperea consilierului economic Nicolae Ivan — o serie de imobile pentru Arhiepiscopie, se înmulțesc fondurile și fundațiile, constatîndu-se astfel un vădit progres material. Tot în acest timp se dezvoltă și o bogată activitate culturală și literară din partea profesorilor Institutului teologic-pedagogic, care toți erau cu pregătire academică superioară cîștigată la diferite universități din țară și străinătate. (De la 1916 pînă la 1918 a păstorit V. Mangra).

În intervalul de la înființarea Mitropoliei și pînă la sfîrșitul primului război mondial s-au tipărit la Sibiu cca 163 lucrări din diferite domenii ale teologiei și pedagogiei. Începînd de la 1868 au apărut în mod regulat și Actele Sinoadelor arhidiecezane și Protocoalele Congreselor Naționale bisericești. Începînd din anul 1885 s-au tipărit în mod regulat Anuarele Institutului Teologic, pe lîngă care s-au mai tipărit în mod regulat, an de an, începînd din 1852, și „Calendariu”, cu un variat și bogat material.

În această perioadă, Episcopia Aradului a fost condusă de către Procopie Ivacicovici, Miron Romanul, Ioan Mețianu, Iosif Goldiș și Ignatie Papp. Vom aminti aici, pentru ilustrare, progresul făcut pe toate tărîmurile numai sub episcopul Ioan Mețianu. Lui i se datorează edificiul nou al Institutului teologic,

înființarea de școli de fete în comunele mai mari, cu învățătoare care propuneau și lucrul de mână și învățau economia casnică. Lui i se datorează înființarea fondului preoțesc pentru ajutarea preoților, văduvelor și orfanilor, renovarea și mărirea reședinței episcopale, înființarea tipografiei, a foii diecezane „Biserica și Școala”, înmulțirea fondurilor și fundațiilor, ca: fond pentru pensionarea învățătorilor etc. Sub el se lucrează intens pentru despărțirea ierarhică de sîrbi. El trimite bursieri în străinătate pentru a-i pregăti ca profesori și luptă intens pentru ridicarea nivelului cultural al credincioșilor și combaterea unor plăgi sociale.⁴⁷ La acest centru eparhial se desfășoară în această perioadă și o activitate literară. A apărut în 1877 „Biserica și Școala”, foaia oficială a eparhiei. Amintim și cîteva lucrări scrise, mai ales de către profesorii Institutului Teologic și vreo 20 numere din „Biblioteca Semănătorul”, tipărite în anii 1916—17 în teascurile Tipografiei Diecezane din Arad.

Nou-înființata Episcopie a Caransebeșului a fost condusă de la 1865 pînă la 1889 de către Episcopul Ioan Popazu, care în timpul păstoririi sale a trebuit să facă totul pentru nou-înființata Episcopie, așa cum a făcut și Ioan Meșianu în Eparhia Aradului. A lăsat în urma sa un vădit progres pe toate tărîmurile: religios-moral, cultural, economic și social.⁴⁸

Lui i-a urmat în scaun Nicolae Popea, care a păstorit de la 1889 pînă la 1908, continuînd activitatea rodnică a lui Popazu, cu aceleași rezultate bune pe toate tărîmurile. Eparhia a fost păstorită apoi, pînă la 1919, de către Dr. Elie Miron Cristea.

Iată cîteva aspecte din viața Mitropoliei ardelenе de la reînființarea ei și pînă la sfîrșitul primului război mondial, epocă zbuciumată, în care o bună parte din forțele creatoare au fost irosite în lupta pentru apărarea instituțiilor bisericești și a autonomiei cîștigate de cel ce a reînființat Mitropolia.

A doua perioadă din viața Mitropoliei ardelenе se întinde de la sfîrșitul primului război mondial și pînă în zilele noastre. Această perioadă a însemnat în istoria Mitropoliei ardelenе un vădit progres față de trecut. În acest timp a trebuit să se rezolve, după unitatea politică, organizarea unitară a Bisericii, să

47 Prot. Congr. naț. bis. 1916, p. 185—89.

48 Dr. C. Corneanu: Episcopul Popazu. Altarul Banatului, 1945, nr. 3—4, 5—7; 1946, nr. 7—8 și Istoria Bisericii romîne, Manual pt. Institutele Teologice, vol II, București 1958, p. 517—518.

se completeze scaunele episcopoești vacante și să se toarne duh nou în vechile forme ale organizației bisericești, prefăcându-se forțele de rezistență din trecut în forțe active, care să aducă un spor simțitor în viața religioasă-morală, culturală, socială și materială a Mitropoliei noastre.

Încă în anul 1920 Congresul Național bisericesc a hotărât unirea pe vecie a Bisericii ortodoxe ardeleni cu Biserica mamă, alcătuind o singură Biserică Ortodoxă Română Autocefală, care să aibă o singură organizație, unitară. El mai cerea ca la baza acestei organizații unitare să stea Statutul Organic, care a fost experimentat printr-o practică de 50 de ani în sânul Mitropoliei ardeleni.⁴⁹

Același Congres mai stăruia ca să se asigure în Constituția țării, autonomia Bisericii.⁵⁰ Atunci când corpurile legiuitoare au votat modificarea unor articole din Legea sinodală, fără consultarea organelor legale ale Mitropoliei ardeleni, Congresul Național bisericesc a protestat împotriva acestei proceduri, acest organ bisericesc fiind foarte sensibil cu privire la menținerea autonomiei bisericești.⁵¹

În Congresul Național bisericesc din același an, Episcopatul din Mitropolia Ardealului cerea Sfântului Sinod din București să primească pe episcopii Mitropoliei ardeleni printre membrii Sf. Sinod central din București.⁵²

Fiindcă proiectul de lege admis de Senat prevedea alegerea ierarhilor de Colegiul electoral, în care influența hotărâtoare o aveau partidele politice și astfel reușita unui ierarh depindea de sprijinul acordat de partidul politic la putere — menținându-se astfel politicianismul în Biserică și nesocotindu-se dreptul credincioșilor de a alege ei pe ierarhii lor, făcându-se iluzorie în același timp și autonomia bisericească, la care ortodocșii ardeleni țineau atât de mult — Congresul Național bisericesc cerea ca orice legiuire de unificare să fie făcută cu „conlucrarea și învoirea factorilor conducători legali ai Bisericii” și deci și cu conlucrarea Congresului Național bisericesc al Mitropoliei ardeleni.⁵³

In noul Proiect de Statut pentru organizarea Bisericii Or-

49 Prot. Congr. naț. bis. 1920, p. 55.

50 Prot. Congr. naț. bis. 1920, p. 115.

51 Prot. Congr. naț. bis. 1921, p. 59—61.

52 Prot. Congr. naț. bis. 1920, p. 115—16.

53 Prot. Congr. naț. bis. 1920, p. 19—21.

todoxe Române s-a menținut și dispozițiunea ca: Congresul Mitropoliei Ardealului să funcționeze în continuare, pînă se vor rezolva afacerile comune ale episcopiiilor din Mitropolia ardeleană.⁵⁴ Pentru a aduce în concordanță organele Mitropoliei ardelene cu noua lege de organizare bisericească, Congresul Național bisericesc din 28 octombrie 1927 hotărăște: „De aci înainte Congresul Mitropoliei Ardealului, Banatului, Crișanei și Maramureșului se numește Congres mitropolitan”.⁵⁵

Trebuie să recunoaștem că reprezentanții Bisericii ardelene, în frunte cu Mitropolitul Nicolae Bălan, au trebuit să ducă o luptă dîrză pentru ca la baza noii legi de organizare a Bisericii Ortodoxe Române să fie așezat Statutul Organic. Lupta aceasta era cu atît mai grea cu cît provinciile romînești care s-au unit în 1918 în cadrele aceluiași stat român, își aveau fiecare cîte o organizație bisericească proprie, care diferea de cea a Mitropoliei ardelene. Greutatea aceasta era cu atît mai mare cu cît chiar mulți dintre ardeleni n-au înțeles pe deplin sensul profund al organizației bisericești din Statutul Organic. Cu atît mai puțin îl puteau înțelege reprezentanții Bisericii din celelalte provincii. Intrucît Statutul Organic nu cuprindea forme închise și pe deplin dezvoltate, care puteau să fie abandonate, ci forme deschise larg, în care se putea turna în continuu viață nouă și deci capabile să asigure progresul,⁵⁶ era firesc ca ardelenii să stăruie pentru acceptarea acestui Statut ca bază de discuții pentru organizarea unitară a Bisericii Ortodoxe Române.

Mitropolitul Ardealului, Nicolae Bălan, care a dat o interpretare teologică tradiției șaguniene, era firesc să apere cu toate ocaziile Statutul Organic. Încă în calitate de profesor face lucrul acesta la Congresul preoțimii ardelene din 1919, unde susține canonicitatea Statutului împotriva acelor care o negau. Biruința lui în această împrejurare, a fost desăvîrșită.⁵⁷

Cu aceeași tenacitate apără și mai tîrziu, în calitate de mitropolit, Statutul de organizare, în congresele naționale bisericești, ca și în ocazii festive. Subliniind marea operă cuprinsă în Statutul Organic, Mitropolitul Nicolae Bălan pregătea astfel sufletele multora dintre acei care aveau să-și spună cuvîntul în legătură cu noua organizare unitară a Bisericii Ortodoxe Ro-

54 Prot. Congr. naț. bis. 1925, p. 97.

55 Prot. Congr. naț. bis. 1927, p. 36.

56 Omagiu, p. 214.

57 Omagiu, p. 222—2234.

mîne și deci pentru acceptarea Statutului Organic ca bază pentru această organizare.⁵⁸ Cu ocazia discutării noii legi de organizare în corpurile legiuitoare, Mitropolitul Nicolae Bălan a folosit prilejul pentru a ține o „lecție strălucită” în senat, evidențiind duhul de care este pătruns Statutul Organic ce stă la baza noii legi de organizare unitară a Bisericii Ortodoxe Romîne, pregătind prin aceasta înlăturarea oricărei rezistențe împotriva principiilor Statutului Organic. Dacă acum un veac au trebuit făcute eforturi susținute pentru a determina stăpînirea străină să aprobe Statutul Organic ca lege de organizare a Bisericii Ortodoxe Romîne din Transilvania, același efort a trebuit să-l depună și Mitropolitul Nicolae Bălan pentru „extinderea organizației bisericești ardelene asupra întregii Biserici romînești” și ... „ceea ce a făcut Șaguna pentru Biserica ardeleană” a izbutit să facă Mitropolitul Nicolae Bălan pentru Biserica Romîniei întregite.⁵⁹

Cu aceeași tenacitate a luptat și pentru apărarea autonomiei Bisericii, problemă de care s-a ocupat încă pe cînd era profesor. În 1909 a scris un studiu în „Telegraful Romîn”⁶⁰ în această chestiune. În acel studiu o susținea cu argumente temeinice, arătînd care este ființa autonomiei bisericești și izvorul de unde derivă această autonomie.⁶¹ Este evidentă, deci, contribuția dată de reprezentanții Mitropoliei ardelene, în frunte cu Mitropolitul Nicolae Bălan, pentru noua organizare unitară a Bisericii Ortodoxe Romîne de după primul război mondial.

A doua problemă mare care preocupa organele conducătoare ale acestei mitropolii a constituit-o, după primul război mondial, întregirea eparhiilor vacante și înființarea noilor episcopii proiectate încă de reînțemeietorul Mitropoliei. Astfel, în februarie 1920, se întregeste scaunul vacant din 1918, al Arhiepiscopiei Sibiului, prin alegerea profesorului dr. Nicolae Bălan în calitate de arhiepiscop și mitropolit. În 1921 se întregeste și scaunul vacant al episcopiei Caransebeșului, prin alegerea ca episcop a lui Iosif Bădescu (în locul lui Dr. Elie Miron Cristea, ales mitropolit primat încă în 18/31 decembrie 1919).

Intrucît planul de a avea o mitropolie cu 6 episcopii sufragane nu s-a putut realiza decît în parte, înființarea de noi epis-

58 Idem, p. urm.

59 Idem, p. 238—240.

60 Chestiunea bisericească din România și autonomia Bisericii noastre. Repărit în broșură, Sibiu 1910.

61 Omagiu, p. 242—244.

copii a rămas un obiect de continuă preocupare a Congreselor Naționale bisericești, care au făcut toate lucrările de organizare a acestor episcopii, pînă la arondarea teritoriului pe care aveau să-l cuprindă, ele urmînd ca în această a doua perioadă să ia și ființă în mod real. Sinodul arhiepiscopal din 1919 înființează o nouă episcopie la Cluj, pentru care se alege în 1921 primul episcop al acestei eparhii, Nicolae Ivan.⁶² În 1920 se înființează episcopia Oradiei, după 225 ani de suprimare a ei, fiind ales ca primul ei episcop Roman Ciorogariu.⁶³

Cu toate că Congresul Național bisericesc din 1921 obliga Consistorul mitropolitan să ia toate măsurile în vederea inactivării fără întîrziere a episcopiei de Timișoara — prevăzută în planul inițial de organizare a mitropoliei — realizarea acestei hotărîri a mai întîrziat pînă în 1939. În fruntea acestei episcopii ajunge vlădica Caransebeșului, Dr. Vasile Lăzărescu. În Congresul Național bisericesc din 1927 se face propunerea pentru reînființarea episcopiei Maramureșului și astfel, după 200 de ani de inexistență, a fost reînviată — din teritoriul aparținător episcopiei Clujului și o mică parte o episcopiei Oradiei — și episcopia Maramureșului, în fruntea căreia a fost numit, în 1938, vicarul Mitropoliei din Sibiu, Dr. Vasile Stan.⁶⁴

În Congresul Național bisericesc din 16 octombrie 1933 se face propunerea pentru înființarea unei mitropolii a Banatului, ceea ce a și avut loc în anul 1948, primul ei mitropolit fiind Dr. Vasile Lăzărescu. Această mitropolie are apoi ca eparhie sufragană pe cea a Aradului.

Congresele Naționale bisericești s-au preocupat și de împărțirea averii și fondurilor între episcopiile noi și cele vechi, din al căror teritoriu s-au înființat noile eparhii, lucru care s-a dus la bun sfîrșit pînă în anul 1927.⁶⁵

Eparhiile din Mitropolia ardeleană au fost cîrmuite în această nouă perioadă de următorii ierarhi: Arhiepiscopia Sibului a avut în fruntea ei pe Dr. Nicolae Bălan, căruia i-a urmat din 1956, pentru scurt timp, Înalt Prea Sfinția Sa Dr. Iustin Moiescu; apoi (1957) Înalt Prea Sfinția Sa Nicolae Colan. Episcopia Aradului, pînă în 1925, a fost cîrmuită de episcopul Ignatie Papp, căruia i-a urmat Dr. Grigorie Comșa, care a păs-

62 Idem, p. 759—60.

63 Prot. Congr. naț. bis. 1921, p. 186.

64 Prot. Congr. naț. bis. 1927, p. 43 și Omagiu, p. 545.

65 Prot. Congr. naț. bis. 1927, p. 55—6.

torit pînă în 1935, urmîndu-i Dr. Andrei Magieru, care după înființarea Mitropoliei Banatului, trece în cadrul acelei mitropolii.

În fruntea episcopiei Caransebeșului a fost ales în 1920 Dr. Iosif Traian Bădescu. El a păstorit această episcopie pînă în anul 1933. În 1934 a fost ales, în locul lui, Dr. Vasile Lăzărescu, care a continuat munca înaintașului său pînă la înființarea episcopiei Timișorii, în 1939, al cărei prim titular a devenit în anul 1940. În locul său a fost ales episcop al Caransebeșului Veniamin Nistor, care a păstorit pînă la desființarea acestei episcopii în anul 1949.

După moartea episcopului Roman Ciorogariu întîmplată în 1936, a fost ales episcop la Oradea Dr. Nicolae Popoviciu, după a cărui retragere din scaun (1951) a urmat Prea Sfinția Sa Episcopul Valerian Zaharia, care păstorește pînă în prezent.

În episcopia Clujului, de la 1921—1936 a păstorit Nicolae Ivan, căruia i-a urmat P. Sf. Sa Episcopul Nicolae Colan, care după o păstorire de 21 ani a acestei episcopii, în 1957 a fost ales arhiepiscop al Sibiului și mitropolit al Ardealului. În scaunul episcopiei Clujului a urmat Prea Sfinția Sa Episcopul Teofil Herineanu, care păstorește și în prezent.

A treia problemă mare, care trebuia să preocupe pe conducătorii mitropoliei ardelenе și organele sale, în epoca de după primul război mondial, era insuflarea de duh nou în cadrele vechi ale organizației bisericești și prefacerea forțelor care în trecut s-au irosit în lupta de rezistență pentru păstrarea instituțiilor bisericești, în forțe active care să ne dea Biserica cea vie, așa cum ea a fost contemplată de organizatorul Mitropoliei ardelenе.

Lucrul acesta este evident, după cum se poate constata din cuvîntarea pe care a rostit-o arhimandritul Filaret Musta, în Congresul Național bisericesc electoral din 14/27 februarie 1920. Cu acea ocazie el spunea: „Acum ca niciodată este de lipsă ca Biserica să-și dezvolte întreita ei chemare, activitatea: învățătorească, preoțească și guvernatoare, pentru ca să-și îndeplinească misiunea ei dumnezeiască...”. „Biserica își va îndeplini misiunea ei dumnezeiască, dacă va avea organe corespunzătoare acestei dumnezeiești misiuni, dacă va avea organe devotate ei și însuflețite de înalta lor chemare, — dacă va avea arhieriei pururea treji și priveghetori, conștii de înalta lor demnitate și datorință; arhieriei care să nu fie copleșiți de valurile afacerilor lumеști, ci să fie caractere integre, înzestrați cu calități enumerate

ce se recer de la arhieriei: suflete luminate și inimi aprinse de focul dragostei pentru Biserică și credincioși..."⁶⁶

Arhimandritul Filaret Musta mai arăta cu acea ocazie că a început „o eră nouă” în care a încetat lupta din trecut pentru drepturile naționale, „a încetat lupta ce Biserica noastră avea să o poarte pentru libertatea ei; pentru apărarea limbii și a legii poporului credincios”.

Prin realizarea unității politice a căzut peretele despărțitor dintre Mitropolia ardeleană și dintre Biserica-mamă, cu care stă astăzi în legătură strânsă.⁶⁷

Vasile Goldiș, vorbind și el în acea împrejurare, spunea că progresul civilizației „astăzi întetește pretenziunea dezrobirii omului de sub stăpânirea semenilor săi și face un nou pas înainte spre crearea egalității condițiilor de viață pentru toți indivizii oricărei societăți, ca astfel prin emulațiunea tuturor valorilor, omenirea validitându-și absolut toate energiile, să poată progresa mai ușor spre desăvârșirea fericirii sale pămîntești”... „Omenirea se află pe calea adevărului, că mai puternică decît toate tunurile lumii este iubirea și că fericirea desăvârșită se va sălăslui atunci între oameni, cînd toți se vor considera ca frați egali îndreptățiți, care cu înțelegere desăvârșită vor accepta de bună voie obligamentul a nu se exploata unii pe alții și de a-și oferi unul fieștecare, întreg rodul muncii sale pentru binele tuturor”.⁶⁸

În cuvintele rostite de arhimandritul Filaret Musta și Vasile Goldiș se trasau liniile mari pentru activitatea în cadrele Mitropoliei, în noua eră care începea. În același an, Dr. Gh. Ciuhandu, într-o broșură apărută la Arad, după ce arată unele lacune ale organizației vechi bisericești, dădea sugestii ample pentru noua organizare și felul de lucru din cadrele Mitropoliei ardelene, turnîndu-se duh nou în cadrele vechi de organizare.⁶⁹

O preocupare constantă a ierarhiei, ca și a forurilor conducătoare ale Mitropoliei, a fost educația clerului. Încă congresele naționale bisericești de dinainte de primul război mondial au dezbătut și studiat problema înființării unei facultăți de teologie pentru Mitropolia ardeleană.

66 Prot. Congr. naț. bis. 1920, p. 131.

67 Prot. Congr. naț. bis. 1920, p. 131—133.

68 Prot. Congr. naț. bis. 1920, p. 134—135.

69 Dr. Gh. Ciuhandu: Reorganizarea Mitropoliei transilvane, Arad, 1920.

Putem spune că în sînul preoțimii pregătite în școala teologică s-a format „un nou cod etic” prin care Biserica nu cerea „clerului să decidă cui să slujească, lui Dumnezeu, ori vieții omenești; ci ea cerea clerului să fie și al lui Dumnezeu și al acestei vieți. Dar nu prin compromisuri ... ci printr-o consacrare lui Dumnezeu în slujba deapropelui”.⁷⁰

Pentru promovarea clericilor formați astfel, sau formați în acest duh, Congresul Național bisericesc din 1927 aprobă un regulament provizoriu „pentru introducerea examenului de promovare a preoților merituoși”, stimulînd astfel activitatea pastorală.⁷¹

Tipografia Arhiecezană de la Centrul mitropolitan a dezvoltat o activitate meritorie sub vrednicul Mitropolit Nicolae Bălan.

O activitate culturală frumoasă s-a dezvoltat și în celelalte centre eparhiale ale eparhiilor Cluj, Oradea, Arad, Caransebeș și Timișoara. În toate aceste centre eparhiale s-au publicat o serie de lucrări valoroase.

Aradul, în cei 30 ani din această perioadă, cît timp acest centru episcopesc a fost în cadrele Mitropoliei ardelenе, încă a dezvoltat o frumoasă și bogată activitate.

La Episcopia de Timișoara, pînă la desfacerea ei de Mitropolia ardeleană, încă s-a dezvoltat o frumoasă activitate, putîndu-se număra cca 30 titluri de lucrări.

După noua organizare bisericească, în timpul din urmă, la centrul mitropolitan din Sibiu se editează, din 1956, revista „Mitropolia Ardealului”, în care se publică studii de conținut variat. „Telegraful Român” își continuă și el apariția.

Tot la acest sector trebuie să amintim grija purtată pentru sporirea bibliotecilor de la centrele eparhiale ale Mitropoliei. Astfel, „Biblioteca Mitropolitană” de la Sibiu, sub păstoria Mitropolitului Nicolae Bălan, s-a îmbogățit cu peste 20.000 volume, cărți valoroase din diferite domenii și reviste din țară și străinătate. Această sporire a continuat și sub urmașii săi. La fel s-au sporit și s-au organizat și bibliotecile din celelalte centre eparhiale. Congresul Național bisericesc decidea „ca fiecare parohie să aibă în bugetul său o sumă potrivită pentru procurarea an de an de cărți bune pentru popor”, sporindu-se astfel și

⁷⁰ Omagiu, p. 193.

⁷¹ Prot. Congr. naț. bis. 1927, p. 46.

bibliotecile parohiale. Congresul Național bisericesc din 1921, discuta și necesitatea îngrijirii monumentelor istorice din cadrul Mitropoliei, precum și necesitatea ca „în cadrul fiecărei eparhii să se înființeze câte un muzeu bisericesc, în care să fie adunate și conservate obiectele artistice mai de valoare...”⁷²

În opera culturală și religioasă dezvoltată în cadrele Mitropoliei, au fost angajate toate elementele componente ale Bisericii: preoți și laici, bărbați și femei deopotrivă. Încă din 1913, profesorul Nicolae Bălan milita pentru înființarea de case culturale, al căror număr a sporit încontinuu, în întreaga Mitropolie, prin ridicarea de edificii noi, ca și prin prefacerea multora din edificiile fostelor școli confesionale în case culturale.⁷³ În cadrul caselor culturale activau, pe lângă preoți, și dileriți intelectuali și fruntași ai satelor.⁷⁴

Trebuie să subliniem și progresul material ce se poate constata în cadrele Mitropoliei ardelene din această perioadă. Înainte de 1918, preoții ortodocși ardeleni au avut o stare materială modestă, primind o completare de salar de la stat, sub formă de „congruă”, abia din 1900. Apoi, preoții din Mitropolia Ardealului, ca și ceilalți din restul țării, au fost învredniciți de o salarizare potrivită pregătirii pe care o aveau. Datorită sporului material ce se constată în acest interval de timp, s-au ridicat locașuri de cult și s-au achiziționat diferite edificii necesare pentru eparhiile din cadrul Mitropoliei ardelene.⁷⁵

Congresul Național bisericesc, încă din 1924, se preocupa de strângerea relațiilor dintre Mitropolia ardeleană și diferitele centre ortodoxe din alte țări.⁷⁶ În pelerinajul făcut la Ierusalim în 1925, sub conducerea Mitropolitului Nicolae Bălan, s-au vizitat și patriarhiile: Constantinopol, Alexandria și Ierusalim, stabilindu-se relații cu aceste centre ortodoxe.⁷⁷

La Congresul pentru „Creștinismul practic” de la Stockholm, din cadrele Mitropoliei noastre a participat Mitropolitul Nicolae Bălan, însoțit de alți delegați din cadrul acestei mitropolii. La Congresul pentru „Credință și Constituție” ținut la Lausanne în 1927, Mitropolia noastră și-a avut de asemenea observatorii săi.⁷⁸ De la venirea în fruntea Bisericii Ortodoxe

72 Prot. Congr. naț. bis. 1921, p. 221.

73 Prot. Congr. naț. bis. 1933, p. 54.

74 Omagiu, p. 160.

75 Omagiu, p. 560—562.

76 Prot. Congr. naț. bis. 1924, p. 66.

77 Prot. Congr. naț. bis. 1927, p. 75.

78 Idem, 1927, p. 28—29.

Romîne a Prea Fericitului Patriarh Justinian, stabilindu-se relații strînse cu celelalte Biserici ortodoxe surori ca și cu celelalte culte de peste hotare, în vizitele pe care Prea Fericirea Sa le-a făcut peste hotare a fost însoțit și de ierarhi și clerici din Mitropolia ardeleană.

Încă din 1921 Mitropolitul Nicolae Bălan a luat o atitudine hotărîtă, în senat, în chestiunea Concordatului pe care Statul român intenționa să-l încheie cu Curia papală din Roma, pe care el îl socotea anticonstituțional și păgubitor intereselor Statului. Congresul Național bisericesc din 1921 nu numai că aprobă această atitudine a Mitropolitului Nicolae Bălan, ci-l roagă să depună toată stăruința pentru ca statul să întrerupă tratativele cu Vaticanul.⁷⁹ Aceeași atitudine o ia și Congresul Național bisericesc din 1924,⁸⁰ ca și cel din 1927, protestînd energic „împotriva vreunui concordat”,⁸¹ inițiindu-se și publicarea de studii diferite în legătură cu acesta, iar Mitropolitul Nicolae Bălan, cu ocazia ratificării Concordatului din 1929, „a rostit în senat o lămuritoare cuvîntare în numele episcopatului (romîn-ortodox) arătînd anticonstituționalismul lui” și dovedind că el este păgubitor nu numai pentru Biserica ortodoxă ci și pentru interesele Statului.⁸²

Lupta atît de hotărîtă a Mitropoliei ardelenne împotriva Concordatului se înțelege ușor dacă ținem seama că Mitropolitul Nicolae Bălan vedea în acest acord între Statul român și Vatican una din piedicile cele mai puternice în calea realizării reîntregirii Bisericii ardelenne, care a format idealul lui încă din timpul cînd funcționa ca profesor la Institutul Teologic din Sibiu.

Problema reîntregirii Bisericii ardelenne a format o preocupare constantă a Mitropolitului Nicolae Bălan, accentuînd acest lucru încă cu ocazia instalării sale în scaunul de mitropolit. Dacă reîntregirea Bisericii ardelenne nu s-a putut face deodată cu unitatea politică din 1918, el nu a pierdut nici un moment nădejdea în realizarea acestui ideal. Prin cuvîntarea ținută cu ocazia debaterii constituției în 1923, Mitropolitul Nicolae Bălan a reușit să introducă „în sfera preocupărilor publice” din întreaga țară problema refacerii unității bisericești a romînilor din Ardeal.

79 Prot. Congr. naț. bis. 1921, p. 222.

80 Prot. Congr. naț. bis. 1294, p. 83.

81 Prot. Congr. naț. bis. 1927, p. 31—32.

82 Omagiu, p. 563—4.

Această problemă a fost reluată și dezbătută pe larg de reprezentanții Mitropoliei ardelenene în senat, mai ales de Mitropolitul Nicolae Bălan, prin cuvîntarea clasică ținută cu ocazia discutării proiectului de lege pentru regimul cultelor. El își încheia această cuvîntare cu cuvintele: „Reîntregirea vechii noastre unități sufletești va trebui să rămîna, pînă la deplina ei realizare, una din aspirațiile mari ale neamului românesc”.⁸³ Contînd pe unitatea de credință și de cult a credincioșilor din Biserica ortodoxă și cea unită, pe care le considera ca cele „două strane” din Biserica romînească una, el a nădăjduit în realizarea acestui ideal.

După coticura din istoria Patriei noastre, care a avut loc la 23 August 1944, Regimul de democrație populară a căutat să înlătore tot ce era păgubitor pentru interesele statului și ale poporului. Păgubitor acestor interese și chiar anticonstituțional era și Concordatul încheiat de Statul român, sub regimurile trecute, cu Vaticanul, așa cum a arătat și Mitropolitul Nicolae Bălan în senat și au dovedit-o și studiile ce s-au scris în legătură cu acest acord. Pentru aceea, Regimul de democrație populară a denunțat în 1948 Concordatul și prin Legea Cultelor din același an, care avea la bază principiul libertății și egalei îndreptățiri pentru toate cultele din țară, a înlăturat piedicile artificiale care stăteau în calea curentului de revenire a credincioșilor Bisericii romîne unite în sînul Bisericii strămoșești. Idealul nutrit de Mitropolitul Nicolae Bălan, ca toți să fie iarăși una, a putut să se realizeze urmînd îndemnurilor Mitropolitului Nicolae Bălan, date în cuvîntarea ținută la Blaj, în mai 1948, la împlinirea a 100 de ani de la Adunarea de pe Cîmpia Libertății, precum și îndemnurilor Prea Fericitului Patriarh Justinian, date în cuvîntarea rostită la înscăunarea sa ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Romîne, în 6 iunie 1948, prin care credincioșii greco-catolici erau sfătuiți să se „întoarcă acasă”. În luna octombrie 1948 a avut loc actul reîntregirii Bisericii ardelenene, act dorit de clerul și credincioșii ambelor „strane”.

Spre deosebire de felul cum s-a făcut unirea de la 1698—1701, cînd aceasta a avut loc prin amăgiri și constrîngerii de sus în jos, revenirea de la 1948 a avut loc în deplină libertate, începînd de jos în sus, de la masele credincioșilor și de la preoți.

Conducerea Bisericii ardelenene a făcut tot efortul ca credin-

83 Idem, p. 132—142.

cioșii și clericii reveniți să se simtă ca în casa lor proprie. Forurile bisericești din Mitropolia Ardealului, în cei 16 ani de la reîntregire, au lucrat constant în spiritul iubirii frățești pentru întărirea unificării bisericești.

După cotitura istorică de la 1944, pe lângă bucuria de a vedea întruniți pe toți credincioșii români din Ardeal în cadrul aceleiași mitropolii, Mitropolitul Nicolae Bălan a avut fericirea de a vedea stabilirea unei orînduiri mai drepte în lume, bazată pe libertate, egala îndreptățire la viață și pe colaborare frățească. El a apucat să vadă și statornicirea unei mai drepte ordine sociale în Țara noastră. La deschiderea Adunării eparhiale din 23 aprilie 1944, când preciza ideile fundamentale de care socotea că va trebui să se țină seamă la stabilirea păcii viitoare — care urma să se încheie după sfîrșitul celui de al doilea război mondial — el afirma printre altele dreptul indivizilor și al popoarelor la libertate, spunînd: „Prima condiție de care trebuie să se țină seama la stabilirea păcii viitoare, sau pe care trebuie să o realizeze ca fundament statornic al ei, este libertatea indivizilor și a popoarelor. Libertatea este condiția esențială pentru viața deplină a ființelor omenești. Fără libertate, nici indivizii, nici popoarele nu-și pot dezvolta virtualitățile ființei lor... Nu se poate realiza o ordine durabilă în lume, o ordine care să nu fie ordinea morții, ci ordinea vieții, fără libertate... Biserica a militat prin reprezentanții ei de pretutindeni ... pentru libertate... Biserica ortodoxă ardeleană nu a rămas nici ea în urmă în această luptă. Dimpotrivă. Tot trecutul poporului român de pe aceste plaiuri este o carte care povestește despre luptă pentru libertate a Bisericii sale”.

În continuare, mai spunea că „libertatea indivizilor și a neamurilor trebuie să-și găsească întregirea în comuniunea care trebuie să se statornicească între inși și neamuri... Comuniunea între state se va manifesta practic în colaborarea lor, satisfăcîndu-și reciproc lipsurile pe teren economic. În această colaborare vor trebui primite și neamurile mici și cu mai puține resurse de trai, dar egal îndreptățite la existență”. Combătînd în mod hotărît rasismul, spunea: „În niciun caz nu se poate recunoaște acea teorie în care s-a codificat rasismul și orgoliul rasist, teorie după care unele neamuri ar avea privilegii la o existență mai largă în baza unei preținse superiorități numerice sau de calitate”. În baza acestor principii conchide că: „Toate neamurile

mari sau mici vor trebui să primească ceea ce li se cuvine în baza drepturilor lor sfinte și să se bucure de aceleași drepturi la existență, la onoare și la bunurile materiale ale lumii”.

Mitropolitul Bălan își încheia cuvîntarea sa — importantă prin faptul că ea era rostită în fața membrilor unei adunări eparhiale, într-un timp „de mari ispite totalitariste” — astfel: „De asemenea trebuie realizată o mai deplină dreptate socială. Trebuie să dispară inegalitățile atît de izbitoare în repartizarea bunurilor între indivizi și familie. Munca va trebui așezată în drepturile ei și în cinstea ei deplină, ca factor determinant esențial în repartizarea bunurilor între indivizi. O ordine de dreptate socială impune o limitare a capitalismului și o asanare a pauperismului...”⁸⁴

Cînd Nicolae Bălan formula aceste principii el nu vorbea în calitate de om particular, ci în calitate de mitropolit al Ardealului și deci ca cel mai autorizat reprezentant al acestei Biserici. Principiile formulate de el erau cele ale Bisericii pe care o reprezenta. Tot în baza principiilor formulate de Mitropolitul Nicolae Bălan, preoțimea din cadrul acestei mitropolii s-a simțit obligată a sprijini toate inițiativele luate pentru asigurarea libertății și dreptății pe seama tuturor popoarelor și indivizilor, ca și pentru statornicirea păcii în lume.

Iată cîteva aspecte și realizări din viața Mitropoliei ardelenene, din cei 100 de ani de existență a ei.

Generația noastră nu poate aduce un prinos mai frumos tuturor acelor care au ostenit pentru reînființarea și progresele realizate în cei 100 de ani ai existenței acestei Mitropolii, decît lucrînd în spiritul dragostei și cu devotament pentru consolidarea și progresul instituțiilor ei, pentru întărirea păcii între creștinii ei și a armoniei dintre cultele din țară, pentru pacea între popoare, care este și a noastră și spre folosul Bisericii Ortodoxe Romîne și în interesul propășirii Patriei noastre scumpe.

Pr. Dr. SOFRON VLAD

Rectorul Institutului Teologic Universitar, Sibiu

HAR ȘI DAR

Cuvintele *har* (ἡ χάρις, gratia) și *dar* (τὸ δῶρον, ἡ δωρεά, donum) sînt termeni des întrebuiințați în limbajul teologic, ca și în vorbirea religioasă curentă a credincioșilor. Faptul acesta este întru totul firesc, deoarece noțiunile de har și dar reprezintă elemente esențiale din cuprinsul dogmei soteriologice (dogma despre mîntuire), dogma centrală a credinței ortodoxe.

După învățătura Bisericii noastre, ne mîntuim prin har, credință și fapte bune, în Biserică; iar *harul* ne este dat în *dar*, nu ca plată datorată de Dumnezeu pentru faptele noastre. (Tit 3, 4—6: „Cînd s-a arătat bunătatea și iubirea de oameni a lui Dumnezeu, Mîntuitorul nostru, nu pentru faptele dreptății pe care le-am făcut noi, ci după a lui milă ne-a mîntuit pe noi, prin baia nașterii celei de a doua și a înnoirii Duhului Sfînt, pe care l-a revărsat din belșug peste noi, prin Iisus Hristos, Mîntuitorul nostru”; Rom. 3, 24: „...toți „în dar primesc îndreptarea, cu harul lui, prin răscumpărarea cea prin Hristos Iisus”; Efes. 2, 8: „căci în dar sînteți mîntuiți, prin credință; și aceasta nu de la voi, ci este darul lui Dumnezeu”).

Datorită acestei însușiri esențiale a harului, adică de a fi gratuit, de a fi dat de Dumnezeu în dar, cuvintele har și dar apar uneori unul în locul celuilalt, dînd impresia că ar fi sinonime. De pildă, fiind vorba despre o calitate spirituală superioară, despre o virtute, ca înțelepciunea bunăoară, adesea se poate auzi expresia: „este har de la Dumnezeu”. Evident, aici har stă în locul lui dar. Și tot așa, invers, în expresia „darul preoției” este vorba fără-ndoială despre harul primit prin sfînta taină a hirotonei.

Același lucru îl putem constata și în unele traduceri românești ale Noului Testament, în care grecescul *χάρις* în cele mai multe locuri este redat prin dar, nu prin har,¹ ca și în unele edi-

---

¹ Biblia, Sibiu 1856—58; Biblia, București 1924; Sfînta Scriptură, București 1936; Biblia, București 1944.

ții românești ale Liturghierului,² de exemplu în binecuvîntarea apostolică: „Darul Domnului nostru Iisus Hristos...”, după 2 Cor. 13, 14. Faptul acesta se poate constata și în unele ediții ale Molitvelnicului.

Așadar, limbajul creștin obișnuit nu ține să facă de fiecare dată precisă distincție între noțiunile har și dar. Și nici nu-i de neapărată nevoie, atîta vreme cît nu provin de aici confuzii și neînțelegeri dăunătoare pentru credința sau pentru viața creștină.

Limbajul teologic, însă, simte adesea nevoia sau se așteaptă de la el să facă cu grijă distincție între noțiunile har și dar, fiindcă fără ca prin această distincție să se înțeleagă că s-ar introduce în realitatea la care se referă noțiunile respective o astfel de deosebire sau separație, încît darul să apară ca despărțit de har.

Ceea ce se urmărește în rîndurile de față este numai lămurirea cît mai simplă, în cadru de teologie ortodoxă, a noțiunii de har și a raportului acesteia cu noțiunea de dar. Pentru aceasta, în cele ce urmează se are în vedere sensul strict teologic al acestor noțiuni. În consecință, cum se va vedea, nu interesează aici sensul termenului har ca însușire vrednică de admirație a cuiva sau însușire răsplătită prin vreo favoare sau bunăvoință deosebită (Lc. 1, 30), nici înțelesul care, uneori, se dă cuvîntului har, în limbajul comun al credincioșilor, d.p. în expresia „har Domnului”, echivalentă cu „slavă Domnului” sau „mulțumită Domnului”; precum nici înțelesul predominant material al cuvîntului dar, echivalent cu cadou.

În înțeles mai larg, harul este energie dumnezeiască creată, prin care Dumnezeu întemeiază, întreține, promovează și desăvîrșește comuniunea fapturilor morale cu Sine. — Se înțelege de la sine că această comuniune este comuniune de viață, deci între ființe morale. Iar cum ființă morală numim pe acea ființă vie care posedă rațiune, conștiință și voință liberă, se înțelege, iarăși, că numai Dumnezeu, îngerul și omul au această însușire de ființe morale: Dumnezeu, ființa morală absolută, creată, Creatorul, Tatăl tuturor; îngerii și oamenii, ființe morale create, contingente, deci fapte morale. Totodată se înțelege că Dumnezeu, deși poate întemeia comuniunea dintre Sine și faptele morale fără consimțămîntul prealabil al acestora,

2 Dumnezeștiile Liturghiei, Sibiu 1856; Sibiu 1902; București 1950.

prin creație, totuși nu întreține această comuniune cu totul independent și împotriva voinței libere a acestor făpturi. Evident, comuniunea aceasta este realitate morală, duhovnicească, nu fizică în înțelesul obișnuit al acestei ultime noțiuni. Și tot evident este că dacă Dumnezeu și-ar impune comuniunea, neținând întru nimic seama de libertatea făpturilor raționale, le-ar desliința acestora caracterul de ființe morale, punându-le în rîndul automatelor sau lucrurilor neînsuflețite.

Înțelesul acesta mai larg al harului dumnezeiesc nu trebuie pierdut din vedere, pentru ca să se cuprindă în sfera noțiunii de har în general și harul împărtășit făpturii în afară de Biserică, înțeleasă ca organ de mîntuire, întrucît viața de comuniune cu Dumnezeu a îngerilor este o viață harică și întrucît și viața paradisiacă omenească înainte de cădere a fost tot o viață harică. Desigur, comunitatea de viață a făpturilor morale cu Dumnezeu, ceea ce în ființa ei este Biserică, exista din momentul aducerii la existență a acelor făpturi, fără ca înainte de cădere ea, Biserica, să fie organ de mîntuire, așa cum este întemeiată abia după întruparea Fiului lui Dumnezeu și după realizarea operei de mîntuire obiectivă.

Harul comuniunii morale cu Dumnezeu a fost pierdut total și definitiv de către îngerii răi, căderea lor fiind o cădere radicală; iar protopărinții neamului omenesc, a căror cădere n-a fost radicală, și cu ei toți urmașii lor naturali au pierdut harul comuniunii morale cu Dumnezeu, dar nu orice har. Și după cădere și înainte de mîntuirea în Hristos, protopărinților și urmașilor lor naturali le-a rămas un har general, în virtutea căruia și a chipului lui Dumnezeu din ei, chip alterat dar nu distrus prin cădere, ei n-au pierdut legătura cu Dumnezeu, religia — în forme și grade diferite, cum ne arată istoria religiilor —, și au mai putut să se ridice și la o viață după voia lui Dumnezeu, în situația dată, deși nu încă la mîntuire, cum o dovedește viața dreptilor din Vechiul Testament.

Desigur că grija lui Dumnezeu pentru lume, ceea ce numim providență sau pronie divină, se întinde și dincolo de cercul de acțiune harică în relație cu făpturile morale, asupra întregii existențe, pe care Dumnezeu n-o lipsește de iubirea Sa, căci, și Doamne) iubești toate cele ce sînt și nimic nu urgisești din cele (Înțel. 1. Sol. 11, 24). Dar, se-nțelege, această grijă generală

a lui Dumnezeu față de făptură numai impropriu ar putea fi numită har, anume în înțelesul că orice acțiune a lui Dumnezeu către creatura Sa poate fi socotită acțiune harică, întrucât își are izvorul în iubirea dumnezeiască atotcuprinzătoare.

Definițiile teologilor date harului în înțeles mai larg, deși deosebite în formă, nu diferă esențial în privința conținutului lor. Iată câteva: „In genere se înțelege prin numele de har dumnezeiesc tot ceea ce Domnul dă în dar creaturilor sale, fără nici un merit din partea lor”;³ „Înțelesul cel mai extins și mai general se înțelege sub grație (har) bunăvoința sau favorul lui Dumnezeu către creaturi și toate beneficiile dumnezeiești în referință către creaturi, ce sînt un eflux exclusiv al bunăvoinței dumnezeiești și exclud tot meritul din partea creaturilor... În înțeles mai restrîns însă se înțeleg sub grație dumnezeiască toate binefacerile sau bunurile cele împărtășite de către Dumnezeu creaturilor raționale, înafară sau mai presus de ordinea cea naturală și gratuit”;⁴ „Sub har (grație) se înțeleg în genere bunurile date omenirii de Dumnezeu”;⁵ „Harul, în general, este manifestarea iubirii și a bunăvoinței lui Dumnezeu față de om”.⁶

Fără a întreprinde o analiză propriu-zisă a acestor definiții ale harului în general, observăm aici doar atât că ele nu caută să facă deosebire între har și dar, ci, întemeindu-se pe ideea bunătații lui Dumnezeu — mai determinat, a iubirii divine față de lume —, care revarsă în dar mulțime de bunuri asupra creaturilor, numesc har toate bunurile împărtășite de Dumnezeu făpturilor raționale. Desigur că nu putem spune că acest chip de exprimare ar fi în sine greșit sau că ar duce inevitabil la confuzie, atât numai că ne ajută prea puțin sau de loc la distincția dintre har și dar. De altfel, ele nici nu urmăresc aceasta.

Cu privire la ființa harului, nu în toate locurile pe care le-am citat aici se specifică în mod expres că harul dumnezeiesc este energie necreată, dar se subînțelege sau se presupune aceasta, deoarece este numit putere dumnezeiască; iar puterea dumnezeiască evident că nu poate fi nici creată, nici despărțită de Dumnezeu și nici identică cu ființa Lui, ci energie necreată prin care, independent de timp, se manifestă în chip personal ființa Lui. Căci, altfel, ar însemna să se poată spune că Dumnezeu

3 Macarie, Teologia Dogm. Ort., tom. II, trad. rom. Buc. 1887, p. 317.

4 Alexiu Comoroșan, Prelegeri academice din Dogmatica Ortodoxă (partea specială), C-ți 1889, p. 468.

5 Iosif Olariu, Manual de Teologie Dogm. Ort., Caransebeș 1907, p. 488.

6 Hr. Andrușos, Dogmatica Bisericii Ortodoxe Răsăritene (trad. rom.), Sibiu 1930, p. 236.

n-ar avea din veci și în mod necesar putere, ceea ce, în ordinea credinței, este absurd. Apoi — observăm în treacăt, aioli —, că harul nu-i tot una cu ființa lui Dumnezeu, ci anumită manifestare a acesteia, rezultă între altele și logic, din simpla analiză conceptuală, întrucât harul e conceput ca putere personală, iar puterea personală nu se cugetă ca identificându-se logic, deci fără puțință de distincție decît verbală, cu persoana care o are și se manifestă prin ea. Marea dispută isihastă din veacul al 14-lea a dat acestei probleme teologice o dezlegare definitivă pentru teologia ortodoxă.

În vremea noastră, nu demult, în teologia românească s-a insistat mult și cu folositoare lămuriri asupra necreabilității harului și a distincției lui de ființa divină însăși. Problema aceasta, însă, nu intră în discuție aici, necreabilitatea harului fiind presupusă, astfel că ea, ca problemă, nu intervine aici decît cu totul periferic, tangențial.

În înțeles restrîns — și acesta este înțelesul obișnuit în care se întrebuințează termenul har cînd e vorba despre harul divin — harul este „energia necreată dumnezeiască, revărsată de Duhul Sfînt peste noi, prin umanitatea înviată și înălțată a lui Iisus Hristos; harul nu e decît comuniunea cu Hristos în Duhul Sfînt”.⁷

Alte definiții ale harului dumnezeiesc, din manuale mai cunoscute la noi: „Se numește har acea putere deosebită sau acea lucrare dumnezeiască ce ni s-a împărtășit pentru meritele Mîntuitorului nostru și care săvîrșește sfințirea noastră”.⁸ „Harul Sfîntului Duh este putere dumnezeiască, renăscătoare, care întărește și desăvîrșește viața spirituală a omului”.⁹ Harul lui Hristos este „o putere deosebită supranaturală, dumnezeiască, care se împărtășește omului gratuit, numai pentru meritele lui Iisus Hristos, spre sfințirea lui”.¹⁰ Harul lui Hristos este ajutorul sau puterea deosebită, lucrarea specială dumnezeiască ce s-a împărtășit oamenilor pentru meritele Mîntuitorului și care săvîrșește sfințirea lor”.¹¹ „Sub numele de grație (har) se înțelege orice dar pe care-l dă Dumnezeu omului în chip gratuit, în

⁷ Teologia Dogmatică și Simbolică. Manual pentru Institutele teologice. Vol. II, București 1958, p. 658.

⁸ Macarie, Teologia Dogmatică Ortodoxă, tom. II (trad. rom. București 1887), p. 318.

⁹ Silvestru, Ep. de Canev, Teologia Dogmatică Ortodoxă (trad. rom., București 1903), vol. IV, p. 169.

¹⁰ Alexiu Comoroșan, op. cit., p. 469.

¹¹ Iosif Olariu, op. cit., p. 489—490

vederea mîntuirii”.¹² Harul, în special, este „puterea mîntuitoare a lui Dumnezeu, prin care însușește fiecărui credincios răscumpărarea obținută de Domnul pentru toți; cu alte cuvinte, harul este puterea dumnezeiască ce naște și cultivă viața în Hristos și pregătește pentru viața veșnică”.¹³ „În special, harul este o putere mîntuitoare a lui Dumnezeu, prin care fiecare om poate să-și împărtășească răscumpărarea adusă de Mîntuitorul pentru toți ... putere sau acțiune dumnezeiască asupra creaturii, spre păstrarea, întărirea și perfecționarea raportului acesteia cu Dumnezeu, raport în care constă mîntuirea, libertatea, dreptatea și fericirea ei”.¹⁴

Accentuăm în mod deosebit că, din capul locului, se cuvine să se evite cu grijă identificarea energiei harice cu vreo oarecare energie fizică naturală, deoarece harul este energie personală dumnezeiască, este „harul vieții” (1 Petr. 3, 7), implicînd bunăvoință și iubire, și, în consecință, nu poate fi vorba despre el decît în raporturi de la persoană la persoană. Izvorul harului este iubirea lui Dumnezeu; harul este manifestarea iubirii lui Dumnezeu; el este valul de iubire care emană veșnic din ființa lui Dumnezeu, care este iubire (1 Io. 4, 8).

De notat îndeosebi mai este că harul, rezultînd pentru noi din persoana și opera răscumpărătoare a Mîntuitorului, este energie străbătută de intenția dumnezeiască de sfîntire și mîntuire și, așa fiind, se împărtășește în mod ordinar numai în Biserică, Trupul tainic al Domnului, organul mîntuirii, și numai prin sfintele taine, de către Duhul Sfînt.

Se înțelege că făcînd această precizare referitoare la lucrarea mîntuitoare a harului în Biserică, organul de Dumnezeu întemeiat pentru mîntuire, nu punem limită bunătății și puterii lui Dumnezeu, ca și cînd El n-ar putea mîntui pe cineva și înafară de Biserică. Este, însă, neîndoielnic că Biserica pentru mîntuire s-a întemeiat; iar dacă, în mod ordinar, mîntuirea s-ar putea cîștiga și înafară de Biserică, n-ar mai fi fost nevoie de întemeierea acesteia. Dar problema posibilității mîntuirii înafară de Biserică nu intră în rîndul considerațiilor noastre de aici.

Ținînd seama de cele menționate mai sus, credem că s-ar putea da harului următoarea definiție mai cuprinzătoare: Harul

12 I. Mihălcescu, *Dogma soteriologică*, București 1926, p. 30.

13 Hr. Andrusos, *op. cit.*, p. 236.

14 Pr. P. Deheleanu, *Dogma haritologică a Bisericii Ortodoxe Orientale*, Arad 1938, p. 23—24.

este energie dumnezeiască necreată, distinctă de ființa divină dar nedespărțită și nedespărțibilă de aceasta, energie care, în virtutea operei de răscumpărare săvârșite de Fiul lui Dumnezeu întrupat, se împărtășește credincioșilor de către Duhul Sfânt, în Biserică, prin sfintele taine, spre mântuire.

Diferite numiri sau calificative pe care în mod obișnuit le întâlnim ca atribute pe lângă cuvântul har, sînt diferite determinări ale izvorului, naturii sau lucrării harului, în scopul apropierii noastre de o înțelegere cît mai deplină cu putință a acestei mai presus de fire realități dumnezeiești. Astfel:

Harul se numește dumnezeiesc sau al lui Dumnezeu (Lc. 2, 40; F. Ap. 11, 23; 13, 43; 20, 24; Rom. 3, 24; 5, 15; Efes. 1, 6; 3, 2; 2 Tes. 1, 12; etc.) întrucît este energie care emană din ființa divină, fără a se detașa de aceasta, energie în care Dumnezeu însuși este permanent viu și lucrător, ca și întrucît este al lui Dumnezeu în Treime, adică al Sfintei Treimi, și al fiecărei persoane dumnezeiești în parte, datorită unității și nedespărțirii ființei divine.

Harul, același har, se mai numește și al lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat (2 Cor. 13, 14; Rom. 16, 24; 1 Cor. 16, 23; Gal. 6, 18; Filip. 4, 23; 1 Tes. 5, 28; 2 Tes. 3, 18; Fil. 2, 5), întrucît Acesta este cel prin care s-a refăcut obiectiv legătura harică a lumii căzute cu Dumnezeu și întrucît prin omenitatea Lui jertfită, înviată, îndumnezeită și înălțată se împărtășește credincioșilor, în Biserică, dumnezeiescul har.

Harul, tot același har, se mai numește în chip deosebit și al Duhului Sfânt, după cum și Sfîntul Duh însuși se poate numi „Duhul harului” (Evr. 10, 29), întrucît Duhul Sfânt este persoana divină prin care Iisus Hristos își împărtășește credincioșilor harul în Biserică; adică întrucît Duhul Sfânt este Acela care revarsă harul peste cei ce intră în comuniune cu Iisus Hristos, prin sfintele taine, desăvîrșind, în urma operei de mântuire obiectivă, viața spirituală a credincioșilor. Mai mult chiar, harul mai poate fi numit Duhul Sfânt însuși, dat fiind faptul că harul împărtășit și activ înseamnă prezența harică lucrătoare a Duhului Sfânt în credincioși ca mădulare ale Trupului tainic al Domnului (1 Cor. 6, 19). De aceea se poate spune că, împărtășindu-se harul, se împărtășește Duhul Sfânt (F. Ap. 8, 15—17; 19, 6), înțelegîndu-se că se împărtășește Duhul Sfânt haric, nu ființial.

După lucrarea ce-o săvîrșește în Biserică, prin sfintele taine, harul se mai numește îndreptător (întrucît face drept în fața lui

Dumnezeu, înnoind pe „omul cel vechi” — Rom. 6, 6; Efes. 4, 22 —, renăscându-l în Hristos), sfințitor (întrucât renăscând și îndreptând, sfințește) și mîntuitor (întrucât sfințind, mîntuiește).

Aceste numiri deosebesc harul dobîndit prin răscumpărarea în Iisus Hristos de un har general de care Dumnezeu n-a lipsit niciodată făptura Sa, purtînd în permanență grijă de ea „după sfatul voii Sale” (Efes. 1, 11), și în temeiul cărui har general s-a menținut neîntreruptă o anume legătură între lume și Dumnezeu. În raport cu acel har general, harul adus de Iisus Hristos este „har peste har” (Io. 1. 16).

În sine, harul este unul singur, întrucît e energia care emană din ființa cea una a lui Dumnezeu cel unul. Însă lucrările sfințitoare ale harului sînt mai multe. De aceea Fiul lui Dumnezeu întrupat a întemeiat șapte sfinte taine, nu numai o singură sfîntă taină. Tot de aceea vorbim despre un har special la fiecare din cele șapte sfinte taine, adică în fiecare sfîntă taină se împărtășește un har deosebit de harul celorlalte sfinte taine. Astfel: harul iertării păcatelor, în sf. botez; harul creșterii și întăririi vieții în Hristos, în sf. mir; harul comuniunii, al unirii cu Hristos, în dumnezeiasca Euharistie; harul iertării păcatelor săvîrșite după botez, în sf. taină a pocăinței; harul puterilor bisericesti, după treptele ierarhice, în sf. taină a preoției; harul sfințirii căsătoriei și a scopului acesteia, în sf. taină a nunții; harul vindecării, în sf. maslu.

Astfel s-ar putea vorbi despre șapte haruri speciale sau, simplu, despre șapte haruri.

Dar cu toate acestea, întrucît cuvîntul dumnezeiesc (Revelația) nu ne spune determinat de ce au fost așezate de Dumnezeu tocmai șapte sfinte taine, iar nu mai multe sau mai puține, aceasta rămîne o taină a înțelepciunii și puterii lui Dumnezeu. Desigur, putem cugeta și mărturisi fără să greșim că șapte sfinte taine le-a socotit Dumnezeu necesare pentru trebuințele Bisericii și ale fiilor ei care se îndreaptă spre viața cea veșnică, dar prin aceasta nu facem altceva decît afirmăm din nou aceeași taină a înțelepciunii și voinței divine. Același lucru și cu recursul la o presupusă sfințenie a numărului șapte sau la analogia cu cele șapte daruri ale Duhului Sfînt. (Numărul de șapte nu-i decît un simbol al deplinătății, al perfecțiunii, și atîta tot). În consecință, încercările din unele manuale de Dogmatică de a explica numărul de șapte al sfintelor taine nu ajung în realitate la scopul ce-și propun.

În continuare, să încercăm determinarea raportului dintre har și dar. Pentru aceasta, următoarele considerații și precizări ni se par în primul rând utile.

Iubirea dumnezeiască, manifestându-se, chiar și dacă nu cu deosebită intenție mîntuitoare, dăruiește continuu mulțime de bunuri și binefaceri duhovnicești. Acestea sînt ceea ce numim daruri.

Darurile, întrucît sînt împărtășite de Duhul Sfînt, ca roade ale lucrării Lui, se mai numesc și duhuri. Darurile sau duhurile se arată astfel ca fiind, în general spus, rezultate sau efecte sau actualizări¹⁵ ale lucrării harului în credincioși.

Spre aceea că darurile sînt a se considera ca efecte sau actualizări ale harului, dă indicație însuși cuvîntul inspirat al Scripturii: „Avem felurite daruri, după harul care ni s-a dat”. (Rom. 12, 6).

Cînd este vorba despre daruri, se obișnuiește să se enumere cele șapte daruri sau duhuri ale Duhului Domnului, menționate în textul de la Isaia 11, 2: duhul înțelepciunii, duhul înțelegerii, duhul sfatului, duhul puterii, duhul cunoștinței, duhul bunei credințe (al evlaviei), duhul temerii de Dumnezeu. Dar se înțelege că, dată fiind bogăția nesfîrșită a harului, nesfîrșite sînt și darurile, atîtea cîte roade produc lucrările Duhului Sfînt în suflete.

Sfînta Scriptură vorbește și despre alte multe daruri duhovnicești, înafară de cele șapte înșirate la Isaia 11, 2, cum sînt: darul tămăduirilor, puterea de a face minuni, darul prorociei, darul osebirii duhurilor (al deosebirii dintre adevărat și fals, ca și al deosebirii duhurilor între ele), darul grăirii în limbi diferite (glosolalia), darul tălmăcirii limbilor, darul milosteniilor (al ajutoarelor), darul cîrmuirii (1 Cor. 12, 9—11, 28). Și nu numai acestea, ci multe altele. Căci Duhul Sfînt, care își face lăcaș din sufletul și trupul credincioșilor (1 Cor. 6, 19), îi ajută pe aceștia, întărindu-i întru slăbiciunile lor (Rom. 8, 26), și produce în ei roada Lui: „dragostea, bucuria, pacea, îndelunga răbdare, bunătatea, facerea de bine, credința, blîndețele, înfrînarea poftelor” (Gal. 5, 22—23 și, în genere, toate virtuțile și tot binele, întrucît tot ceea ce cugetă, zice și face credinciosul ca următor al lui Iisus Hristos, face întru Duhul Sfînt (1 Cor. 12, 3).

În limbajul teologic se obișnuiește ca darurile duhovnicești cu caracter extraordinar și particular, daruri cu care Dumnezeu

¹⁵ Teologia Dogmatică și Simbolică. Manual pentru Institutele teologice. Vol. II, București 1958; p. 662.

înzestrează pe unii credincioși în momente de deosebită importanță în viața Bisericii și spre folosul acesteia și al membrilor ei (1 Cor. 12, 7), să fie numite harisme. Acestea sînt îndeosebi: apostolatul în sens propriu, restrîns, darul facerii de minuni, darul vorbirii în limbi, darul profeției (Mat. 7, 22; 1 Cor. 12, 4—11). Harismele constituie, așadar, o categorie specială în cadrul darurilor în general.

În căutarea stabilirii raportului dintre har și dar nu trebuie să se uite nici ceea ce observăm încă de la început, anume că, într-un sens deosebit, harul se poate numi dar, dacă se are în vedere una dintre însușirile harului: gratuitatea lui. În acest sens, numai în acesta, se poate spune că orice har este dar, spre aceasta dîndu-ne indicație chiar Sf. Scriptură (Efes. 4, 7: „Fiecăruia dintre noi i s-a dat harul după măsura darului lui Hristos”), însă nu și invers, că orice dar este har.

Această din urmă aserțiune, că orice dar este har, s-ar putea accepta numai dacă s-ar conveni dintru început ca tot ceea ce vine de la Dumnezeu în dar să fie numit har. Dar aceasta ar duce la confuzie, în primul rînd la identificarea noțiunilor har și dar, ceea ce nu fac izvoarele Revelației.

În afirmația primă, justă, că orice har este dar, noțiunea de dar apare ca însușire a celei de har și, în consecință, ea este mai largă decît noțiunea de har, de unde rezultă logic că nu orice dar este har.

Acest lucru se impune cu evidență atunci cînd harul este luat în înțeles restrîns, ca har mîntuitor. Căci, în daruri, harul nu lucrează cu intenție direct mîntuitoare, de unde nu rezultă, desigur, că darurile n-au nimic de-a face cu procesul de mîntuire. În raport cu procesul de mîntuire, darurile pot să apară fie în pregătirea, fie pe parcursul, fie mai ales în desăvîrșirea acestui proces. Aceasta nu înseamnă altceva decît numai că ele, darurile prin ele înșile, spre deosebire de har sau haruri, nu sînt propriu-zis sfințitoare sau mîntuitoare.

Se înțelege că nu-i cîtuși de puțin vorba să se facă despărțire sau separație totală între dar și har, întrucît oricare și ori cîte ar fi darurile, ele sînt efecte ale aceluiași har, deci ale lucrării aceluiași Duh Sfînt („Darurile sînt felurite, dar Duhul este același” — 1 Cor. 12, 4), însă, teologic, distincție se cuvine să se facă, altfel se cade inevitabil în confuzie, ne mai deosebindu-se nici harul de dar, nici harurile între ele și nici darurile între ele.

Spre o astfel de confuzie ni se pare că îndreaptă afirmația — neîntemeiată — a lui Vl. Lossky, că „teologia ortodoxă nu face distincție specială între aceste daruri (cele șapte daruri ale Duhului Sfânt — Is. 11, 2) și harul îndumnezeitor”.¹⁶ Căci a nu face distincția despre care e vorba aici (indiferent dacă i s-ar zice „specială” sau nu), înseamnă în cele din urmă a desființa limitele Bisericii, adică a șterge deosebirea dintre Biserică și nebiserică, întrucât sîntem învățați că harul îndumnezeitor (mîntuitor) lucrează în Biserică. Darurile, însă, se pot întîlni și înafară de Biserică, acolo fiind efecte ale harului general, chiar dacă nu toate și nu în același chip și în aceeași măsură ca în Biserică, în care e prezentă toată bogăția darurilor Duhului Sfânt, indiferent de gradul actualizării lor în membrii Bisericii.

Și tot așa, dacă se neglijează distincția dintre daruri și harul îndumnezeitor, înseamnă că se șterge deosebirea dintre sfințele taine, prin care se împărtășește după rînduială dumnezeiască harul sfințitor, și alte lucrări sfinte (ierurgii) existente în Biserică. Probabil că ceea ce îl îndeamnă pe Vl. Lossky la nedistincție dintre har și daruri este opoziția, justă în principiu, față de cu totul exagerata manieră a teologiei scolastice romano-catolice de interminabile împărțiri și subîmpărțiri, manieră prezentă și în capitolul despre har.

Aceeași înclinare de a nu distinge harul de dar, pe același temei și cu aceleași consecințe ca la Vl. Lossky, se poate observa la Dna Lot-Borodin: „*Haris grec se oferă mai întîi credinței ca un singur bloc aurifer, cu neputință de îmbucătățit. Nimic aici din secțiunile verticale (grație prevenientă, determinantă, ajutoare, concomitentă) sau orizontale (grație suficientă, eficace, etc.) care formează în Occident o veritabilă știință ale cărei subtilități sfidează uneori înțelegerea. În Răsărit, el se prezintă sub aspectul global al unui har, *vivificator* prin esență, ceea ce înseamnă *sfințitor*, generator el însuși de nenumărate harisme, adevărată *νοητικὴ μάννα* (mână spirituală). Energie infuză neCreată, *χάρις* rămîne totdeauna aportul personal al Dătătorului, al lui *Πνεῦμα ζωοποιοῦν* (al Duhului de viață făcător). Aport prin care se realizează participarea noastră personală la înțelepciunea incoruptibilă, în multiplicitatea infinită a darurilor, care sînt tot atîtea haruri distincte individuale”.*

¹⁶ Mme Lot-Borodine, La doctrine de la grâce et de la liberté dans l'orthodoxie greco-orientale, rev. Oecumenica, vol. 7, nr. 2, 1939, p. 217—219

Din acest text este de reținut ideea clară că harul este „vivificator prin esență, adică sfințitor, generator el însuși de harisme”, ca și veștejirea abuzului terminologiei scolastice; încolo, însă, sub frumoase expresii mai mult poetice, ireproșabile tocmai prin generalitatea și neprecizia lor, nepreciziile persistă în ce privește raportul dintre har și dar. Căci neprecizie este a vorbi despre „mulțimea infinită a darurilor, care sînt tot atîtea haruri distincte individuale”.

Credem că analogia cu activitatea persoanei umane, unitară în ființa ei și diversă în lucrări, poate să aducă multă lumină în acest punct al problemei noastre, anume cu privire la distincția dintre har și dar. Căci diferitele lucrări ale aceleiași energii totale a unei persoane se deosebesc între ele tocmai prin intențiile diferite care le străbat pornind de la persoana care le pune în acțiune și, evident, ținîndu-se seama și de obiectul asupra căruia se îndreaptă. Astfel, întrucît avem în vedere lucrarea harului, acesta, harul, fiind energie personală a lui Dumnezeu, are diferite lucrări și efecte, după intenția divină care le străbate: ca energie pusă în lucrare spre îndreptare sau sfințire, subînțelegîndu-se că în Biserică, este har mîntuitor; ca lucrare orientată spre dezvoltarea și înălțarea capacităților, aptitudinilor și însușirilor naturale ale credincioșilor este dar sau, diferențindu-se, se manifestă în diferite daruri.

Se înțelege că minunata înflorire a darurilor se arată în-deosebi în Biserică, acolo unde s-a săvîrșit deja și se săvîrșește mereu lucrarea îndreptătoare a harului, pe temeiul căreia credinciosul, încorporat în Trupul tainic al Domnului și deci cuprins în curentul de viață a Duhului Sfînt, înaintează spre desăvîrșire, spre îndumnezeirea cea după har.

Din cele expuse pînă aici cu privire la asemănarea și deosebirea dintre har și dar și lăsînd la o parte sensul cuvîntului dar ca însușire a harului, credem că rezultă cu destulă claritate următoarele:

1. Și harul și darul sînt de la Dumnezeu, prin lucrarea Duhului Sfînt. Astfel că, avîndu-se în vedere unitatea izvorului lor și energia din ele, între har și dar nu-i deosebire de natură, ci una esențial funcțională și de efecte.

2. Harul este energie divină care lucrează cu intenție mîntuitoare; iar darul, prin el însuși, nu este mîntuitor, ci, în genere, potențează și înalță capacitățile și însușirile naturale.

3. Fiind mîntuitor, harul se împărtăşeşte în mod ordinar numai în Biserică, organul mîntuirii; iar darul, deşi tot al Duhului Sfînt, nu-i limitat exclusiv la aria Bisericii, întemeiată pe Cruce şi inaugurată social la Cincizecime.

4. Ordinar, harul se împărtăşeşte prin sfintele taine şi, după a lui Dumnezeu dispoziţie, lucrează în mod necesar; iar darul apare în sfintele taine numai ca scop şi efect secundar, accesoriu, şi nenecesar, putîndu-se împărtăşi şi pe alte căi.

5. Darul apare ca rezultat al lucrării harului sau ca actualizare a acestuia, însă alta decît cea specifică sfinţitoare din sfintele taine.

6. În raport cu mîntuirea, darul este un mai puţin decît harul, deşi apare mai cu deosebire acolo unde harul a săvîrşit îndreptarea.

Conţinutul punctelor, propoziţiilor, de mai sus nu se schimbă întru nimic şi dacă termenii har şi dar se pun la plural.

Credem că aceste consideraţii teologice evidenţiază suficient distincţia dintre har şi dar; însă, se înţelege, oricare alte precizări sau reliefări de aspecte neamintite sau lăsate în umbră, ca şi oricare contribuţie pozitivă spre o mai deplină elucidare a problemei, mai ales în ce priveşte lucrarea Duhului Sfînt în afară de Biserică, le socotim oricînd binevenite, de dragul adevărului Ortodoxiei şi pentru slava lui Dumnezeu.

Pr. Dr. ISIDOR TODORAN

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

CU PRIVIRE LA TEXTUL PREDICII

Termenul *text* circulă în accepțiuni multiple. Vorbim de *text* în înțeles de cuprins, de conținut. Când zicem textul unui discurs, al unei nuvele, poezii, predici, înțelegem conținutul de idei, sentimente etc. exprimat verbal sau în scris de către autorul respectiv. Termenul circulă și în accepțiunea de „cuvinte ale unei compoziții muzicale”. Când e vorba de alcătuirea unui cântec spunem că „textul e primul lucru de care compozitorul trebuie să țină seama”. Dar vocabula în discuție mai e folosită și cu semnificația de parte, fragment mai întins sau mai restrâns dintr-o scriere. De pildă, când zicem: „fragmentul acesta e din piesa, cartea, discursul cutare”, înțelegem: „textul acesta e din piesa...” etc. Cu acest înțeles termenul de care vorbim circulă și în sfera propovăduirii. Aici, în domeniul predicii, când folosim cuvântul *text* ne gândim, în mod obișnuit, la un fragment, la un citat scripturistic de la care pornește predica, pe care se axează și care îi dă conținutul și perspectiva specifică.

Folosirea unui text ca bază a cuvântării n-o întâlnim numai în sfera propovăduirii creștine. Ea e practică și dincoio de confiniile ei în alte religii. Și chiar în sfera extrareligioasă. Au existat și există, se știe, autori care obișnuiau și obișnuiesc să pună înaintea lucrării și chiar a capitolelor lucrării, unele citate, fragmente, motouri, menite să redea ideea principală, călăuzitoare, a lucrării sau capitolelor respective. Se știe de asemenea că la evrei era obiceiul ca în cadrul adunărilor sinagogale să se citească texte din Cartea Sfântă după care urma o tâlcuire și aplicare la viața ascultătorilor. În vremurile neotestamentare citirea Torei și tâlcuirea ei era obicei statornic. Se citeau mai întâi unele parașe, apoi o pericopă din profeți, o haftară. La început predica se rostea după lectura haftarei. Mai târziu s-a introdus obiceiul ca predica să fie rostită și în alte momente ale cultului divin. (Joseph Felten: Ntlliche Zeitgeschichte, Bd. 1, 2—3 Aufl. Regensburg 1925, p. 398—400).

Contactul strâns al primilor creștini cu viața religioasă desfășurată în cadrul sinagogii nu a putut rămâne fără urmări asupra cultului creștin. De fapt tehnica predicii sinagogale a influențat în mare măsură tehnica propovăduirii creștine. (C. Clemens: *Text und Textmässigkeit* — în *R.G.G.* 5, Tübingen 1913, col. 1159).

Am scăpat din vedere să amintim că la evrei au fost practicate ca forme ale propovăduirii, atât ceea ce s-ar putea numi cuvîntarea analitică — adică tâlcuirea cu aplicarea corespunzătoare a unor parafeze întregi — cît și cuvîntarea sintetică, constînd din dezvoltarea unei teme în lumina unui verset scripturistic. (H. F.: *Predigt*, în *Jud. Lexikon* Bd. 4/1 Berlin 1930, col. 1093—1094).

Credincios cuvîntelor: „n-am venit să stric ci să plinesc” (Mt. 5, 17), Mîntuitorul folosește în predica Sa toate elementele viabile ale propovăduirii veterotestamentare, nu numai pe cele de fond, dar și pe cele privind tehnica de întocmire a cuvîntărilor. Firește, El nu folosește tale quale, elementele la care ne referim, ci le încadrează într-un context nou, într-un spirit și orizont nou, conferindu-le forță și strălucire nouă.

Aflîndu-se odată în Nazaret, Domnul intră, într-o zi de sîmbătă, în sinagogă, „după obiceiul lui”. Și oferindu-se să citească, i s-a dat cartea prorocului Isaia, din care a citit o pericopă. Apoi „a șezut jos” și a început să cuvînteze către ascultători” (Lc. 4, 16—21; cf. și Mt. 4, 23; 13, 54; Mc. 6, 2; In. 6, 59). Așadar, Mîntuitorul a citit mai întîi un text sacru și apoi a trecut la tâlcuirea și aplicarea lui. El a folosit adică forma de cuvîntare care mai tîrziu avea să se numească omilie.

Dacă luăm în considerare Predica de pe Munte precum și cuvîntările rostite în preajma Răstignirii, ne putem da seama că Domnul a practicat și acea formă de propovăduire care mai tîrziu a primit denumirea de predica tematică. (Keppler: *Predigt*, în *Wetzer und Welte's Kirchenlexikon*. II Aufl., vol. 10, Fr. i. Br. 1897, col. 315).

Influența exercitată de predica veterotestamentară asupra predicii Mîntuitorului nu atinge — repetăm — întru nimic originalitatea acesteia.

În activitatea Sa de propovăduitor Domnul ține contactul cu tradiția, cu predica anterioară, dar merge cu mult dincolo de aceasta. Predica Mîntuitorului are caracter creator în înțelesul că, purtătoare a unei puteri neobișnuite, ea e capabilă să creeze

în ascultători credința generală menită să ducă la acceptarea definitivă a vieții în Hristos. Mesajul evanghelic poartă într-însul dimensiunea universală în sensul că e destinat tuturor credincioșilor și tuturor celor ce vor să devină credincioși din toate locurile și din toate timpurile. Propovăduirea lui Hristos are caracter revelator în sensul că ea nu se limitează la explicarea textelor Legii, ci le împlinește pe acestea descoperind în chip desăvârșit voia lui Dumnezeu. Nu mai amintim de unitatea strânsă, desăvârșită dintre cuvîntul și viața Mîntuitorului, dintre predica prin cuvînt și predica prin faptă. Nu mai amintim nici faptul că spre deosebire de predica anterioară care pornea de la texte venind de dincolo de propovăduitor, predica Mîntuitorului are, în fond, ca text Evanghelia Sa, propria Sa persoană; la Iisus Hristos predica coincide cu textul, iar textul coincide cu viața, activitatea și persoana Sa. Domnul descoperă textul mesajului Său, dar îl descoperă transmițîndu-l în termenii și cu mijloacele accesibile ascultătorilor de atunci. Domnul propovăduiește Evanghelia pentru vremea Sa, dar în același timp El propovăduiește dînd textul definitiv al predicii creștine de totdeauna.

Dar să ne întoarcem la tema noastră. Se poate spune că și predica apostolică a fost practică folosindu-se atît forma caracteristică prin axarea pe pericopele scripturistice — ale Vechiului Testament, canonul Noului Testament nefiind încă încheiat —, cît și o formă mai liberă. O mărturie pentru prima formă de propovăduire avem la I Tim. 4, 13, unde citim: „Ia aminte la citit, la îndemnat, la învățătură”. Este vorba, aci, de două lucruri: 1. — de lectura textelor sfinte; 2. — de transmiterea învățăturii, adică de predică. Intrucît transmiterea de învățătură e amintită imediat după lectura textelor sfinte, putem conchide că predica poruncită de Sf. Pavel, ucenicului său, e o predică strîns legată de pericopele citite.

De altfel Sf. Pavel însuși a practicat asemenea formă de propovăduire. De exemplu, aflîndu-se el împreună cu Varnava în Antiohia Pisidiei (prima călătorie misionară), intră, într-o zi de sîmbătă, în sinagogă. „Iar după citirea legii și a prorociilor, mai marii sinagogii au trimis la ei, zicîndu-le: Bărbaților și fraților, dacă aveți vreun cuvînt de mîngîiere pentru popor, vorbiți. Atunci sculîndu-se Pavel și făcîndu-le cu mîna semn să tacă a grăit: Bărbați din Israel...” (F. Ap. 13, 14—16). Așadar, întîi textul sfînt și apoi tîlcuirea, predica legată de text.

În unele din scrisorile sale Sf. Apostol Pavel recomandă bisericilor cărora se adresează, să citească Epistolele trimise de el și, în același timp, să ia măsuri ca și alte biserici să facă la fel (I Tes. 5, 27; Colos. 4, 16). Împlinirea unei asemenea recomandări intră în rînduiala cultului căci — se știe — citirea Cărilor sfinte făcea parte integrantă din slujba sinagogală (F. Ap. 13, 15), pe care primii credincioși creștini nu o vor fi ocolit nici după ce vor fi izbutit să-și organizeze adunările lor proprii. Recomandarea Sfîntului Pavel poate fi interpretată în sensul că la lectura din Vechiul Testament să se adauge și lectura Legii celei Noi. Și cum lectura din Vechiul Testament era asociată cu tîlcuirea ei, aceeași metodă s-a urmat și față de Cățile Noului Testament, care puteau servi ca minunat punct pentru predica-re învățaturii creștine. (P. Vintilescu: *Încercări de Istoria Liturghiei. I. Liturghia creștină în primele trei veacuri*. București 1930, p. 30).

Despre cealaltă formă de propovăduire și anume cea des-prinsă de pericope determinate ne putem face o idee dacă citim cu atenție Epistolele Sf. Pavel și îndeosebi unele părți ale acestora ca de pildă: I Cor. capitolele 11, 13, 15 în care se tratează unele puncte cu caracter instructiv-educativ. (În cap. 11: despre cuviința cu care să stăm în biserică și la Cina Domnului; cap. 13: Despre iubire; cap. 15: Despre Învierea Domnului și în-vierea noastră (D. Moraitis: *Ἡ Ὁμιλία καὶ ὁ λόγος* Atena 1958; cf. și Kęppler: *Stud. cit.*, col. 315).

În epoca postapostolică, practica axării predicii pe texte sacre continuă să se afirme cu hotărîre. Cea mai veche predică ce ni s-a păstrat din epoca aceasta: așa numita Epistolă a II-a a lui Clement Romanul, cuprinde, între altele, această prețioasă indicație: „De aceea, fraților și surorilor, după Dumnezeuul adevărului vă citesc omilia”. Expresia: „după Dumnezeuul adevărului” înseamnă: „după citirea Sfintelor Scripturi în care grăiește Dumnezeuul adevărului”. Așadar întîi lectura unor pericope biblice și în strînsă conexiune cu ele — predica. Pe cît se pare textul scripturistic citit înainte de rostirea omiliei a fost Isaia, cap. 54—66. (Cf. *Scrierile Părinților apostolici* (trad. Mihăilescu-Pîslaru-Nițu) 1927, p. 145—146). Omilia nu se ține strîns de text, dar citează masiv din Scriptură. Ca de exemplu: din Isaia, Ieremia, Iezechiil, Psalmi, Facere, Maleahi.

O altă mărturie importantă privind corelația text-predică ne-o pune la-ndemînă Sf. Justin Martirul († 155/156): „În ziua

numită a Domnului — scrie Sf. Justin — toți credincioșii de la țară și de la oraș se adună într-unul și același loc și aici se citește Memoriile Apostolilor (= Evangheliile) și Cărțile Profeților cît ne-ajunge timpul. După ce lectorul a terminat, întîistătorul ține o cuvîntare îndemnînd și încurajînd la imitarea acestor lucruri frumoase” (Apol. I. 67). Din fragmentul citat ne interesează informația că predica era precedată de lectura unor pericope biblice și era dezvoltată pe firul ideilor și simțămintelor cuprinse în ele.

Din cunoscuta scriere a lui Irineu († 202) *Adversus haereses*, desprindem: „Biserica a primit de la Apostoli solia adevărului, învățătura descoperită. Deși împrăștiată, ea păstrează cu grijă această solie. O păstrează așa ca și cum ar locui într-o singură casă. Crede în ea ca și cum ar avea o singură inimă și un singur suflet. O propovăduiește ca și cum ar avea o singură gură. Precum soarele — creatură a lui Dumnezeu — e unul și același în toată lumea, așa și solia adevărului luminează tuturor oamenilor care vor s-o primească. Și nici cel tare în cuvînt, dintre întîistătorii Bisericii nu va spune mai mult, nici cel mai puțin tare nu va împrăștia conținutul soliei, al descoperirii dumnezeiești” (I, 10, MPG 7, 551).

Ideea de bază a citatului e că bisericile oricît de distanțate spațial, propovăduiesc în cea mai deplină consonanță, una și aceeași solie a adevărului, una și aceeași învățătură biblică. Ele pun adică la temelie predicii inalterabilele învățături ale textelor sacre, ale Descoperirii dumnezeiești.

Tertulian († 240) amintește cel puțin de două ori în operele sale, despre uzul propovăduirii centrate pe textele scripturistice. De exemplu, în *De anima* (cap. 9) vorbind despre existența unei surori înzestrată cu harisma profeției, adaugă că aceasta își valorifica darul ei mai ales după citirea pericopelor biblice și după rostirea cuvîntărilor. Iar în *Apologetic* (cap. 39) marele scriitor bisericesc ține să releve că credincioșii se întrunesc la slujbe pentru a-L „asedia” pe Dumnezeu cu rugăciuni, pentru comemorarea Scripturilor sfinte, pentru a-și hrăni credința prin cuvintele sfinte, prin cuvîntările pe care le aud aici. „Noi alcătuim o corporație prin convingerea noastră religioasă, printr-o disciplină dumnezeiască și prin legătura unei nădejdi comune. Ne întrunim și ținem adunări comune pentru ca, alcătuiind așa zicînd o oștire să-L asediem pe Dumnezeu cu rugăciuni. O asemenea violență e plăcută lui Dumnezeu. Ne rugăm și pentru con-

ducători, pentru slujitorii acestora, pentru cei ce exercită depline puteri pentru dăinuirea lumii, pentru pacea statelor, pentru întârzierea sfârșitului. Ne întrunim pentru cercetarea și scrutarea Scripturilor dumnezeiești... Ne hrănim credința cu graiuri sfinte, ne îmbărbătăm nădejdea, ne întărim încrederea, la fel ne întărim și disciplina prin înăsprirea prescripțiilor morale. Tot acolo se țin exhortațiile, cuvântările de mustrare și judecată divină". Se vede din cuvintele acum amintite, că întreaga viață de credință și evlavie a credincioșilor de atunci era legată nu numai de rugăciune, dar și de Scriptura citită și tâlcuită în cadrul cultului.

Informații clare privind legătura dintre predică și textul Scripturilor ne dau și Constituțiile Apostolice. „În mijloc citeșul, stînd pe un loc înalt, să citească Scrierile lui Moisi și ale lui Iisus al lui Navi, ale Judecătorilor și ale Regilor, Paralipomenele și Cărțile despre întoarcerea din captivitate. Pe lîngă acestea, Cărțile lui Iov și ale lui Solomon și ale celor 16 proroci, făcîndu-se citire în două părți. Altcineva să cînte psalmii lui David, iar poporul să cînte începutul stihurilor. După aceasta să se citească Faptele noastre, ale Apostolilor și Epistolele lui Pavel, cel împreună lucrător cu noi, pe care le-a trimis Bisericii după însuflarea Duhului Sfînt. Și după aceasta un diacon sau un preot să citească Evangheliile pe care vi le-am dat cu Matei și cu Ioan și pe care vi le-au lăsat Luca și Marcu, conlucrătorii lui Pavel. Și cînd se citește Evanghelia, toți preoții și diaconii și tot poporul să stea ascultînd cu multă liniște, căci este scris: „Taci și ascultă Israile” (Deut. 5, 31; 27, 9). Și iarăși: „Tu însă stai și ascultă”. Și în urmă preoții să povățuiască poporul, fiecare din ei pe rînd, nu toți deodată, și la urmă episcopul care este cîrmaciul”. (Așezămintele și canoanele apostolice (trad. Mihălcescu, Pîslaru și Nițu, Liber. II, 57). Așadar, întîm lectura textelor sfinte și apoi predica sau predicile menite să le explice și aplice la viața ascultătorilor.

Origen promovează cu o particulară forță intelectuală bi-blicitatea predicii. Marele alexandrin este cel dintîi teolog care pune în toată complexitatea ei problema propovăduirii ca mijloc de scrutare a conținutului doctrinal al textelor biblice și de aplicare a lui la viața unei comunități determinate. În întreaga sa activitate predicatorială Origen a legat statornic predica de textul biblic. Munca lui asiduă, migăloasă, uriașă, în legătură cu critica textului nu-și găsește explicație deplină decît în convin-

gerea profundă că la temelia predicii trebuie să stea textul scripturistic și anume textul așa cum a ieșit el de sub pana sfinților autori ai dumnezeieștilor Scripturi. (Niebergal: Geschichte der christlichen Predigt, în Liturgia II, 1955, p. 215).

Se știe că Origen imprimă un ritm nou tendinței de delimitare și individualizare a celor două forme de propovăduire: omilia și logosul. De unde mai înainte orice cuvîntare culturală se numea omilie, începînd cu el, termenul *omilie* prinde a fi folosit tot mai mult pentru denumirea cuvîntării exegetice, analitice, iar termenul *logos* — pentru denumirea cuvîntării cu structură și formă oratorică. (Keppler: Homiletik, în Wetzer und Welte's Kirchenlexikon, Ed. II, Bd. 6, Fr. i. Br. 1889, col. 197)). Dar disjungerea și individualizarea aceasta a predicii tematice față de omilie nu a însemnat o separare a celei dintîi de baza, de rădăcina, de izvorul scripturistic. Din lăsamîntul omiletic al lui Origen se poate vedea limpede cîtă grijă purta marele teolog ca predicile sale să aibă conținut biblic. „Să ne ocupăm de cele citite”, spune el în prima omilie la Geneză (Hom. 1, 17). Adică să predicăm despre cele cuprinse în pericopele citite la slujbă în auzul tuturor celor prezenți. Expresii ca: „Ni s-a citit despre...” (în Gen. Hom. 4, 1); „Ni s-a citit din Geneză istorisirile în care se vorbește...” (Ibid. Hom. 6, 1); „Plecați-vă urechile ... și luați seama în ce chip se adeverește credința din cele ce s-au citit...” (Ibid. Hom. 8, 1); „Ni s-a citit o prea vestită istorisire care...” (în Exod. Hom. 4, 1); „Ni se citește Cartea Numerii...” (în Num. Hom. 4, 1); „Cuvîntul Scripturii despre care vorbim acum” (Ibid. Hom. 9, 8); „Ni s-a citit o istorisire din Cartea Regilor, care pare atît de grea că nu-i cu putință să fie explicată fără ajutorul lui Dumnezeu” (în Librum Regum Hom. 1, 2) etc. învederează convingerea și consecvența lui Origen în practicarea predicii ca tîlcuire și actualizare a textului biblic.

Obișnuit se citeau la slujbă mai multe pericope, care nu puteau fi explicate toate din pricina lipsei de timp, dar și a adîncimii învățăturilor și, ca urmare, a încordării pe care asemenea învățături o reclamau din partea predicatorului. Atunci hotăra episcopul care anume dintre pericopele citite să fie tîlcuită: „Am citit înainte istorisirea despre Nabal, după aceea, istoria despre ascunderea lui David în Zifei, și anume am citit acel pasaj unde e vorba despre denunțarea lui David de către aceștia cu scopul ca Saul să vină și să-l prindă și cum acesta, după ce s-a dus, pîndea momentul ca să-l prindă. Dar David surprinzînd pe Saul în

timp ce păzitorii acestuia dormeau, i-a luat lancea și vasul cu apă, și a descoperit ostașilor lui Saul, fapta sa. Urmează a treia istorisire despre fuga lui David la Achav, regele din Geth... Ultima este vestita istorisire despre femeia ventrilocă și Samuil... Fiind patru pericope și fiecare din ele cuprinzînd nu puține lucruri, ne-ar lua prea multe ceasuri dacă ar fi să le cercetăm pe toate. De aceea episcopul să indice pe care voiește dintre cele patru, ca să ne ocupăm cu ea" *ὅ τι ποτε βούλεται ὁ ἐπίσκοπος προτεινάτω τῶν τεσσάρων ἵνα περὶ τοῦτο ἀσχοληθῶμεν* — In Libr. Regum. Hom. 2).

Din pasajul acesta rezultă că:

a) Pe vremea lui Origen (sec. 3) predica era strîns legată de textul biblic; b) Pe vremea lui Origen nu era stabilită o rînduială a pericopelor; c) Episcopul era cel ce indica ce pericopă să se citească și asupra căreia din ele urma să se predice; d) Episcopul indica eventual și tema despre care trebuia să se predice.

Alteori — pe cît se pare — Origen lua singur inițiativa alegînd el însuși, dintre pericope, pe aceea pe care vrea s-o tîlcuiască. Ilustrăm aceasta prin cîteva pasaje din omiliile lui: „Ni s-au citit mai multe (pericope) deodată; dar a vorbi despre toate nu ne îngăduie nici scurtimea timpului, nici măreția tainelor (cuprinse într-însele). Să ne fie îngăduit, deci, ca din întinsele livezi să culegem cîteva floricele ținînd seama nu de belșugul livezilor, ci de cît e suficient pentru mirosul nostru — așa cum cel ce vine la fîntînă n-are nevoie să scoată tot cît îi dă izvorul, ci numai atît cît să-și stîmpere setea arzătoare, ca nu cumva luînd mai mult decît se cuvine, apa cea bună să-i primejduiască sănătatea” (In Numeros, Hom. 6, 1). Sau: „Din cele citite acum — fiindcă pe toate nu putem a le tîlcui — vom culege ca dintr-o livadă binecuvîntată de Dumnezeu, cîteva floricele care să edifice pe ascultători” (In Lev. Hom. 7, 1. 5).

Criteriul după care Origen își alegea textul pentru predică nu era de natură teoretică, ci practică. El nu urmărea adică să dea o explicare abstractă, independentă de viața ascultătorilor, și cu luarea în considerare a ordinii în care pericopele fuseseră citite, ci gîndul lui era să vină întru întîmpinarea trebuințelor duhovnicești ale credincioșilor. „Deși ordinea pericopelor citite cere să vorbim despre cele istorisite de către lector toluși pentru că nu puțini dintre frați cer cu stăruință să aducem în discuție cele scrise despre profeția lui Balaam, am socotit potrivit să țin seama nu atît de ordinea pericopelor cît de trebuințele ascultă-

torilor (non ita ordini lectionum satisfacere credidi, ut desiderii auditorum. — In. Num. Hom. 15, 1).

În veacul IV propovăduirea creștină atinge un punct de culminație. Au contribuit la aceasta o serie de împrejurări ca de pildă: exigențele tot mai sporite ale credincioșilor; edictul de la Milan; apariția unor conducători creștini de excepțională înzestrare și pregătire; generalizarea catehumenatului care a promovat o mai bună pregătire teologică și practică a clerului; promovarea concepției că predica nu este numai o simplă parafrază a textelor biblice, dar și o operă de întins studiu și de creație personală. Nu poate fi trecută cu vederea influența pe care marile școli de oratorie ale vremii au exercitat-o asupra predicii creștine. Veacul IV e, se știe, veacul unui Libanius, al lui Prohaeresius, Himerius și al altor retori vestiți. Este veacul școlilor de înaltă oratorie la care au ucenicit aproape toți marii propovăduitori bisericești ai veacului de care vorbim.

Fără îndoială, predica sec. IV este de o structură mai complexă, de o compoziție mai cultivată, participă la o tehnică de un nivel superior, cuprinde multe referiri la problemele vremii, e mai nuanțată în analiza temelor; totuși ea continuă să fie practică în ambianța și în direcția indicată de lumina și dinamica textelor sacre. Nu numai predicile exegetice, dar și cele tematice învederează preocuparea consecventă a propovăduitorilor de a valorifica în folosul credincioșilor nesecatul tezaur al textelor biblice. Chiar și numai o fugară privire asupra lăsamîntului omiletic din veacul de aur ne poate da încredințarea despre măsura impresionantă în care predicatorii de atunci știau să dea substanță biblică propovăduirii lor, și despre măiestria cu care știau a-și „direge” cuvîntările, cu „sarea” dumnezeieștilor graiuri.

Iată, de pildă, cuvîntările Sf. Vasile cel Mare. Ele strălucesc nu numai prin aurul marelui talent oratoric și al culturii autorului lor, dar și mai ales prin dinamismul textelor dumnezeiești, a căror lumină Sfîntul știe s-o elibereze și utilizeze cu remarcabilă vigoare și măiestrie. Astfel, cunoscutele omilii la Hexaimeron sînt tîlcuiri cu mijloace superioare, ale textului de la Gen. 1, 1—27. Marele predicator folosește cunoștințele sale — care nu erau ale omului comun — nu pentru a înăbuși textul biblic, ci dimpotrivă pentru a-i prinde mai din plin și mai din adînc sensul și a-l înartacula în circuitul vieții credincioșilor săi. La fel omiliile asupra Psalmilor strălucesc puternic prin lumina

acelor sfinte poezii veterotestamentare și pe care Marele Vasile știe s-o adapteze cu rară îndemânare la nivelul sensibilității duhovnicești a ascultătorilor.

La fel se poate vorbi și despre celelalte cuvântări ale Sfântului Vasile, ca: Despre post (2); Ia seama la tine însuși; Despre acțiunea harului; La martira Julita; Despre lăcomie; Impotriva bogaților; Cu ocazia secetei; Dumnezeu nu este autorul răului; Despre invidie; Contra beției etc. Toate acestea își desfășoară și ele cuprinsul pe firul unor texte luate în primul rând din pericopele citite la slujbă.

Cuvântarea întâia despre post, de pildă, e întocmită pe texte ca: „Voi postiți ca să vă certați și să vă sfădiți; dar tu rupe orice lanț al nedreptății” (Isaia 58, 4—6); „Cînd postiți nu fiți triști, ci spală-ți fața și unge-ți capul” (Mt. 6, 16—17). Pe lângă aceste două texte, predica de care vorbim mai valorifică încă 49 locuri biblice. În total, deci, întâia omilie despre post a Sf. Vasile își trage substanța din 51 texte scripturistice, alese atît din Vechiul cît și din Noul Testament.

Așa procedează Marele cuvîntător și în celelalte predici. În predica Despre lăcomie, pornește de la textul: „Voi distruge hambarele mele și mai mari le voi zidi” (Lc. 12, 18), — la care text mai adaugă încă cel puțin 22. În cuvîntarea: Contra bogaților, dezvoltă ideea cuprinsă în textul: „Vinde-ți averea și o dă săracilor” (Mt. 19, 21), încadrînd organic în context alte 24 citate. În predica: Contra beției, autorul nostru valorifică circa 20 texte biblice etc.

Cele mai multe cuvîntări ale Sf. Grigorie Nisanul sînt omilii tîlcuind părți mai mult sau mai puțin întinse din Scriptură. Așa sînt omiliile lui la Ecclesiastul lui Solomon; la Cîntarea Cîntărilor; la Tatăl nostru; la Fericiri. Dar nu numai în omilii ci și în celelalte cuvîntări ca: Despre iubirea de săraci; Contra cămătarilor; Despre binefacere (2); Cine face desfrîinare păcătuiește contra propriului său trup; La Botezul Domnului; La Învierea Domnului (5); în toate se simte vibrația unui accentuat spirit biblic. În cuvîntarea La Botezul Domnului valorifică 47 locuri scripturistice; în prima din cuvîntările: La Învierea Domnului utilizează 61 citate; în a II-a la aceeași sărbătoare, 44; în predica contra desfrînaților — centrată pe textul: „Cine face desfrîinare..” (1 Cor. 6, 18) — mai pune la contribuție încă cinci texte. În total, deci, șase texte într-o predică de o extensiune care nu depășește o pagină și jumătate. Același lucru se poate

spune și despre panegiricile și necrologurile lui ca: La Sf. Ștefan, înfiul mucenic; Cuvînt funebru la Marele Vasile, propriul său frate; Cuvînt funebru la marele Meletie al Antiohiei etc. care toate abundă de texte biblice, dînd substanță și forță contextului.

Cuvîntările Sf. Grigorie de Nazianz — 45 la număr — au aproape toate structură sintetică. Una singură face excepție și anume cuvîntarea 37 care are la bază textul Mt 19, 1—12 unde e vorba despre căsătorie și fericire. Toate celelalte au, cum am spus, caracter tematic. Centrarea pe anumite teme însă nu le înstrăinează de spiritul biblic. Dimpotrivă, precum Sf. Grigorie Nisanul așa și Sf. Grigorie Teologul știe să-și aducă — și să păstreze — cuvîntările sale prin dese referiri sau citații textuale — în sfera și ambianța dumnezeieștilor Scripturi. În prima cuvîntare, La Sf. Paști, de exemplu, Sfîntul autor îndeamnă pe ascultători ca de dragul Invierii, să se îmbrățișeze unii pe alții și să zică „frați” și celor ce-i urăsc. Indemnul e dat prin referire la textul Isaia 66, 5: „Iată ce grăiesc frații voștri care vă urăsc și vă prigonesc pentru numele său”.

Mai departe, autorul nostru spune că pentru un timp scurt e bine să nu cedezi lui Dumnezeu așa cum a făcut Moise cînd a primit poruncă să plece în Egipt („Zis-a Moise: Rogu-mă, Doamne, trimite pe altul pe care vei vrea să-l trimiți” Ex. 4, 13). Sau cum a făcut Ieremia („Fost-a cuvîntul Domnului către mine și mi-a zis: ...,te-am rînduit proroc pentru popoare”. Iar eu am răspuns: „O, Doamne, Dumnezeule, eu nu știu să vorbesc, pentru că sînt încă tînăr” (Ier. 1, 5—6). Dar după trecerea momentului de ezitare — adaugă Sfîntul — să te arăți ascultător față de El cum a făcut Aaron („A zis Domnul către Aaron: „Mergil”. Și s-a dus acesta” Ex. 4, 27). Și cum a făcut Isaia („Iată-mă, trimite-mă pe mine” (Is. 6, 8).

În continuare sînt folosite ideile biblice: de „înnoire în duhul cugetului” (Ef. 4, 23); „Îmbrăcarea în omul cel nou” (Ibid v. 24); „Nașterea de la Dumnezeu” (In. 1, 13); „Moartea și învierea împreună cu Hristos” (Rom. 6, 8). Prăznicul Invierii să nu fie făcut „cu aluat de răutate și de viclenie, dar cu azimile curăției și ale adevărului” (1 Cor. 5, 8). Iată și alte texte al căror conținut îl folosește: Mt. 20, 28; 16, 28; In. 10, 15; Tobie 10, 4; Ezech. 36, 26; 2 Cor. 3, 2—3; Gen. 32, 2; Gal. 3, 16; Ps. 22, 1; In. 10, 14; 17, 21 etc. În total peste 20 locuri biblice într-o cuvîntare care nu acoperă decît o pagină și jumătate. Mențio-

năm că dintre toate cele peste douăzeci de referiri biblice Sfântul nu citează decît unul, cuvînt cu cuvînt și anume 1 Cor. 5, 8. În a treia cuvîntare de Paști — cu puțin mai întinsă ca prima — folosește aproximativ douăzeci și cinci locuri; în cuvîntarea 14 (Despre iubirea față de săraci) se referă de peste 120 ori la Sf. Scriptură etc.

Apropiindu-ne acum cu smerenie și cu dragoste de omiliile și predicile hrisostomice ne putem da seama că dacă Sfântul „cu gura de aur” a izbutit să ocupe locul de frunte în galeria predicatorilor din epoca patristică și dacă a fost decretat „patron al predicatorilor creștini” aceasta își are explicația mai ales în faptul că el s-a afirmat ca un uluitor de profund cunoscător și tîlcuitor al dumnezeieștilor Scripturi. Sfântul Hrisostom a fost mare prin talentul său oratoric, calitățile intelectuale, simțul psihologic, receptivitatea duhovnicească și socială, dar a izbutit să urce treptele cele mai de sus în respectul și prețuirea creștinătății, mai ales prin ardoarea, zelul și neastîmpărul profetic cu care el și-a închinat întreaga sa viață pătrunderii și tîlcuirii Scripturilor Sfinte a căror lumină și forță s-a străduit a le folosi pentru ridicarea credincioșilor și pentru transformarea întregii vieți din mediul în care a trăit.

Oricare din omiliile și predicile sale le-am lua ni se destăinuie purtînd drept caracteristică principală a lor: substanța biblică de o densitate cum poate n-o mai întîlnim la niciunul din marii predicatori ai Bisericii. Omiliile lui la Geneză; la Psalmi; Asupra lui Isaia; La Sf. Evanghelie după Matei ca și cele la Fapte; La scrisorile Sf. Pavel toate sînt ca o revărsare de forță și strălucire a textelor biblice trecute prin temperamentul vulcanic și prin sufletul de o profundă vibrație religioasă al genialului cuvîntător. La fel și celelalte omilii și predici ale lui: Omilii despre Ana; Omilii asupra lui David; Omilii despre săracul Lazăr; Cuvîntări la Nașterea Domnului; La Botezul Domnului; La Joia Sfîntă; La Vinerea Sfîntă; La Înviere; La Rusalii; Panegiricele în cinstea lui Pavel; Cuvîntări despre statui; Predici despre pocăință etc. — și predicile acestea sînt structurate pe masive citații biblice.

Iată, de pildă, predica a opta din ciclul: Predici despre pocăință și despre Sf. Vavila. Autorul începe prin a-și arăta dragostea care-l leagă de ascultători. Ține să releve însă și dorința ascultătorilor de a veni la biserică să-l asculte. Biserica — precum oarecînd arca lui Noe — primește tot felul de credincioși,

cu deosebire că, în timp ce arca n-a exercitat nici o înrîurire asupra ființelor intrate într-însa, biserica transformă pe credincioși. Și anume îi transformă prin căința pe care o determină în sufletul participanților. Orice păcătos o poate rupe cu trecutul său încărcat și poate ajunge la viață nouă. Innoirea se poate face prin căință, prin voința și curajul penitentului, dar și prin ajutorul acordat de nemăsurata iubire și bunătate a lui Dumnezeu. Nu-i ușor să scapi de păcat. Mai ales de păcatul vechi, devenit deprindere. După ieșirea din Egipt evreii deși aveau mană din belșug, erau totuși cu gândul mereu la cepele țării în care robiseră. Vorbind despre asemănarea dintre biserică și arca lui Noe, corifeul predicatorilor face referire la cap. 7 din Geneză. Vorbind despre mană Sfîntul se referă la locul Ex. 16, și citează în același timp Numeri 11, 18.

Păcatul aduce rușine, ocară, necinste. Căința repune pe credincios în starea de dreptate înaintea lui Dumnezeu. Spre adevărit, autorul citează Isaia 43, 25: „Spune mai întîi păcatele ca să-ți scoți dreptatea”. „O, îndurare a Stăpînului! N-a spus: ca să nu fii pedepsit, ci: ca să îți scoți dreptatea! Nu-i era de ajuns să nu îl pedepsești? Încă îl mai faci om drept? — Chiar așa. — Dar ia seama cu luare aminte la cuvîntare. „Îl fac drept”. Unde a făcut (Mîntuitorul) acest lucru? — Cu tîlharul, că acesta să spună tovarășului său (de pe cruce) numai atît: „Și nu ți-e teamă de Dumnezeu? Căci noi pe drept am fost osîndiți, căci primind după faptele noastre” (Lc. 23, 40—41). Iar Mîntuitorul îi spune. „Azi vei fi cu mine în rai” (Lc. 23, 43). Nu i-a spus: „Te scutesc de pedeapsă și osîndă, ci îl bagă în Paradis ca pe un drept” (Predici despre pocăință... (trad. St. Bezdechi) Sibiu 1938, p. 89). Pasajul ne arată cum autorul știe să-și dezvolte cuvîntarea fără să piardă nici o clipă din vedere textele scripturistice. Predica continuă, bogată, amplă, sprintenă, cu profundă analiză și sprijinindu-se constant pe texte biblice vetero și neotestamentare ca: Isaia 1, 1; 5, 2; Deut. 32, 1; 3 Regi 13, 2; Is. 1, 2—4; Mt. 23, 37; Is. 1, 4; 1, 7; 1, 13—15; Osea 11, 8; Is. 1, 16—17; 1, 18.

Așa ni se prezintă întregul lăsămînt predicatorial hrisotomic: ca un tumult de ape canalizate spre ogorul sufletesc al ascultătorilor și avîndu-și izvorul în nesecatele zăcăminte ale dumnezeieștilor Scripturi. Fie că a folosit omilia fie că alte forme de propovăduire, neîntrecutul predicator și-a încadrat constant cuvîntările în armătura de nebiruit a textelor sacre.

Precum pentru Sf. Ioan Gură de Aur, așa și pentru rivalul său de geniu, Fer. Augustin, predica e înainte de toate actualizarea cuvîntului dumnezeiesc cuprins în Sf. Scriptură. O dovadă între altele, despre aceasta, e faptul că una din lucrările sale cele mai importante: De doctrina christiana, a fost dedicată în întregime problemelor cunoașterii și înțeluirii Scripturilor. De altfel pentru marele episcop al Iponiei predicatorul însuși nu e altceva decît un „divinarum Scripturarum tractator et doctor” (De doctrina christiana IV, 4). El, predicatorul, să-nvețe de tînăr, regulile retoricii (Ibid. cap. 3) ca să poată înfățișa cît mai atrăgător adevărul creștin; dar să știe că pentru un predicator esențialul e să vorbească nu cu elocvență, ci cu înțelepciune. Nu poate vorbi însă cu înțelepciune decît predicatorul adînc cunosător al Sf. Scripturi. „Un preot va predica cu atît mai mult sau mai puțin înțelept cu cît mai mult sau mai puțin progres a făcut el în cunoașterea Sf. Scripturi” (Ibid. cap. 5). Firește, idealul e ca înțelepciunea să fie îmbinată cu elocvența. Dar și în cazul acesta cel mai bun dascăl al predicatorului este Sf. Scriptură ai cărei autori știu să îmbine înțelepciunea cu avantajele expunerii elocvente (Ibid. cap. 6—7).

Abia de mai e nevoie să amintim că dovada cea mai bună despre teza augustiniană că predica trebuie să pornească de la text sau să fie adusă în legătură cu textele sacre o constituie înseși omiliile și predicile vestitului episcop.

Cuvîntarea II-a de pildă, începe cu relevarea faptului că credința lui Abraam a fost reamintită celor prezenți la rugăciune prin pericopele citite la slujbă (PL 38, 26). Intreaga cuvîntare își scoate substanța din textele menite să arunce lumină asupra temei: credința și evlavia lui Abraam. Iată cîteva din textele utilizate: Gal. 4, 23; Gen. 21, 12; 22, 18; 22, 1; Mt. 13, 52; In. 6, 5—6; Ps. 18, 13; Ef. 4, 27; Gen. 22, 12; Mt. 10, 20; Gal. 5, 2; I Cor. 13, 3; 8, 9; Ps. 103, 27; Gen. 15, 6; Rom. 4, 3; Gal. 3, 6; Ps. 148, 5; Gal. 4, 22, 24; Gen. 22, 17—18; Ps. 21, 17; 28, 29; Iacob 2, 23; Rom. 3, 28; Gal. 5, 6; Rom. 4, 5; 10, 10. Cuvîntarea are o extensiune de 2½ pagini.

Cuvîntarea III pornește de la istorisirea lui Agar și Ismail; a IV-a începe așa: „Ne amintim că sîntem datori față de pericopa citită ieri...”. (E vorba de pericopa în legătură cu Iacob și Esau); în introducerea cuvîntării V — care pornește de la episodul despre lupta lui Iacob cu îngerul —, printre altele, citim: „Pericopele acestea care vi se citesc ... nu vi se repetă în fiecare

zi? După cum pericopele scripturistice e necesar să fie repetate zilnic pentru ca nu cumva relele și spinii veacului să ia ființă în inimile voastre și să sufoce sămînța semănată acolo, tot așa trebuie repetată și predica, pentru ca nu cumva din pricina uitării, să spuneți că n-ați auzit ceea ce noi spunem că am predicat altădată” (Ibid. col. 53). În context cu o întindere de 2½ p. sînt valorificate cel puțin 25 locuri biblice.

Cuvîntarea VI pornește de la istorisirea: Dumnezeu se arată lui Moise într-un rug, și folosește minimum zece citate la o pagină și jumătate; cuvîntarea VII continuă explicarea pericopei unde e vorba de rugul care ardea și nu se mistuia, cu valorificarea a încă 20 locuri la două pagini; cuvîntarea VIII: Despre cele zece plăgi și cele zece porunci cu utilizarea a altor peste patruzeci de texte sfinte, la un conținut de aproximativ patru pagini etc.

Dacă pînă la a 50-a inclusiv, cuvîntările augustinienne pornesc de la fapte veterotestamentare, începînd cu a 51-a ele își iau texte din Noul Testament. Cuvîntarea tratează despre acordul dintre Sf. Matei și Sf. Luca privind generațiile care au precedat Nașterea Mîntuitorului; cuvîntarea 52 are ca text Mt. 3, 13—17. În continuare pînă la cuvîntarea 95 inclusiv autorul își axează propovăduirea pe texte din Sf. Evanghelie după Matei; de la 96 pînă la la 97 — pe texte din Sf. Marcu; de la 98 pînă la 116 — pe texte din Sf. Luca; de la 117—147 pe locuri din Sf. Evanghelist Ioan; de la 148—150 pe texte din Faptele Apostolilor; de la 151—159 — Romani; de la 160—162 — Corinteni; de la 163—164 — Galateni; apoi din Filipeni, I Tesaloniceni, I Timotei, Iacob, I Ioan.

Aceeași puternică participare la substanța Scripturilor învederează și cele peste 200 cuvîntări la Psalmi; cuvîntările la praznicele mari ca: Nașterea Domnului; Epifania; Paști; Înălțare; Rusalii; cuvîntările la sărbătorile unor sfinți precum: Ioan Botezătorul, Petru și Pavel, Ștefan, Laurențiu etc.; cuvîntările cu teme variate ca: Despre iubire; Despre pace; Învierea morților etc.

Astfel întreaga operă omiletică, teoretică și practică a Fer. Augustin ilustrează principiul potrivit căruia predica trebuie să se alcătuiască pe temelul textului scripturistic, valorificat, acesta, nu formal, episodic, ca un pretext, ci ca izvor menit să dea cuvîntării substanța ei cea mai de preț.

Începînd cu veacul al cincilea se poate constata atît în Răsărit cît și în Apus un declin al propovăduirii, caracterizat prin

lipsa de originalitate și prin tendința de a imita ceea ce au produs în materie veacurile anterioare. Totuși și în epoca aceasta întâlnim unele excepții, întâlnim predicatori care năzuiesc și izbutesc să urce unele trepte pe scara propovăduirii. Amintim dintre aceștia pe Sf. Petru Hrisologul, Vasile de Seleucia, Sf. Ioan Damaschinul.

Cea mai mare parte a predicilor Sf. Petru Hrisologul (sec. V) sînt consacrate tîlcuirii pericopelor scripturistice. Priunele 5 dintre cuvîntările lui tratează despre fiul rătăcit și fiul cel cum-pătat; a șasea e la Psalmul 99; a VII — la Matei 6; a VIII — despre post și milostenie; a IX — tot la Matei 6; a zecea — la Psalmul 28; a XI — despre postul și ispitirea lui Iisus; a XII și a XIII continuă să dezvolte aceeași temă etc. Introducerile, în-seși arată voința autorului de a-și hrăni material cuvîntările din substanța textelor sacre. Cuvîntarea întâia are acest început: „Astăzi Domnul a chemat și ne-a pus în mijloc pe tatăl cu cei doi fii ai săi” (Lc. XV, 11—32). A șasea: „Deoarece la întoar-cerea fiului celui mic (cel rătăcit) familia a adus cîntăreți și a cîntat o melodie cerească, e potrivit ca și noi ... la o atît de mare bucurie a Tatălui ceresc să facem să răsunе o melodie a lui David: „Cîntați Domnului tot pămîntul” (Ps. 99, 1). A șaptea: „Evanghelia spune: „Cînd postiți să nu fiți ca fățarnicii...”. A noua: „Dumnezeu lucrează cu noi. Lucrează cu noi în veacul de acum pentru ca nu cumva vreunul din noi să piară în veacul ce va să vie. Lucrul acesta se vede chiar din partea primă a peri-copei: „Luați aminte ca dreptatea voastră...” (Mt. 6, 1). A XV: „O să auziți astăzi, fraților, cum centurionul cohorței romane a ajuns conducător de luptători creștini. Și pe bună dreptate. A venit, zice, Iisus în Capernaum și s-a apropiat de el un sutaș...” (Mt. 8, 5). A XV: „Hristos a traversat marea, a umblat prin atîtea locuri nu pentru a-și satisface vreo trebuință omienească, ci pentru mîntuirea oamenilor. El a umblat atîta nu ca să vadă locuri, ci ca să-i întîlnească pe oameni care piereau din pricina atîtor nenorociri. Ce-ar fi putut vedea nou în diferitele ținuturi cînd El le crease? Ca om ena văzut în diferite locuri; Ca Dum-nezeu El vedea pretutindeni. Vedea pe cei deznădăjduiți și mer-gea la ei spre a le dărui leacuri. Mergea să-ngrijească de cei pă-răsiți de oameni, precum am văzut din pericopa de azi. „Cînd demonizați, care ieșeau din morminte și atît de cumpliți, încît nimeni nu putea să treacă pe calea aceea” (Mt. 8, 28).

În cuvîntările care nu pornesc de la pericope întîlnim de asemenea numeroase texte biblice. De pildă în cuvîntarea: La Sf. Apolinarie episcopul și martirul; La martirul Ciprian; Despre consacrarea episcopului; Despre unitatea credincioșilor. (Aceasta e de o pagină și ceva și folosește zece texte); Cuvîntarea despre propovăduirea Sf. Ioan Botezătorul e de circa o jumătate de pagină și folosește trei texte etc.

Toate omiliile — 40 la număr — ale lui Vasile de Seleucia († 459) au caracter profund biblic. Unele sînt axate pe texte vechi — altele pe texte neotestamentare. Prima începe cu citarea locului de la Geneză: „La început a făcut Dumnezeu cerul și pămîntul”. La o întindere de circa 2 pagini, cuvîntarea mai valorifică încă zece citate. A doua cuvîntare e de 3½ p. și utilizează 18 texte. În continuare autorul vorbește despre Cain și Abel; Noe; Abraam; Iosif; Moise; Elisei; Ilie; Iona; David; Despre centurion; Despre canaaneancă; Despre demonizați etc. — toate persoane și fapte biblice, dar, firește, aduse mereu în legătură cu viața credincioșilor (MPG 85, 28 ș. u.).

Din ale Sf. Ioan Damaschinul menționăm cuvîntarea La Schimbarea la față, care începe cu înflorit grai de Acatist: „Vino, o, iubitoare de Dumnezeu adunare, să cinstim cu laude această zi, împreună cu puterile cele de Sus iubitoare de asemenea cinstiri sărbătorești. Ele au venit aci anume pentru a prăznui împreună cu noi sărbătoarea aceasta. Veniți să ne arătăm cinstirea cu buzele ca și cu niște chimbale binerăsunătoare. Veniți să săltați cu duhul. A cui e sărbătoarea și cinstirea?” etc. Cuvîntarea aceasta, care însumează 7½ pagini, încrustează în conținutul ei nu mai puțin de 77 locuri scripturistice. Predica: La smochinul uscat cuprinde 40 citate la 3 pagini și ceva. Cuvîntarea la Sîmbăta cea mare folosește 110 citate la o extensiune de 11 p. etc. (Cf. MPG 96, col. 545 ș. u.; 576 ș. u.; 601 ș. u.).

Se înțelege, ar mai fi de amintit și alții ca; de pildă, din Răsărit: Așterie al Amasiei († 410) cu cuvîntări la martiri; Proclus al Constantinopolei († 446) cu cuvîntări despre Fecioara Maria (3) și omilii în cinstea Sf. Apostoli (20); Sf. Ciril al Alexandriei († 444); cu predici în cinstea Preacuratei; Andrei Criteanul († 740); Sf. Gherman I al Constantinopolei († 733) care ne-a lăsat, între altele, 9 omilii, 7 din acestea fiind închinat Maicii Domnului. Menționăm în treacăt că prin cuvîntarea la Bunavestire, Sf. Gherman crează un nou gen de predică: predica dialogală. Din Apus pot fi citați: Leon cel Mare († 461) cu cu-

vîntări la sărbătorile împărătești și la alte sărbători de peste an; Sf. Ambrozie († 397) cu omilii: Despre paradis; Despre Cain; Despre Abel; Despre Noe; Despre Abraam; Despre Isaac etc. Enarrationes în 12 psalms; Comentariu la Sf. Luca, în care conține 25 de predici; Sf. Grigorie cel Mare († 604) cu omilii la pericope evanghelice și la alte părți ale Scripturii etc. Precum înaintașii așa și aceștia rămîn credincioși principiului: „Predica să fie legată organic de textul Sf. Scripturi. Adăugăm că și printre propovăduitorii acum amintiți întîlnim pe unii care îndeamnă direct pe predicatori să-și întemeieze predica pe texte biblice. „Serino presbyteri — zice Ieronim — Scripturarum lectione conditus sit”. Adică „Preotul să-și întemeieze predica pe citirea Scripturilor” (Ep. 52 Ad. Nepot.). Sf. Ciril al Alexandriei relevă și el necesitatea de a centra predica pe Sf. Scriptură. Trebuie să adaptăm, zice el, pe creștini cu apa Scripturii (Isaia 121, 3). „Izvoare ale mîntuirii zicem că sînt sfinții proroci, evangheliști și apostoli, din care țîșnește lumii cuvîntul de sus, din cer și mîntuitor, Sfîntul Duh hărăzindu-le lor toată apa ce înveselește astfel pămîntul”. (Al doilea cuvînt către împărătese... cit. la D. Stăniloae: Autoritatea Bisericii, în Studii Teologice 3—4 (1964), p. 193). Iată și îndemnul Sf. Grigorie cel Mare: „Nu e demn de un atît de înalt rang (al preoției) decît cel ce învață voia lui Dumnezeu din Sf. Scriptură și apoi, îndemnat de dragoste, o folosește pentru binele semenilor”. (In primum Reg. Lib. 2 PL 79, col. 120).

Dintre dispozițiile oficiale ale Bisericii patristice privind fundarea predicii pe textul biblic, amintim canonul 19 al Sinodului trulan. „Căpeteniile Bisericii — poruncește canonul — trebuie ca în orice zi, și îndeosebi în Duminici să învețe pe tot clerul și poporul cuvintele pietății, culegînd temeliile adevărului și îndrumările din Sf. Scriptură, netrecînd peste marginile acum stabilite, sau peste tradiția purtătorilor de Dumnezeu Părinți. Iar dacă s-ar întîmpla vreo nedumerire scripturistică, să nu o interpreteze altfel decît precum au statornicit luminătorii și dascălii Bisericii în scrierile lor. Și mai bine să-și agonisească cinste prin aceștia, decît să alcătuiască singuri cuvîntări și ne-fiind destoinici pentru aceasta, să cadă în ceea ce nu e îngăduit...”. (Pr. C. Dron: Canoanele II Sinoadele ecumenice, București 1935, p. 265). Ce rezultă din canonul acesta? Rezultă între altele, că în sec. 7 predica începuse să lase de dorit. Nu i se mai acorda atenția cuvenită. Iar cînd se practica nu se respectau

strict regulele prescrise. Anume se neglija principalul izvor al propovăduirii: Sf. Scriptură, iar cînd nu se neglija, se recurgea pe cît se pare, la interpretări personale, străine de spiritul tradiției bisericești. Canonul atrage atenția factorilor responsabili să aibă grijă ca propovăduirea să se inspire neapărat din textele biblice. De acolo să-și scoată ea învățătura și îndemnurile: din Sf. Scriptură. Și anume, nu dintr-o Scriptură izolată de viața Bisericii, dar din Scriptura Sfîntă așa cum e ea încadrată în curentul viu al tradiției creștine.

Reflectînd asupra celor spuse putem desprinde între altele:

De la început propovăduirea a fost concepută și practică ca tîlcuire și aplicare practică a Sf. Scripturi, legată organic de contextul dinamic al tradiției.

De la început propovăduirea a urmat o îndoită cale:

1. — Calea predicii axate pe părți scripturistice mai mult sau mai puțin întinse și

2. — Calea predicii mai libere, tematice. Problemele ridicate la suprafață de vremile în continuă schimbare au determinat o extindere a preocupărilor omiletice, o înmulțire a obiectelor predicii și utilizarea unei tehnici mai corespunzătoare gustului tot mai exigent al ascultătorilor. Necesități ale unei mai temeinice ancorări în realitățile vieții; obligații sporite de ordin didactic educativ și apologetic; trebuințe de adaptare la gusturi mai cultivate, toate acestea au dus la promovarea predicii tematice, care treptat o ia înaintea omiliei.

3. — Predica tematică a epocii patristice nu a însemnat o îndepărtare de Scriptură. Renunțarea la procedeul axării pe pericopă nu a însemnat renunțarea la textul sacru. Dimpotrivă predicile tematice din perioada amintită au valorificat texte biblice în așa măsură că chiar și fără să fii înzestrat cu prea mare receptivitate duhovnicească, îți poți da seama de la primul contact cu ele, cît de adînc sînt ele ancorate în substanța biblică și cît de scripturistic este suflul care le străbate de la un capăt la altul. Chiar cînd dezvoltă o temă etică, istorică, socială, predica valorifica masiv texte scripturistice corespunzătoare.

4. — Predica patristică a folosit texte atît din Vechiul cît și din noul Testament. Firește, predicatorii de atunci erau conștienți de deosebirile dintre un Așezămînt și altul. Dar în același timp, ei își dădeau seama de legătura organică dintre ele și-și dădeau seama de aportul de neînlocuit al Vechiului Testa-

ment în materie de instruire și educație a credincioșilor creștini.

5. — În întreaga perioadă patristică și anume nu numai în epoca ei de glorie, dar și în cea de decădere a fost mereu dominantă în teorie și practică, ideea că predica e chemată nu să promoveze o teologie abstractă, străină de viață, ci e chemată să slujească credincioșilor, întregii vieți, pe temeiul cuvîntului dumnezeiesc cuprins în Sf. Scriptură a Vechiului și a Noului Testament.

Se pune acum întrebarea: E necesar ca predica să pornească totdeauna de la un text scripturistic?

Intemeindu-ne pe cele de mai sus, răspundem: Nu e necesar acest lucru. Nu e trebuitor să pui mereu un text în fruntea unei predici și apoi să-i depeni exegetic-practic conținutul. Dar e totdeauna necesar ca predica să fie adusă și menținută în sfera de idei și simțăminte a textelor scripturistice. Scriptura e cuvîntul lui Dumnezeu pentru credincioși și în el sînt cuprinse puteri de care aceștia au neapărată nevoie pentru refacerea lor duhovnicească și sînt cuprinse lumini cu ajutorul cărora ei își rezolvă marile probleme ale vieții.

Dacă însă nu e necesar să se pună în fruntea predicii un text, apoi renunțarea la text nu trebuie să devină obicei.

Textul, se știe, are menirea de a-l legitima pe cuvîntător ca împuternicit și chemat să vorbească în numele Domnului. Cînd înainte de a-și începe predica, preotul rostește textul biblic a-nume ales, ascultătorii își dau spontan seama că ceea ce urmează nu reprezintă păreri și idei ale lui, ale predicatorului, sau ale altor oameni, ci sînt învățături cuprinse în Revelația dumnezeiască. Prin rostirea textului biblic interesul credincioșilor e îndrumat a se concentra asupra dimensiunii duhovnicești a vieții și li se atrage atenția că rînduiala dintru început potrivit căreia predica pornea de la pericopa sau pericopele citite în cadrul slujbei, nu a încetat niciodată în Biserică. Iar folosirea aceluiași pericope întărește în sufletele ascultătorilor certitudinea că învățătura care se predică azi e identică cu aceea propovăduită de la început în Biserica noastră. Și precum atunci predica adapta cuvîntul Scripturii la trebuințele credincioșilor, la fel astăzi, predica e chemată să întindă mereu punte între Scriptură și sufletele credincioșilor, care sînt alții, cu alt fond apercceptiv, cu alte aspirații, cu alt orizont, cu alte idealuri.

Textul obligă predica să rămînă, ca tonalitate, linie și atmosferă, în limitele indicate de specificul cuvîntului dumnezeiesc;

să îi țină pe credincioși în contact cu Scriptura și să îi întărească în înțelegerea ei.

Textul împlinește și o funcție practică foarte importantă. Anume el ajută preotului să-și strângă mai ușor materialul de care are nevoie la întocmirea cuvîntării sale. Textul îi poate sugera idei la care altfel poate nu s-ar fi gîndit.

La alegerea textului e recomandabil să se țină seama de unele reguli.

De pildă, textele să fie luate nu numai din Noul dar și din Vechiul Testament, dîndu-se, firește, precădere celor neotestamentare.

Să se evite textele veterotestamentare care n-au legătură sau au una prea îndepărlată cu Noul Testament.

Textul să cuprindă în simburile conținutul cuvîntării ce-ți propui să rostești. Adică să cuprindă tema ce vrei să dezvolți. Textul să nu fie niciodată un simplu pretext, pentru a prezenta ca biblică o cuvîntare în fond nebiblică.

Textele să fie citate întregi, nu trunchiate și să fie luate din ediția oficială a Sfîntului Sinod.

Pe cît e cu putință să evităm textele de conținut prea greu și de neobișnuită măreție cînd avem sentimentul că mijloacele de care dispunem nu ne pun în condiția de a ne ridica predica la nivelul textului.

Textul să fie luat din pericopele de rînd. Cînd împrejurările o cer, textul să fie ales și din alte cărți ale Scripturii. Să nu fie neglijate nici pericopele care „nu se aud”.

Să nu pierdem niciodată din vedere nici trebuințele actuale ale credincioșilor. E necesar să le arătăm că cuvîntul lui Dumnezeu n-a fost rostit numai pentru credincioșii de demult, ci el e valabil și pentru credincioșii de azi pe care-i revendică cu aceeași nescăzută dragoste.

Tilcuirea să nu se facă în termeni abstracti, ci să se adapteze la posibilitățile ascultătorilor, dar totdeauna cu marea grijă de a nu scoate din text alt înțeles decît cel pus într-însul de către autor.

Pot fi luate ca text și 2—3 versete și anume atunci cînd ele se întregesc și se luminează reciproc. De exemplu: poate fi luat un text din Vechiul — altul din Noul Testament; un text din pericopa evanghelică — altul din scrierile Sf. Apostoli. Procedeu poate fi utilizat mai ales cînd avem sărbători în care se citesc două pericope evanghelice: un citat poate fi luat dintr-o pericopă —, al doilea — din cealaltă.

Obişnuit predica tematică din epoca patristică explica textul, folosind în sprijin multe alte texte biblice asemănătoare care, prin conţinutul şi formularea lor, contribuiau la o mai bună explicitare a textului de bază. E şi acesta un lucru care trebuie luat în considerare de către predicatorul de azi.

E necesar să fim cu băgare de seamă ca nu cumva, folosind şi alte citate biblice, să ne abatem de la textul de bază. E necesar să rămânem până la capăt credincioşi textului pe care ne-am propus să ne axăm predica.

Desigur predica trebuie să aducă pe credincioşi în contact cu cât mai multă Scriptură. Cu întreaga Scriptură, de e cu puţinţă. Practic, dezideratul nu-i realizabil decît dacă predica analitică va fi repusă în drepturile ei. E necesar ca predica tematică să scalde textul de bază în lumina şi a altor texte biblice, dar mai ales e necesar ca omilia să devină din nou deprindere statornică în practica omiletică.

Pr. Dr. DUMITRU BELU

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

CONFERINȚELE PREOȚEȘTI DE ORIENTARE DIN LUNA NOIEMBRIE 1964, ÎN ARHIEPISCOPIA SIBIULUI

Între 16—30 noiembrie a. c. au avut loc în cuprinsul Arhiepiscopiei Sibiului conferințele preoțești de orientare, potrivit dispozițiilor date de Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

La aceste conferințe a fost prelucrat, ca temă oficială pe întreaga Patriarhie, următorul subiect: „*Ca toți să fie una*” (Ioan 17, 21). *Unitatea creștină privită din punct de vedere interconfesional și idealurile umanității contemporane*”.

Centrul Eparhial s-a îngrijit îndeaproape de pregătirea temeinică a acestei conferințe, difuzând planul dezvoltat al temei oficiale atât delegaților chiriarhali, cât și tuturor oficiilor protopopești, spre a fi folosit drept bază a referatelor ce urmau a fi prezentate de cucernicii preoți referenți și ca „îndrumător” oficial pentru delegații încredințați să prezideze aceste conferințe.

Înalt Prea Sfințitul nostru Mitropolit Nicolae a designat pentru prezidarea acestor conferințe de orientare, ca delegați chiriarhali, pe următorii:

1. P. C. Profesor Dr. Grigorie Marcu de la Institutul Teologic Universitar-Sibiu, a primit încredințarea să prezideze conferința de orientare de la Protopopiatul Sibiu (16 noiembrie c.).

2. P. C. Prot. stavr. Traian Belascu, vicar arhiepiscopesc, la Protopopiatele: Agnita (17 XI), Făgăraș (18 XI), Sebeș (26 XI) și Alba Iulia (27 XI).

3. P. C. Profesor Dr. Milan Șesan de la Institutul Teologic Universitar-Sibiu, la Protopopiatele: Brașov (18 XI) și Sf. Gheorghe (19 XI).

4. P. C. Profesor Dr. Nicolae Neaga de la Institutul Teologic Universitar-Sibiu, la Protopopiatele: Reghin (19 XI) și Toplița (20 XI).

5. P. C. Prot. stavr. Ioan Nicoară, consilier arhiepiscopesc, la Protopopiatele: Rupea (24 XI) și Sighișoara (25 XI).

6. P. C. Profesor Dr. Corneliu Sîrbu de la Institutul Teologic Universitar-Sibiu, la Protopopiatele: Mediaș (26 XI) și Tîrnăveni (27 XI).

7. P. C. Prot. stavr. Ioan Vlad, consilier arhiepiscopesc, la Protopopiatele: Luduș (28 XI) și Tg. Mureș (30 XI).

Așa cum reiese din rapoartele delegaților și din procesele verbale încheiate cu acest prilej, și la această conferință de orientare rezultatele înregistrate au fost dintre cele mai frumoase; astfel încît, se poate afirma pe baze concrete că conferința și-a atins ținta, scoțîndu-se în evidență nu numai unitatea creștină în ceea ce privește bazele ei fundamentale, ci și idealurile umanității contemporane, idealuri de la realizarea cărora Biserica creștină în general, ca și Biserica Ortodoxă în special, nu a putut și

nu poate să rămână indiferentă. Ba năi mult, s-a limpezit în mod deosebit lucrarea pe care Biserica noastră ortodoxă a împlinit-o cu oșîrdie în această privință atît pe plan intern, cît și pe plan extern, mai ales în ultima vreme.

La această conferință atît rezultatele, cît și cuvîntul delegaților au arătat că refacerea unității creștine — pentru ca aportul creștin la realizarea idealurilor umanității zilelor noastre să fie cît mai simțit! — formează o problemă de deosebită importanță. De modul rezolvării ei depinde rodnicia contribuției creștine în sprijinirea activă a împlinirii idealurilor scumpe omenirii zilelor noastre.

S-a spus, pe bună dreptate dar fără înconjur, că „istoria Bisericii este istoria dezbinărilor ei”, dezbinări care sînt „tot atîtea sfîrtecări în bucăți a cămășii fără cusătură a Domnului nostru Iisus Hristos”, făcută prin soldații romani de odinioară.

În decursul vremii, creștinii, ca și corintenții, adeseori nu s-au ridicat la înălțimea „omului duhovnicesc”, ci și ei „umblă după om”, fiind „trupești” (I Cor. 3, 1—4) —, apărînd prea adeseori între ei stări de „pizmă și certuri și dezbinări” (Cor. 3, 3), identificîndu-se cu patima de expansiune și dominație; abdicînd astfel de la idealul creștin al iubirii, al păcii și al frățietății. În felul acesta, Biserica s-a lăsat manevrată în slujba unor interese străine de idealurile și misiunea sa.

De multe ori însăși Biserica creștină a fost invadată de îngîmfare, de tendința spre expansiune și dominație —, ajutată sau împinsă spre acestea și de condițiile sociale extrabisericești.

S-a constatat — în mod realist — că azi creștinismul este divizat, fapt care îl împiedică să-și aducă întreaga contribuție pentru sprijinirea efectivă și totală a împlinirii idealurilor urmărite de întreaga omenire conștientă din zilele noastre. Mai mult, s-a precizat în aceste conferințe că tocmai neînțelegerile și dezbinările existente între diferitele confesiuni creștine formează tot atîția factori de învrăjbire între oameni.

Aceasta fiind situația, s-a precizat că va trebui să se iasă din acest impas prin metode și cai proprii creștinismului, scoase din însăși Sf. Scriptură atît a Vechiului Testament, cît și mai ales a Noului Testament, potrivit cuvintelor: „să nu fie dezbinări în sînul vostru, ci să fiți cu totul potriviți în același cuget și în aceeași judecată” (I Cor. 1, 19), umblînd „cu vrednicie ... îngăduiți-vă unii pe alții, în iubire, silindu-vă să păstrați unirea duhului, în legătura păcii” (Efes. 4, 1—3). Sfinții Părinți ai Bisericii primelor veacuri vorbesc în același sens.

Tocmai pentru aceste motive s-a afirmat și precizat că dacă istoria Bisericii a fost o istorie a dezbinărilor, azi va trebui ca istoria acestei Instituții divine să fie o istorie a refacerii unității ei.

Referatele prezentate la toate protopopiatele au arătat cronologic și cu date concrete încercările de unire dintre Biserica Ortodoxă și cea Romano-Catolică pe de o parte, începînd cu anul 1054 și pînă în zilele noastre, iar pe de altă parte tendința de unire dintre Bisericile Protestante și Biserica Anglicană cu cea ortodoxă.

Mai precis au fost arătate încercările de refacere a unității creștine pînă la primul război mondial și după acesta pînă în prezent, insistîndu-se asupra următoarelor capitole:

— Sinoadele unioniste cu romano-catolicismul — rezultatele acestora.
— Incercările protestanților și vechilor catolici de a se apropia de Biserica Ortodoxă.

— Relații cu protestantismul și cu Biserica Anglicană după primul război mondial.

— Relații interconfesionale în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

— Pozițiile adoptate față de Biserica Romano-catolică, Hotărârile de la Rhodos II. Tendințele înnoitoare în Consiliul II Vatican și opoziția elementelor conservatoare în Biserica Romano-catolică (afirmarea principiului colegial în conducerea Bisericii. Criticile aduse uniției din partea reprezentanților ei. Descentralizarea bisericească. Introducerea în cult a limbii naționale. Reintroducerea diaconatului. Drepturile mirenilor în viața Bisericii, etc.).

— Primatul papal, reafirmat în Enciclica „Ecclesiam Suam” piedică istorică în calea dialogului pentru unitatea creștină.

De asemenea s-a arătat că unitatea creștină poate și trebuie să servească drept factor activ de slujire a idealurilor contemporane ale umanității și anume:

— Prin slujirea fără rezerve a luptei pentru pace, insistându-se în mod deosebit asupra lucrării pe care o împlinește în această privință Conferința Creștină pentru Pace de la Praga; ca și în general lucrarea zilnică a bisericilor întru slujirea progresului social prin crearea și adâncirea în sufletul și mintea credincioșilor a idealurilor de într-ajutorare, de instaurare peste tot a dreptății sociale, a egalității în drepturi a tuturor popoarelor, indiferent de naționalitate, credință religioasă, culoare a pielii sau a situației materiale și culturale; militând pentru independență și prosperitatea materială.

De altfel s-a precizat în cadrul conferințelor de orientare că acțiunea pentru refacerea unității creștine va trebui să meargă mână în mână cu preocuparea activă față de problemele mari ale timpului nostru. Numai în felul acesta creștinismul își poate realiza idealul de unitate și-și justifică rostul în lumea de azi.

Delegații chiriarhali au chemat pe toți, cler și credincioși, la o intensificare a eforturilor depuse până acum, în următoarele direcții:

1. Să se răspundă activ la chemările Mișcării Ecumenice și Conferinței Creștine pentru Pace de la Praga, difuzând în masele de credincioși mesajele acestora, sub îndrumarea Sf. Sinod al Bisericii noastre.

2. Adâncirea și extinderea și mai accentuată a bunei conviețuiri a cultelor din țara noastră, care echivalează cu însași intensificarea ecumenismului realizat practic la noi, în epoca regimului democrat popular.

3. Slujirea din toată inima și cu toată convingerea și dăruirea a poporului nostru harnic și cinstit, slujind în felul acesta omenirea întreagă în eforturile sale de pace, înfrățire și progres social.

În felul acesta se va realiza cu un ceas mai devreme rugăciunea profetică a Mântuitorului nostru Iisus Hristos „ca toți să fie una” (Ioan 17, 21).

Prot. IOAN VLAD
consilier arhiepiscopesc

BINECUVINTAREA BISERICII DIN TÄRLUNGENI

Comuna TÄrlungeni face parte din cele șapte sate ale orașului Săcele și, împreună cu Zizinul și Purcărenii, alcătuiesc un pitoresc colț în sud-estul Țării Birsei. Este o așezare pe alvia râului TÄrlung, sau „rîul cu sălci”, care-și varsă apele repezi de munte în Olt, aproape de Prejmer.

Locuitorii comunei, romîni și maghiari, sînt oameni harnici. Astăzi, datorită verliginoasei dezvoltări a industriei din Brașov, de care sînt numai la 16 km, cei mai mulți sînt muncitori, tehnicieni sau ingineri la întreprinderile și fabricile din Brașov.

Ca vechime și organizație bisericească este legat de parohiile secelene și, împreună, de biserica „Sf. Nicolae” din Schei Brașovului, „mania tuturor bisericilor ortodoxe din Țara Birsei”.

Șirul preoților cunoscuți începe cu Stan Brenci, pe la mijlocul sec. XVIII. Au urmat o serie de preoți din familia Bratu, numiți și Brătuc sau Bratovici. Din 1851—1916 se întîlnesc în documente preoți din familia Manole. Între anii 1920—1931 păstorește preotul Ioan BÄrbat, iar din 1932—1960 preotul Iancu BÄrbat. În prezent este preot Aron Milea.

Biserica de astăzi, mare și încăpătoare, în formă de treflă, datează din anul 1810. Tot atunci a fost pictată, probabil de unul din zugravii de la Turcheș, despre care avem dovezi că au pictat în acel timp multe biserici din jurul Brașovului.

Din cauza timpului îndelungat și a fumului, pictura bisericii s-a deteriorat și șters în așa măsură încît credincioșii îndemnați de regretatul lor preot, Iancu BÄrbat, au purces în anul 1959 la îmbrăcarea bisericii în haină nouă. Pictura a fost executată în tehnica fresco, în stil bizantin, de pictorul Iosif Vasu, din București. Au fost păstrate și restaurate cîteva scene din vechea pictură la intrarea în biserică precum și icoanele împărătești de pe tîmplă.

Duminică, 15 nov. a. c., credincioșii ortodocși din TÄrlungeni (prot. Sf. Gheorghe) au avut deosebita bucurie de a-și vedea încununată strădaniile și jertfele pentru înfrumusețarea bisericii cu pictură nouă, prin slujba de binecuvîntare a ei.

Serviciul religios al sfințirii apei, binecuvîntarea bisericii și Sf. Liturghie au fost săvîrșite de către P. C. vicar arhiepiscopesc Traian Belășcu, delegat al I. P. Sf. nostru Mitropolit Nicolae, P. C. Prot. N. Belea de la Sf. Gheorghe, P. C. Prot. V. Coman de la Brașov, C. Preoți Aron Milea, I. Aldeșiu, Gh. Luca, Gr. Ciocan și Arhid. I. Bolog. Răspunsurile liturgice au fost date de corul bisericii din TÄrlungeni.

La prîceastră a predicat P. C. Prot. V. Coman, tîlcuind parabola samarineanului milostiv. P. C. Sa a arătat că în această prea frumoasă pildă, Mîntuitorul ne-a dat răspuns la trei mari întrebări: Cum putem dobîndi viața veșnică, cine este aproapele nostru și care sînt binefacerile Bisericii, asemănată în pildă cu „casa de oaspeți” în care a dus samarineanul milostiv pe cel rănit.

La sfîrșitul Liturghiei, C. Preot Aron Milea arată strădaniile mai vechi și mai noi pe care le-au depus credincioșii pentru ridicarea și înfrumusețarea bisericii lor. Aduce prișos de mulțumire mai întîi regretatu-

lui preot Iancu Bărbat, sub îndrumarea căruia s-a săvârșit această lucrare. „El n-a avut bucuria să vadă cu ochii trupești această sărbătoare, dar cu duhul se bucură împreună cu noi”.

P. C. vicar Traian Belascu aduce mulțumirile și binecuvântarea I. P. Sf. nostru Mitropolit Nicolae tuturor celor ce s-au străduit pentru podoaba Casei Domnului. Arată, apoi, cum totdeauna credincioșii au preamărit pe Dumnezeu și s-au închinat Lui în lăcașuri de cult, prin care s-a păstrat legământul mântuirii neamului omănesc. Prin biserică, poporul nostru a învățat să iubească pe Dumnezeu, să iubească pe aproapele, care este orice om, indiferent de naționalitatea sau starea lui. Biserica ne-a învățat să trăim în pace și bunăînțelegere unii cu alții, să ne iubim Patria și să muncim cu drag pentru înflorirea ei.

Deplin mulțumitori lui Dumnezeu pentru bucuria duhovnicească a acestui praznic, credincioșii s-au îndreptat spre casele lor, ducând în inimi lumina lui Hristos, duhul păcii și al înfrățirii.

În casele parohiale a urmat o agapă, dată de consiliul parohial. Aci au vorbit despre realizările din Patria noastră, despre înfrățirea între cetățenii din localitate și despre năzuința de pace și progres a omenirii: P. C. vicar Traian Belascu, P. C. Prot. N. Belea și preotul evanghelic maghiar St. Mezei.

Prot. V. COMAN

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

TEOLOGIA LA MONTREAL 1963

La şedinţa ramurii pentru „Credinţă şi organizaţie” a Consiliului Ecumenist al Bisericilor de la Geneva (C.E.B.), ținută la Montreal-Canada în 1963, s-a simţit o deosebită atmosferă teologică, ce merită să fie mai atent cunoscută. În primul rând s-a observat influenţa bazisului — Platformei adoptată la Congresul ecumenist de la New Delhi din India, în 1961, în care există definirea „trinitară” a lui Dumnezeu.

În centrul discuţiilor la Montreal a stat problema: Hristologică, în legătură cu referatul prof. Sittler, despre: Hristos cel cosmic-mondial, exprimat pe baza citatului de la Coloseni 1, 12—22 şi Col. 2, 10 prin „teologia gloriei”. De aceea teologii germani E. Käsemann, E. Schweitzer şi E. Dinkler au considerat acest punct de vedere ca pur „entusiast”. Căci Hristos îşi arată stăpînirea în realitate „numai” prin Biserică, deci prin credincioşi, cler şi slujbe, adică în suflul celor credincioşi, fiind mereu în devenire; astfel: Hristos din inima omului, poate fi exprimat doar prin „teologia simţirii”. În legătură cu voia Tatălui ceresc, după I Cor. 15, 28, de care se apropie şi K. Barth.

În schimb, G. Florovsky, O. Cullmann şi suedezii Nygren şi Aulen au arătat că împărăţia lui Hristos s-a şi realizat în lume, în viaţă; în mod nevăzut, despre care vorbeşte „teologia mîntuirii”. Dar unii teologi americani au criticat felul gnostic al speculaţiilor teologice, ca şi teologia naturală, înclinînd spre realităţi, că Hristos nu este mărginit numai la o anumită grupare confesională, la Biserică, ci că El este pentru lume şi în lume, adică pentru toţi, prin Duhul Sfînt.

S-a răspuns însă şi în mod concret prin „teologia antropologică-istorică” despre Hristos cel care a pătimit pe cruce spre a realiza această împărăţie; despre aceasta tratează „teologia crucii”. Totuşi şi între reprezentanţii ei, ca R. Bultmann, cu „Iisus demitologizat” şi J. Hromadka cu „Iisus Mîntuitorul”, au fost deosebiri de concepţii.

Dar pentru teologia protestantă echilibrată nu există rezolvarea problemei nici în concepţia unui Hristos cosmic, istoric sau antropologic, ci într-un Hristos complet şi deplin, cosmic şi uman, Dumnezeu şi om, răstignit şi înviat, stăpîn peste moarte şi lume, exprimat prin teologia gloriei ca şi a crucii, ca relaţie între creaţie şi mîntuire.

Cu această ocazie teologul ceh J. Hromadka a precizat că plinătatea teologică se revarsă şi asupra domeniului vieţii şi în consecinţă Hristologia trebuie să includă şi problemele social-politice ale omenirii, trăite de credincioşi în istorie.

Se recunoaşte că aportul teologilor ortodocşi a fost fundamental, dar accentuarea „Trinităţii” divine i-a frînat pe protestanţi să realizeze o comuniune liberă în Hristos, fără Biserică. Astfel în faţa lor s-a pus necesitatea adîncirii problemelor eclesiologice şi hristologice, în cadrul ecumenist, în vederea unei intercomuniuni de viitor, a cărei cale trebuie definită.

În legătură cu aceste frămîntări s-a pus şi cea a „teologiei ecumeniste”, dacă urmează să fie creată o teologie supraconfesională sau una de amalgamare. Prof. R. Mehl înţelege prin teologie ecumenistă poziţia exprimată de Apostolul Pavel la Filipeni 3, 16: „din punctul de unde am ajuns să mergem înainte cu acelaşi pas”, adică în sensul că realizările ecumeniste de pînă acum să fie baza de pornire pe calea de viitor, căci înşişi credincioşii creştini se află ca „drumeţi” pe calea după Hristos. De aceea, încă la consfătuirea de la Toronto, din 1950, s-a precizat că C.E.B. caută un loc şi o cale de înţelegere între confesiuni, aşa că în nici un caz nu vrea să fie o „suprabiserică”; dimpotrivă, în cadrul C.E.B. se realizează

doar un dialog teologic, care să elimine treptat izolările și intransigența confesională.

La Montreal s-a constatat că teologia protestantă trebuie să evite pe viitor următoarele elemente: o înnoire prin sine însăși care nu ține seamă de împrejurările biblice și umane; un biblicism critic radical; un subiectivism personal teologic; o mintuire numai prin har și fără fapte, și îndepărtarea Evangheliei de viața umană zilnică. De aceea s-au bucurat de atenție concluziile stabilite de „umanistii creștini” moderni H. Kutter, L. Ragaz, K. Barth, J. Hromadka, D. Bonhoeffer, H. Gollwitzer și J. Robinson, care caută un dialog între divin și uman, între viața religioasă și cea socială, în care creștinul nu este un străin, ci un împreună-lucrător, credincios și cetățean, membru al Bisericii și al Statului. (După J. Smolik, în *Krestianska Revue* 1/2, Praga 1964, p. 7ss, 31 ss. 43ss).

CONGRESUL ALIANȚEI MONDIALE REFORMATE

În august 1964 a avut loc la Frankfurt pe Main-R.F.G., a 19-a adunare a Alianței mondiale reformată. Au participat 600 delegați din 95 de biserici locale și observatori romano-catolici. Tema centrală, indicată prin textul: „Vino, Spirit creator”, era expresia dorinței de ajutor divin într-o lume profund frământată.

Secretarul general al Consiliului Ecumenist al Bisericilor, Dr. Visser't Hooft, a precizat că viața religioasă actuală se află în fața a două frământări: una în jurul Bisericii și alta în sinul Bisericii. De aceea discuțiile s-au purtat în patru grupe, la subtemele: Înnoirea creștinismului prin Sf. Duh, Activizarea liturgică, Unitatea bisericească și Mintuirea lumii.

La discuții însă s-a ajuns la impas în privința problemei dacă Sf. Duh intervine în lume și în istorie (determinism, predestinație) către fiecare individ în parte, sau dacă acționează și asupra colectivității umane, cum susține prof. J. Hromadka. Nu s-a ajuns însă la nici o concluzie unitară, ci la răspunsul că: lumea are o ordine proprie, cum s-a pronunțat canadianul Mc Lelland și că de fapt „nu se știe” cum acționează Sf. Duh către lume și oameni, parafrazându-se textul de la Romani 8, 26.

A doua problemă a constat în întrebarea: dacă Biserica posedă Sf. Duh, sau invers, dacă Sf. Duh posedă Biserica? — teză pusă de scoțianul T. Torrance. Se mai constată că slujbele liturgice protestante sînt lipsite de duhul sfințeniei și de aceea nu produc o trăire duhovnicească. De aceea și predica, avînd sens profetic, trebuie supusă revizuirii, pentru a fi un cuvînt divin adresat credincioșilor actuali și a trezi mobilizări cu adevărat creștine, și de ordin social. Din cauza aceasta trebuie dat un alt aspect și conținut străduințelor ecumeniste, căci o Biserică divizată este în contradicție cu însăși esența ei. De aceea trebuie să sporească neapărat contactele și dialogurile interconfesionale, precum și cele interrasiale. În consecință, trebuie să se dea atenția cuvenită „teologiei proexistenței”.

La urmă a fost aleasă noua conducere a Alianței, în care se află: președinte W. Niesel din R.F.G., vicepreședinte episcop E. Varga din Cehoslovacia și secretar M. Praderwand din Elveția.

CONFEDERAȚIA INTERNAȚIONALĂ PENTRU DEZARMARE ȘI PACE (ICDP)

este în continuă desfășurare de activitate în lume. Sporind neconținut cadrele ei cu organizații noi membre, ICDP stăruie în mobilizarea acestor variate organizații spre acțiuni tot mai largi în lumea apuseană, pentru combaterea armelor și a experiențelor cu arme nucleare, spre a se evita și zădărnici o eventuală confla-grație nucleară. În acest scop programul de activitate pentru ultimul pătrar din anul 1964 este următorul (după indicațiile Buletinului ICDP nr. 3):

În octombrie se organizează următoarele întruniri: ședința Federației internaționale a femeilor democate, la Sofia; sesiunea a 13-a a Conferinței generale UNESCO la Paris; conferința anuală a Asociației britanice pacifiste, la Londra; Congresul australian pentru cooperare internațională și dezarmare, la Sydney; sesiunea Seminarului pentru serviciul voluntar internațional, la Strasbourg; Conferința Universității din Edinburg pentru condamnarea agresiunii, în Anglia; ședința Companiei din caravana muncitorilor, din Anglia;

în noiembrie: conferința Asociației metodiste pentru pace, din Anglia; conferința anuală a comitetului național pentru o politică sănătoasă nucleară-SANE, din New York; conferința mondială pentru pace și cooperare internațională, de la New Delhi-India; conferința pentru educare în pace a Universității din Chicago-SUA; conferința anuală a Asociației parlamentare pentru afaceri internaționale și apărare, din Jamaica-America; ședința Uniunii federaliste mondiale la tema: o lume fără foame, de la Paris; ședința Consiliului național al păcii din Franța, la Paris; ședința Companiei pentru dezarmare nucleară, la Londra; conferința Asociației internaționale pentru pace și securitate (COROIPAS), la Londra;

în decembrie: ședința asociației ICMICA-Pax Romana, pentru probleme economice, la Bombay-India; ședința Ligii internaționale feminine pentru pace și libertate, la Washington și altele.

Activitatea este sprijinită printr-o largă publicitate prin reviste proprii.

PENTRU ENCICLICA „PACEM IN TERRIS“

La Berlin-R.D.G. s-a întrunit în zilele de 16—17 noiembrie 1964 conferința delegaților laici romano-catolici, participând 140 de persoane din 12 țări europene și anume din: Anglia, Austria, Belgia, Cehoslovacia, Elveția, Italia, R.D.G. și R.F.G., Franța, Olanda, Polonia și Ungaria, sub lozincă: Orinduire permanentă pentru pace prin încredere și tratative. Cu această ocazie prof. R. Neuhaus din Dresda a subliniat faptul că enciclica „Pacem in terris“ a papii Ioan XXIII nu a fost opera unei cancelarii sau a unui for birocratic, ci a fost expresia unei nevoi simțite, ca poruncă divină. De aceea ea trebuie răspândită pretutindeni și desigur că și episcopatul romano-catolic va acorda problemei păcii, expusă în această enciclică, o atenție cuvenită.

De aceea vorbitorii — ca J. Frankowski din Polonia, prof. Y. Grenet din Paris, A. Gaggero din Italia, A. Niggemeier din Berlin, J. Szava din Ungaria, V. Mateika din Viena și alții — au subliniat că nu ajunge ca oamenii să se declare formal pentru pace, ci este necesar ca fiecare să fie nu numai un apostol al păcii între semenii, ci și un luptător convins pentru idealurile păcii și ale umanității (După Demokrat 271, Rostock din 19/XI 1964).

COMISIA PENTRU „CREDINȚĂ ȘI ORGANIZAȚIE“

face parte din Consiliul Ecumenist al Bisericilor de la Geneva, având poziție centrală în această, pentru că de fapt în cadrul ei se discută problema apropiierilor și unificărilor confesionale, spre lămurirea diferențelor și sublinierea elementelor comune. La ședința ei de la Montreal-Canada, din 12—26 iulie 1963, s-au tratat problemele privitoare la: 1. Biserica și planul divin; 2. Scriptura, Tradiția și tradițiile; 3. Opera mântuirii prin Hristos și Biserică; 4. Slujbele bisericești și unitatea Bisericii lui Hristos; și 5. Toți la un loc, ca o introducere spre împreună-cresștere. Au participat aproape 400 membri, observatori și oaspeți din 20 state europene, 11 africane, 10 americane, 11 asiatice și 2 australiene, fiind reprezentate: Biserica ortodoxă (43 delegați), Biserica romano-catolică (observatori), Biserica anglicană, Eterodocșii (malabarenzi, armeni, sirieni, coptici și etiopieni), bisericile luterane, reformate, evanghelice, calvine și episcopaliene, apoi metodistii, baptiștii, congregaționaliștii, frații lui Hristos, menonii, Prietenii lui Hristos, presbiterienii, salvaționiștii, valdensii și alții. (Vezi Berichtband: Montreal 1963, Zürich 1963, p. 102).

Considerațiile asupra rezultatelor acestei întruniri de la Montreal au fost variate, pozitive, critice și negative; ele au pus în lumină nouă o serie de probleme legate de Eclesiologie, Hristologie și Soteriologie. S-a pus în discuție și problema poziției actuale a Ecumenismului, a catolicității Bisericii (R. Mehl, O. Tomkins, L. Vischer, Vitalie Borovoi-ortodox, C. Welch), precum și felul dialogului cu Biserica romano-catolică (A. Outler, H. Harms). În general s-a constatat că „realitatea ecumenică prosperă mult mai rapid decât se poate înțelege și se pot crea premisele teologice pentru ea, ceea ce necesită un „cuvînt mai lămuritor către biserici“ de a căuta mai întii apropiere și unitate în Hristos. (Vezi de pildă: Ökumenische Rundschau 1, Stuttgart 1964).

În astfel de împrejurări s-au pregătit lucrările pentru ședința nouă a Comisiei pentru Credință și Organizație, care s-a ținut în zilele de 15—27 august 1964 la Aarhus, în Danemarca. Între participanți se aflau și I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Banatului și rectorul N. Nicolaescu. S-a constatat că întreaga mișcare ecumenică, ca și activitatea Comisiei, a ajuns la un punct critic, care impune luarea de măsuri mai eficiente pentru a se putea face un pas concret înainte pe linia unității; „să se discute mai puțin și să se realizeze mai mult“, spunea secretarul comisiei, prof. L. Vischer; adică să nu se discute atât despre modul dialogului, ci să se treacă de-a dreptul la acest dialog, pentru o mai bună și reciprocă lămurire și înțelegere, în deplină răspundere. Condițiile unui astfel de dialog se pot stabili la întruniri și conferințe, dar dialogul însuși trebuie dus direct între biserici și confesiuni; astfel slujirea Bisericii trebuie să aibă prioritate față de instituționalismul ei; de aceea comisia însăși trebuie să se mențină în cadrul unei mișcări, spre a fi vie și neconținut activă. (Vezi Documentar: Cuvântarea lui Dr. L. Vischer).

În ce privește planul de lucru și tematica comisiei, au fost alese din cele 21 de teme stabilite la Montreal următoarele 5: 1. Creația, sfințirea și unitatea Bisericii; 2. Hristos, Sf. Duh și slujirea; 3. Euharistia ca trăire a unității; 4. Spiritul, disciplina și organizarea, și 5. Vechile sinoade și domeniul Patristicii, care vorbesc și azi către creștini (cel puțin ca metodă).

În urma discuțiilor și lucrărilor, în cinci grupe, s-au precizat următoarele amănunte pentru fiecare temă:

la tema 1, să se dea atenție atât referatelor biblice, cât și rezultatelor științifice despre natură și existența ei, și concluziile să fie înaintate pînă în 1967;

la tema 2, trebuie să se sublinieze slujirea lui Hristos și a Sf. Duh, realizată prin Biserica întreagă, prin unitate și Euharistie, prin coordonarea între har și libertate și precizarea felului cum poate cineva să intre în funcții bisericești (rînduirea, ordinarea, hirotonia, treptele ierarhice (trei), poziția de cleric-femeie etc.).

la tema 3, se cere bazarea temei pe textele biblice, pentru a dovedi că Euharistia este Taină, are putere de transformare sufletească și de unificare;

la tema 4, se cere precizarea noțiunii de „Biserică“ și a modului ei sfințitor pe calea vieții religioase a creștinilor;

la tema 5, s-au dat două răspunsuri și anume: unul privind felul studiului ce trebuie dus în cadrul Comisiei pentru Credință și Organizație, luînd exemplu după felul activității sinoadelor ecumenice vechi și al Părinților bisericești (în concret, al Sf. Vasile cel Mare: Despre Sf. Duh), pentru a putea constata dacă există o continuitate sau discontinuitate între Biserica primară-apostolică și din actualitate. Al doilea răspuns s-a referit la programul de activitate pentru anii 1964—1967, în vederea descentralizării lucrărilor, ca să fie atrași la colaborare cît mai mulți activiști ecumeniști, spre a sluji unitatea și misiunea Bisericii, precum și a Ecumenismului. În acest sens s-au recomandat variate măsuri concrete cu privire la studiul teologic, răspunderea contactelor și difuzarea rezultatelor dobîndite. (Documentarele grupelor).

Se poate deci constata că discuțiile din Comisia pentru Credință și Organizație au ajuns la concluzia, pusă încă de la început de însuși Mintuitorul Iisus Hristos, că: nu cel ce zice Doamne, Doamne, va intra în împărăția cerurilor, ci cel care face voia Tatălui meu Care este în ceruri.

M. ȘESAN

CINTEC ÎNFRĂȚIT

În seara zilei de 7 decembrie a. c., aula Institutului Teologic de grad Universitar din Sibiu a găzduit un recital de cîntec înfrățit, de o factură nouă, deosebit de adecvată vremii noastre de contacte prietenești între oameni și popoare.

Protagonista recitalului a fost doamna Vera Mora, cîntăreață de operă din Praga. Din genealogia sa mixtă, d-na Vera Mora a tras demult concluzii valabile o viață întreagă: activează în țara de obîrșie a mamei, în Cehoslovacia, dar iubește în aceeași măsură patria tatălui d-sale: pururea pomenitul nostru canonist, Pr. prof. univ. Dr. Valerian Șesan.

În țara vecină și prietenă, d-na Vera Mora este cea mai fidelă interpretă a cîntecului românesc. Iar cînd vine la noi, împletește cîntul ceh — de operă, lied, popular, etc. — cu compoziții românești de specii muzicale felurite.

În seara hărăzită oamenilor Bisericii noastre, la Institutul Teologic — unde fratele ei bun, Pr. Prof. Dr. Milan Șesan ostenește cu strălucire și cu folos — d-na Vera Mora a prezentat un program alcătuit după criteriul „ecumenist” indicat mai sus: Ciprian Porumbescu, G. Enescu (o primă audiere), G. Kiriac, T. Bre-diceanu, Florica Dimitriu, Carmen Petra, C. Brăiloiu și G. Budiș au desfășurat ini-mile și au stîmpărat setea de frumos a asistenței, alături de compoziții alcătuite de A. Dvorak, V. Vycpalek, L. Janacek, J. Jindrich, ș. a., cărora le-a adăugat compoziții de F. Mendelssohn-Bartholdy, Mozart, R. Strauss, Grieg și Offenbach.

O parte din program a fost executată — solo sau în duet cu d-na Vera Mora — de basul Diacon prof. Vasile Girbu, iar D-ra prof. Elena Gherman a susținut cu măiestrie acompaniamentul de pian.

Colindele (în limbile cehă și romină) și „Tatăl nostru”, de C. Porumbescu (aranjat de Prof. M. Șesan) au sporit atmosfera de reculegere sufletească de din-a-intea Crăciunului.

Flori și aplauze generoase au răsplătit cîntecul înfrățit pe care d-na Vera Mora l-a hărăzit unei asistențe alcătuită din: Eminența Sa Dl Episcop Dr. Friedrich Müller, P. C. Vicar arhiepiscopesc Tr. Belaşcu, P. C. Rector Dr. Sofron Vlad, Dl Decan Dr. H. Binder, consilieri arhiepiscopesci, profesori de teologie, salariați bi-sericești și studenții teologi.

ASISTENT

VOINȚA ÎNVINGE

Sînt demni de admirat — și, mai ales, de urmat — oamenii care vămuiți fiind în integritatea lor organică din nu importă ce pricini, se înversunează să-și biruie infirmitatea prin acte de voință de maximă intensitate și continuitate.

Un exemplu impresionant în această privință oferă tînărul japonez Masa-hisa Matubara, în vîrstă de 24 de ani, care urmează acum — grație unei burse acordată de statul francez — cursurile de egiptologie de la Școala practică de înalte studii din Paris.

Surd din naștere, pînă în anul 1957 a învățat în țara sa de naștere șase limbi: franceza, engleza, germana, spaniola, italiana și rusa.

Călătorind mult prin Europa, tînărul japonez a adăugat pe lista limbilor pe care le învățase: greaca, araba, ebraica, latina, suedeza, daneza, poloneza și ceha. Repertoriul acestui fenomenal poliglot cuprinde, așadar, 14 limbi.

Numeroși șefi de state europene l-au primit în audiență și i-au acordat burse de studii.

Dar Masahisa Matubara a mai realizat o performanță — aceasta, de viteză: el „conversează” cu ajutorul unor bilete pe care le scrie la fel de repede ca și cum ar vorbi. (Cf. rev. „Lumea”, nr. 48 a. c.).

R.

PREOȚI TRECUȚI LA DOMNUL

În cursul anului 1964, următorii slujitori bisericești din Arhiepiscopia Sibiu-lui au adormit întru Domnul:

- Preot pens. Iordan Curcubătă — Budila-Brașov — născ. 1878.
- Preot pens. Gheorghe Coman — Zărnești-Brașov — născ. 1899.
- Preot Nicolae Opreș — Gîrbova-Sebeș — născ. 1904.
- Preot Corneli Moldovan — Obreja-Alba — născ. 1908.
- Preot Francisc Paratei — Giuluș-Tîrnăveni — născ. 1914.
- Prot. Dr. Ștefan Lupșa — Jidvei-Tîrnăveni — născ. 1905.
- Preot pens. Zaharie Hentea — Vorumloc-Mediaș — născ. 1891.
- Preot Octavian Negrea — Velf-Tîrnăveni — născ. 1904.
- Preot pens. Radu Crăciun — Beldiu-Alba — născ. 1892.
- Preot pens. Matei Nicoară — Rucăr-Făgăraș — născ. 1880.
- Preot Ștefan Cîrnaț — Lechința-Luduș — născ. 1905.
- Preot pens. Gheorghe Nicoară — Mihalț-Alba — născ. 1883.
- Preot pens. Gheorghe Simplăcean — Mediaș — născ. 1875.
- Preot pens. Octavian Neamțu — Toplița II — născ. 1893.
- Preot Virgil Negrea — Cîrța-Făgăraș — născ. 1899.
- Preot pens. Ioachim Spătăcean — Benic-Alba — născ. 1905.
- Preot pens. Ioan Dădîrlat — Sibiu — născ. 1903.

Despre unii din ei au apărut aci necroloage separate.
Dumnezeu să-i așeze întru odihna cea fericită!

TIPOGRAFIA EPARHIALĂ
S I B I U

Biblioteca Mitropolitană Sibiu